

๗๐ ปี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๗๐ ปี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บ้านแพนบก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมมากที่สุดมิได้ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระมหากรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงกระทำพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในวาระนี้

ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ ชาวจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทั้งหลายย่อมมีน้ำใจปิติยินดีเป็นยิ่งนัก เพราะนอกจากจะได้ร่วมแรงร่วมใจกับประชาชนชาวไทยทั้งชาติ เฉลิมฉลองอภิรักษ์ขัตติสมัยพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณธรรมอันประเสริฐแล้ว ปีนี้ยังเป็นวาระครบรอบ ๗๐ ปีบริบูรณ์ แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกด้วย มหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้มีกำเนิดขึ้นก็โดยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณ และพระปรีชาญาณแห่งพระมหากษัตริย์เจ้าสองพระองค์ในพระมหากัศริบรมราชวงศ์ คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช พระองค์หนึ่ง และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้าอีกพระองค์หนึ่ง เป็นกำลังสำคัญที่ทรงวางรากฐาน ตลอดจนบุกเบิกกิจการด้านอุดมศึกษาของชาติ จนเกิดผลเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ในบัดนี้ ชาวจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทั้งบรรดาคณาจารย์ ข้าราชการ นิสิตเก่า และนิสิตปัจจุบัน จึงมีสมานฉันท์สามัคคีพร้อมใจกันสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์สองรัชกาล เพื่อประดิษฐานไว้เป็นศรีสง่าแก่มหาวิทยาลัย และเป็นเครื่องระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ไพศาล มิรู้ที่จะเปรียบประมาณได้ ให้ปรากฏอยู่ยั่งยืนสืบไป

ในโอกาสที่จะได้เปิดพระบรมราชานุสาวรีย์สองรัชกาลในสมัยนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดพิมพ์หนังสือ เรื่อง "กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ขึ้นเผยแพร่ โดยได้รวบรวมข้อมูลและเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในยุคแรกเริ่ม ตั้งแต่เมื่อยังเป็นโรงเรียนมหาดเล็กอยู่ในพระบรมมหาราชวังเป็นลำดับมา จนกระทั่งสถาปนาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเต็มรูปแบบมาตลอดไว้ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลว่า ประวัติของมหาวิทยาลัยในช่วงเวลาดังกล่าวยังมีได้เคยมีการรวบรวมมาแต่ก่อน หนังสือหรือเอกสารที่จัดพิมพ์ในโอกาสต่าง ๆ ก่อนหน้านี้นั้น ต่างก็ได้รวบรวมหลักฐานความเป็นมาของมหาวิทยาลัยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ ล่วงแล้วเป็นสำคัญ หนังสือเล่มนี้ รวบรวมขึ้นด้วยความหวังที่จะเพิ่มเติมรายละเอียดส่วนที่ยังขาดพร่องอยู่ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ จักทำให้เราคนรุ่นปัจจุบันได้มองย้อนไปในอดีตด้วยความอึ้งใจ ภาคภูมิใจว่าบรรพบุรุษของเราแต่หนหลังได้วางรากฐานการศึกษาของชาติไว้เป็นอันดีและเป็นพื้นอันมั่นคงสำหรับความเจริญที่จะมีต่อไปในอนาคต

หวังว่าผู้ที่ได้รับหนังสือ "กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" เล่มนี้ไว้ศึกษาจะเป็นที่พอใจโดยทั่วกัน

สารบัญ

ชานแพนค	หน้า
กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๑
ข้อพิจารณาเบื้องต้น	๑
การศึกษาของชาติเมื่อแรกเริ่ม	๒
สมัยเป็นโรงเรียนมหาดเล็ก	๖
สมัยเมื่อเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ	๑๐
สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๑๓
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อแรกสถาปนา	๑๖
บทสัทท้าย	๑๘
ท้ายขอรถ	๒๐
เอกสารประกอบเรื่อง กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๓๕
๑. หนังสือราชการ : พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ กราบบังคมทูลพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง "การเปลี่ยนชื่อโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน เป็นโรงเรียนมหาดเล็ก" ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๐	๓๖
๒. ร่างประกาศตั้งโรงเรียนมหาดเล็ก วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑	๓๘
๓. พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เปลี่ยนชื่อโรงเรียน	๓๕
๔. ร่างพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เรื่อง "พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เปลี่ยนชื่อโรงเรียน" ลง วันที่ ๒๕ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๐	๔๐
๕. ประกาศตั้งโรงเรียนมหาดเล็ก ลงวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑	๔๑
๖. หนังสือราชการ : พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา กราบบังคมทูลพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระบรมราชานุญาตให้ตราประจำชาติสำหรับโรงเรียน มหาดเล็ก	๔๒
๗. พระราชกระแสพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง "พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ใช้ตราประจำชาติสำหรับโรงเรียนมหาดเล็ก"	๔๓
๘. ร่างพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา เรื่อง "พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ตราประจำชาติสำหรับ โรงเรียนมหาดเล็ก" ลงวันที่ ๑๓ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑	๔๔
๙. สำเนาลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ถึงนักเรียนที่ขึ้นไปฝึกหัด การตำรวจภูธร ลงวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑	๔๕
๑๐. เอกสารชุดเรื่องโรงเรียนมหาดเล็กขออนุญาตใช้ตรากระดากเป็นรูปจุลมงกุฎวางบนเบาะ (๑๑ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ - ๑๔ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑)	๔๖
๑๑. ประกาศตั้งผู้อำนวยการโรงเรียนมหาดเล็ก ลงวันที่ ๑๐ มกราคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๒	๔๕
๑๒. กรรมการโรงเรียนมหาดเล็กกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง "รายงานประจำปีโรงเรียนมหาดเล็ก และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นักเรียน ที่จบออกบ.ใช้ดูมมหาดเล็กเป็นเครื่องหมาย" ลงวันที่ ๗ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๔	๕๐
๑๓. ร่างพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานโรงเรียนมหาดเล็ก เรื่อง "พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นักเรียนที่จบออกไปใช้ดูมมหาดเล็กเป็นเครื่องหมาย" ลงวันที่ ๑๑ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๔	๕๒
๑๔. จดหมายราชการ เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ กราบทูลและเรียนกรรมการมหาดเล็ก ลงวันที่ ๒ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๖ พร้อมบรรณที่กิจการโรงเรียนมหาดเล็ก	๕๓

๑๕. จดหมายราชการ: พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เรียนไปยังเจ้าหมื่นศรีสรักษ์ ลงวันที่ ๑๒ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๖ เรื่อง "การแก้ไขเปลี่ยนแปลงการโรงเรียนมหาดเล็ก" พร้อมบรรทึก ความเห็นพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์และพระดำริห์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ๕๘
๑๖. จดหมายราชการ: เจ้าหมื่นศรีสรักษ์กราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า- เจ้าอยู่หัว เรื่อง "พระดำริห์ของพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิษณุโลกประชานารถในการจัด การศึกษาโรงเรียนมหาดเล็ก" ลงวันที่ ๒๖ ธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๙ ๖๓
๑๗. เอกสารชุดเรื่อง "ตราสำหรับตำแหน่งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน" ลงวันที่ ๓ มีนาคม พระพุทธ- ศักราช ๒๔๕๕- ๒๒ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ๖๔
๑๘. เอกสารว่าด้วยการคิดจัดการข้าราชการพลเรือนตามความตกลงของที่ประชุมสภากรรมการ ๗๓
๑๙. สำเนาหนังสือราชการ: พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ มีไปถึงพระยาศรวิรวงษ์ เรื่อง "ร่างระเบียบการ มหาวิทยาลัย" ลงวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ ๗๕
๒๐. ระเบียบการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งจัดเป็น มหาวิทยาลัย ๗๗
๒๑. รายงานการประชุมของสภาจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า- เจ้าอยู่หัว ครั้งที่ ๖ ลงวันที่ ๒๒ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ ๗๘
๒๒. ความเห็นพระยาไพศาลศิลปศาสตร์เรื่อง "การจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน" พร้อมบันทึก สั่งการพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗ ๘๒
๒๓. จดหมายราชการ: พระยาธรรมศักดิ์มนตรี กราบบังคมทูลพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ เรื่อง "โรงเรียนข้าราชการพลเรือน" สิงหาคม ศก ๒๔๕๗ ๘๓
๒๔. พระราชกำหนด: "เพิ่มโรงเรียนข้าราชการพลเรือน" ลงวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ๙๐๒
๒๕. หนังสือราชการ: สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ กราบบังคมทูล พระกรุณาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง "กิจการของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน" ลงวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ๙๐๔
๒๖. จดหมายพระยาธรรมศักดิ์มนตรีมีไปถึงบรรณาธิการหนังสือ "มหาวิทยาลัย" เรื่อง "โรงเรียน ข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ อันเป็นรากเหง้าแห่งจุฬาลงกรณ์- มหาวิทยาลัย" ลงวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๕๑ ๙๐๗
๒๗. คำกราบบังคมทูลของนายสภากรรมการจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระ- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระราชพิธีอภิเษกพระฤกษ์ตีกบฏชกการ ในวันจันทร์ที่ ๓ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ ๙๐๘
๒๘. พระราชดำรัสตอบของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ผู้ที่มีชุมนุมอยู่ใน งานพระราชพิธีวงศาวชิราภิเษกพระฤกษ์ตีกบฏชกการ ในวันจันทร์ที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๘ ๙๑๒
๒๙. คำกราบบังคมทูลของนายสภากรรมการ ทูลเกล้าฯ ถวายเพิ่มเติมคดีโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในวันจันทร์ที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๘ ๙๑๓
๓๐. จดหมายราชการ: พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ กราบบังคมทูลพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง "ขอพระราชทานพระราชมติแก้ไขวิธีการปกครอง และจัดโรงเรียนข้าราชการพลเรือน" ลงวันที่ ๒๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ ๙๑๕
๓๑. หนังสือราชการ: พระยาธรรมศักดิ์มนตรี กราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ- แกล้วเจ้าอยู่หัว "รวมโรงเรียนข้าราชการพลเรือนกับโรงเรียนแพทยาลัยขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยกับทั้ง ตั้งกรมมหาวิทยาลัยขึ้นในกระทรวงธรรมการ" ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ ๙๑๘
๓๒. ร่างพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เรื่อง "รวมโรงเรียนข้าราชการพลเรือนกับโรงเรียนแพทยาลัยขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย และบรรจุ ตำแหน่งหน้าที่ทางกระทรวงธรรมการ" ลงวันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ ๙๒๗
๓๓. ประกาศประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและโอนไปขึ้นอยู่ในกระทรวงธรรมการ" ลงวันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ ๙๒๘

๓๔. หนังสือราชการ : พระยารธรรมศักดิ์มนตรี กราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่อง "กิจการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นใหม่" ลงวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ ๓๒๕
๓๕. พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัตเรื่อง "พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ปริญญาแพทย์" ลงวันที่ ๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๒ ๓๓๒
๓๖. สำเนาหนังสือราชการ : พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เรียบนมหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร เรื่อง "ขอตั้งกรรมการดำริห์รูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ลงวันที่ ๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๒ ๓๓๓
๓๗. สำเนาพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เรื่อง "ตั้งกรรมการดำริห์รูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ลงวันที่ ๑๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๓ ๓๓๔
๓๘. สำเนาลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ พระราชทานพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เรื่อง "พระดำริห์เกี่ยวกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" พร้อมรายงานความเห็นเรื่องโครงการมหาวิทยาลัย ๓๓๖
๓๙. ลายพระหัตถ์พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร ประทานพระติตรณสารวิศวกกรม ลงวันที่ ๒๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๔ พร้อมบันทึกพระดำริห์รูปการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๓๔๗
๔๐. ลายพระหัตถ์พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร ประทานพระติตรณสารวิศวกกรม ลงวันที่ ๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ พร้อมบันทึกเรื่อง "พระดำริห์รูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (เพิ่มเติม)" ๓๕๓
๔๑. พระดำริห์พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เรื่อง "พระดำริห์รูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" (ภาษาอังกฤษ) ลงวันที่ ๔ กรกฎาคม คริสต์ศักราช ๑๙๓๑ (พุทธศักราช ๒๔๗๔) ๓๕๕

แบบตึกใหญ่ของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน หรือศึกษาธิการแบบไทย ออกแบบโดย ดร.คาล โดริง นายช่างของกระทรวงมหาดไทย และ นายเอควาด ซีลี นายช่างของกระทรวงธรรมการ โดยอาศัยแบบไทยโบราณจากสุโขทัยและสวรรคโลก

ตึกหอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๕๑๐ ปีแห่งการสถาปนาครบรอบ ๘๐ ปี

ภาพถ่ายทางอากาศ แสดงบริเวณจุดวางกรงเหล็กมหาวิทยาลัย

กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อพิจารณาเบื้องต้น

เมืองไทยเมื่อกว่าหนึ่งร้อยปีมาแล้ว คือในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช การพัฒนาประเทศครั้งสำคัญได้เป็นไปโดยพร้อม ๆ กันแทบทุกด้าน นับตั้งแต่เรื่อง การปกครองที่ทรงพระราชดำริจัดเสียใหม่ให้สมแก่สมัย โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ยกเลิกระบบจตุสดมภ์ที่ใช้สืบกันมาหลายร้อยปี ตั้งแต่ครั้งพระนครศรีอยุธยายังเป็นราชธานี แล้ว โปรดให้ตั้งกระทรวง ทบวง กรมอย่างใหม่ขึ้นทดแทน ในเวลาเดียวกันก็ทรงพระมหากรุณาให้ผ่อนปรน และยกเลิกระบบไพร่และระบบทาสลงโดยลำดับ เมื่อทรงพระราชดำริที่จะเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ การอีก เรื่องหนึ่งที่ต้องทรงคิดควบคู่กันไปพร้อมกัน ก็คือเรื่องของการศึกษา ซึ่งแต่เดิมไม่มีการจัดกันอย่างเป็นระบบ การศึกษาที่มีอยู่บ้างก็เป็นการเล่าเรียนตามวัดวาอารามต่าง ๆ หรือการฝึกสอนถ่ายทอดความรู้ กันในครัวเรือน การศึกษาในระบบโรงเรียนเพิ่งจะเริ่มมีขึ้นครั้งแรกก็ในแผ่นดินนี้เป็นปฐม ด้วยทรงมี พระบรมราโชบายที่จะให้พลเมืองของประเทศมีความรู้ ความคิดไม่เป็นที่ดูแคลนของผู้อื่น และสามารถ ใช้วิชาความรู้นั้นให้เป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพ ตลอดจนถึงการใช้ชีวิตในสังคมโดยนัยนี้ การศึกษาจึงนับว่าเป็นการยกระดับคุณภาพของพลเมืองประการหนึ่ง

นักการศึกษาในชั้นหลัง ต่างเห็นพ้องกันว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมหาราช ได้ทรง วางรากฐานการศึกษาของชาติเป็นอันดี เหมาะแก่ความต้องการ และความเจริญของประเทศเป็นอย่างยิ่ง ได้ทรงริเริ่มตั้งแต่ระดับมูลฐานขึ้นไปจนถึงระดับสูง แม้ยังไม่ทันผลผลิตเป็นการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย อย่างที่เรามีอยู่ในปัจจุบันนี้ก็ตาม เมื่อสิ้นแผ่นดินแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสืบ ราชสมบัติสนองพระองค์สมเด็จพระบรมราชชนกนาถ ได้ทรงดำเนินพระบรมราโชบายในเรื่องนี้อย่าง ต่อเนื่องและเป็นผลให้เกิดการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยขึ้นในรัชกาลนั้น โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อมให้สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น ณ วันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ นับจนถึงปัจจุบัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงมีอายุครบ ๗๐ ปีบริบูรณ์แล้ว

กว่าจะสำเร็จผลเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังที่แลเห็นอยู่ในปัจจุบันสมัยนี้ สมเด็จพระ มหากษัตริย์เจ้าทั้งสองพระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระมหากรุณาบุกเบิกและแผ้วถางหนทางเพื่อความเจริญ ก้าวหน้าของการศึกษาชาติมาโดยตลอด กอปรกับทั้งด้วยความอุตสาหะวิริยะและบากบั่นของพระบรม ราชวงศ์ ตลอดถึงข้าราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบอีกเป็นจำนวนมาก ได้ร่วมกันสนองพระบรมราโชบาย ที่จะให้คนไทยได้มีโอกาสเล่าเรียนวิชาชั้นสูงโดยไม่ทอดทิ้ง ประวัติการณ์เหล่านี้ย่อมเป็นความเป็นมา ส่วนหนึ่งอันน่าภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของชาติ และบางทีการได้เรียนรู้ว่า คนแต่รุ่นก่อน ท่านคิด และท่านทำงานกันอย่างไร ก็อาจมีผลให้เรารู้จักในยุคนปัจจุบันมีปัญญาที่กระจ่างแจ่มใสได้เห็นการที่ล่วง มาแล้วในอดีต ได้หยั่งทราบการที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และสามารถคาดทำนายการที่จะมาถึงในอนาคต ได้อย่างถูกต้องเที่ยงตรงก็เป็นได้

การศึกษาของชาติเมื่อแรกเริ่ม

ในระยะเมื่อแรกเริ่มจัดการศึกษานั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงประสบปัญหาหลายอย่างหลายประการ และต้องทรงหาหนทางแก้ไขเป็นระยะ ๆ เป็นเรื่อง ๆ ไป เริ่มตั้งแต่แรกทีเดียว ต้องทำความเข้าใจกับราษฎรว่า การจัดให้เด็กได้เล่าเรียนจะมีคุณประโยชน์อย่างไร ปัญหาใหญ่เบื้องต้นอยู่ที่ต้องทรงขจัดความหวาดกลัวของผู้ปกครองที่เกรงว่ารัฐบาลจะจับเอาเด็กไปเป็นทหาร ต้องทรงใช้พระราชกุศโลบายต่าง ๆ ที่จะชักจูงให้เด็กเข้าเรียนในโรงเรียน ถึงกับต้องพระราชทานสิทธิพิเศษ เช่น ทรงจ้างเด็กเข้าเรียนบ้าง เด็กผู้ชายที่เล่าเรียนได้จบชั้นที่กำหนดได้รับยกเว้นไม่ต้องสักข์มือ ซึ่งหมายความว่าไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงแมาทำราชการดังคนอื่นบ้าง เป็นต้น ดังประกาศพระบรมราชโองการ เรื่อง “ประกาศตั้งโรงเรียน” ที่อัญเชิญมานี้เป็นตัวอย่าง

ประกาศตั้งโรงเรียน

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระราชวงศานุวงศ์ และข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ในพระบรมมหาราชวัง และพระราชวังบวรฯ กับทวยราษฎร์ทั้งปวงให้ทราบทั่วกันว่า

ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า การวิชาหนังสือเป็นต้นทางของวิชาความรู้ทั้งปวง สมควรที่จะทูลบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป เพราะคนในพื้นที่บ้านเมืองสยามเราที่นี่จนโตใหญ่ไม่รู้หนังสือก็มีโดยมาก ที่รู้พออ่านได้เขียนได้แต่ไม่ถูกถ้วนนั้นก็ยังมีโดยมาก เพราะโรงเรียนที่สอนวิชาตามแบบหลวงยังมีน้อยไม่พอกับผู้ที่จะได้เล่าเรียน มีพระราชประสงค์จะให้พระราชวงศานุวงศ์ และบุตรหลานข้าราชการแลราษฎรทั้งปวงได้เล่าเรียนศึกษาหนังสือไทยให้รู้โดยละเอียดตามแบบที่ถูกต้อง จึงทรงเสียดสละพระราชทรัพย์ออกตั้งโรงเรียน แลจ้างครูสอนบำรุงการเล่าเรียนสิ้นพระราชทรัพย์เป็นอันมาก โรงเรียนซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นแล้ว ตามพระอารามหลวงเป็นแห่ง แลยังทรงพระราชดำริจะให้ตั้งโรงเรียนให้มีสำหรับพระอารามหลวงทุก ๆ พระอาราม เพื่อจะให้บุตรหลานของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้เล่าเรียนโดยสะดวก ไม่ต้องเสียเงินทองอะไรเลย แลโรงเรียนสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ ก็โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นแล้วที่พระตำหนักสวนกุหลาบแห่งหนึ่งยังจะตั้งโรงเรียนสำหรับข้าราชการอีกแห่งหนึ่ง พระราชดำริห์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้จัดการโรงเรียนทั้งปวงนี้ก็เพราะทรงพระมหากรุณาแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน แลมีพระราชประสงค์จะให้วิชาหนังสือไทยรุ่งเรืองแพร่หลายเป็นคุณแก่ราชการแลเป็นความเจริญแก่การบ้านเมืองยิ่งขึ้นไป

บัดนี้ทรงทราบได้ฝ่าลอองธุลีพระบาทว่า ราษฎรตื่นเล่าถากันว่า ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนนั้น พระราชประสงค์จะเก็บเด็กนักเรียนเป็นทหาร ผู้ที่จะส่งบุตรหลานเข้ามาเล่าเรียนหนังสือก็มักจะพากันหวาด

หวั่นครั้นคร้าม ว่าบุตรหลานจะต้องเป็นทหารเป็นอันมาก ที่พูดเล่าถาฐนี่
เป็นการไม่จริง ห้ามอย่าให้ผู้ใดพลอยตื่นตื่น เชื่อฟังคำเล่าถาฐนี่เป็นอันขาด
คนที่ควรจะชักเป็นทหารก็มีอีกพวกหนึ่งต่างหาก ไม่ต้องตั้งโรงเรียน
เกลี้ยกล่อมเด็กมาเป็นทหารเลย อนึ่งเด็กทั้งปวงนี้ ก็แต่ล้วนเป็นบุตรหลาน
ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินทั้งสิ้นด้วยกัน ถ้าจะเก็บเอามาเป็นทหารเสียตรง ๆ นั้น
ไม่ได้ หรือจะต้องตั้งโรงเรียนเกลี้ยกล่อมให้ลำบาก แลเปลืองพระราชทรัพย์
ด้วยเหตุใดผู้เล่าถาฐใจหทัยกันอย่างนั้น เหมือนเป็นคนไม่มีกตัญญูไม่รู้
พระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันทรงพระมหากรุณา
ทรงพระราชดำริห์จัดการจะให้เป็นคนเป็นประโยชน์ แก่ประชาชาติ
ทั่วไปในพระราชอาณาจักร

ถ้อยคำของคนเช่นนั้น ใคร ๆ ไม่ควรจะเชื่อเอาเป็นประมาณ ถ้า
ใครมีบุตรหลานอยากจะให้ได้เล่าเรียน ให้มีวิชาความรู้สำหรับตัวก็ส่งเข้า
เล่าเรียน ในโรงเรียนที่ใกล้เคียงเขตรบ้านที่อยู่นั้นเกิด อย่าคิดหวาดหวั่น
ครั้นคร้ามด้วยข้อที่บุตรหลานจะต้องติดเป็นทหารนั้นเลย

ประกาศมา ณ วันศุกร์ เดือน หก แรมสามค่ำ ปีระกา สัปตศก
๑๒๔๗ เป็นปีที่ ๑๘ หรือวันที่ ๖๐๑๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้^๑

การศึกษาที่ทรงจัดนี้ เริ่มตั้งแต่การตั้งโรงเรียนประถมสำหรับราษฎรทั่วไป และนอกจากโรงเรียน
หลวง คือ โรงเรียนที่รัฐบาลเป็นเจ้าของแล้ว ยังทรงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร ที่เรียกในเวลานั้นว่า
“โรงเรียนมูลสามัญเขลยศักดิ์” ด้วยทรงตั้งโรงเรียนสำหรับฝึกฝนผู้ที่เป็นครู เรียกว่า โรงเรียนฝึกหัด
อาจารย์ ในเรื่องของการทหารก็ทรงตั้งโรงเรียนนายร้อยทหารบกขึ้นเพื่อฝึกอบรมในเรื่องนี้โดยเฉพาะ

สาเหตุที่ต้องทรงปฏิรูปการศึกษาอย่างแข็งขันนั้น เนื่องมาจากความจำเป็นหลายประการ ซึ่ง
อาจพอสรุปได้ดังนี้

๑. การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก

การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกในแถบเอเชียอาคเนย์เริ่มอย่างจริงจังในพุทธศตวรรษ
ที่ ๒๔ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศไทยด้วย ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในตอนปลายรัชกาลที่ ๔ เมื่อ
ฝรั่งเศสพยายามที่จะเป็นผู้ปกครองเขมร ซึ่งเป็นประเทศราชของไทย และในที่สุดไทยก็ต้องเสียเขมร
ส่วนนอกไปตามสนธิสัญญา พ.ศ. ๒๔๑๐

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง ก็ทรงยินยอมเสียสละประโยชน์
ส่วนน้อย เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนใหญ่ของชาติไว้ เช่น ทรงตกลงยินยอมเสียดินแดนในพระราชอาณา
เขตบางส่วนให้อังกฤษและฝรั่งเศส ทรงตกลงทำสนธิสัญญาที่ให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่คนต่างชาติ
ทั้งหลาย ที่นิยมอ้างว่าระบบกฎหมายและการศาลยุติธรรมของเราป่าเถื่อน ไม่ทันสมัย เป็นต้น ความ
จำเป็นเหล่านี้ย่อมทำให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงและคนไทยอื่น ๆ เกิดมีน้ำใจมุนะที่จะผดุง
เกียรติยศของชาติ ให้เสมอมาเสมอไต่กับนานาอารยประเทศ และเพื่อแก้ไขความเสียหายเปรียบเหล่านั้น
ให้หมดสิ้นไปโดยลำดับ

๒. การเผยแพร่ความคิดของชาวตะวันตก

ชาวตะวันตกที่เข้ามาเมืองไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นั้น ส่วนใหญ่เป็นพวกเผยแพร่ศาสนา แต่กิจกรรมของพวกเขานั้นไม่ได้จำกัดอยู่แต่การเผยแพร่ศาสนาเพียงอย่างเดียว ยังมีการเผยแพร่ วิชาการและความคิดเห็นอีกด้วย โดยการตั้งโรงเรียน ออกหนังสือพิมพ์ หรือการรักษาโรคตามวิชาการแพทย์สมัยใหม่ เป็นต้น ใน พ.ศ. ๒๔๐๘ หมอ ดี.บี.บริดเจย์ ได้เรียกร้องให้มีการตั้ง "ยูนิเวอร์ซิตี หรือมหาวิทยาลัยขึ้นในเมืองไทย เพื่อจะได้รู้สันท ในภาษาต่างๆ และมีปัญญาตรึกตรองคิดกระทำ การงานให้สำเร็จตลอดไปได้ --ภอสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเมืองสยามจะวางพระไทยให้ข้าราชการใหญ่ แก่เขาได้ ไม่ต้องการกลัวว่าจะเสียราชการไป"^๒

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๒๐ ศาสตราจารย์แซมมวล จี. แมกฟาร์แลนด์ (Samuel G. McFarland) ซึ่งทำงานเผยแพร่ศาสนาที่เมืองเพชรบุรี ก็ได้เขียนจดหมายเปิดผนึกเสนอแผนการจะตั้ง "วิทยาลัยที่ กรุงเทพฯ สำหรับการศึกษากันเด็กหนุ่มสาวของไทย---"^๓ แผนการณ์ของแมกฟาร์แลนด์ ได้รับความ สนพระทัยจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาก และในที่สุดจึงโปรดเกล้าฯ ให้แมกฟาร์แลนด์ รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนสวนอนันต์ ที่วังนันทอุทยาน ซึ่งเปิดในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๒๑ (ค.ศ. ๑๘๗๙) โดย "การสอนนั้นห้ามไม่ให้สอนศาสนาคริสเตียนเป็นอันขาด ให้สอน แต่ธรรมเนียมการหนังสือ และให้ฝึกหัดลายมือให้ใช้เป็นเสมียนได้ วิชาคิดเลขและวิชาช่างที่เป็น ประโยชน์และธรรมเนียมต่างๆ ที่จะเป็นคุณแก่แผ่นดิน"^๔

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ หากทางราชการไทยปล่อยให้การจัดการศึกษาแผนใหม่อยู่ในความครอบงำ ของชาวต่างประเทศแต่เพียงฝ่ายเดียว ที่สุดก็น่ากลัวจะเกิดผลว่า การศึกษาที่ชาวตะวันตกจัดขึ้นนั้นเอง จะเป็นช่องทางชักจูงให้ชาวไทยรุ่นใหม่มีศรัทธาเลื่อมใสในความคิดแบบตะวันตก รวมทั้งเกิดผลกระทบ อื่นๆ ที่ไม่พึงประสงค์ด้วย ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่ฝ่ายไทยเราเองจะต้องคิดอ่านจัดการปฏิรูป การศึกษาขึ้นมาให้จงได้ เพื่อจักได้เป็นรากฐานสำหรับความเจริญของบ้านเมืองที่จะต้องสืบไป

๓. ประสพการณ์จากการเสด็จพระราชดำเนินต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว

การเสด็จพระราชดำเนินต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งใน ระยะที่ยังมีผู้สำเร็จราชการแผ่นดินและในระยะหลังได้มีผลต่อการศึกษาของไทยเป็นอย่างมาก โดยครั้งแรกเมื่อเสด็จกลับจากสิงคโปร์ใน พ.ศ. ๒๔๑๔ ก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้ส่งนักเรียนไปเรียนที่สิงคโปร์ จำนวน ๑๔ คน^๕

การเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปครั้งแรก (พ.ศ. ๒๔๔๐) ของพระบาทสมเด็จพระ- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างสำคัญยิ่ง โดยพระองค์ทรงรับสั่ง ให้อัครราชทูตไทยประจำอังกฤษ และฝรั่งเศส ศึกษาแบบแผนการจัดการศึกษาของประเทศทั้งสอง แล้วให้รายงานเข้ามายังกรุงเทพฯ ปรากฏว่า "ความเห็นที่จะจัดการศึกษาของนักเรียนสยามในประเทศ อังกฤษ" ของพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล ต่อมา มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาพระเสด็จ สุเรนทรราชบิด) อัครราชทูตประจำอังกฤษ เป็นความเห็นที่น่าสนใจยิ่ง ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระ- พระพุทธเจ้าหลวง ได้ทรงหารือร่วมกับพระเจ้าโองยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ^๖ เสนาบดีกระทรวง

มหาตมา จอห์น ฮอร์วูด กรรมาธิการวิเทศสัมพันธ์ และเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนอบัดกระทรวงธรรมการในเวลานั้น และได้ทรงกำหนดพระบรมราโชบายในเรื่องของการศึกษา โดยเน้นให้มีการจัดการศึกษาอย่างแพร่หลายทั่วถึงตลอดทั้งพระราชอาณาเขต โดยในขั้นแรกให้กระทรวงมหาตมา และวัดเป็นผู้รับผิดชอบ และประสานราชการกับกระทรวงธรรมการในเวลาต่อมา

๔. ความต้องการบุคคลที่มีความรู้มารับราชการ

ความต้องการในด้านนี้เป็นผลมาจากการปรับปรุงประเทศในหลายด้าน แต่ครั้งดำเนินการไปกลับปรากฏว่า ไม่มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถพอที่จะมารับงานให้ดำเนินลุล่วงไปได้ตามแผนงาน ความขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณสมบัติเพียงพอนั้นมีในทุกระดับ และเป็นปัญหาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปริวิตกเป็นอย่างยิ่งประการหนึ่ง จึงทรงตั้งพระราชปณิธานที่จะทรงจัดการศึกษาของชาติให้ได้ผลสมบูรณ์โดยเร็วเท่าที่จะเป็นไปได้

ตัวอย่างความขาดแคลนในข้อนี้ จะเห็นได้จากกระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่นักเรียนคราวหนึ่งว่า

“อนึ่งทุกวันนี้ ตำแหน่งราชการทั้งปวงที่ต้องมีเสมียนรับเงินเดือน เกิดขึ้นหลายหมู่หลายกรม ก็พากันร้องหาแต่นักเรียนซึ่งได้สอบไล่วิชาความรู้ จะให้ไปรับราชการทุกหมู่ทุกกรม ตัวผู้ทำการยังไม่พอกับการที่มี จนต้องแย่งชิงประมูลเงินเดือนกัน เสมียนเวลานี้เป็นสิ่งที่หายาก เป็นสิ่งที่มีราคามากมีผู้ต้องการโดยมากสมควรแล้วที่นักเรียนทั้งปวงจะรีบเร่ง รั้งเรียนให้รู้จะได้รับราชการในตำแหน่งทันเวลาที่ต้องการนี้ ให้เป็นประโยชน์ ในราชการ และเป็นประโยชน์ส่วนตัวด้วย”

อย่างไรก็ดีข้อสำคัญอย่างหนึ่ง ที่พึงสังเกตไว้ในเบื้องต้นแห่งพระบรมราโชบายในเรื่องการจัดการศึกษาของชาติ คือ ทรงเน้นอยู่เสมอว่า “ความรู้” ต้องคู่กับ “ความดี” หรือคุณธรรมด้วย ความรู้นั้นจึงจะเป็นคุณเป็นประโยชน์ที่แท้จริง พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ทรงเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ยิ่งนัก คราวหนึ่งได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสแก่นักเรียนที่สอบไล่ได้ เมื่อ ร.ศ. ๑๐๘ ความตอนหนึ่งว่า

“อนึ่งถึงว่าการที่เรียนรู้อ่านหนังสือมากไม่เป็นการเพียงแต่จะทำให้ผู้รู้เป็นคนดีอย่างเดียวด้วยเหตุว่าความประพฤติพื้นเดิมของผู้นั้น เมื่อได้รู้วิชาแล้วแต่ชอบใจในทางประพฤติชั่วก็จะพาไปให้ชั่ว ถ้าชอบใจในทางประพฤติดีก็จะพาให้ดีได้ เป็นความจริงอยู่ที่แต่เกิดมาเป็นมนุษย์ เมื่อเรียนรู้อ่านแล้วย่อมจะอยากประพฤติการซึ่งตัวเห็นว่าเป็นความดีอยู่ด้วยกันทั่วหน้า ถึงแม้ว่าทางประพฤติซึ่งผู้หนึ่งคิดเห็นว่าดี จะไม่เป็นที่สรรเสริญไปได้ทั่วหน้าว่าดีจริงโดยรอบคอบ ก็คงยังมีความดีอยู่ในความประพฤตินั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ที่คิดเห็นว่าดี จึงอาจยืนยันว่าเป็นความดีได้ เพราะฉะนั้นการเรียนรู้อ่านของคนที่ทั้งปวง คงจะเป็นเหตุทำให้ตัวผู้เรียนรู้อ่านดีขึ้นได้อย่างหนึ่ง มากกว่าที่พาให้ชั่วเสียไปเพราะเรียนรู้อ่านหลายสิบ

เท่าแสดคงจะมีส่วนที่ได้มาข้างดี มากกว่าผู้ไม่ได้เรียนรู้เป็นแน่แท้ไม่เพียงสงสัยเลย เพราะฉะนั้นควรแล้วนักเรียนทั้งปวง จะร่ำเรียนวิชาความรู้แล้วเลือกเฟ้นข้อปฏิบัติแต่ที่ดีแท้ดียิ่ง แล้วประพฤติตาม จะได้เจริญประโยชน์ความสุขแก่ตนเป็นทางที่หากินโดยชอบธรรม เป็นที่ตั้งแห่งวงศ์ตระกูลของตนสืบไปภายหน้า”๙

เพื่อให้การศึกษาได้บรรลุผลสำเร็จตามพระราชปารภ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาไปถึงพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ผู้ทรงเป็นกำลังสำคัญทางฝ่ายการพระศาสนาว่า

“...เรื่องการศึกษานี้ขอให้ทรงช่วยคิดให้มาก ๆ จนถึงรากเหง้าของการศึกษาในเมืองไทยอย่าตัดช่องไปแต่การข้างวัด อีกประการหนึ่ง การสอนศาสนาในโรงเรียนทั้งในกรุงแลหัวเมืองจะต้องให้มีขึ้น ให้มีความวิดิกไปว่าเด็กชั้นหลังจะห่างเหินจากการศาสนา จนเลยเป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นจะถือว่าเหมือนอย่างทุกวันนี้ คนที่ไม่รู้อะไรก็มีมาก ต่อไปภายหน้าถ้าเป็นคนที่ได้เล่าเรียน คงจะประพฤติตัวดีกว่าคนที่ไม่ได้เล่าเรียนนั้นหาถูกไม่ คนที่ไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินตาม คงจะหันไปทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้น้อยก็โกงไม่ใคร่คล่องถ้าโกงไม่สนิท ถ้ารู้มากคล่องมากขึ้น แลโกงพิสดารมากขึ้น การที่หัดให้รู้อ่านอักษรวิธี ไม่เป็นเครื่องฝึกหัดให้คนดีแลคนชั่ว เป็นแต่ได้วิธีสำหรับจะเรียนความดีความชั่วได้คล่องขึ้น”๑๐

โดยพระบรมราโชบายและพระปรีชาญาณเยี่ยงนี้ การศึกษาของชาติก็ได้เจริญก้าวหน้าโดยลำดับ และเป็นเค้ามูลที่ทำให้เกิดการศึกษาระดับอุดม หรือที่เรียกว่า ระดับมหาวิทยาลัยอยู่ในบัดนี้

สมัยเป็นโรงเรียนมหาดเล็ก

การอุดมศึกษารวมตลอดถึงการศึกษาระดับสูงสำหรับจะเข้ารับราชการตามแผนการต่าง ๆ นั้น แต่เดิมไม่มีการอบรมสั่งสอนกันในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยใดโดยเฉพาะ หากแต่ปฏิบัติตามธรรมเนียมนิยมแต่ครั้งโบราณ ด้วยในสมัยนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงพระบรมเดชาภาพเต็มเปี่ยมเยี่ยงพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทรงกำกับราชการทั้งงานนิติบัญญัติ งานบริหาร และงานตุลาการ โดยตลอดด้วยพระองค์เอง ผู้ใดมีคุณความรู้ความสามารถพอแก่ตำแหน่งหน้าที่อย่างใด เมื่อทรงพระวิจารณ์ญาณดูถี่ถ้วนแล้ว ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ผู้นั้นทำราชการสนองพระเดชพระคุณ ด้วยเหตุนี้ การฝึกฝนอบรมสำหรับรับราชการแต่ครั้งโบราณ จึงเริ่มต้นด้วยการถวายตัวเป็น “มหาดเล็ก” เสียก่อนเป็นประเพณี

สำหรับคนรุ่นใหม่ คำว่า “มหาดเล็ก” คืออะไร และจะเกี่ยวพันกับราชการทุกแผนกได้อย่างไรกลางที่จะเป็นข้อนำสงสัยอยู่ ในเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยเมื่อยังดำรงพระอิสริยยศเป็นที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงพระราชนิพนธ์คำอธิบายเรื่องมหาดเล็ก พระราชทานพระบรมราชาธิบายว่า

“ก่อนอื่นจะต้องถามว่ามหาดเล็กคืออะไร ตอบว่าเป็นผู้ที่รับใช้ พระราชาหรือเจ้านาย มหาดเล็กผัดกับข้าราชการและข้าในกรมอื่น ๆ ดังนี้ คือเป็นผู้รับใช้อยู่ใกล้พระองค์เจ้านายของตนยิ่งกว่าผู้อื่น เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ที่เป็นมหาดเล็กจึงจำต้องเลือกสรรผู้ที่ไว้วางพระทฤษฎีแห่งเจ้าได้ การที่จะเลือกคนอย่างนี้ ถ้าจะว่าไปตามการที่ควรก็ต้องตรวจตราทราบความ ประพฤติ และอัธยาไศรยของบุคคลก่อนจึงจะทราบได้ว่าเป็นคนควรไว้ใจได้หรือไม่ แต่ถ้าจะตรวจตราจริงเช่นนี้ก็จำจะต้องรอดูอยู่นานนัก ส่วน มหาดเล็กนั้นท่านประสงค์ผู้ที่ยังเยาว์ เพื่อจะได้ใช้ได้คล่องแคล่ว ถ้าจะมัว รอดูนี้ไสยดูอัธยาไศรย และดูความประพฤติแล้ว ก็ย่อมจะไม่ได้ผู้ที่มีอายุ สมควรแก่ความประสงค์นั้นอยู่เอง เพราะฉะนั้นท่านจึงคิดผ่อนผันไปทาง เลือกสรรบุตรผู้ดีมีตระกูล โดยเหตุที่บุคคลชนิดนี้มีความอบรมอันดี อาจหันไปหาทางดีทางชอบได้มากกว่าผู้ที่ขาดความอบรม เพราะเหตุนี้ แผลงจึงเกิดมีข้อจำเป็นขึ้นว่าผู้ที่เป็นมหาดเล็กต้องเป็นบุตรผู้ดีมีตระกูลดี

ก็ทำไมผู้ดีมีตระกูลดีจึงยินยอมหรือบางทีถึงชวนชวายให้บุตร ตนได้เป็นมหาดเล็กนักรบเล่า ควรหรือที่ผู้ดีมีตระกูลจะไปกระทำการซึ่ง ดูคล้าย ๆ กับการของบ่าว ในข้อนี้ต้องแก้ว่าที่จริงไม่ควรคิดความมหาดเล็ก เป็นบ่าว ควรคิดเทียบเป็นศิษย์มากกว่า ก็พาลูกไปฝากเป็นศิษย์ท่าน อาจารย์ในวัดทำไม่ไม่เป็นที่เสียหาย ท่านอาจารย์ก็ใช้ศิษย์ให้ทำงานปฏิบัติ ต่าง ๆ เช่นบ่าวเหมือนกัน ที่บิดามารดาไม่รังเกียจในการที่บุตรต้องรับใช้ อาจารย์นั้น ก็เพราะเห็นว่าท่านอาจารย์ท่านให้ความรู้บุตรตนจึงปฏิบัติ ทางเป็นการตอบแทน ฉะนั้นไม่ใช่หรือมหาดเล็กเจ้านายก็ปฏิบัติท่านโดย ถานตอบแทนเหมือนกัน เพราะการที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์ท่านย่อมมี โอกาสได้ทราบการงานต่าง ๆ ซึ่งมีอาจรู้ได้ทีอื่นดีเท่า ถ้าจะนึกดูถึง พงษาวดารไม่ต้องย้อนขึ้นไปนานนัก ก็คงจะแลเห็นปรากฏได้ว่าผู้ที่มีชื่อเสียง ตราไว้ในแผ่นดินนั้น ได้เริ่มต้นเป็นมหาดเล็กมาก่อนสักก็คน เพราะเหตุไรเล่า ก็ไม่ใช่เพราะมหาดเล็กเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์หรือ จึงสามารถกระทำการใหญ่โตจนมีชื่อเสียงได้ ในสมัยก่อนซึ่งยังไม่มีโรงเรียน มากเหมือนในกาลบัดนี้ ลองคิดดูเถิดว่าโรงเรียนไหนจะดียิ่งกว่าอยู่กับเจ้า ครุไหนจะดีไปกว่าเจ้า ถ้าเราประสงค์ทราบการงานซึ่งควรจัดตัดแปลงใน แผ่นดินเดี๋ยวนี้เสียอีกยังจะพอหาวิชาได้ในโรงเรียนต่าง ๆ แต่โบราณท่าน ว่าไว้ว่า “สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น” ถึงจะฟังคำแนะนำสั่งสอนในโรงเรียน สักเท่าใด คงยังสู้อยู่ใกล้เจ้านายไม่ได้อยู่นั่นเอง เพราะได้เห็นลักษณะที่ ท่านทรงจัดการงานต่าง ๆ และได้ฟังท่านตรัสสั่งการงานอีก อันเป็นสิ่ง จำเป็นทั้งสองประการ แม้แต่ในยุโรปซึ่งนับว่ามีโรงเรียนสอนวิชาทุกชนิด ผู้มีประสงค์จะให้บุตรมีชื่อเสียงทางปกครองยังต้องนำบุตร ไปฝากให้ เป็นเลขานุการของท่านอำมาตย์ต่าง ๆ ผู้มีชื่อเสียง เพื่อให้ได้ศึกษาทาง

การด้วยความชำนาญโดยตนเอง นี่ก็เพราะโรงเรียนสอนวิชาอื่น ๆ อาจจัดตั้งขึ้นได้หมด แต่โรงเรียนสอนวิธีเป็นนายคนนั้นตั้งไม่ได้ เพราะจะหาอาจารย์ที่โหนดมาสอนวิชานี้ ผู้ที่สามารถจะสอนได้ดีก็มีหน้าที่กระทำการเพื่อประโยชน์แผ่นดินในการอื่น ผู้ที่มีเวลาจะสอนได้ก็ไม่มีความสามารถ จึงเป็นอันต้องศึกษากันทางฝากคนรับใช้ท่านผู้สามารถนั่นเอง เพราะเหตุฉนั้นแหละจึงจะตั้งโรงเรียนและวิทยาลัยขึ้นอีกก็แห่งก็ดี วิธีถวายบุตรเป็นมหาดเล็กเจ้านายคงจะยังเป็นทางดีกว่าทางอื่นอยู่นั่นเอง และผู้มีสติปัญญาตรึตรองเห็นทางไกลดังกล่าวแล้วคงจะต้องชวนชายหาเจ้าให้บุตรเป็นที่พึ่งอยู่อย่างเดิมนั่นเอง ถึงท่านผู้มีวิชาชั้นใหม่จะกล่าวอย่างไรก็ตามความจริงเป็นดังกล่าวมาแล้ว^{๑๑}

อย่างไรก็ดี ขนบธรรมเนียมการถวายตัวเป็นมหาดเล็ก เพื่อที่จะเข้าฟังเรียนรู้พระบรมราช-
บริหาร และโปรดให้ออกไปทำราชการในกระทรวงอื่นนั้น เมื่อล่วงมาถึงในรัชกาลโกสินทร์ศก ๑๑๖
(พุทธศักราช ๒๔๔๐) ซึ่งในเวลานั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงโปรดให้จัดปฏิรูประบบราชการ
เป็นกระทรวงเสนาบดีหมดเรียบร้อยแล้ว ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๓๕ การปรากฏว่าไม่พอที่จะฝึกคน
ขึ้นในราชการ ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง จึงมีพระบรมราชโองการเปลี่ยนแปลงกรม
มหาดเล็กเสียใหม่จากเดิมที่แบ่งปันผู้คนในกรมมหาดเล็กออกเป็น ๔ เวร รัชกาลพลัดเปลี่ยนกัน
อย่างธรรมเนียมมหาดเล็กแต่ก่อนที่เรียกว่า เวรศักดิ์ เวรสิทธิ์ เวรฤทธิ์ และเวรเดช มีหน้าที่เสมอกัน
ทั้ง ๔ เวร โปรดให้จัดใหม่ปันหน้าที่ต่างหากออกจากกันทั้ง ๔ เวร แต่ยังคงให้เรียกชื่อเวรทั้งสี่ดังเดิม

กรมมหาดเล็กที่ทรงจัดใหม่ในรัชกาลโกสินทร์ศก ๑๑๖ แบ่งการกันดังนี้

“ตำแหน่งเวรศักดิ์ มีตัวมหาดเล็กเลือกไว้แต่จำเพาะ ๕๐ คน
สำหรับเป็นเวยามประจำรับราชการจำเพาะพระองค์

ตำแหน่งเวรฤทธิ์ เป็นที่รวบรวมกรมรถม้า แลกรมโขน กรม
พิณพาทย์

ตำแหน่งเวรสิทธิ์ เป็นที่รวบรวมมหาดเล็กกองกรมทั้งปวงที่สำหรับใช้
การรักษาพระที่นั่ง การตกแต่งทั้งปวงบรรดามีในหน้าที่มหาดเล็ก

ตำแหน่งเวรเดช เป็นที่รวบรวมมหาดเล็ก ที่มีตำแหน่งอันมิได้
เข้ารับราชการในเวรศักดิ์ และมหาดเล็กบุตรข้าราชการทั้งหลาย ซึ่งรับ
ราชการอยู่ในกระทรวงต่าง ๆ ก็ดี หรือที่ยังมิได้มีราชการคงอยู่ในกรม
มหาดเล็กก็ดี เพื่อจะได้เลือกไปรับราชการในหน้าที่กระทรวงต่าง ๆ แลเป็น
หน้าที่ซึ่งจะนำบุตรข้าราชการถวายตัวเป็นมหาดเล็ก แลเป็นที่สอบไล่วิชา
คุณวุฒิของมหาดเล็กที่ถวายตัวนั้นด้วย เพื่อมหาดเล็กทั้งหลายจะได้
ตั้งหน้าศึกษาเอาใจใส่ต่อกิจการอันเป็นหน้าที่ของตน ตามพวกเหล่าให้ชานี
ชำนาญ เป็นประโยชน์แก่ราชการสืบไป^{๑๒}

เหตุที่ทรงจัดใหม่ดังนี้ ทรงพระมหากรุณาแถลงในประกาศพระบรมราชโองการเปลี่ยนแปลง
กรมมหาดเล็ก ร.ศ. ๑๑๖ นั้นว่า

“บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นว่า ราชการบ้านเมืองผันแปรผิดไป
กว่าแต่ก่อน ด้วยมีการมาก ผู้ซึ่งจะรับราชการนั้นย่อมต้องการความรู้
ในหน้าที่ราชการเลียดขึ้น ทั้งต้องการความชำนาญในหน้าที่นั้น ๆ จึงจะ
ทำการได้ อีกประการหนึ่งประเพณีราชการแต่ก่อนเมื่อกระทรวงใดกรม
ใดมีราชการก็นำมากราบบังคมทูลพระกรุณาในที่เสด็จออก เป็นที่ได้ยิน
ได้ฟังทั่วกัน

บัดนี้มีราชการมากขึ้น ชื่อราชการที่จะกราบทูลในที่เสด็จออกนั้น
มากมายหลายเรื่องยืดยาวนาน เกินกว่าเวลาที่จะเสด็จประทับอยู่ แลทั้ง
มิได้มีเวลาพอที่จะทรงพระราชวินิจฉัยมากขึ้น จึงเป็นที่ต้องใช้เป็นเรื่อง
ราวกราบบังคมทูลพระกรุณา เพื่อได้ทรงพระราชวินิจฉัยในที่ระโหรง
ชื่อราชการที่ยังคงกราบบังคมทูลพระกรุณาในที่เสด็จอยู่ ก็แต่กิจราชการ
เล็กน้อย อันมีพอที่จะเป็นที่เกิดความรู้แก่ผู้ได้ยินได้ฟังดังแต่ก่อน อีก
ประการหนึ่งมหาดเล็กซึ่งมาเข้าเวรยามประจำอยู่รับราชการเป็นอันมาก
บัดนี้มีหน้าที่ถึงสี่เวร ยากที่ผู้รับราชการจะศึกษาหาความดีได้ในกิจการ
ทุกอย่าง ทั้งเป็นการเหลือเฟือกว่าราชการก็มี ย่อมเป็นที่ให้บ่วยการเวลา
ของผู้ที่ต้องเข้ามาประจำอยู่โดยมิได้มีการเต็มมือ”๑๓

ด้วยความจำเป็นดังกล่าวมานั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เริ่มจัดตั้งโรงเรียน
สำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือนขึ้น ตั้งแต่ ๖.๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) เป็นต้นมา และได้
พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นักเรียนในโรงเรียนนั้นถวายตัวเป็นมหาดเล็กมีตำแหน่งรับราชการ
ใกล้ชิดพระองค์ตามธรรมเนียมที่มีมาแต่เดิม แต่คนทั่วไปนิยมเรียกโรงเรียนนี้กันเป็นชั้นสามัญว่า
“โรงเรียนพระยาวิสุทธี” เสียโดยมาก เพราะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุทธรุขียศักดิ์
เป็นผู้จัดการโรงเรียน ที่สุดพระเจ้านั่งยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ได้มีหนังสือกราบบังคมทูล
ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๖.๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔) ขอพระราชทานเปลี่ยนชื่อโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการ
ฝ่ายพลเรือนเสียใหม่ว่า “โรงเรียนมหาดเล็ก” ด้วยเป็นชื่อที่เรียกง่ายและเข้าใจกันอยู่ทั่วกันมาแต่โบราณ
ว่า มหาดเล็กย่อมเป็นบุคคลซึ่งฝึกหัดสำหรับมีตำแหน่งในราชการ กับทั้งเพื่อเป็นเกียรติยศแก่กรม
มหาดเล็กด้วย และในหนังสือฉบับเดียวกันได้กราบบังคมทูลขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตใช้
ตราจุลมงกุฎวางบนเบาะ ซึ่งเป็นตราหน้าท้าวกรมมหาดเล็กประกอบเป็นตราโรงเรียนด้วย๑๔

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพิจารณาแล้ว ทรงเห็นชอบด้วยกับคำกราบ
บังคมทูลนั้น จึงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศตั้งโรงเรียนมหาดเล็ก ณ วันที่ ๑ เมษายน รัตน
โกสินทร์ศก ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) อันเป็นเวลาเพียงไม่กี่วันหลังจากหนังสือกราบบังคมทูลฉบับนั้น

โรงเรียนมหาดเล็กที่ตั้งใหม่ โปรดเกล้าฯ ให้มีกรรมการ คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง
ดำรงราชานุภาพ ๑ พระยาวิสุทธรุขียศักดิ์ ผู้จัดการโรงเรียน ๑ เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดี (เพิ่ม
ไกรฤกษ์)๑๕ ๑ มีหน้าที่ตรวจตราและอำนวยความสะดวกโรงเรียนนี้ ให้มีความเจริญเรียบร้อยตามพระราช
ประสงค์สืบไป๑๖

กิจการของโรงเรียนมหาดเล็กที่ตั้งขึ้นครั้งกระนั้น ดำเนินมาเป็นที่เรียบร้อยสมดังพระราชประสงค์ได้ระยะหนึ่ง จนเมื่อประมาณรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๖ (พุทธศักราช ๒๔๕๑) อันเป็นเวลาใกล้จะสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเกิดความวิตกขึ้นในกรรมการของโรงเรียนบางท่านว่า แต่เดิมนั้นที่โรงเรียนมหาดเล็กได้ฝึกสอนนักเรียนสำหรับส่งไปรับราชการในกระทรวงมหาดไทยอยู่เป็นประจำนั้น มาบัดนี้ความต้องการอยู่ข้างจะเพียงพอแล้ว เป็นเวลาสมควรที่จะต้องคิดอ่านกำหนดแนวทางดำเนินของโรงเรียนมหาดเล็กสืบไปเบื้องหน้าให้เหมาะแก่ความต้องการของราชการ^{๑๗}

อย่างไรก็ดี พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ทรงมีความเห็นว่า ยังไม่มีความจำเป็นถึงกับจะต้องเลิกโรงเรียนมหาดเล็ก หรือเปลี่ยนแปลงโรงเรียนไปทางอื่น ทรงเห็นแต่เพียงว่า “ควรแต่ทำเวลาเรียนของนักเรียนมหาดเล็กให้ยาวขึ้นเป็น ๕ ปี แลรับนักเรียนให้อายุต่ำลง ฝายวิชาให้กว้างขึ้นเข้า สอนแลฝึกหัดระเบียบราชการให้เป็นคนรู้จักการงาน กับเพิ่มวิชาสามัญในปัจจุบันนี้ คือ ภาษาอังกฤษ สอนให้รู้ถึงวิชาการทำงานได้ เท่านั้นแหละ นักเรียนมหาดเล็กที่ออกจากโรงเรียนก็จะสามารถทำการงานได้ดียิ่งขึ้น คงเป็นที่นิยมในที่ทั้งปวงอยู่เอง...”^{๑๘}

ฉะนั้นในที่สุดโรงเรียนมหาดเล็กก็ได้จัดการแก้ไขการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนเสียใหม่ให้เหมาะแก่สมัยนิยม และได้ทำหน้าที่ฝึกอบรมกุลบุตรสำหรับรับราชการในกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ เป็นสำคัญดุจเดิม เรื่อยมาจนสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๓ เป็นอันว่าการศึกษาระดับอุดมที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจัดวางรากฐานขึ้นนี้ ได้เดินมาถึงเขตที่มีโรงเรียนมหาดเล็กเกิดขึ้น เป็นโรงเรียนสำหรับฝึกอบรมสั่งสอนผู้ที่จะออกไปรับราชการ โดยประสานวิธีการจัดการศึกษาอย่างใหม่เข้ากันกับธรรมเนียมมหาดเล็กอย่างโบราณ และเป็นพื้นอันมั่นคงสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในเวลาต่อไป

สมัยเมื่อเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ

ช่วงเวลาไม่นานนักหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมหาราชเสด็จสวรรคตในเดือน ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๓ และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติสืบสนององค์สมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำริที่จะจัดเปลี่ยนแปลงแก้ไขการดำเนินงานของโรงเรียนมหาดเล็กที่เป็นปัญหาค้างมาแต่แผ่นดินก่อนให้เข้ารูปเข้ารอยเหมาะแก่กาลสมัยยิ่งขึ้น ในเดือนธันวาคมศกเดียวกันนั่นเอง จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เจ้าหมื่นศรีสรรัักษ์ (ม.ร.ว.จิตร สุกุศล)^{๑๙} ผู้บัญชาการโรงเรียนมหาดเล็กไปกราบทูลปรึกษาสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิษณุโลกประชานาถ^{๒๐} เพื่อรับฟังพระดำริเกี่ยวกับการที่จะจัดเปลี่ยนแปลงโรงเรียนมหาดเล็กต่อไป

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอฯ ทรงมีพระดำริว่าควรนำเงินที่เหลือจากการที่ราษฎรเรียไรสร้างพระบรมรูปทรงม้ามาขยายกิจการของโรงเรียนมหาดเล็กให้กว้างขวางขึ้น จัดการโรงเรียนเป็นชั้นอุดมศึกษาอย่างโรงเรียนในประเทศเยอรมันและประเทศฝรั่งเศสที่เรียกว่า “School of Science” แบ่งแผนการสอนในวิชาต่างๆ เช่น กฎหมาย การปกครอง การเพาะปลูก และการวิศวกรรม เป็นต้น ส่วนผู้ที่จะรับเข้ามาเป็นนักเรียนนั้น ควรจะรับทั่วไปไม่กำหนดชาติตระกูล โดยสรุปความก็คือ ทรงเห็นว่า

“โรงเรียนมหาดเล็กซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงตั้งไว้ จะให้ล้มเสียก็เป็นการเสียพระเกียรติยศ ประจวบสมัยที่จะจัดการใช้เงินที่ราษฎรถวายให้เป็นพระเกียรติยศ ควรจะใช้เงินรายนี้จัดการโรงเรียนมหาดเล็กให้เป็นพระเกียรติยศจะเรียกชื่อว่า โรงเรียนมหาดเล็กของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทุกอย่างก็ได้ แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ”^{๒๑}

เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเห็นพ้องด้วยกับกระแสพระดำริของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิษณุโลกประชานาถ ดังนั้น ณ วันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๓ อันเป็นเวลาเพียง ๒ เดือนเศษ หลังจากวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมหาราช ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีสภากรรณการจัดการของโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการกับทั้งได้พระราชทานเงินที่คงเหลือจากการที่ราษฎรเข้าเรียกรักรังสร้างพระบรมรูปปิยมหาราชานุสาวรีย์จำนวนเงิน ๔๘๒,๖๗๒.๔๗ บาท เป็นทุนก่อสร้างโรงเรียนในขั้นแรก โรงเรียนทำการสอนอยู่ที่โรงเรียนมหาดเล็กในพระบรมมหาราชวังอย่างแต่ก่อน มาได้ระยะหนึ่ง สภากรรณการจัดการก็เห็นพ้องกันว่าคงจะต้องคิดย่นหาทางขยับขยายออกไปก่อสร้างที่ตั้งของโรงเรียนเป็นการถาวรเพื่อให้เหมาะแก่ความเจริญที่จะมีขึ้นในอนาคต

ข้อสำคัญก็คือ โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ตั้งขึ้นคราวนั้น เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าเป็นการเบื้องต้นเพื่อจะจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยสำหรับเป็นหลักพระนครสืบไป สภากรรณการจัดการก็ทราบความข้อนี้โดยแจ่มแจ้ง และได้คิดเตรียมการไว้เพื่อขยับฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยไว้โดยลำดับ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองได้พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่กิจการของโรงเรียนอยู่เนืองนิจ อาทิเช่น ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้โรงเรียนข้าราชการพลเรือน ใช้ตราประจำชาติ มีลายกลางเป็นรูปจุลมงกุฎวางบนเบาะ มีภู ๓ ภู มีรัศมีออกจากยอดพระเกี้ยว และมีกนกทั้ง ๒ ข้าง มีอักษรเบื้องล่างว่า “โรงเรียนข้าราชการพลเรือน” ทำนองเดียวกันกับตราโรงเรียนมหาดเล็กแต่เดิมกับทั้งพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นักเรียนที่สอบไล่ได้ตามหลักสูตรและออกรับราชการแล้ว ได้รับพระราชทานเข็มพระเกี้ยวตราโรงเรียนสำหรับประดับอกเสื้อเป็นเกียรติยศ และเป็นที่ระลึกถึงพระมหากษัตริย์ที่ได้พระบรมราชูปถัมภ์ให้เล่าเรียนมาในโรงเรียนนี้ เป็นต้น^{๒๒}

พระมหากษัตริย์คุณที่ยิ่งใหญ่ไพศาล และเป็นประโยชน์ยังยืนมาจนถึงทุกวันนี้ ก็คือ สถานที่ตั้งของโรงเรียนปรากฏในรายงานการประชุมของสภากรรณการโรงเรียนคราวหนึ่งว่า

“สถานที่ซึ่งจะสร้างโรงเรียนนั้น สภาได้เลือกหาทุกแห่งที่เหมาะสมเห็นว่าที่ตำบลประทุมวันของพระคลังข้างที่ด้านตะวันออกตกถนนสนามม้ายาว ๓๔ เส้น ด้านตะวันตกตกคลองสวนหลวงยาว ๓๒ เส้น ด้านเหนือตกถนนบำรุงเมืองยาว ๓๔ เส้น ๓ วา ด้านใต้ตกถนนหัวลำโพงนอกยาว ๓๖ เส้น* มีถนนพญาไทอยู่ในระหว่าง และวังประทุมวันกับโรงเรียนเกษตร

* รวมพื้นที่ทั้งสิ้น ๑๓๐๔ ไร่

เดิมอยู่ในพื้นที่นี้ เป็นที่อยู่ท่ามกลางพระนครไชยภูมิ์เหมาะดี สมควรจะเป็นที่ตั้งมหาวิทยาลัยหลักพระนครสืบไป สภาจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระมหากรุณาเป็นล้นเหลือ พระราชทานที่รายนี้ให้เช่าแก่ผลประโยชน์ของพระคลังข้างที่ที่ได้อยู่ เดียวนี้ และพระราชทานให้เช่าโดยไม่มีกำหนดปี นับว่าโรงเรียนนี้ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์ส่วนพระองค์เป็นอย่างยิ่งส่วนหนึ่ง”^{๒๓}

ที่น่าสนใจยิ่ง คือ เมื่อจัดดำเนินการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนไปได้สักระยะหนึ่ง ในปีรัตนโกสินทร์ศก ๑๓๑ (พุทธศักราช ๒๔๕๖) พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ได้ทำบันทึกรายงานที่จะจัดการยกฐานะโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย เพื่อส่งไปให้พระยาศรีวงษ์ผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนพิจารณา มีข้อความที่น่าสนใจโดยสรุปคือ การอุดมศึกษา คือ การศึกษาชั้นสูงนั้น จะจัดให้มีขึ้นในมหาวิทยาลัย แบ่งเป็น ๘ แผนก คือ

“๑ วิชาแพทย ๒ วิชาอาจารย์ ๓ วิชาเนติบัณฑิตย์ (กฎหมาย) ๔ วิชาราชบัณฑิตย์ (วิชาหนังสืออย่างสูงและการเรียนภาษา) ๕ วิชาทฤษฎี (การอินจิเนียร์) ๖ วิชาพณิชยการ (การค้าขาย) ๗ วิชาทฤษฎีการ (การเพาะปลูก) ๘ ความรู้การบ้านเมือง (การทูตและไปลิติกและการปกครอง)”^{๒๔}

ส่วนนักเรียนของมหาวิทยาลัยจะมีทั้ง ๒ ประเภทเรียกว่า นักเรียนในสำนักและนักเรียนนอกสำนัก “นักเรียนในสำนักนั้นก็จะได้อยู่กับในสำนักสถานต่างๆ ที่มีอยู่ จะมีอาจารย์เป็นผู้ปกครองอยู่ทุกสำนัก ส่วนนักเรียนนอกสำนักนั้นก็เข้ามาเย็นกลับ”^{๒๕} และนอกจากนี้แล้วยังมีรายละเอียดอื่นๆ อีกมาก กล่าวโดยสรุปความก็คือบันทึกดังกล่าวข้างต้น คือ โครงร่างที่จะคิดยกฐานะโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยในอนาคตนั่นเอง

ในพุทธศักราช ๒๔๕๖ นั้นเอง สภากรรมการจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนได้ปรึกษาดทกลงกันว่า จะก่อสร้างตึกใหญ่ของโรงเรียน หรือตึกบัญชาการเป็นแบบไทย โดยได้มอบให้ดอกเตอร์ คาล โดริง (Dr. Karl Dohring) นายช่างชาวเยอรมัน ซึ่งรับราชการในกระทรวงมหาดไทย และมีสเตอร์ เอ็ดวาร์ด ฮีลีย์ (Edward Healey) นายช่างชาวอังกฤษ ซึ่งรับราชการในกระทรวงธรรมการ เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบโดยให้ไปตรวจแบบไทยโบราณที่สุโขทัยและสวรรคโลกมาคิดปรับปรุงขึ้นเป็นแบบตึกของโรงเรียน^{๒๖} แบบร่างของตึกบัญชาการตลอดจนภูมิทัศน์ทั่วไป อันเป็นฝีมือของนายช่างทั้งสอง ยังคงเก็บรักษาไว้ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจนบัดนี้

ในปีรุ่งขึ้น คือ พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)^{๒๗} ได้เขียนบทความเรื่องชื่อของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงพิมพ์ในหนังสือ เรื่อง “ล้อมรั้ว” และในเวลาไล่เรี่ยกันก็ได้มีหนังสือกราบทูลพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ นายกสภากรรมการจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน แดงลงแนวคิดเกี่ยวกับการที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นในอนาคต

ในบทความเรื่องของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกริ่นความไว้ว่า

“มหาวิทยาลัยเป็นอาภรณ์สำหรับมหานครที่รุ่งเรืองแล้ว มหานครใดมีมหาวิทยาลัยที่ขึ้นชื่อเสียงสมจะอวดได้ ก็ย่อมเป็นเครื่องเชิดชูเกียรติคุณของมหานครนั้น แม้ประเทศซึ่งเป็นที่ตั้งของมหานครอันประกอบด้วยเกียรติคุณเช่นนั้น ก็ย่อมได้ชื่อเสียงปรากฏความรุ่งเรืองแผ่ไพศาลไปในทิศทั้งปวงด้วย กรุงเทพมหานครของเราก็ได้ก้าวขึ้นสู่ความรุ่งเรืองแล้ว จึงได้เริ่มมีมหาวิทยาลัยสำหรับจะเป็นอาภรณ์อย่างมหานครอื่น ๆ แต่การเพิ่งได้เริ่มเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๓ เมื่อประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนในต้นรัชกาลนี้ เป็นเวลาเพียง ๔ ปีเท่านั้น ความเป็นไปของโรงเรียนซึ่งเป็นรากเหง้าเค้าเงื่อนของมหาวิทยาลัยในข้างหน้ายังไม่ทันปรากฏแก่ตามหาชน ข้าพเจ้าผู้ได้ทราบการงานของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน จึงขอแถลงการณ์ทั้งอดีตปัจจุบัน และอนาคตของมหาวิทยาลัยนี้ เพื่อให้มหาชนชาวเราทราบไว้พอเป็นเค้า จะได้เป็นเครื่องส่งเสริมความนับถือในคำว่าพระมหานคร อันเป็นที่เชิดชูเกียรติคุณของประเทศที่รักแห่งเราก็จะได้มีมหาวิทยาลัยพอจะอวดเขาได้สักวันหนึ่ง เพราะในบัดนี้มหาวิทยาลัยนั้นได้สมภาพแล้ว แต่หากยังเยาว์วัยอยู่เท่านั้น”^{๑๘}

ลงท้าย พระยาธรรมศักดิ์มนตรี ผู้เขียนบทความเรื่องนี้ได้ตั้งคำถามว่า

“ถึงเวลาหรือยัง ที่จะจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนให้จริงจังให้สมกับที่จะเป็นมหาวิทยาลัยของประเทศสยาม คือนักศึกษาชั้นสูงมีพอแล้วหรือ อาจารย์ชั้นสูงจะมีได้โดยสมควรหรือ งานสำหรับผู้เรียนสำเร็จแล้วจะมีพร้อมคอยคนอยู่แล้วหรือ และเงินที่จะใช้จ่ายมีพอหรือ”^{๑๙}

และในเรื่องเดียวกันนั้นเอง ท่านก็ได้แถลงความคิดเห็นของท่านว่า

“ถ้าจะให้ เป็นมหาวิทยาลัยชั้นสูงสุดก็ยังไม่ถึงเวลา เพราะนักเรียนชั้นสูงของเราก็ยังไม่มีพอ เงินเราก็มีไม่พอที่จะจ้างอาจารย์แพง ๆ แต่งานสำหรับให้ผู้เรียนสำเร็จแล้วได้ทำนั้น เราควรจะมีพอเป็นแน่ ใครมีวิชาชั้นสูงก็เรียนสำหรับให้ได้ดีกรี ใครยังไม่ได้ถึงขั้นนั้น ก็หมายเอาแต่ประกาศนียบัตรสำหรับประเภทวิชาที่เรียน ... ถึงเวลาที่เดียวที่จะรีบจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนให้จริงจัง จะให้เป็นตัวมูลให้ได้เห็นมหาวิทยาลัยแห่งเมืองไทยเฉลิมเกียรติแห่งกรุงพระมหานครในไม่ช้า”^{๒๐}

สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ กิจการของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ได้เจริญก้าวหน้าเป็นเบิกแผ่นมั่นคงขึ้น พระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการในเวลานั้น ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบบังคมทูลเรียนพระราชปฏิบัติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีพระราช

ดำรัสถามว่า “ถึงเวลาที่เราจะตั้งมหาวิทยาลัยสมัยใหม่กับเขาบ้างได้หรือยัง”^{๓๑} ทรงมีพระราชดำริว่า เราจำเป็นต้องเดินทางจัดเพื่อให้ถึงที่หมายทันอารยประเทศอื่น ทรงเห็นว่า

“ประเทศจัดก่อนเขาจำเป็นอยู่เองจะต้องเดินตามหนทางซึ่งต้องอ้อมวกเวียน เพราะต้องคิดเอาเอง ไม่มีแบบหย่างต้องตรัสรู้ต่อยอดจากที่รู้กันแล้ว ก่อนตรัสรู้ต้องหิมนัดหิมถูกไปตามเพลงของการค้นคว้า ฉะนั้น นิติฉันทของเขาก็คอยดูนิมิตร์ คือ ติฆานต์ ว่ามีอะไรเกิดขึ้นจะได้ไหวตัวตามโดยจัดตั้งสัปลยรับให้พอเหมาะ เดินเกิดหย่าคอยเวลาเลย หย่างไรเสียเราก็ต้องการมหาวิทยาลัย ตั้งเสียเดี๋ยวนี้นี้เดียว จะได้เปนนตลาตวิชาของเมืองไทย ไม่เปนนแต่เพียงที่เพาะข้าราชการไว้ใช้”^{๓๒}

เมื่อทรงตัดสินพระราชหฤทัยตั้งนั้นแล้ว ในเบื้องต้นที่จะเตรียมพร้อมสำหรับอาคารสถานที่ของมหาวิทยาลัย หลังงานเฉลิมพระชนมพรรษาพุทธศักราช ๒๔๕๔ แล้วเพียงสองวัน คือวันที่ ๓ มกราคม เวลา ๑๖.๐๗ น. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงวางศิลาพระฤกษ์ตึกบัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ในกระแสพระราชดำรัส ที่พระราชทานแก่ผู้มาร่วมชุมนุมในงานพิธีนั้น รับสั่งอย่างชัดเจนว่า อาคารที่สร้างใหม่จะได้ใช้เป็นที่ทำการของมหาวิทยาลัยที่จะตั้งขึ้นในอนาคต มีความตอนหนึ่งในพระราชกระแสว่า

“วันนี้เรายินดีที่ได้รับอนุญาตให้มาวางศิลาฤกษ์สำหรับมหาวิทยาลัยนี้ เพราะเป็นกิจอันหนึ่งซึ่งเราปรารถนาอยู่นานแล้ว ที่จะยังการให้เป็นผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพระราชปรารถนามานานแล้วในเรื่องที่จะให้มีมหาวิทยาลัยขึ้น สำหรับเป็นสถานอุดมศึกษาของชาวสยาม...ตัวเราเป็นรัชทายาท จึงรู้สึกเป็นหน้าที่อันหนึ่งที่จะต้องทำการนั้นให้สำเร็จตามพระราชประสงค์...เรามีความยินดีที่ได้เห็นการดำเนินล่วงมาได้มากแล้ว ในบัดนี้เราได้วางศิลาฤกษ์ด้วยความหวังที่ได้แลเห็นความตั้งมั่นในอนาคตกาลแห่งมหาวิทยาลัยนี้...”^{๓๓}

อนึ่ง ในวันเสด็จพระราชดำเนินก่อพระฤกษ์ตึกบัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน กรรมการโรงเรียนได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเข็มบังนจิต คือเข็มรัฐรูประศาสตร์บังนจิตอย่างหนึ่ง เข็มธรรมศาสตร์บังนจิตอย่างหนึ่ง และเข็มครุบังนจิตอีกอย่างหนึ่งเป็นเครื่องบูชาพระคุณธรรมเฉพาะพระองค์ ก่อนที่ผู้อื่นจะได้รับพระราชทานเข็มเช่นนั้นต่อไป^{๓๔}

หลังจากวันวางศิลาพระฤกษ์ได้ราวปีเศษ ในตอนปลายพุทธศักราช ๒๔๕๔ พระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับพระราชทานพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยเป็นครั้งสุดท้าย ในที่สุด ณ วันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๔ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีลายพระราชหัตถ์เลขที่ ๒๐/๗๔๓ พระราชทานพระยาธรรมศักดิ์มนตรีว่า

“ถึงพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้รับหนังสือลงวันที่ ๒๑ เดือนนี้ หาภาเรื่องจะรวมโรงเรียนข้าราชการพลเรือนกับโรงเรียนแพทยาลัย ขึ้นเปนมหาวิทยาลัย และบรรจุตำแหน่งหน้าที่ทางกระทรวงธรรมการนั้นทราบแล้ว ตามความเห็นที่ชี้แจงมานั้น เห็นชอบด้วยแล้ว ให้จัดการไปตามนี้”^{๓๕}

และในวันเดียวกัน ได้มีประกาศพระบรมราชโองการประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโอนไปขึ้นอยู่ในกระทรวงธรรมการ ตั้งแต่วันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๔ เป็นต้นไป

ในวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งกรมมหาวิทยาลัยขึ้นอีกกรมหนึ่งในกระทรวงธรรมการ เป็นกรมใหญ่ขึ้นตรงต่อกระทรวง ตำแหน่งหัวหน้าเป็นชั้นอธิบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ในสังกัดกรมนี้ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นไชยนาทนเรนทร^{๖๖} ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาวิทยาลัยเป็นพระองค์แรกและพระยาอนุกิจวิธูร (สันหัด เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เป็นผู้บัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นคนแรก (ตำแหน่งหัวหน้าของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้เปลี่ยนไปเรียกเป็นอธิการบดีใน พ.ศ. ๒๔๗๘)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อแรกตั้ง แบ่งเป็น ๔ คณะคือ

๑. คณะแพทยศาสตร์ คงตั้งอยู่ที่โรงเรียนแพทย์ลัยเดิม ณ ตำบลวังหลังหรือศิริราชพยาบาล มีพระยาเวชสิทธิ์ศรีภิลาส (จรัส วิชาตแพทย์) เป็นคณบดี

๒. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ ตั้งทำการสอนที่ตึกบัญชาการ คือ ตึกสร้างใหม่ถนนสนามม้า มีพระยาวิทยาปริชามาตย์ (ศิริ เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เป็นคณบดี

๓. คณะวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งรวมโรงเรียนยันตรศึกษาใช้ตึกเดียวกับคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มีพระยานิพัทธ์กุลพงศ์ (ชิน บุนนาค) เป็นคณบดี

๔. คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งเปิดสอนที่วังใหม่หรือวังกลางทุ่ง (เป็นของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร มาแต่เดิม อยู่ในเขตกรีฑาสถานแห่งชาติ ในบัดนี้ ปัจจุบันตัวตึกก็ออกแล้ว) มี ม.จ.พูนศรีเกษม เกษมศรี เป็นคณบดี

ส่วนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้น ทางราชการย้ายกลับไปสังกัดกรมศึกษาธิการกระทรวงธรรมการ โรงเรียนกฎหมายก็ย้ายกลับไปสังกัดกระทรวงยุติธรรมตามเดิม

เมื่อได้จัดตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นแล้ว และขึ้นสังกัดอยู่ในกระทรวงธรรมการ ดังนั้นมหาวิทยาลัยอยู่ในระยะแรกตั้ง ยังไม่สามารถทำการเรียนการสอนถึงขั้นที่ประสาற்பริญญาได้ ในเวลานั้นคงให้ได้แต่ประกาศนียบัตรเท่านั้น แต่ก็เป็นที่หวังกันว่าสักวันหนึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะมีศักยภาพที่จะให้ปริญญาได้ ส่วนในเรื่องทุนรอนที่จะจัดการศึกษาให้ได้ผลดีนั้น พระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการได้มีหนังสือกราบบังคมทูลว่า "...ที่ดินสระประทุมซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้เป็นโรงเรียน...บัดนี้ได้ผลทวีขึ้นจนนับว่ามีกำไรแล้ว ท้องที่นั้นนับวันแต่จะเจริญ บัดนี้ตลาดก็เริ่มติดขึ้นที่ปลายถนนบรรทัดทองตอนถนนหัวลำโพงแล้ว ต่อไปนักเรียนทวีขึ้น ที่ว่างเปล่ากลายเป็นบ้านเป็นเมืองขึ้น จะได้เป็นชุมทรัพย์สำคัญอันหนึ่งสำหรับมหาวิทยาลัย ผลประโยชน์อันนี้กับเงินหลวงที่ได้ตามงบประมาณ และอาศัยเหตุที่ในกรมไชนานา ทานทรงเรียไรแก่ง ข้าพระพุทธเจ้าหวังด้วยเกล้าฯ ว่าจะค่อยแก้ปัญหาเรื่องเงินสำหรับมหาวิทยาลัยได้สำเร็จ"^{๖๗}

เป็นอันว่าในตอนกลางแห่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประเทศไทยก็ได้มีมหาวิทยาลัยแห่งแรกเกิดขึ้น ณ วันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๔ หลังจากที่ได้เตรียมการวางรากฐานกันมาหลายสิบปี ทั้งนี้ก็โดยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นแรงอุดหนุนอย่างสำคัญ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นในขั้นนี้ แม้จะยังไม่มีความเพียบพร้อมเต็มรูปแบบก็ตาม แต่ก็ต้องนับว่าเราได้มีบันไดขั้นแรกสำหรับจะก้าวเดินไปสู่ความหวังที่จะมีสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์แบบของชาติในอนาคต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อแรกสถาปนา

การศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในยุคเมื่อแรกสถาปนานั้น ยังค่อนข้างจะรวนเรอยู่มาก วิชาคณะวิชาต่าง ๆ ก็หาได้รวมอยู่ในบริเวณเดียวกันไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะแพทยศาสตร์ ยังคงอยู่ที่ศิริราชพยาบาลทางฝั่งธนบุรี คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ อยู่ที่บริเวณวังใหม่อันเป็นวังของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศสยามมกุฎราชกุมารมาแต่เดิม ในบริเวณที่ตั้งของมหาวิทยาลัยอันมีตึกบัญชาการเป็นศูนย์กลางนั้นใช้เป็นที่ทำการของคณะรัฐประศาสนศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ การเรียนการสอนในขั้นนั้น ก็ยังไม่ถึงระดับขั้นปริญญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพิ่งจะให้ปริญญาแก่บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาเป็นครั้งแรก ก็ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๒ โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ปริญญาแพทย์ชั้น Medicinae Baccalaureus คือปริญญาเวชชบัณฑิตตรีแก่นักเรียนคณะแพทยศาสตร์ ๑๘ คน ซึ่งสอบไล่ได้ในพุทธศักราช ๒๔๗๑^{๑๘} และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินีได้เสด็จพระราชดำเนินมาในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๓ อันเป็นต้นเค้าของประเพณีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในทุกวันนี้

เรื่องที่น่าสังเกตยิ่งเรื่องหนึ่งของการศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครั้งกระนั้น คือ เรื่องโอกาสในการศึกษาของสตรี กล่าวคือ ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๐ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเปิดรับนิสิตหญิงเข้ารับการศึกษามหาวิทยาลัยจำนวน ๗ คน โดยรับเข้าศึกษาในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในชั้นเตรียมแพทย์ ดังรายนามต่อไปนี้คือ

๑. นางสาวฉลอง ไกรจิตติ (ต่อมาคือ ศาสตราจารย์ แพทย์หญิงฉัตรฉลอง เนตรศิริ)
๒. นางสาวชด นิธิประภา
๓. นางสาวเต็มดวง บุนนาค
๔. นางสาวไทยเชียง อรุณลักษณ์
๕. ม.ร.ว.หญิง ส่องศรี เกษมศรี (ต่อมาคือ ศาสตราจารย์ แพทย์หญิง ม.ร.ว.ส่องศรี เกตุสิงห์)
๖. ม.ร.ว.หญิง นันทา ทองแถม
๗. นางสาวอำภา ยุกตพันธ์

นับว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความสำคัญเท่าเทียมกันแก่การศึกษาของทั้งบุรุษและสตรี มาแต่ครั้งกระนั้นแล้ว

อย่างไรก็ดี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง ตลอดถึงผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของบ้านเมืองในเวลานั้นต่างก็รู้สึกวิตกว่าอนาคตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะพึง

ดำเนินไปในรูปใดจึงจะเป็นการดีแท้ และสามารถสนองความต้องการของชาติบ้านเมืองได้โดยเปี่ยมประสิทธิภาพ

เพื่อแก้ไขปัญหาลุทธิธรรมในข้อนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ ดำริรูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นคณะหนึ่ง เมื่อต้นปีพุทธศักราช ๒๔๗๔ คณะกรรมการประกอบด้วย

๑. พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร	ประธานกรรมการ
๒. พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์	กรรมการ
๓. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุมภฏพงษ์บริพัตร	กรรมการผู้แทนกระทรวงพระคลัง
๔. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต ^{๓๙}	กรรมการผู้แทนกระทรวงธรรมการ
๕. อำนวยเอก พระยามโหสวรรค์ ^{๔๐}	กรรมการผู้แทนกรมการรักษาราช-
บัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน ^{๔๑}

กรรมการชุดนี้ ได้มีการประชุมปรึกษากันหลายครั้ง ในระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๗๔ และต้นปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ โดยโครงร่างที่ใช้ในการพิจารณานั้นได้เทียบเคียงหลักการจัดการศึกษาในต่างประเทศประกอบกับพระดำริในสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์^{๔๒} ซึ่งทรงไว้ตั้งแต่ปลายพุทธศักราช ๒๔๗๑ พระดำรินี้ในพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร ซึ่งทรงเรียบเรียงขึ้นใหม่ และประทานแจกในหมู่กรรมการด้วยกันกับทั้งพระดำริของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ที่ทรงไว้เป็นภาษาอังกฤษด้วย

พระดำรินี้ในสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์นั้นทรงคิดให้มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานอิสระ ขึ้นในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรง หรือขึ้นแก่คณะอภิรัฐมนตรี ไม่สังกัดอยู่ในกระทรวงธรรมการอย่างแต่ก่อนกับทั้งให้มีอิสระที่จะกำหนดนโยบายทั้งในทางวิชาการ การบริหาร หรือแม้แต่เรื่องการเงินของมหาวิทยาลัย^{๔๓}

ส่วนพระดำริของพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทรนั้น ทรงตรึกรองดำริรูปการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไว้กว้างขวางยิ่งนัก ได้ทรงคิดโครงร่างเกี่ยวกับการบริหารของมหาวิทยาลัย เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องที่มีอยู่ในเวลานั้น ได้ทรงคิดให้มี "สภาศาสตราจารย์ (Senate)" ขึ้น มีหน้าที่ที่ต้องทราบกิจการเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยทุกอย่างทั้งทางธุรการ และวิชาการ ทรงคิดให้มีสภามหาวิทยาลัยประกอบด้วยผู้แทนอาจารย์ และผู้แทนกระทรวงทบวงกรมอื่นๆ เป็นสมาชิก เป็นสภาที่มีสิทธิ์ที่จะสอบถาม และแสดงความเห็นติชมแนะนำได้ทุกประการ ทรงเห็นว่าเพื่อความยั่งยืนของมหาวิทยาลัย สมควรขอรับพระราชทานที่ดิน ซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยอันยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของพระคลังข้างที่ เป็นสิทธิ์ขาดแก่มหาวิทยาลัยเสีย และนอกจากนั้นยังได้ทรงพระดำริเกี่ยวกับการที่จะจัดการศึกษาทั้งในคณะที่มีอยู่แล้วในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในบัดนั้น กับทั้งวิชาที่ควรจะสอนเพิ่มขึ้นในมหาวิทยาลัย เช่น "ธรรมศาสตร์ (Jurisprudence, Laws) วิชาเรื่องป่าไม้ (Forestry) วิชาเรื่องเหมืองแร่ (Mining) วิชาเรื่องแร่ (Mineralogy) โบราณคดี (Archaeology) ศิลปกรรมประณีต (Fine Arts) ดนตรี (Music)"^{๔๔} เป็นต้น

แต่ยังมีทันทีที่กรรมการดำริรูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะได้ตัดสินใจเป็นเด็ดขาดอย่างหนึ่งอย่างใดว่าจะพึงจัดรูปโครงสร้างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเช่นไร ในต้นปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ขึ้นในบ้านเมืองโดยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ เสียก่อน เรื่องที่ปรึกษาหารือกันอยู่ในคณะกรรมการดำริรูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงยุติอยู่เพียงนั้น

บทส่งท้าย

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ แล้ว ได้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาโดยลำดับ เริ่มตั้งแต่ในพุทธศักราช ๒๔๗๕ นั้นเอง มหาวิทยาลัยได้รับโอนโรงเรียนสถาปัตยกรรมของโรงเรียนเพาะช่างมาสมทบเป็นแผนกหนึ่ง และได้ยกฐานะขึ้นเป็นคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ในเวลาต่อมา ในปีรุ่งขึ้น ได้รับโอนโรงเรียนกฎหมายจากกระทรวงยุติธรรมมาไว้ในคณะรัฐประศาสนศาสตร์ และเปลี่ยนชื่อคณะวิชาเสียใหม่ว่า คณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ในเวลาไม่ช้านานนัก เมื่อมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น ในพุทธศักราช ๒๔๗๗ คณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ได้โอนไปสังกัดในมหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นใหม่ และในปีเดียวกันนั้นเอง คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ก็ได้เปิดสอนตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตร์บัณฑิต และปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตขึ้นเป็นครั้งแรก จนในที่สุด เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๘ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ได้ประสาทปริญญาในสาขาวิชาต่าง ๆ คือ ด้านการแพทย์ การวิศวกรรม อักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ รวม ๔ สาขาปริญญา นับว่ามหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้ดำเนินมาถึงบัดนี้จะพึงนับว่าเป็นสถาบันอุดมศึกษาเต็มรูปแล้ว

ถ้าจะนับเวลาตั้งแต่ต้น ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริที่จะจัดการศึกษาของเมืองไทยให้เข้าสู่แบบแผนอย่างอารยะ จนกระทั่งได้มีการจัดตั้งโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาโดยลำดับ และสถาปนาขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในที่สุดนั้น จะเห็นได้ว่ากินเวลาช้านานอยู่หลายสิบปี ที่เป็นดังนั้นก็เพราะว่าการศึกษาของชาติเรานั้น ต้องเริ่มจัดกันมาตั้งแต่ต้นทีเดียว ความคิดที่จะกำหนดนโยบายการศึกษาว่าควรเป็นไปอย่างไร ต้องปรึกษาหารือกันให้รอบคอบก่อนที่จะลงมือดำเนินการทั้งบางที่ก็มีข้อขัดข้องเรื่องอื่นประกอบด้วย เช่น เกี่ยวกับการงบประมาณ หรือ ความขาดแคลนทรัพยากรบุคคล เป็นอาทิ อย่างไรก็ตามก็ดี โดยพระมหากษัตริย์คุณเป็นหลักยึดมั่นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ถือกำเนิดขึ้นเมื่อเจ็ดสิบปีล่วงมาแล้ว ด้วยความหวังว่ามหาวิทยาลัยแห่งนี้จะเป็นสถานศึกษาเพื่อยังประโยชน์ใหญ่ๆให้แก่ประชาชาติไทยไม่มีเวลาเสื่อมสูญ นับว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยแต่เพียงแห่งเดียวของเมืองไทยที่ก่อตั้งขึ้นโดยพระมหากษัตริย์คุณเยี่ยงนี้ จากสมเด็จพระบรมมหาจักรีเจ้าถึงสองพระองค์โดยตรง และแม้ในสมัยต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาลเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาจักรี ก็ได้พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์เกื้อกูลกิจการของมหาวิทยาลัยมาโดยตลอด ตราบเท่าปัจจุบัน

ในช่วงระยะเวลาเจ็ดสิบปีที่ผ่านมาผ่านไป หลายสิ่งหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปมาก ทุกวันนี้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยประกอบด้วยคณะวิชากว่า ๑๖ คณะ และสถาบันทางวิชาการชั้นสูงอีกถึง ๒๐

สถาบัน^{๔๕} บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาออกไปทำงานสนองคุณชาติในหน้าที่ต่าง ๆ ก็มีจำนวนหลายหมื่นคน ที่ดินอันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานเป็นสิทธิขาดสมดังพระราชประสงค์ดั้งเดิมที่จะทรงอุดหนุนกิจการของมหาวิทยาลัยให้มั่นคง แต่ไม่ว่าเวลาจะหมุนผ่านไปกี่วัน กี่เดือน กี่ปี หรืออีกกี่ร้อยปีก็ตาม ตราบใดที่ยังมีชาติไทย คนไทย ตราบนั้นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจักเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่ชั่วกัลปาวสาน

ท้ายบรรณ

๑. "ประกาศตั้งโรงเรียน" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑ จ.ศ. ๑๒๔๖, หน้า ๑๖๕.
๒. หนังสือจดหมายเหตุ หรือ The Bangkok Recorder เล่ม ๑๑ มิถุนายน จ.ศ. ๑๒๒๗ (พ.ศ. ๒๔๐๘) หน้า ๓๗-๓๘.
๓. Siam Weekly Advertiser, 16 May 1878 p.3 quoted by David K. Wyatt., in "Samuel McFarland and Education Modernization in Thailand, 1877-1895" Felicitation Volumes of Southeast Asia Studies, Vol 1,-(1965), p.2.
๔. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๗, (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, พ.ศ. ๒๔๗๗), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.
๕. จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ ๕ เสด็จเมืองสิงคโปร์ และเมืองเบตาเวียน ครั้งแรก และเสด็จประพาสอินเดีย (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, พ.ศ. ๒๕๐๙), หน้า ๕๑ แต่สมเด็จพระยาตราพระราชานุภาพในความทรงจำ ทรงกล่าวว่ามี ๒๐ คน
๖. ต่อมาดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
๗. ต่อมาดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
๘. "พระราชดำรัสพระราชนานแก่นักเรียน (ที่สอบไล่ได้) ร.ศ. ๑๐๘" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖, ร.ศ. ๑๐๘, หน้า ๔๗.
๙. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.
๑๐. พระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, พ.ศ. ๒๔๗๒), หน้า ๗๒.
๑๑. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร, คำอธิบายเรื่องมหาดเล็ก, (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ร.ศ. ๑๒๔), หน้า ๑-๔.
๑๒. ระเบียบการโรงเรียนมหาดเล็ก รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๒, (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ร.ศ. ๑๒๒), หน้า ๑๗-๑๘.
๑๓. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.
๑๔. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๑
๑๕. ต่อมาเป็น พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ
๑๖. ระเบียบการโรงเรียนมหาดเล็ก รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๒, (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ร.ศ. ๑๒๒), หน้า ๑๕.
๑๗. เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์, บรรณที่จัดการโรงเรียนมหาดเล็กรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๖, (พระนคร: โรงพิมพ์สามมิตร, ร.ศ. ๑๒๖), หน้า ๓-๑๓.
๑๘. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕-๒๑.
๑๙. ต่อมาเป็น พระยาศรีวังศ์

๒๐. ต่อมาตำราพระอิสริยยศ เป็น จอมพลสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ
๒๑. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๑๖
๒๒. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๑๗
๒๓. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๑๘
๒๔. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๒๐
๒๕. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.
๒๖. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๒๑
๒๗. ต่อมา คือ เจ้าพระยาธรรมาศกัณฐ์มนตรี
๒๘. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๒๖
๒๙. เรื่องเดียวกัน.
๓๐. เรื่องเดียวกัน.
๓๑. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗
๓๒. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.
๓๓. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๒๘
๓๔. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๒๙
๓๕. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๓๒
๓๖. ต่อมาตำราพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร
๓๗. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๓๔
๓๘. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๓๕
๓๙. ต่อมาตำราพระอิสริยยศเป็น พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
๔๐. นามเดิม กอ สมบัติศิริ
๔๑. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๓๗
๔๒. ต่อมาตำราพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก
๔๓. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๓๘
๔๔. ดูเพิ่มเติมจากเอกสารประกอบเรื่อง กำหนดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ ๓๙,๔๐
๔๕. รายละเอียดโปรดดูเพิ่มเติมใน หนังสือ ๗๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในรอบ ๑๐ ปี (๒๕๒๐-๒๕๒๙)

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

BLANK PAGE IN ORIGINAL

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จอมพล สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร

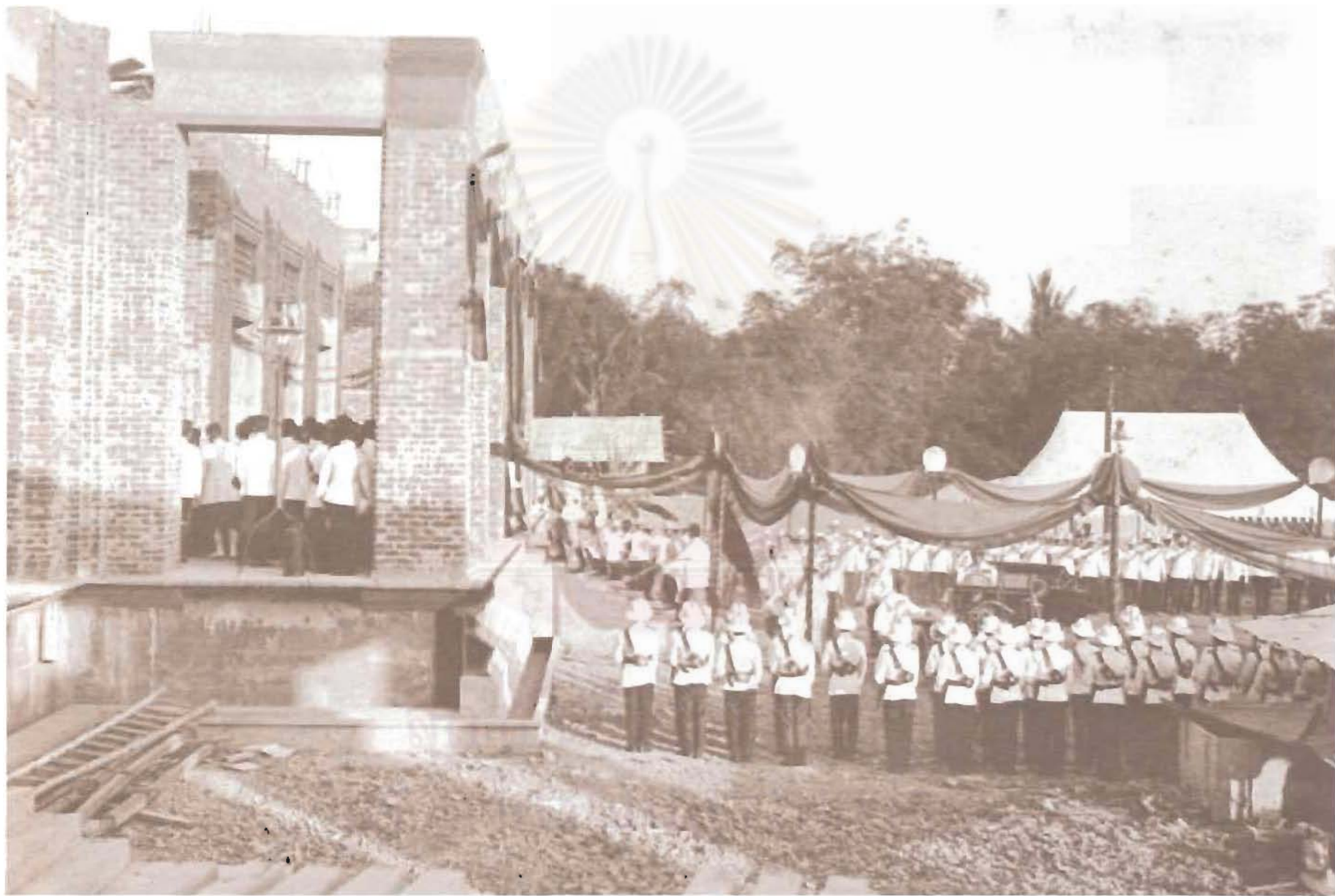
พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (หม่อมราชวงศ์เบ็ญ มาลากุล)

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาพระฤกษ์ตึกบัญชาการ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๘

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาพระฤกษ์ตึกบัญชาการ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๘ เวลา ๑๖.๐๗ นาฬิกา

นักเรียนเก่าโรงเรียนข้าราชการพลเรือนที่มิ้งงานวางศิลาพระฤกษ์

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นครั้งแรก
ณ ตึกบัญชาการ พ.ศ. ๒๔๗๓

วันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นครั้งแรกและครั้งเดียวเท่านั้น ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มณฑลเจ้าตัวรับพระราชทานปริญญาบัตร พ.ศ. ๒๔๕๓

“หอวัง” คือวังเดิมของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เคยใช้เป็นอาคารเรียนของคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ต่อมาใช้เป็นหอพักนิสิตแห่งแรก จึงเรียกว่า “หอวัง”

“ตึกจักรพงษ์” เดิมเป็นที่ทำการของสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำสังคายนามการจัดตั้งเป็น “อาคารประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัย”

เอกสารประกอบเรื่องกำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ต้นฉบับเป็นหน้าว่าง

BLANK PAGE IN ORIGINAL

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาลาว่าการมหาดไทย

วันที่ ๒๔ เดือน มีนาคม ร.ศ. ๑๒๐

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการฝ่ายพลเรือน ซึ่งมีชื่อเรียกอย่างนี้อยู่ข้างจะยียดยาวนัก ทุกวันนี้คนทั้งหลายจึงมักเรียกว่า โรงเรียนพระยาวิสุทธ โดยมาก

ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า นักเรียนในโรงเรียนนี้ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ถวายตัวและมีตำแหน่งรับราชการในกรมมหาดเล็กอยู่แล้ว ถ้าเปลี่ยนชื่อโรงเรียนนี้ เรียกว่า "โรงเรียนมหาดเล็ก" สืบไปจะเป็นการดีมาก ด้วยเป็นชื่อที่เรียกง่ายและเข้าใจอยู่ทั่วกันมาแต่โบราณว่า มหาดเล็กย่อมเป็นบุคคลซึ่งฝึกหัดสำหรับมีตำแหน่งในราชการและจะเป็นเกียรติยศแก่กรมมหาดเล็กด้วย

ถ้าชอบด้วยกระแสพระราชดำริห์แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานเปลี่ยนนามโรงเรียนให้เรียกว่า "โรงเรียนมหาดเล็ก" ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑ เป็นต้นสืบไป และขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตใช้ตรา จุลมงกุฎวางบนเบาะ ซึ่งเป็นตราหน้าทรวงกรมมหาดเล็กประกอบเป็นตราโรงเรียนด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าได้ร่างประกาศชานานามโรงเรียนทูลเกล้าฯ ถวายมาด้วยแล้ว

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า

ขอเดชะ

สถาบันวิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

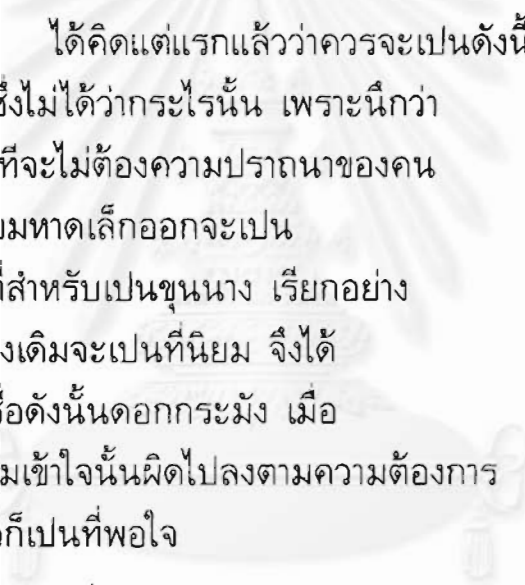
ร่าง

ประกาศตั้งโรงเรียนมหาดเล็ก

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศจงทราบทั่วกันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มจัดตั้งโรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือนขึ้นตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๘ การโรงเรียนนั้น ได้เจริญขึ้นโดยลำดับ จึงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นักเรียนในโรงเรียนนั้นถวายตัวเป็นมหาดเล็ก มีตำแหน่งรับราชการใกล้ชิดพระองค์ต่อมา บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นควรจะให้โรงเรียนนั้นมีนามสมแก่ที่นักเรียนได้เป็นมหาดเล็ก และสมแก่ประเพณีอันมีมาแต่โบราณ ที่ข้าราชการโดยมากยอมได้ถวายตัวศึกษาราชการในกรมมหาดเล็กก่อนไปรับตำแหน่งในราชการกรมอื่นนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน ใช้นามว่า "โรงเรียนมหาดเล็ก" สืบไป และโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าห้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ๑ พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ผู้จัดการ ๑ เจ้าหมื่นสรรพรเพ็ชรภักดี ๑ เป็นกรรมการตรวจตราและอำนวยการโรงเรียนนี้ให้มีความเจริญเรียบร้อยตามพระราชประสงค์สืบไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๑

ได้คิดแต่แรกแล้วว่าควรจะเป็นดังนี้
แต่ซึ่งไม่ได้ว่ากระไรนั้น เพราะนี่กว่า
บางทีจะไม่ต้องการความปรารถนาของคน
ด้วยมหาดเล็กออกจะเป็น
หน้าที่สำหรับเป็นขุนนาง เรียกว่า
อย่างเดิมจะเป็นที่นิยม จึงได้
ตั้งชื่อตั้งนั้นดอกกระมัง เมื่อ
ความเข้าใจนั้นผิดไปลงตามความต้องการ
แล้วก็เป็นที่พอใจ
ให้ประกาศ

นายแพรวัง

หม่อมเจ้าตรุณเขียน
นายแพทาน

ที่ ๑๘๖/๑๖๒๔

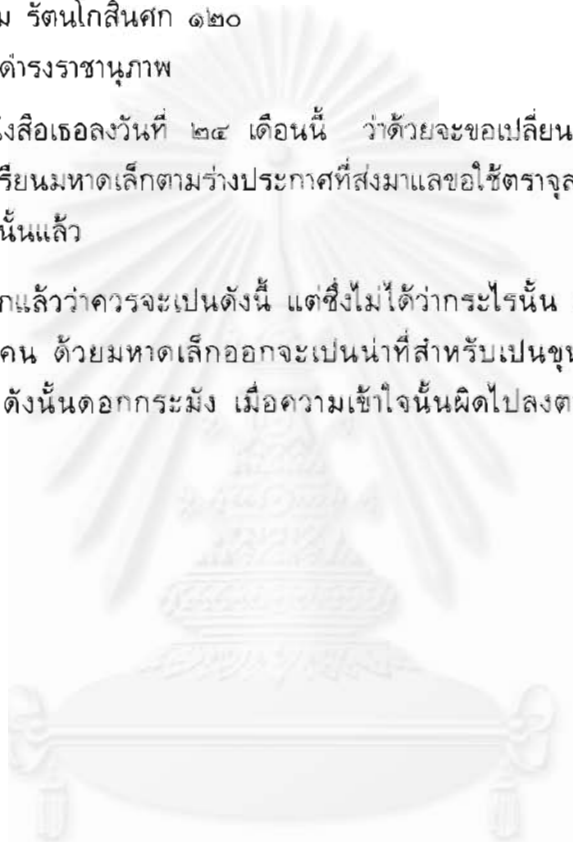
พลับพลาสวนดุสิต

วันที่ ๒๕ มีนาคม รัตนโกสินศก ๑๒๐

ถึงกรมหลวงดำรงราชานุภาพ

ด้วยได้รับหนังสือเขอลงวันที่ ๒๔ เดือนนี้ ว่าด้วยจะขอเปลี่ยนนามโรงเรียน ฝึกหัดราชการ ฝ่ายพลเรือนเป็นโรงเรียนมหาดเล็กตามร่างประกาศที่ส่งมาเลขขอใช้ตราจุลมงกุฎวางบนเบาะ เป็นตรา สำหรับโรงเรียนต่อไปนั้นแล้ว

ได้คิดแต่แรกแล้วว่าควรจะเป็นดังนี้ แต่ซึ่งไม่ได้ว่ากระไรนั้น เพราะนึกว่าบางทีจะไม่ต้องการความปราดณาของคน ด้วยมหาดเล็กออกจะเป็นหน้าที่สำหรับเป็นขุนนางเรียกอย่างเดิมจะเป็นที่นิยม จึงได้ตั้งชื่อ ดั่งนั้นดอกกระมัง เมื่อความเข้าใจนั้นผิดไปลงตามความต้องการแล้วก็เป็นที่พอใจให้ประกาศ

ประกาศตั้งโรงเรียนมหาดเล็ก

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ ความ
 ทัดกันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มจัดตั้งโรงเรียน
 สำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือนขึ้น แต่ร.ศ. ๑๑๗
 การโรงเรียนนั้นได้เจริญขึ้นโดยลำดับ จึงพระราชทานพระบรม
 ราชานุญาตให้นักเรียนในโรงเรียนนั้น ภายตั้งเป็นมหาดเล็ก
 มีตำแหน่งรับราชการ ได้ซึ่งพระองค์ต่อมา บัดนี้ทรงพระราช
 ดำริให้เห็นควรจะให้โรงเรียนนั้นมีนามสมแก่ที่นักเรียน ได้เป็น
 มหาดเล็ก แต่สมกับประเพณีอันมีมาแต่โบราณ ที่ข้าราชการ
 โดยมากย่อมได้ถวายตัวศึกษาวิชาการ ในกรมมหาดเล็กก่อน
 ไปรับตำแหน่งในราชการ กรมอื่นนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน ใ
 นามว่า "โรงเรียนมหาดเล็ก" ตั้งไป และโปรดเกล้าฯ ให้
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ๓ พระยาวิสุทธ
 ศรัยศักดิ์ ผู้จัดการ ๓ เจ้าหมื่นสรรพเพ็ชร์ภักดี * ๓ เป็นกรรมการ
 ตรวจสอบและอำนวยความสะดวก การโรงเรียนนี้ เพื่อให้มีความเจริญเรียบ
 ร้อยตามพระราชประสงค์ ตั้งไป

ประกาศมาณวันที่ ๓ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๒๔๑

* เป็นพระยาบุรุษย์รัตนราชพัตภ

กระทรวงวัง

ที่ ๑๘/๕๓๒

ห้องเวณชาววัง

วันที่ ๑๑ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย มีลายพระหัตถ์มาฉบับที่ ๑๐๔/๔๔๘๕ ลงวันที่ ๑๐ เดือนนี้ว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็นโรงเรียนพิเศษอันหนึ่ง ทรงเห็นสมควรว่าจะมีตราสำหรับใช้เป็นตราโรงเรียนสืบไป บัดนี้จะขอพระบรมราชานุญาตใช้ตราประจำชาติสำหรับโรงเรียนมหาดเล็กเป็นรูปกลม กลางเป็นรูปจลมงกุฎวางบนเบาะมีพู่ ๓ พู่ มีริศมือออกจากพระเกี้ยวทั้งสองข้าง มีกนกเปลวทับบนแจกรีศมีแลมีอักษรว่า "โรงเรียนมหาดเล็ก" ดังตัวอย่างที่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายมาในครั้งนี้ด้วยแล้ว

จะโปรดเกล้าฯ ประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรมขุนพิทย

ที่ ๑๘

รับวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๑๒๑

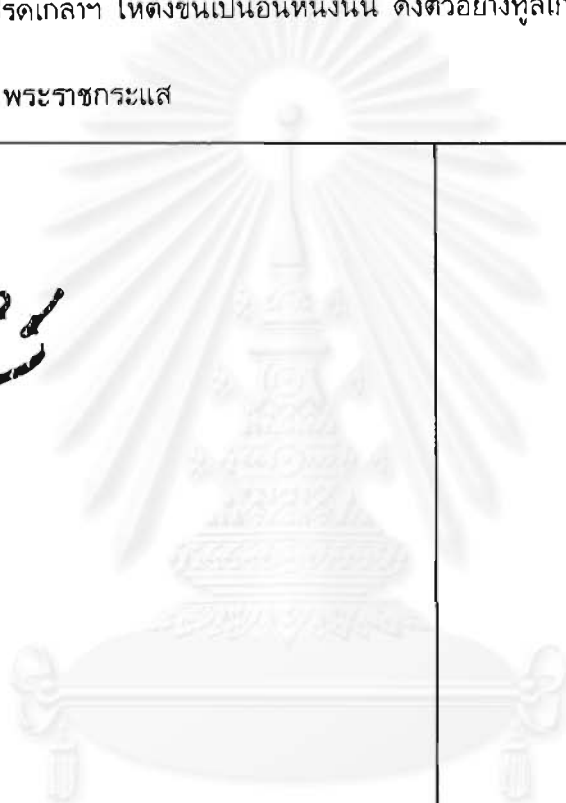
ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๑๒๑

ว่ากรมหลวงดำรงมีลายพระหัตถ์มาจะขอพระบรมราชานุญาตใช้ตราประจำชาติ สำหรับ
โรงเรียนมหาดเล็ก ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเป็นอันหนึ่งนั้น ดังตัวอย่างทูลเกล้าฯ ถวายมา

พระราชกระแส

หมายเหตุ

อว

นายโก๋ รุ่ง
หลวงศรี ทราย

นายโก๋ เขียน
นายเชย ทาน

ที่ ๑๘/๗๕๓

พระที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๑๓ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๑ ถึงกรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ได้รับ
หนังสือ ที่ ๑๘/๕๓๒ ลงวันที่ ๑๑ เดือนนี้ ว่ากระทรวงมหาดไทยขออนุญาตใช้ตราประจำชาติ
สำหรับโรงเรียนมหาดเล็ก ดังตัวอย่างที่ส่งมานั้น ทราบแล้วอนุญาต

สำเนา ถ้ายี่ พระหัตถ์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรง
ราชานุภาพ ถึงนักเรียน ที่ขึ้นไปฝึกหัด การ ทำววจ ภูธร

คัดว่า การ มหาศไทย

วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๓

แจ้ง ความ มา ยัง นักเรียน มหาศเด็ก ที่ขึ้นไปฝึกหัด

การ ทหาร อยู่ แล้ว ณ เมือง นคร ราช ลีมา

ด้วยได้ ชาว ทราบ มา ว่า นักเรียน บ่น ว่า เค็ด ร้อน เพราะ
ในการ ที่ ฝึก หัด นั้น ครได้ บังคับ ให้ อยู่ ยาม แต่ ทำ การ บัด กวาด
ที่ อยู่ เหมือน กับ พวก ตำรวจ ภูธร จึง ชี้แจง มา ให้ ทราบ ว่า การ
ฝึก หัด แม้ เป็น ความ ลำบาก เหน็ด เหนื่อย หรือ ต เปน การ หยาบ
ประการ ไต เปน ของ จำ เปน สำหรับ ทหาร คือ ฝึก หัด ให้
หน้าที่ ของ พลทหาร ก่อน จึง เปน นาย ไต เมื่อ ตัว เรายัง ราชการ
ทหาร ก็ เคย ได้ ฝึก หัด การ อย่าง ต่ำ เช่น นั้น มา เหมือน พล ก็ จะ รัง
เกียจ ไม่ ได้ ถ้า รัง เกียจ ก็ คือ ไม่ รู้ ไม่ เคย แก่ การ ใน หน้าที่ ของ
พลทหาร ถ้า ไม่ รู้ หน้าที่ พลทหาร แล้ว จะ เปน นาย เชา ก็ ไม่ ได้
จึง ชี้แจง มา ให้ ทราบ

(ลงพระนาม) กรมดำรง ราชานุภาพ

กรมขุนพิทยลาภ

ที่ ๕๔

รับวันที่ ๑๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๑

ลงวันที่ ๑๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๑

ขออนุญาตใช้ตรากระดาดเป็นรูปจุลมงกุฏ วางบนเบาะสำหรับโรงเรียนมหาดเล็ก

พระราชกระแส

หมายเหตุ

อว

สถาบันวิจัยปฏิบัติการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ ๕๔/๒๗๑๑

ท้องเวนชาววัง

วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์มีหนังสือมาลงวันที่ ๔ เดือนนี้ขออนุญาตใช้ตรากระดาษเป็นรูปจุลมงกุฎวางบนเบาะ สำหรับกระดาษแลซองใหญ่เล็กต่างๆ สำหรับโรงเรียนมหาดเล็กตั้งตัวอย่างนี้ได้ทูลเกล้าฯ ถวายมาในครั้งนี้อย่างแล้ว จะควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ

ขุนพิจิตร ร้าง

ขุนรจิต เขียน
ขุนพิจิตร ทาน

ที่ ๕๓/๔๔๔๔

สวนดุสิต

วันที่ ๑๔ มีนาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๑

ถึงกรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ได้รับหนังสือที่ ๕๔/๒๗๑๑ ลงวันที่ ๑๐ เดือนนี้ว่าพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์มีหนังสือมาขออนุญาตใช้ตรากระดาดและของใหญ่เล็กต่าง ๆ เป็นรูปจุลมงกุฎวางบนเบาะ สำหรับโรงเรียนมหาดเล็ก ดังตัวอย่างที่ส่งมานั้น อนุญาตแล้ว

หม่อมอนุวัตรตรวจ

ประกาศ ตั้ง ผู้อำนวยการ โรงเรียน มหาตม

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ จงทราบ
 ทักกันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกนามสถานที่
 ศึกษาราชการพลเรือนว่า “โรงเรียนมหาตม” แต่โปรดเกล้าฯ
 ให้มีกรรมการตรวจตราแต่ผู้อำนวยการโรงเรียน ตามประกาศ
 ลงวันที่ ๑ เมษายน วันโกสสินทรศก ๑๒๓ แต่ภายหลังทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ เมื่อเป็น
 หม่อมอนุวัตรวรพงษ์ เป็นกรรมการเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง เจ้า
 หมื่นศรีศรีรักษ์ได้ทำการในหน้าที่ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นการ
 เจริญเรียบร้อยมา บัดนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 เจ้าหมื่นศรีศรีรักษ์ ผู้เป็นหัวหน้ามหาตม เวรเทศ มีหน้าที่
 สำหรับฝึกหัดและสอบความรู้มหาตม ตามประกาศ กระแต่
 พระบรมราชโองการเปลี่ยนแปลงราชการกรมมหาตม วัน
 โกสสินทรศก ๑๑๖ .. เป็นผู้ผู้อำนวยการโรงเรียนมหาตม และ
 ให้คงมีกรรมการตามเดิมเป็นที่ปรึกษาและช่วยจัดการโรงเรียน
 ให้เจริญเรียบร้อยตามพระราชประสงค์สืบไป

ประกาศมาณวันที่ ๓๐ มกราคม วันโกสสินทรศก ๑๒๒
 เป็นวันที่ ๑๒๘๕๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

วันที่ ๗ เดือน เมษายน ร.ศ. ๑๒๔

ข้าพระพุทธเจ้ากรรมการโรงเรียนมหาดเล็ก ขอพระราชทานทำรายงานประจำปี ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

จำนวนนักเรียน

นักเรียนชั้นเก่าระหว่างปี ๑๑๘ แลปี ๑๒๐	๔๕
ก่อนพระราชทานนามโรงเรียน	
นักเรียนชั้นใหม่ปี ๑๒๑	๑๙
” ” ปี ๑๒๒	๒๖
” ” ปี ๑๒๓	๓๐
รวมทั้งสิ้น	๑๒๐

นักเรียนเรียนตลอดหลักสูตรออกรับราชการ

นักเรียนชั้นเก่าระหว่างปี ๑๑๘ ถึงปี ๑๒๐	๕
ปี ๑๒๑	๔
ปี ๑๒๒	๖
ปี ๑๒๓	๑๑
รวมทั้งสิ้น	๒๖
จำหน่ายถึงแก่กรรม	๓
จำหน่ายออกก่อนเรียนจบหลักสูตร	๑๔
รวมจำหน่ายทั้งสิ้น	๔๓
คงมีจำนวนนักเรียนบัดนี้	๗๗

หลักสูตร ใจความที่โรงเรียนมหาดเล็กจัดการฝึกสอน คือการที่ควรเป็นพื้นความรู้ของกุลบุตรที่จะออกไปรับราชการ ได้แก่

- ๑ การเสมียน (คัด เขียน ร่าง แต่ง รับ ส่ง เก็บ ใช้แบบออฟฟิศหลวง)
- ๒ หน้าทิ่มมหาดเล็ก (ข้อราชการกรมมหาดเล็ก ราชศัพท์ นามพระที่นั่ง ฯลฯ พงษาวดาร แลความรู้สามัญต่าง ๆ)
- ๓ ตำแหน่งราชการ (หน้าที่กระทรวงทบวงการ แลระเบียบบรรดาศักดิ์ ฯลฯ)
- ๔ การบำเพ็ญ (ใช้แบบกระทรวงพระคลัง)
- ๕ การทหาร (ยิงปืน ชีม้า ฯลฯ ฝึกที่โรงเรียนนายร้อยตำรวจภูธร)
- ๖ ทำแผนที่
- ๗ การเดินทาง (ภูมิศาสตร์แลการรักษาตัว รักษาของใช้ ที่สุดจนหาที่พัก)

นักเรียนที่ได้เล่าเรียนตลอดหลักสูตรนี้แล้ว จะไปรับราชการกระทรวงใด ก็ให้ไปฝึก
ราชการณกระทรวงนั้น ๆ ต่อไป

ในปลายปีนี้วันปิดโรงเรียนฤดูร้อน โรงเรียนได้มีประชุมเชิญปลัดทูลฉลองกระทรวงต่าง ๆ
และอาจารย์กรมศึกษาธิการ มาดูการที่นักเรียนได้ฝึกหัด เพื่อให้กระทรวงต่าง ๆ รู้เห็น
การงานของโรงเรียนไว้ พอเป็นต้นเค้าสำหรับกาลต่อไปเพื่อนักเรียนจะได้มีทางออกรับราชการ
หลายทางขึ้นบ้าง

อนึ่งนักเรียนที่ออกไปรับราชการกระทรวงมหาดไทยบัดนี้ ผู้ที่มีตำแหน่งสัญญาบัตรแล้ว
ไม่มีเครื่องหมายอันใดว่าได้เป็นมหาดเล็กนักเรียนมาแต่เดิม ข้าพระพุทธเจ้าพร้อมด้วย
ความยินยอมของกระทรวงมหาดไทย ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ข้าราชการเหล่านั้น
คงใช้ตุ้มมหาดเล็กเป็นเครื่องหมายว่า ได้รับพระมหากรุณาให้เล่าเรียนมาแต่โรงเรียนมหาดเล็ก
นั้นด้วย

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า

ด.จ. ๐๖ ๑๖ ๑๙๑๑

~~นายสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ~~
๒๙
พระยาศรีสุริยราชรังษี
เจ้าพระยาศรีสุริยราชรังษี

ขุนพิจิตร ร้าง

นายม้วน เขียน

ขุนปรจง ทาน

ที่ ที่ ๑/๗๖

พรที่นั่งวิมานเมฆ

วันที่ ๑๑ เมษายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๔

ถึงกรรมการโรงเรียนมหาดเล็ก ด้วยได้รับรายงานประจำปีของโรงเรียนมหาดเล็ก แล้ว
นักเรียนมหาดเล็กซึ่งออกไปรับราชการที่มีตำแหน่งสัญญาบัตรแล้ว ไม่มีเครื่องหมายอันใดว่าเป็น
มหาดเล็กนักเรียนมาแต่เดิม ขออนุญาตให้ข้าราชการเหล่านั้นคงใช้ดุมมหาดเล็กเป็นเครื่องหมาย
ว่าได้เล่าเรียนมาแต่โรงเรียนมหาดเล็กนั้นทราบแล้ว การหมายโรงเรียนฝรั่งเขามีเขนราของครักษ์
แต่เป็นวิทยาลัยจะมาใช้ในโรงเรียนเช่นนี้จะเกินไป เปนดุมก็ได้

โรงเรียนมหาดเล็ก

วันที่ ๒ สิงหาคม รัตนโกสินทร สก ๑๒๖

กราบทูลแลเรียนกรรมการโรงเรียนมหาดเล็ก

ด้วยบัดนี้โรงเรียนมหาดเล็กได้ส่งนักเรียนที่สอบไล่ได้เข้ารับตำแหน่งมหาดเล็กราชการเพียงพอแล้ว นับว่าโรงเรียนได้จัดการตามความมุ่งหมายเดิมสำเร็จไปตอนหนึ่ง ต่อไปจะไม่มีตำแหน่งว่างสำหรับนักเรียนอีกสักปีละก็คนนัก เมื่อมีตำแหน่งที่นักเรียนจะมุ่งหมายได้น้อย ผู้ที่จะสมัครเข้าเรียนก็ย่อมจะน้อยลง จึงถึงเวลาจำเป็นที่จะต้องตั้งความมุ่งหมายใหม่

ข้อที่จะพึงไตร่ตรองเวลานี้มี ๒ ข้อ คือ :-

๑. ถ้าจะให้โรงเรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนชั้นอุดมศึกษา รับนักเรียนที่มีความรู้จากโรงเรียนประถมแลมัธยมของกรมศึกษาธิการแล้ว มาฝึกการลงมือสำหรับบรรจตุตำแหน่งที่ต้องการ (ที่มีติมานต์) อย่างเช่นมหาดเล็กราชการนั้นแล้ว จะต้องมิตำแหน่ง (หรือติมานต์) สำหรับนักเรียนให้มากขึ้นอีก หาไมโรงเรียนต้องร่วรงโรยไป แต่ติมานต์อย่างนี้ จะมีขึ้นได้อย่างไร

๒. ถ้าจะให้โรงเรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนสำหรับพระราชสำนัก รับบุตรหลานผู้มีชาติตระกูล แลคัตเด็กฉลาดจากโรงเรียนต่าง ๆ มาเป็นนักเรียน จัดการสอนหนังสือไทยพออ่านออกเขียนได้ รู้ตัวสกตแลเรียงความพอเป็นภาษาตามสมควรแก่อายุ แลรู้จักการประพฤติตัวรักษาตัวพอสมควร แลให้เรียนภาษาอังกฤษเป็นพื้น จนพอที่จะอ่านสมุดตำราง่าย ๆ ได้ เพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ความคิดกว้าง ๆ แล้ว จะต้องมิตครูชาติอังกฤษสำหรับสอนภาษาอย่างน้อยคนหนึ่ง แต่กรมศึกษาธิการจะยอมให้ครูอังกฤษหรือไม่

ได้บรรรทีกการโรงเรียนกำกับมากับจดหมายฉบับนี้ เพื่อเป็นทางดำริห์ของกรรมการด้วย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(ลงนาม) เจ้าหมื่นศรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรรที่กิจการโรงเรียนมหาดเล็ก

เค้าเดิมของโรงเรียนมหาดเล็กนั้น ตั้งขึ้นจากรากห้องเรียนกระทรวงมหาดไทย ปรากฏว่าจะฝึกกุลบุตรออกไปรับราชการหัวเมือง แลให้ทราบขนบธรรมเนียมราชการในพระราชสำนักด้วย ได้ย้ายครูแลนักเรียนจากห้องเรียนกระทรวงมหาดไทยมาตั้งเป็นโรงเรียนขึ้นที่ตึกนำหอพระสมุทวชิรญาณ แต่รัตนโกสินทร ศก ๑๑๘ เรียกว่าโรงเรียนราชการพลเรือน ต่อศก ๑๒๑ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกนามโรงเรียนว่า โรงเรียนมหาดเล็ก รับนักเรียนชั้นหนุ่มที่มีความรู้สามัญพอสมควรแล้วเข้าเป็นนักเรียน มีหลักสูตรเพิ่มเติมขึ้นตามสมควรแก่ความต้องการ มีตำแหน่งเงินเดือนสำหรับนักเรียนผู้สอบไล่ได้ เรียกว่าผู้ตรวจการ ในเวลานี้เปลี่ยนเรียกว่า มหาดเล็กรายการเป็นตำแหน่งสำรองราชการสำหรับพนักงานอำเภอแลเลื่อนขึ้นต่อ ๆ ไปตามคุณานุรูป

ตำแหน่งมหาดเล็กรายการ มีเงินเดือนคนละ ๘๐ บาท มีมณฑลละ ๒ คน มณฑลที่มีมหาดเล็กรายการ มี ๑๑ มณฑล รวมตำแหน่งสำหรับมหาดเล็กนักเรียน ๒๒ ตำแหน่ง

นักเรียนที่สอบไล่ได้ออกไปรับราชการกระทรวงมหาดไทย มีจำนวนโดยลำดับปีดังนี้

ปี ๑๑๙	๔ นาย
ปี ๑๒๐	๑ นาย
ปี ๑๒๑	๔ นาย
ปี ๑๒๒	๔ นาย
ปี ๑๒๓	๙ นาย
ปี ๑๒๔	๑๘ นาย
ปี ๑๒๕	๑๑ นาย
ปี ๑๒๖	๘ นาย
รวมทั้งสิ้น	๕๙ นาย

ได้มีตำแหน่งเป็น

ข้าหลวงมหาดไทย	๒ นาย
ปลัดกรมในกระทรวง	๒ นาย
ปลัดเมือง	๙ นาย
นายอำเภอ	๑๔ นาย
ยกกระบัตร์เมือง	๒ นาย
เลขานุการ	๑ นาย
ไปรับราชการกรมอื่น	๔ นาย
ป่วย	๓ นาย
พักราชการ	๒ นาย
คงเป็นมหาดเล็กรายการ	๒๐ นาย
รวม	๕๙ นาย

นอกจากการฝึกกฐนบัตร สำหรับกระทรวงมหาดไทยตามเค้าเดิม โรงเรียนมหาดเล็กได้ฝึกคน สำหรับกรมอื่นหรือส่งนักเรียนไปกรมอื่นบ้าง ดังนี้

(๑). กรมมหาดเล็กเวรศักดิ์ ได้มีกำหนดว่า ถ้าตำแหน่งมหาดเล็กพิเศษสำหรับเวรว่างลง จะเลือก ผู้ใดเข้ารับราชการจะส่งมาฝึกหัดนำที่มหาดเล็ก ที่โรงเรียนมหาดเล็กก่อนแล้ว จึงให้เข้ารับราชการ มี จำนวนมหาดเล็กที่โรงเรียนได้ฝึกออกไปรับราชการเวรศักดิ์ โดยลำดับปี ดังนี้

ปี ๑๒๑	๔ นาย
ปี ๑๒๒	๔ นาย
ปี ๑๒๓	๓ นาย
ปี ๑๒๔	ไม่มี
ปี ๑๒๕	๒ นาย
ปี ๑๒๖	๑ นาย
รวม	๑๕ นาย

(๒). กรมศึกษาธิการ เมื่อศก ๑๒๕ กรมศึกษาธิการมีความประสงค์จะให้นักเรียนฝึกหัดอาจารย์ ผู้ที่จะออกรับราชการเป็นครูได้ฝึกหัดระเบียบกิริยามารยาตรที่ดีแลมีความรู้วิชาสามัญเพิ่มขึ้น จึงได้ส่ง นักเรียนอาจารย์ซึ่งสอบไล่ได้ตามหลักสูตรแล้วมาเรียน โรงเรียนมหาดเล็กได้ฝึกนักเรียนอาจารย์ออกรับ ราชการ ๑๖ นาย

แลมีนักเรียนมหาดเล็กเดิมออกไปรับราชการกรมศึกษาธิการเป็นครูกายบริหาร นาย ๑ เป็น เสมียน ๓ นาย รวมโรงเรียนได้ฝึกนักเรียนไปรับราชการกรมศึกษาธิการ ๒๐ นาย

(๓). กระทรวงโยธาธิการ ในศก ๑๒๕ นั้นเอง กระทรวงโยธาธิการจัดเปลี่ยนแปลงการฝึก นักเรียนไปรษณีย์โทรเลขใหม่ได้ขออนักเรียนไปฝึกหัดสำรองราชการ ๒๐ นาย แลขออนักเรียนซึ่งยกขึ้น เป็นครูผู้ช่วยไปเป็นผู้กำกับนักเรียนเหล่านั้น นาย ๑ บัดนี้นักเรียนผู้นั้น ได้รับราชการเป็นผู้บังคับการ ออฟฟิศไปรษณีย์ที่ ๒ แลนักเรียนที่ขอไปฝึกหัดสำรองราชการนั้น สอบไล่ได้ออกไปรับราชการออฟฟิศ ต่าง ๆ บ้าง คงเป็นนักเรียนอยู่บ้าง รวมนักเรียนออกไปกระทรวงโยธาธิการ ๒๑ นาย

(๔). กรมต่าง ๆ นอกจากนักเรียนที่ไปรับราชการกระทรวงมหาดไทยแล้วย้ายไปกรมอื่น ยังมีนักเรียนที่ออกจากโรงเรียนไปรับราชการกรมอื่นที่เดียว คือ

กระทรวงยุติธรรม	๑
กระทรวงกระลาโหม	๑
กรมทหารบก	๒
กรมทหารเรือ	๑
กรมพระคลังข้างที่	๑
รวม	๖ นาย

(๕). โรงเรียนมหาดเล็กเลือกนักเรียนเข้ารับราชการโรงเรียน ๕ นาย
รวมทั้งสิ้นโรงเรียนมหาดเล็กได้ฝึกกฐนบัตรออกรับราชการ ๑๓๐ นาย

อีกหนึ่งการโรงเรียนขนาดเล็กที่เพิ่มเติมขึ้นจากเค้าเดิมอีกพแนกหนึ่ง คือ

เมื่อเดือนธันวาคม ศก ๑๒๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภช เสด็จมาทรงศึกษาวิชาการที่โรงเรียนขนาดเล็ก มีหม่อมเจ้าไศลทอง หม่อมเจ้าทองต่อ หม่อมราชวงศ์ฉายฉาน และผู้ติดตามเสด็จมาด้วยโดยลำดับ ได้จัดการทรงศึกษาเป็นพิเศษอีกส่วนหนึ่งต่างหาก จนถึง ศก ๑๒๕ เลิกโรงเรียนราชกุมารมาสมทบเป็นโรงเรียนขนาดเล็กต้องจัดการสอนตั้งแต่ชั้นมูลศึกษาบ้าง ชั้นประถมศึกษาบ้าง แลแทรกวิชาภาษาอังกฤษเข้าด้วย โดยหวังว่านักเรียนชั้นเล็กนั้นควรจะสอนให้รู้หนังสือไทยพออ่านออกเขียนได้ แลทราบตัวสกดแลเข้าใจเรียงความบ้างเล็กน้อยพอสมควรแก่อายุ แล้วจะสอนภาษาอังกฤษให้มากที่สุดที่จะสอนได้ ให้มีความรู้ภาษาอังกฤษพออ่านสมุดง่าย ๆ เข้าใจ แล้วจะได้มีความรู้ความคิดที่จะเรียนวิชาต่าง ๆ ให้สูงขึ้นได้ แลเรียนภาษาไทยให้ดีภายหลังได้ เวลานั้นมีนักเรียน

พิเศษ	๑
ชั้นมูลศึกษา	๔
ชั้นประถมศึกษา	๔๒
รวม	๕๒

แลภาษาอังกฤษที่สอนอยู่เวลานี้ อย่างสูงเสมอชั้น ๓ โรงเรียนอังกฤษของกรมศึกษาธิการ ครูที่สอนเป็นคนไทย ความรู้ความชำนาญยังอ่อนอยู่มาก มีครูประกาศนียบัตรอังกฤษผู้หนึ่ง ก็มีการอื่นประจำตัวด้วย ได้ช่วยสอนที่โรงเรียนราชกุมารตามโอกาสที่จะหาได้

รวมการไปของโรงเรียนขนาดเล็ก ตั้งแต่ต้นจนตราบเท่าบัดนี้ จะเห็นได้ว่า

๑. การที่มี ดิมานด์ คือการที่มีตำแหน่งสำรองสำหรับนักเรียนสอบไล่ได้เข้าบรรจุเป็นมหาดเล็กรายงารนั้น ในปีแรก ๆ โรงเรียนยังตระเตรียมนักเรียนจำหน่ายไม่ทัน จึงมีนักเรียนออกปี ๑ เพียง ๔ นาย ครั้นถึงปีที่ ๕ ที่ ๖ ได้นักเรียนออกมากขึ้น จน ศก ๑๒๖ นี้ มีตัวนักเรียนที่สอบไล่ได้เข้าบรรจุตำแหน่งที่มีสำรอง ๒๒ ตำแหน่ง ถึง ๒๐ นายแล้ว ตำแหน่งที่ขาดอยู่ ๒ ตำแหน่ง คือมหาดเล็กรายงารมณฑลราชบุรี ซึ่งเวลานี้ คนเดิมที่ไม่ใช่เด็กนักเรียนมหาดเล็ก รับราชการอยู่นาย ๑ ตำแหน่ง มหาดเล็กรายงารมณฑลปัตตานี นาย ๑ ก็คงจะหาตัวนักเรียนเข้ารับราชการได้ในเร็ว ๆ นี้ นับว่าโรงเรียนลับไปล ดิมานด์สำเร็จไปตอนหนึ่งแล้ว

ต่อไป กว่าผู้ที่เปนมหาดเล็กรายงารอยู่จะได้เลื่อนขึ้นเป็นนายอำเภอลอื่น ๆ ก็จะไม่เกินปีละ ๓ } คน จะเป็นดิมานด์แต่ปีละ ๓ } คนเท่านั้น เมื่อนักเรียนเห็นทางออกจำกัดอยู่น้อยอยู่เช่นนี้ ผู้ที่จะเข้าเป็นนักเรียนก็คงน้อยลงตามกัน การโรงเรียนก็เป็นธรรมดาที่จะต้องเสื่อมลง

๒. ส่วนกรมมหาดเล็ก ก็มีตำแหน่งจำกัด คงไม่ต้องการเลือกคนเข้ารับราชการอีกปีละก็คนเหมือนกัน

๓. ดิมานด์จร นั้น เมื่อทราบล่วงหน้าไม่ได้ ว่ากระทรวงใดกรมใดจะต้องการให้ฝึกคนสำหรับทำการอย่างใด ผู้เรียนไม่มีที่หวัง ก็ไม่มีทางล่อใจให้นักเรียนเข้าเล่าเรียน การโรงเรียนพแนกมหาดเล็กที่เจริญมาโดยลำดับจนถึงขีดที่ได้คนบรรจุตำแหน่งที่มีดิมานด์พร้อมอยู่แล้ว และยังได้ลับไปล ดิมานด์จร

เช่น ส่งนักเรียนไปรับราชการกรมอื่นบ้าง แต่การต่อไปไม่มีดีมานด์เป็นแน่นอน สำหรับคนมาก ๆ เช่นนี้ การที่เจริญมาแล้ว ก็ต้องถึงเวลาเสื่อมเป็นธรรมดา

ยังมีข้ออุุ่นใจอย่างหนึ่ง ที่โรงเรียนขนาดเล็กได้รวมโรงเรียนราชกุมารมาจัดการฝึกสอนวิชาด้วย นักเรียนชั้นนี้เป็นชั้นเล็กยังไม่คิดมุ่งหมายที่จะออกทำการเร็วเหมือนนักเรียนชั้นใหญ่ที่มุ่งมาเรียนสำหรับทำการนั้น นักเรียนชั้นเล็กยังต้องการวิชาสามัญอยู่ ถ้าจัดการให้ดีคงมีผู้นิยมส่งบุตรหลานให้เข้าเล่าเรียนมากขึ้น แต่ความประสงค์แห่งหลักสูตรนั้น ต้องการภาษาอังกฤษเป็นพื้นเป็นสิ่งสำคัญ การเรียนภาษาอย่างดีที่สุด ต้องเรียนในพื้นที่เมืองที่พูดภาษานั้นเอง แต่เราจะส่งนักเรียนไปเรียน ณ เมืองอังกฤษทั้งหมดไม่ได้ จึงเห็นวาทงดีที่สุดที่จะทำได้นั้น ควรจะมีครูอังกฤษเป็นผู้สอนด้วย ส่วนการจัดการเป็นหน้าที่ข้าราชการไทย จะได้รับความประสงค์ของเราจะให้ฝึกอย่างไร ไม่ให้เด็กนักเรียนเป็นเด็กอังกฤษไปทีเดียว แต่ให้รู้ภาษาดี ถ้าจัดการสอนภาษาอังกฤษให้นักเรียนทราบเพียงอ่านสมุดง่าย ๆ ได้ นักเรียนคงมีความรู้ความคิดกว้างขวางขึ้น คงเป็นประโยชน์แก่ราชการภายหน้า

เพราะฉะนั้นเวลานี้ มีปัญหาที่จะยกเป็นข้อวินิจฉัย ๒ ข้อ คือ

ข้อ ๑ นักเรียนชั้นใหญ่ (ชั้นที่ได้มีความรู้สามัญจากกรมศึกษาธิการแล้ว) มาเรียนสำหรับเตรียมตัวออกไปรับราชการนั้น จะมีทางที่โรงเรียนจะเตรียมให้ได้ นอกจากตำแหน่งมหาดเล็กรายงาร ปีละ ๓-๔ คนหรือไม่

ข้อ ๒ นักเรียนชั้นเล็ก (ราชกุมารแลบุตรผู้มีบรรดาศักดิ์) ที่จะสอนภาษาอังกฤษเป็นพื้นเป็นสิ่งสำคัญนั้น กรมศึกษาธิการจะให้ครูชาติอังกฤษมาจัดการสอนหั้นที่ได้หรือไม่

บรรรที่กไว้แต่วันที่ ๑ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๖

(ลงนาม) เจ้าหมื่นศรี.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระทรวงธรรมการ

วันที่ ๑๒ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๖

พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์เรียนมายังเจ้าหมื่นศรีสรักษ์ ผู้อำนวยการศึกษาโรงเรียนมหาดเล็ก

ด้วยได้รับจดหมายท่านลงวันที่ ๒ เดือนนี้ ส่งบรรดาศักดิ์โรงเรียนมหาดเล็ก มาหารือถึงเรื่องที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงการโรงเรียนมหาดเล็กอย่างไรต่อไปนั้น ได้อ่านทราบความแล้ว

ข้าพเจ้าได้ทำความเข้าใจส่วนตัวในหน้าที่กรรมการฉบับ ๑ รวมส่งไปถวายพระเจ้าที่นั่งยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพทั้งเรื่อง บัดนี้พระเจ้าที่นั่งยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพประทานพระดำริต์มาแล้ว ดังที่ข้าพเจ้าบรรดาศักดิ์ของมายังท่านพร้อมด้วยจดหมายนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าพระดำริต์ของท่านนั้น ถูกต้องดีทุกประการ ถ้าท่านเห็นสมควรตามพระกระแสดังนี้แล้ว ก็ควรที่จะจัดการตามพระกระแสนี้ได้ ส่วนความเห็นของข้าพเจ้านั้น ได้คัดสอดซองมาให้ท่านก่อนจดหมายฉบับนี้แล้ว

แล้วแต่จะโปรด

(ลงนาม) วิสุทธิสุริยศักดิ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเห็นพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ กรรมการ

ใจความของปัญหาที่ผู้อำนวยการโรงเรียนมหาดเล็กหรือมานี้ คือว่าโรงเรียนมหาดเล็กเดี๋ยวนี้มีดีมานด์น้อยลง เพราะทางดีมานด์แคบมาแต่เดิม คือมีทางแต่กระทรวงมหาดไทยเป็นหลัก เมื่อบรรจู้ให้ทางกระทรวงมหาดไทยเต็มแล้ว นักเรียนที่ได้เรียนแล้วจะไปข้างไหน ถ้าไม่หาช่องทางให้นักเรียนไปโรงเรียนตั้งอยู่ที่เปลืองพระราชทรัพย์ หรือจะว่าตั้งอยู่ไม่ได้ก็ว่าได้ จึงจะนั่งอยู่นี้ไม่ได้ ต้องคิดแก้ไข

พระนายศรีจึงเห็นอยู่ ๒ ทาง คือ (๑). ถ้ายังจะให้ไปโรงเรียนมหาดเล็กอยู่ ต้องขยายเปิดให้มีดีมานด์มากเข้ามิดนั้น (๒). ให้ไปโรงเรียนสอนเด็กผู้ด้อยอย่างโรงเรียนราชกุมาร ซึ่งแปลว่าอย่างโรงเรียนราชวิทยาลัยของครุการเตอร์นั่นเอง แต่ตั้งขึ้นใหม่อีกโรงเรียนหนึ่งสอนเฉพาะกลางวัน เป็นโรงเรียนกุลบุตรบรรดาศักดิ์ อย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่างนี้.

พระยาวิสุทธจึงมีความเห็นว่า การที่จะเลิกโรงเรียนมหาดเล็กนั้น เสียหลักราชการ โรงเรียนมหาดเล็กก็ตั้งใจให้เป็นซีวิลเซอร์วิสสกุล ๆ จำจะต้องมีแห่งหนึ่ง สำหรับเป็นที่ลี้ภัยนักเรียนออกมารับราชการในที่ต่าง ๆ ไม่ใช่แต่กระทรวงมหาดไทย แลนักเรียนนั้นก็ควรจัดเป็น ๒ ชั้น ๆ ต่ำเสมียนชั้นสูงจะเรียกว่าพนักงานหรืออะไรก็ตาม ที่ต้องการความรู้สูงกว่าเสมียน สำหรับที่อาจจะไปนายได้ในภายหน้า นักเรียนชั้นสูงนี้จะเปิดช่องให้ออกไปเรียนได้ถึงยุโรปก็ควร เมื่อพูดถึงการเปิดหนทางกว้างออกไปตั้งนั้นแล้ว ก็คงมีดีมานด์พออยู่เสมอ เพราะมากแห่งทั่วถึงกัน การที่จะปล่อยให้ลี้ภัยนั้นก็เห็นว่าจะไม่ควรอยู่เอง ปัญหาจึงมีอยู่ว่า จะขยายเปิดดีมานด์ให้กว้างออกไปด้วยประการใดจึงจะสมควร

ส่วนที่จะเปลี่ยนโรงเรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนกุลบุตรบรรดาศักดิ์นั้นไม่เห็นควร เห็นว่าสาขาของโรงเรียนมหาดเล็กที่เรียกว่าโรงเรียนราชกุมารอยู่เดี๋ยวนั้นนั้น ถ้าพระเจ้าลูกยาเธอไม่ได้ทรงเรียน หรือจะไปทรงเรียนอย่างผู้ใหญ่ได้เมื่อใดแล้วก็ควรเลิกชั้นเล็กนี้เสียทีเดียว นักเรียนเหล่านั้นส่งไปเรียนเสียที่ราชวิทยาลัย ข้อที่ไม่เห็นควรจะเป็นโรงเรียนเช่นนั้น เพราะ ๑. โรงเรียนราชวิทยาลัยมีอยู่แล้วกว้างขวางใหญ่โตพอ ยังไม่จำเป็นที่จะต้องตั้งขึ้นเป็นสอง ๒. สถานที่ที่คับแคบจะจัดให้ใหญ่โตรับเด็กมาก ๆ เพื่อไม่ให้เปลืองครุก็ไม่ได้ ทั้งที่ทางก็ไม่ใช่สำหรับความสุขสบายของเด็ก ๓. ถ้าจะจัดแต่เพียงเล็ก ๆ เช่นที่มีอยู่เท่านี้ ชั้นหนึ่งนักเรียน ๒ คน ๓ คน ก็ต้องเปลืองครุคนหนึ่ง คิดดูย้ายไปสมทบที่ราชวิทยาลัยทั้งหมดก็ไม่ต้องเติมครุที่นั่นเลย ครุที่เหลืออยู่ทางนี้ก็คนก็จะได้ใช้ประโยชน์อื่น เห็นได้ว่าเพิกกำไรอยู่เอง ๔. ถ้าจะว่าโรงเรียนราชวิทยาลัยจัดการไม่ดีไม่ชอบอย่างไรก็แก้ไขที่นั่นให้ดีขึ้น ถ้าจะว่าพระนายศรีจัดการดี ให้พระนายศรีบังคับโรงเรียนนั้นด้วยก็ได้ ยิ่งดีกว่าเปลืองพระราชทรัพย์เป็น ๒ แห่ง.

จึงรวมความเห็นว่าการสอนนักเรียนชั้นเด็กนี้ควรเลิก พระเจ้าลูกยาเธอก็ทรงเรียนได้สูงแล้ว เสด็จถ้ากลับเข้ามาทรงเรียนในที่นี้ก็ควรจัดการทรงเรียนเป็นพิเศษเฉพาะพระองค์เช่นกับมีทิวเตอร์สำหรับพระองค์เป็นต้น ส่วนโรงเรียนมหาดเล็กนั้นควรกราบบังคมทูลความเห็นที่จะขยายดีมานด์ให้กว้างหรือกระทรวงทั้งหลายเพื่อให้รับนักเรียนชั้นเสมียน หรือชั้นสูงกว่าเสมียนด้วยก็ยิ่งดี ให้เข้ารับราชการในกระทรวงต่าง ๆ หมายความว่าทำให้เข้าข้อบังคับว่าเสมียนจะเข้ารับราชการในที่ทั้งปวงต้องให้สอบไล่ได้จากโรงเรียนมหาดเล็ก ถ้ากระทรวงทั้งหลายตกลงรับเอาความข้อนี้เป็นกฎได้แล้ว ปัญหาขัดข้องที่โรงเรียนมหาดเล็กจะล้ม เพราะไม่มีดีมานด์พอ ก็เป็นอันหมดขัดข้อง โรงเรียนมหาดเล็กมีแต่จะต้องกระตือรือร้นจัดการสอนเสมียนให้ได้ความรู้พอใจของกระทรวงทั้งหลายแลรับสอนให้ทันต้องการเท่านั้น

พระดำริพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ กรรมการ

พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงพระดำริว่า ที่ผู้อำนวยการโรงเรียนมหาดเล็กตกใจนั้น ก็ตกใจเกินไป ความเห็นของพระยาวิสุทธกียังไม่ต้องด้วยพระกระแส แต่ที่จริงพระดำริของพระองค์ท่านนั้นตรงกันข้าม คือ กลับทรงยินดีในเหตุนี้เสียอีก พระองค์ท่านเห็นว่ากรรมการลืมนึกถึงข้อดีที่ได้ดำริไว้แต่เดิมนั้นเสียข้อหนึ่ง คือ ข้อที่ปรากฏจะให้นักเรียนมหาดเล็กได้มีความรู้สูงกับได้มีเวลาฝึกหัดราชการในหน้าที่มหาดเล็กให้ได้ความคุ้นเคยนาน ๆ แต่ในชั้นต้นเป็นไปได้เพราะเหตุที่มีดีมานต์มากนั่นเอง นักเรียนมหาดเล็กที่ออกไปรับราชการแล้ว ๆ มา นั้น ก็ได้ความรู้แลความคุ้นเคยราชการใกล้ชิดแต่พอสมควรแก่เวลาที่มีอยู่เท่านั้น เมื่อมาถึงสมัยนี้ดีมานต์ลดหย่อนลงก็กลับเป็นเหตุที่จะให้สมประสงค์เดิมนั้นเสียอีก คือจะได้มีเวลาพอที่จะได้บ่มนักเรียนให้สุกยิ่งขึ้น อีกประการหนึ่งข้อวิตกที่ว่ามหาดเล็กราชการมีจำนวนอยู่ตามหัวเมืองเต็มที่อยู่แล้วจะเป็นอันพอนั้นก็ไม่ถูกแท้ เพราะสังเกตุมหาดเล็กราชการที่ออกไปรับราชการอยู่ตามหัวเมืองเวลาอย่างนานที่สุดไม่เกินกว่า ๒ ปี ก็ได้เลื่อนตำแหน่ง เมื่อนั้นตำแหน่งก็คงเต็มไปไม่นาน คงจะมีช่องที่นักเรียนนอกใหม่จะได้เข้ารับตำแหน่ง หอยกันอยู่เสมอ ทั้งนักเรียนที่ออกจากโรงเรียนมหาดเล็กไปรับราชการในที่ต่าง ๆ ก็ปรากฏแล้วว่าได้ดีมาก คือเป็นโรงเรียนที่เป็นประโยชน์ได้ผลเป็นอันดีอย่างสูงตามส่วน เหตุฉนั้นเมื่อรวมความเหล่านี้นลง พระองค์ท่านจึงเห็นว่าไม่ต้องแก้ไขอะไรในทางที่จะเปลี่ยนแปลงโรงเรียน แลไม่ต้องให้มีข้อบังคับว่าเสมียนจะต้องออกจากโรงเรียนมหาดเล็ก แลไม่ต้องชักชวนเกลี้ยกล่อมใครให้รับเสมียน ควรแต่ทำเวลาเรียนของนักเรียนมหาดเล็กให้ยาวขึ้นเป็น ๕ ปี แลรับนักเรียนให้อายุต่ำลง ฝ่ายวิชาให้กวัดขันเข้า คือสอนวิชาหนังสือไทยให้ถึงทำการงานได้ เช่นคนประโยคสองชั้นเก่า สอนแลฝึกหัดระเบียบราชการให้เป็นคนรู้จักการงาน กับเพิ่มวิชาสำคัญในปัจจุบันนี้ คือภาษาอังกฤษสอนให้รู้ถึงทำการงานได้ เท่านั้นแหละ นักเรียนมหาดเล็กที่ออกจากโรงเรียนก็จะสามารถทำการงานได้ดียิ่งขึ้นคงต้องเป็นที่นิยมในที่ที่ต่างอยู่เอง แต่การที่จะรับนักเรียนนั้นจะต้องรับให้สมควร คือต้องให้ได้คนที่มีความรู้สูงในอายุน้อย น่าจะต้องสอบไล่เมื่อแรกเข้าหรือจะเอามัธยมเป็นเกณฑ์แลสอบไล่วิชาบางอย่าง ถ้าหากว่าโรงเรียนมหาดเล็กต้องการแปลกไปจากหลักสูตรมัธยม ข้อนี้ตามแต่จะคิด

วันที่ ๑๐ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๖

พระยาวิสุทธบริกรจากพระกระแสรับสั่งกรมหลวงดำรง

โรงเรียนมหาดเล็ก

วันที่ ๒๖ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๕๕

ขอเชิญเจ้าคุณธำมรงค์สุดีพระบาทพลเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระวราชทานกรวามัง คมทุกพระ

กรมทรากรมเจ้าคุณธำมรงค์สุดีพระบาทพลเกล้าปกกระหม่อม

เรื่องโรงเรียนมหาดเล็กที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

ให้ข้าพระพุทธเจ้าไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้า

ฟ้ากรมขุนศุภชโลภประสูติพระแก้วมรกตเสวยสังฆราช

นั้น พระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้าฯ ทาที่สุคมีไต่ จวานนี้

ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปเฝ้าฯ รับสั่งว่าทรงอีกอภัยเสีย เป็นนาน

เพราะโรงเรียนมหาดเล็กตั้งขึ้นจะให้เป็น Civil Ser-

vice (รวมกับ Fiction) เดิม ที่จะให้ข้าราชการออก

ไปรับราชการกระทรวงต่าง ๆ ทางกรมมหาดเล็กนั้น

พระองค์ท่านทรงเห็นว่าธรรมเนียมข้าราชการออกจาก

มหาดเล็กสมัยนี้เป็น Fiction เสียแล้ว เพราะ

ทนายต้องการคนให้เหมาะแก่การงานของกระทรวง

โรงเรียนมหาดเล็กที่หาการอยู่ทุกวันนี้ ก็หาการเป็น

ของกระทรวงมหาดไทยพอความต้องการมาคนหนึ่งแล้ว

ยังมีตำแหน่งที่กระทรวงมหาดไทยต้องการอยู่อีกแต่ปีละ ๕-๖

คน แต่โรงเรียนนี้ใช้เงินอยู่ปีละ ๕-๖ หมื่นบาท ก็ก็เป็น

การเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติที่จะโอบมาเป็นทหารอย่างประเทศ
 รัสเซีย เมืองเราก็มีโรงเรียนนายร้อยอยู่แล้ว โรงเรียน
 นายร้อยเดี่ยวนี่ คือโรงเรียนมหาดเล็กที่รัสเซียนั่นเอง โรง-
 เรียนนายร้อยเดี่ยวนี่ก็มีนักเรียนมากกว่าต้องการอยู่แล้ว บัดนี้
 เดี่ยวนี่มีอยู่ว่าจะล้มโรงเรียนมหาดเล็กเสียๆ ขยายการให้กว้าง
 ขวางออกไปให้สมควรแก่กาลสมัย แต่ก็จะขยายการออกไป
 จะไต่กันจากไหนอีก พระองค์ท่านจึงทรงอีกอ้ออ้อย ครั้นเมื่อ
 วันเสาร์นี้ ท่านโคทรงพบพระเจ้าบิดาเซอ กรมหมื่นนครไชยศรี
 สุนทรเวช รัชสังถึงการที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงดำรงราช
 นุภาหทรงหาหรือว่า... เงินที่ราษฎรเรียไรสร้างพระบรมรูปทรงม้า
 ยังมีเหลืออยู่อีกถึง ๒๗ แสนบาท กรมหลวงดำรงราชานุภาห
 ทรงคิดจะสร้าง university สัมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
 ทรงเห็นว่า เป็น Idiots อัจฉริยะ ไม่ประสบบกกับความคงการ
 แลประเทศ จึงทรงพระดำริขึ้นได้ว่า โรงเรียนมหาดเล็ก
 ควรจะไล่เงินรายนี้มาขยายการให้กว้างขวางขึ้น ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 โรงเรียนเป็นชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนในประเทศเดี่ยวนี่
 แลสวิสแลนด์ เรียกว่า School of Science เป็นแผนกสอน
 วิทยาศาสตร์ คืออกุหมาย แลปกครอง ๗๑ เพาะปลูกแลอินยีนเนีย
 ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 โรงเรียนนี้ด้วยเอง จะไปรุดเกล้า, ใต้นักเรียนเหล่านี้ดวาท

เป็นมหาดเล็กแลฝึกหัดการมหาดเล็กก่อนที่จะออกไปรับราชการ
 ก็ได้ แลบุคคลนั้นที่จะเป็นนักเรียนควรจะมีรั้วทั่วไป ไม่กำหนด
 ชาติตระกูล แต่บุตรผู้มีบรรพาศักดิ์ก็จะผ่อนชั้นความรุ่มอมให้เข้า
 โรงเรียนให้สะดวกกว่าคนสามัญก็ได้ โดยที่ถือว่าเลี้ยงบุตรผู้
 รับราชการ ไม่ใช่เลือกคนเป็น class เพราะพระองค์ท่าน
 ทรงเชื่อมั่นว่า Monarchy จะทรงอยู่ได้ด้วย Democracy คือ
 มีแต่เจ้าแลคนสามัญ ไม่ให้เข้าใจว่ามี class โดยนเกาะ
 ต่าง ๆ โรงเรียนมหาดเล็กซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
 หลวงทรงตั้งไว้ จะให้ล้มเสียก็เป็นการเสียพระเกียรติยศ
 ประจวบสมัยที่จะจัดการใช้เงินที่ราษฎรถวายให้แม่พระเกียรติ-
 ยศ ควรจะใช้เงินรายนี้จัดการโรงเรียนมหาดเล็กให้เป็นพระ
 เกียรติยศ จะเรียกชื่อว่าโรงเรียนมหาดเล็กของพระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ อย่างไรก็ได้ แล้วแต่จะ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ รมีสั่งให้หาพระพุทธรูปเจ้า
 กรมมณฑลตามจัดความคั่งมี การจะครบประการ
 แลแล้วจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าหมื่นด้วง ขก.เคชชะ

๕ หนังสือโรงเรียนข้าราชการพลเรือนว่า
 สภากิจการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนได้พิจารณาเห็น
 พร้อมกันว่า ตราประจำชาติสำหรับโรงเรียนซึ่งแต่เดิม
 มีรูปพระเกี้ยวรองเขาะ และมีอักษรโดยรอบว่า "โรง
 เรียนมหาดเล็ก" นั้น สมควรจะแก้อักษรชื่อให้ตรงกน
 ชื่อโรงเรียนนี้ เป็น "โรงเรียนข้าราชการพลเรือน"
 อนึ่งนักเรียนซึ่งขอย้ายได้ตามหลักสูตรของรัฐบาลนั้น
 แต่เดิมมาได้พระบรมราชานุญาตให้คุมมหาดเล็กมีรูปพระ
 เกี้ยว เป็นเครื่องหมายว่าเป็นผู้ได้ออกจากโรงเรียน
 ยศนี้คุมอย่างนั้นไม่ได้ใช้ในราชการแล้ว แต่เครื่องหมาย
 สำหรับนักเรียนที่ออกจากโรงเรียนเป็นที่นิยมของนักเรียน
 รู้สึกในพระมหากษัตริย์ที่ได้รับพระราชมานะบรมราชูปถัมภ์
 ได้เล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนนั้น สภาฯพิจารณาเห็นพร้อม
 กันว่าควรจะมีเข็มเป็นรูปพระเกี้ยวตราโรงเรียนสำหรับ
 พระราชทานให้ประดับอกเสื้อ เป็นเกียรติยศแต่เป็นที่
 รุกถึงพระมหากษัตริย์ที่ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์เล่าเรียน
 มาในโรงเรียนนั้น ได้รับพระราชทานทุกเกล้า ๆ ถวาย
 ทิวอย่างตราประจำชาติที่จะสร้างใหม่กับแบบขึ้นมา ถา
 คองด้วยกระแสดพระราชมาริต์แล้ว กรมพระตำรงชื่อพระ
 บรมราชานุญาตใช้แปตราสำหรับโรงเรียนต่อไปแก่จะได้รับ
 พระราชทานสร้างเข็มอย่างนี้ขึ้นด้วยเงินล้วนเป็นเงินเกี้ยว
 เสมอกัน

อันแล้ว ๑๗/๖/๒๕

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ
 ขอบพระ

โรงเรียนข้าราชการพลเรือน
 กระทรวงพระมหากษัตริย์

ที่ ๗/๒๒๔ วันที่ ๓ เดือน กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๓๑

ขอเคาะฝ่าลของขลุ้พระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยสภาจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนได้ปรึกษาเห็นด้วยเกล้า ๆ พร้อมกันว่า คราประจำซากสำหรับโรงเรียนซึ่งแต่เดิมมีรูปพระเกี้ยวรองเขาะ และมีอักษรโดยรอบว่า "โรงเรียนมหาดเล็ก" นั้น สมควรจะแก้อักษรชื่อให้ตรงกับชื่อโรงเรียนบัดนี้ เป็น "โรงเรียนข้าราชการพลเรือน" ได้รั้พระราชทานให้ช่างเขียนตัวอย่างขอพระราชทานทูลเกล้า ๆ ถวายมายังนี้ ถ้าทรงพระราชดำริเห็นชอบแล้ว ข่าพระพุททเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตใช้เป็นตราสำหรับโรงเรียนต่อไป

อนึ่งนักเรียนซึ่งสอบไล่ได้ตามหลักสูทรออกรั้ราชการนั้น แต่เดิมมาได้พระบรมราชานุญาตให้คุมมหาดเล็กมีรูปพระเกี้ยว เป็นเครื่องหมายว่าเป็นผู้ได้ออกจากโรงเรียนนั้น บัดนี้คุมอย่างนั้นไม่ได้ใช้ในราชการแล้ว แต่เครื่องหมายสำหรับนักเรียนที่ออกจากโรงเรียนนั้น เป็นที่นิยมของนักเรียน ผู้สื้ในพระมหากษัตริย์ได้รั้พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ได้เถ่าเรียนอยู่ในโรงเรียนนั้น สภาปรึกษาเห็นด้วยเกล้า ๆ พร้อมกันว่าควรจะมีเข็มเป็นรูปพระเกี้ยวตราโรงเรียนสำหรับพระราชทานให้ประดับอกเสื้อได้ เป็นเกียรติยศแลเป็นที่รุดถึงพระมหา -

กรุณาที่ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์เล่าเรียนมาในโรงเรียนนี้
ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานทุนเกล้า ๆ ถวายตัวอย่าง
มากด้วย ถ้าคงทวยกระแสนพระราชาวิห้แล้ว ข้าพระพุทธ
เจ้าจะได้รับพระราชทานสร้างเพิ่มเติมอย่างนี้ขึ้นด้วยเงินล้วนเป็น
ชั้นเดียวเสมออัน

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ

ข้าพระพุทธเจ้า *ศิริ ๑๖ รัตนบุรี* ขอเดชะ

นายกสภาจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน

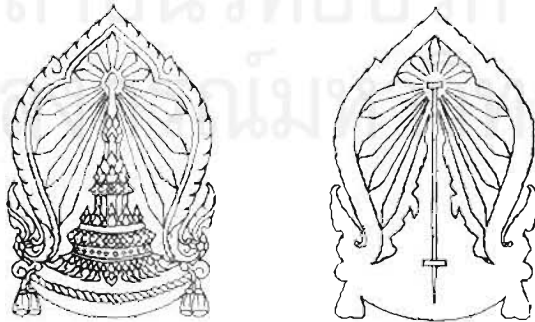

ดวงตราของเดิม

ดวงตราที่จะสร้างใหม่

แบบเข็มพระราชทานนักเรียน

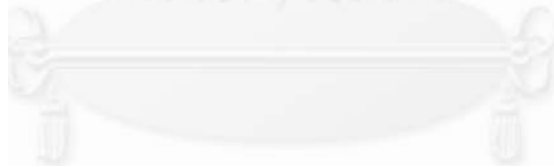
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระทรวงมูรธาธร

๕ ว่านายกสภาจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน
 ส่งรูปดวงตราประจำชาติมาขอพระบรมราชานุญาตใช้สำหรับ
 โรงเรียนข้าราชการพลเรือน ดวง ๑ ศูนย์กลางกว้าง ๒ นิ้ว
 กึ่ง ลายกลางเป็นรูปจุลมงกุฎวางบนเขามณี ๓ กุ มีรัศมี
 ออกจากยอดพระเกี้ยว และมีกนกทั้ง ๒ ข้าง มีอักษรเบื้อง
 ล่างว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือน ดวงรูปดวงตราที่หูล
 เกลา ๗ ถวายมาข้างท้ายนี้

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๗

ขอเดชะ

ที่ ๑/๑๐๓

กระทรวงมรดก

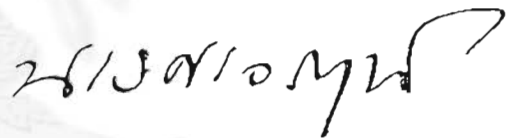
วันที่ ๑๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๗

ทูลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี ราชเลขานุการ

ด้วยนายภสภจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ได้มีหนังสือแลส่งรูปดวงตราที่ประทับ
เป็นตัวอย่างมาขอให้นำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต
ใช้ตราประจำชาติ สำหรับโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ดวงหนึ่ง คือดวงตรารูปกลม ศูนย์กลางกว้าง ๒ นิ้วกึ่ง (หรือ ๕๓ มิลลิเมตร) ลายกลางเป็น
รูปจุลมงกุฎวางบนเบาะ มีกู่ ๓ กู่ มีรัศมีออกจากยอดพระเกี้ยว แลมีกนกทั้ง ๒ ข้าง กับมี
อักษรเบื้องล่างว่า "โรงเรียน ข้าราชการ พลเรือน" ดังรูปดวงตราที่ประทับเป็นตัวอย่าง ซึ่ง
หม่อมฉันได้สอดซองถวายมาพร้อมกับหนังสือฉบับนี้

ถ้าท่านมีโอกาสนสมควรขอให้นำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบใต้ฝ่าละออง
ธุลีพระบาท

ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

ผู้รับ
ผู้ส่ง
ผู้รับ
ผู้ส่ง

๗๕/๕

ผู้เขียน วิชาคณิตศาสตร์
ผู้ทวน วิชาคณิตศาสตร์

ที่ ๓๓/๒๕๕๑

วันที่ ๒๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๑

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมการศึกษานอกโรงเรียน
 วิทยาลัยการศึกษานอกโรงเรียน กรุงเทพมหานคร
 เรื่อง วิชาคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
 ๑. วิชาคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
 ๒. วิชาคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
 ๓. วิชาคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
 ๔. วิชาคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
 ๕. วิชาคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กรมการศึกษานอกโรงเรียน

หนังสือหมายเลขที่ ๓๓/๒๕๕๑

ศาสตราจารย์ ดร. วิชาคณิตศาสตร์

กรมการศึกษานอกโรงเรียน

ผู้รับชื่อ ในท้ายหนังสือนี้

ได้รับโดย

แต่กันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑

วิชาคณิตศาสตร์

๕. ว่าด้วยการคิดจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ตามความตกลงของที่ประชุมสภากรรมการ

ในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้น เพื่อเฉลิมพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชทานเงินที่ราษฎรเข้าเรียรายกันสร้างพระบรมรูปปิยมหาราชานุสาวรีย์อันเหลือจ่ายประมาณเงิน ๘๐๐๐๐ บาทเศษ เป็นทุนก่อสร้างโรงเรียนนั้น จำเดิมแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีสภาจัดการโรงเรียน สภาได้มีประชุมปรึกษาการตามโอกาสเนื่อง ๆ มา แต่มีข้อสำคัญที่สภาต้องใส่ใจเป็นพิเศษว่า เงินทุนก่อสร้างโรงเรียนที่สภาได้พระบรมราชานุญาตให้จ่ายนั้น จะต้องจ่ายให้เป็นประโยชน์อันถาวร แม้ตั้งแต่บาทเงินหนึ่งขึ้นไปก็ไม่ควรให้เสียเปล่า เพราะฉะนั้นสภาจำเป็นต้องคิดแล้วคิดเล่าในการที่จะเลือกหาที่ไชยภูมิดีเป็นที่ตั้งโรงเรียน และคิดกะแบบที่จะก่อสร้างให้สมควรแก่การที่โรงเรียนนี้จะเปนมหาวิทยาลัยต่อไปภายภาคหน้า และก่อนที่จะกะแบบโรงเรียนสภาก็ต้องดำริถึงพแนกวิชาที่จะสอนและพื้นภูมิรัฐของนักเรียนที่รับเข้าเป็นนักเรียน พึ่งให้ได้ผลดีแก่การงานและตัวนักเรียนให้พอเพียงกับทุนและเวลาที่ต้องเสียไปด้วย เพราะมีการหลายอย่างทั้งสภาต้องดำริห์โดยรอบคอบและให้เห็นกาลไกลโดยมั่นคง เช่นนี้สภาจึงไม่ได้รับอำนาจจัดการ เช่นจะก่อสร้างตึกสามชั้นเป็นโรงเรียนให้เห็นอิฐปูนเป็นรูปขึ้นในทันที แต่การโรงเรียนมหาดเล็กเดิมซึ่งยกขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนก็ได้จัดดำเนินมาโดยปรกติมีแต่จะเจริญขึ้น ได้นักเรียนออกรับราชการเสมออยู่และมีนักเรียนกระทรวงต่าง ๆ ส่งมาเข้าเล่าเรียนหลายกระทรวงคงใช้เงินอยู่ตามงบประมาณเดิม

ส่วนการที่จะจัดต่อไปนั้น ในเดือนมกราคมศกนี้ สภาได้ดำริห์และจัดการลงเป็นรูป ดังนี้

๑. เงินที่เหลือจากจ่ายสร้างพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงให้มีพระราชดำรัสสั่งไว้ให้เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ส่งฝากไว้ยังกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ สภาได้จัดการต่อไปตามกระแสพระราชดำรัสรวมยอดเงินได้ ๘๖๒๔๕๕ บาท คงฝากไว้ต่อกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ และขอให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติคิดจัดการให้ได้ดอกเบี้ยตามสมควร กระทรวงพระคลังมหาสมบัติกำหนดคิดดอกเบี้ยให้ ตั้งแต่วันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นเงินฝากรายปี ๗๐๐๐๐๐ บาท ดอกเบี้ย ๑๐๐ ละ ๓ ต่อปี ฝากรายวัน ๑๖๒๔๕๕ บาท ดอกเบี้ยร้อยละ ๑ ต่อปี

๒. สถานที่ซึ่งจะสร้างโรงเรียนนั้น สภาได้เลือกหาทุกแห่งที่เหมาะสมเห็นว่าที่ตำบลประทุมวันของพระคลังข้างที่ด้านตะวันออกตก ถนนสนามม้ายาว ๓๙ เส้น ด้านตะวันตก ตกคลองสวนหลวงยาว ๓๒ เส้น ด้านเหนือตกถนนบำรุงเมืองยาว ๓๔ เส้น ๓ วา ด้านใต้ตกถนนหัวลำโพงนอกยาว ๓๖ เส้น มีถนนพญาไทยอยู่ในระหว่าง และวังประทุมวันกับโรงเรียนเกษตรเดิมนั้นเป็นพื้นที่นี้ เป็นที่อยู่ในท่ามกลางพระนครไชยภูมิเหมาะดี สมควรจะเป็นที่ตั้งมหาวิทยาลัยหลักพระนครสืบไป สภาจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระมหากรุณาเป็นล้นเหลือ พระราชทานที่รายนี้ให้เช่าทำพลประโยชน์ของพระคลังข้างที่ที่ได้อยู่เดี๋ยวนี้ และพระราชทานให้เช่าโดยไม่มีกำหนดปี นับว่าโรงเรียนนี้ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์ส่วนพระองค์เป็นอย่างดีส่วนหนึ่ง

๓. แบบที่จะก่อสร้างนั้น สภาได้กะอยู่แล้วจะลงทุนก่อสร้างเป็นของถาวร แต่จะไปทีละน้อยตามส่วนทุนที่มีจะก่อสร้างในที่ระหว่างถนนสนามม้ากับถนนพญาไท ทิศหน้าโรงเรียนออกถนนสนามม้า

มีห้องเรียนพอจุนักเรียนประมาณ ๓๐๐ คน และจะสร้างเรือนสำหรับนักเรียนอยู่ประจำในชั้นแรก ๒ หลัง จุนักเรียน ๕๐ คน เพราะจะมีทั้งนักเรียนประจำและนักเรียนมาเรียนชั่วคราว

๔. นักเรียนในโรงเรียนนี้กำหนดเป็น ๓ จำพวก คือ

(๑) นักเรียนหลวงสภากตกลมอบให้กรมศึกษาธิการ ซึ่งอาจเป็นผู้รู้นิสัยและความสามารถของนักเรียน เพราะเป็นผู้สอนนักเรียนมาแต่เดิม เป็นผู้เลือกนักเรียนนั้นเข้าเป็นนักเรียนหลวง สภาเสียค่าเล่าเรียนให้ เรียนรู้แล้วส่งไปรับราชการกระทรวงใด ๆ ตามความสามารถของนักเรียน กรมศึกษาธิการก็จะเลือกในหมู่นักเรียนโรงเรียนมัธยมพิเศษ

(๒) นักเรียนกระทรวง คือผู้ที่เข้าสังกัดกระทรวงแล้ว เจ้ากระทรวงส่งเข้ามาเป็นนักเรียน กระทรวงต้องเสียค่าเล่าเรียน เมื่อเรียนรู้แล้วไปรับราชการกระทรวงนั้น

(๓) นักเรียนขเลยศักดิ์ คือผู้ที่ยังไม่มีสังกัดกระทรวงสมัครเข้ามาเล่าเรียนและเสียค่าเล่าเรียนเองเรียนรู้แล้วจะไปทำการที่ใด ๆ ได้ตามอำเภอใจ แต่ก่อนที่จะเข้าเป็นนักเรียนต้องสอบไล่วิชาชั้นต้นตามสมควร

๕. การงานของโรงเรียนนี้ สภามีความเห็นพร้อมกันดังนี้

(๑) โรงเรียนนี้จะเป็นที่สอบวิชาอย่างหนึ่ง จะเป็นที่สอนวิชาอย่างหนึ่ง

(๒) การสอบวิชานั้น คือจะสอบวิชาชั้นเสมียนเอก ผู้ที่จะเข้าสอบวิชาชั้นนี้ไม่ต้องเรียนในโรงเรียนนี้จะมาแต่กระทรวงใด ๆ ก็ตาม สภาจะรับสอบวิชาให้ ถ้าสอบได้ตามหลักสูตรจะให้ประกาศนียบัตรเป็นสำคัญ แล้วแต่ผู้นั้นจะไปรับราชการหรือทำการที่ใด (หลักสูตรสำหรับสอบวิชาชั้นเสมียนเอก สภาได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ และการสอนวิชาเสมียนกรมศึกษาธิการก็รับจัดอยู่แล้ว) ตั้งแต่สภาได้ประกาศหลักสูตรแล้ว กระทรวงมหาดไทยได้ตราข้อบังคับสำหรับผู้ที่สมัครเข้ารับราชการในกระทรวง ต้องสอบไล่วิชาที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือนก่อน แล้วจึงจะยอมให้เข้ารับราชการในกระทรวง ตั้งแต่นั้นมากระทรวงมหาดไทยได้ส่งผู้ที่สมัครจะเข้ารับราชการมาสอบวิชาที่โรงเรียนเนื่อง ๆ มา

๖. ส่วนการที่จะฝึกสอนในโรงเรียนนี้นั้น จะจัดเป็นโรงเรียนอุดมศึกษา สอนวิชาความรู้เฉพาะอย่างซึ่งกำหนดไว้ในความมุ่งหมายของโรงเรียนว่า จะมีเป็น ๘ พแนก คือ ๑ การปกครอง ๒ กฎหมาย ๓ การทูต ๔ การช่าง ๕ การแพทย์ ๖ การเพาะปลูก ๗ การค้าขาย ๘ การเป็นครู แต่ในชั้นต้นนี้ จะจัดแต่โรงเรียนมหาดเล็กเดิม เป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนไปก่อน สอนตามหลักสูตรวิชาชั้นสำรองนายเวรซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ นั้น และจะตั้งการสอนวิชาช่าง (อินยิเนียร์) ขึ้นอีกพแนกหนึ่ง สภาได้ขอให้เจ้ากระทรวงต่าง ๆ เลือกผู้ที่ชำนาญในการช่างเป็นกรรมการสำหรับร่างหลักสูตรที่จะสอนวิชาพแนกนี้ เพื่อจะได้ความเห็นของผู้ชำนาญการงานที่จริง จัดการให้เป็นแก่นสาร โรงเรียนพแนกการช่าง (อินยิเนียร์) นี้ คงจะได้ตั้งขึ้นในต้นศก ๑๓๒ (พ.ศ. ๒๔๕๖) ให้โรงเรียนของกระทรวงเกษตรราธิการ ซึ่งจะเลิกเสียชั่วคราวเป็นโรงเรียนการช่างนั้น ส่วนโรงเรียนอื่น ๆ ที่อยู่ในความมุ่งหมายของสภาจะรวมมาเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เช่นโรงเรียนราชแพทยาลัยเป็นต้น สภากตกลมให้เจ้ากระทรวงจัดไปตามเดิมก่อน จนกว่าการปลูกสร้างโรงเรียนใหญ่สำเร็จแล้ว จึงค่อยรวบรวมโรงเรียนที่มีอยู่แล้วหรือตั้งขึ้นใหม่ตามที่สภาได้กำหนดหมายไว้ ตามสมควรแก่เวลาที่จะเป็นประโยชน์แก่การงานต่อไป

สำเนาที่ ๑๖/๔๐๑๔

กระทรวงมหาดการ

วันที่ ๑๕ เดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๗๑

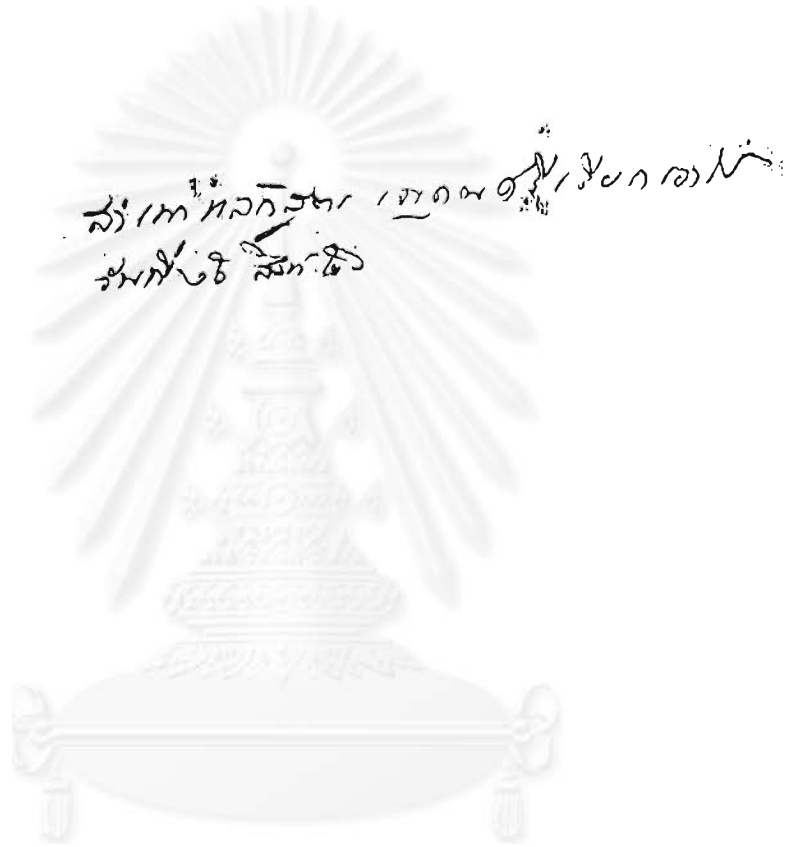
แจ้งความมายังท่าน พระยาศรีวิกรมวงศ์ ผู้บัญชาการโรงเรียน
 ข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ข้าพเจ้าได้ร่างระเบียบการมหาวิทยาลัยส่งมาให้ท่านพร้อม
 ด้วยจดหมายนี้ฉบับหนึ่ง เข้าใจว่าความประสงค์ของกรมการที่สั่ง
 ให้ทำระเบียบการออกเปิดเผย ก็เพื่อจะให้เจ้ากระทรวงทบวงการ
 ต่าง ๆ และมตราชนตราขเรื่อกราวบ้างพอเป็นเค้า ๆ คือจะให้เขา
 รู้กันว่าเราคิดอย่างไรเราจะรักทำอย่างไร เช่นที่ร่างส่งมาให้
 ยาวจะยาวนาน ๆ กว่าอะไรอื่นชื่อครั้งหนึ่ง ที่ไม่รู้ว่าจะหมายของ
 เราที่จะทำนั้นอย่างไร คงจะไม่ใช้เรื่องดังในมือที่ท่านส่งไปลง
 สืบค้น ซึ่งแน่นอนของประตึงเป็นการแก้คดี หรือทำลงนึ่งมือยึด ระเบียบ
 การอย่างที่ว่าข้าพเจ้าร่างนี้ก็อาจส่งเป็นคำขอของกระทรวงพระคลัง
 ที่ถามมานั้นได้ แต่ต้องเติมในเรื่องที่เกี่ยวกับเงินให้คลังทราบโดย
 เฉพาะนั้นด้วย

ขอเสนอให้นำขึ้นเสนอกรมการพร้อมกันความ เป็นของข้าพเจ้า
 โดยร่างการก่อสร้างซึ่งได้เขียนมาเป็นจดหมายฉบับที่ ๑๕/๑๘๕๗
 ลงวันที่ ๑๗ เดือนกุมภาพันธ์

การที่จะประกาศให้เดิยขึ้นในอีกว่านี่หรือคิดหลักสุกร่างอง
 ไปให้เกิดชาติในบัดนี้ทุกอย่างทุกแผนนั้น ไม่รู้ว่าเป็นเลย เพราะจะ
 เอาความตกลงอะไรในบัดนี้ได้ นอกจากได้ทำลงจริง ๆ และก่อนที่จะ
 ทำได้จริงก็ต่อเมื่อ เมื่อการปกครองร่างสถานที่ยังไม่ได้ลงมือแล้ว เป็น

ไม่ควรวร่าศิงถึจิกกริเดอียคทังสิ้น เพราะไม่มีอะไรจะให้เห็นถูกผิด
มันนอนได้ มอดจากเป็นแต่คความเห็นทุกกันไปทุกกันมาเท่านั้น
อันจวนที่จะไปรก

(อนงนาม) วิสุทธอสุริยศักดิ์

(สำเนา)

ที่ ๘๐๗๕

ระเบียบการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ซึ่งจัดเป็นมหาวิทยาลัย

๑ การศึกษาสำหรับบ้านเมืองทั่วไป ว่าตามประเภทใหญ่จัดเป็น ๓ ชั้น คือ

ก การศึกษาเบื้องต้นซึ่งสั่งสอนความรู้อันเป็นกลางสำหรับประชาชนทุกคนจะพึงรู้ กับแนะนำฝึกหัดทางศีลธรรมและหัตถกรรมอันเป็นงานหาเลี้ยงชีพอย่างใกล้ชิด ๆ ซึ่งจะพึงมีไว้สำหรับตัว จัดเป็นชั้นต้นชื่อว่าประถมศึกษาระดับชั้น ๑

ข การศึกษาท่ามกลางซึ่งสั่งสอนความรู้อันเป็นกลางให้กว้างขวางบริบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งสอนศิลปวิทยาให้ประกอบกิจการงานในประเภทต่าง ๆ แขนงงานเลี้ยงชีพได้โดยประณีตตามประเภทนั้น ๆ จัดเป็นชั้นกลางชื่อว่ามัธยมศึกษาชั้น ๑

ค การศึกษาอย่างสูงซึ่งสั่งสอนความรู้และศึกษาค้นคว้าวิชาทั่วไปให้ได้ความรู้ละเอียดถ้วนถี่ยิ่งขึ้น อันเป็นการศึกษาชั้นสูง จัดเป็นอุดมศึกษาระดับชั้น ๑

๒ การศึกษาเบื้องต้น คือประถมศึกษา อยู่ในหน้าที่ของโรงเรียนประชาบาลที่จะสอนราษฎรทั่วพระราชอาณาเขตร์ตลอดไป การศึกษาชั้นกลาง คือมัธยมศึกษา ก็อยู่ในหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมสามัญและวิสามัญศึกษา ส่วนการศึกษาชั้นสูงคือ อุดมศึกษา จึงอยู่ในมหาวิทยาลัย และโรงเรียนพิเศษอื่น ๆ ในชั้นอุดมศึกษา

๓ ส่วนเฉพาะมหาวิทยาลัยนั้น จึงได้กำหนดวิชาที่จะสอนไว้ ๘ พแนก ได้แก่วิชาชั้นสูงของพแนกเหล่านี้คือ ๑ วิชาแพทย์ ๒ วิชาอาจารย์ ๓ วิชาเนติบัณฑิตย์ (กฎหมาย) ๔ วิชาราชบัณฑิตย์ (วิชาหนังสืออย่างสูงและการเรียนภาษา) ๕ วิชาทฤษฎี (การอินยิเนียร์) ๖ วิชาพาณิชย์การ (การค้าขาย) ๗ วิชาศิลปการ (การเพาะปลูก) ๘ ความรู้การบ้านเมือง (การทูตและไปลิติกและการปกครอง)

๔ มหาวิทยาลัยจะตั้งในตำบลประทุมวัน ในเนื้อที่ดินระหว่างถนนสระประทุมกับถนนหัวลำโพง ด้านหน้าจดถนนสนามม้า ด้านหลังจดคลองสวน มีถนนพญาไทพาดกลางแต่ทิศเหนือไปได้ ตอนข้างตะวันออกเป็นตอนหน้า ตอนข้างตะวันตกเป็นตอนหลังของมหาวิทยาลัย ในตอนหน้าเป็นที่ตั้งของโรงเรียนทันตแพทย์และทันตกรรม มหาวิทยาลัยสภาการจะได้ตั้งอยู่ในเนื้อที่ตอนหน้า ณ ท่ามกลางแห่งถนนสระประทุมกับถนนหัวลำโพง ด้านเหนือและด้านใต้แห่งสภาการนั้นจะเป็นสำนักสถานที่อยู่แห่งนักเรียนเป็นหลัก ๆ ไปและเว้นระยะที่ว่างพอเป็นสนามบางแห่งด้านหลังของสภาการจะเป็นโรงเรียนที่ฝึกหัดศิลปวิชาต่าง ๆ เนื้อที่ดินในตอนหลังข้ามพาดถนนพญาไทนั้นจะเป็นที่สวนสำหรับปลูกพันธุ์ไม้และพันธุ์ผลสำหรับเป็นตัวอย่างให้ศึกษา กับจะเป็นที่สวนแล้ร่นสำหรับทดลองการเพาะปลูก และเป็นทดลองการเลี้ยงสัตว์ผสมสัตว์ใหญ่เล็ก และฝึกหัดการป้องกันโรคแห่งสัตว์พาหนะ ที่นี้จะเป็นที่ฝึกหัดของนักเรียนเพาะปลูก นักเรียนผสมสัตว์ และนักเรียนแพทย์รักษาสัตว์ และจะเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งพฤกษชาติสำหรับศึกษาทางพฤกษศาสตร์ทั่วไป

๕ นักเรียนของมหาวิทยาลัยจะมีทั้ง ๒ ประเภท คือ นักเรียนในสำนักและนักเรียนนอกสำนัก นักเรียนในสำนักนั้นก็จะได้ยูกินในสำนักสถานต่าง ๆ ที่มีอยู่ จะมีอาจารย์เป็นผู้ปกครองอยู่ทุกสำนัก ส่วนนักเรียนนอกสำนักนั้นก็เข้ามาเย็นกลับ นักเรียนทั้งปวงจำต้องเสียเงินค่าเล่าเรียนและค่าอุปโภคบริโภคตามสมควรแห่งประเภทนั้น ๆ ซึ่งจะได้มีอัตราตั้งไว้สำหรับมหาวิทยาลัย เว้นแต่ผู้ใดซึ่งเล่าเรียนดีเป็นเยี่ยมยอดซึ่งมหาวิทยาลัยจะให้ความยกเว้นเพื่อเป็นบำเหน็จและเป็นทางวิชาการก็จะยกเว้นให้ตามสมควรแก่เหตุผล

๖ การปกครองแห่งมหาวิทยาลัย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งกรรมการขึ้นสำหรับหนึ่งสำหรับ ปกฤษาหรือการทั้งปวง และอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์โดยตรง ในกรรมการสำหรับนั้น คนหนึ่งต้องเป็นผู้บัญชาการทำการนี้โดยเฉพาะ ในพแนกหนึ่ง ๆ แห่งวิชาทั้ง ๘ พแนก มีอาจารย์ใหญ่เป็นผู้อำนวยการ พแนกละคน สำหรับจัดการในพแนกนั้น ๆ โดยละเอียดตามพื้นวิชา มีผู้เป็นหัวหน้าจัดการฝ่ายการรักษาสถานที่และทำพื้นที่ดินคนหนึ่ง ส่วนการที่จะจัดการชุมนุมในมหาวิทยาลัยสภาการและการปกครองอื่น ๆ เหนือขึ้นไปนั้นอยู่ในหน้าที่ของผู้บัญชาการ

๗ การรับนักเรียนเข้ามหาวิทยาลัย เป็นหน้าที่ของกรมศึกษาธิการที่จะจัดส่งให้ถูกและเหมาะแก่ประเภทวิชาทั้งปวงตามหลักสูตรและข้อบังคับซึ่งจะได้วางไว้ ส่วนหลักสูตรวิชาทุกพแนกเป็นหน้าที่ของผู้อำนวยการในวิชาพแนกนั้น ๆ จะจัดตั้งขึ้นพร้อมด้วยความตกลงของผู้บัญชาการ

๘ ผู้บัญชาการเป็นผู้ทำกิจการงานทั้งปวง นับตั้งแต่การก่อสร้างในเวลาเริ่มแรกนี้ไปจนถึงเวลาที่ได้ใช้โรงเรียนตามความแนะนำและความเห็นของกรรมการ และโดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเป็นผู้รับผิดชอบแห่งการปกครองทั่วไปของมหาวิทยาลัย

ตราไว้แต่ ณ วันที่ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๓๑

รายงานประชุม
สภาจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ครั้งที่ ๖

วันที่ ๒๒ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ เวลาเช้า
๔ โมง ๑๐ นาที เปิดการประชุมที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมมหาร
ราชวัง

ผู้มาประชุม คือ

พระเจ้ายรมวงษ์เชอ กรมพระตำรงราชานุภาพ	สภานายก
สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงพิศณุโลกประชานารถ	กรรมการ
พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์	กรรมการ
พระยาศรีวรวงษ์	ผู้บัญชาการ
พระยาไพศาลศิลปศาสตร์	กรรมการ

๑ พระยาศรีวรวงษ์ได้เสนอเบเนอราลแปดโรงเรียน
จากราชการพลเรือนทำบลประชุมวัน ซึ่งได้กะพร้อมด้วยดอก
เตอร์โคริง พื้นที่แปด ๑ คือ ตำบลวันออกจกถนนสนามม้า
ตำบลวันกจกถนนพญาไท ตำบลเหนือกถนนม้าวรุ่งเม็ทง ตำบล
ใต้กถนนหัวลำโพง นั้นจัดเป็นที่สำหรับก่อสร้างมหาวิทยาลัย
บันเป็นที่เรียนวิชาแพน ๑ เป็นที่อยู่นักเรียนแพน ๑ ตัวสภา
การอยู่กลางมีโคมหันหน้าออกถนนสนามม้า มีปีกสองข้าง ทั้ง

๑๑ พ.ศ.

ท่านเหมือนท่านไค้เป็นที่เรียนวิชา พื้นที่อีกแปลง ๑ คือ ทั้งแก่ง
ถนนพญาไท ท่านทวนออกมาจกคลองสวนหลวง ซึ่งเป็นเขตที่วัง
ประชุมวันบัดนี้ กะไว้เป็นที่สวนเพาะปลูกสำหรับมหาวิทยาลัย
สภาไค้คงเนื้อเห็นชอบด้วยตามเบเนอรอลแพลนที่กำหนดนั้นแล้ว
ให้ลงหมายเทศุบรทิกไว้ที่เบเนอรอลแพลนนั้นเป็นสำคัญ

๒ มิสเตอร์ไค้ริงไค้เสนอแปลนสภาคารวิทยาลัยเป็นแบบ
ช่างอย่างใหม่กับพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ไค้เสนอแปลนสภาคาร
มหาวิทยาลัย ซึ่งให้มิสเตอร์ฮิลลิเยิน เป็นแบบไทยแถมฝรั่ง
สภาไค้ปลูกษาคกลงกันว่าแบบสภาคารมหาวิทยาลัยนั้น ควร
เป็นแบบช่างไทย แต่แบบที่มิสเตอร์ฮิลลิเยินมานั้น เป็นแบบ
ที่นึกขึ้นเอง ยังไม่ไค้ไปเห็นฝีมือช่างสุโขไทย เพราะฉะนั้นสภา
จึงจะแต่งตั้งให้คอกเตอร์ไค้ริงแลมิสเตอร์ฮิลลิเยินไปดูแบบช่างสุโข
ไทย แล้วเขียนแบบสภาคารมหาวิทยาลัยมาเสนอที่ประชุม
คราวหลัง

๓ สภามีความเห็นว่า ควรจะร่างระเบียบการมหาวิทยาลัย
ลัทธิรวมโรงเรียนแพทย์ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ แลโรงเรียน
กฎหมาย เข้าเป็นระเบียบการอันเดียวกัน แต่ในขั้นต้นนั้น
ควรเชิญเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเข้าเป็นกรรมการโรงเรียน
ข้าราชการพลเรือนด้วย สภามอบฉันทถวายสมเด็จพระเจ้า
มงกุฎเกล้าเจ้าฟ้าบรมทลวงพิศณุโลกประชานารถ เพื่อได้ทรง
อธิบายให้เจ้าพระยาอภัยราชาเข้าใจแลขอให้เจ้าพระยาอภัย
ราชา เลือกรับราชการกระทรวงยุติธรรมผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับโรง

เรียนกฎหมายเป็นกรรมการด้วยอีกนาย ๑ เมื่อได้รับความเห็นชอบของเจ้าพระยาอภัยราชาแล้ว จะได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระบรมราชานุญาตประกาศตั้งกรรมการเพิ่มขึ้นอีก

๕ สภามีความเห็นพร้อมกันว่าที่วังประชุมวันนี้ ควรจะจัดการซ่อมสำหรับใช้ชั่วคราวระหว่าง ๕ ปี คือจะใช้เป็นที่ตั้งโรงเรียนสอนวิชาอินนิเยนไปพลางจนกว่าโรงเรียนที่จะสร้างใหม่จะสำเร็จ ให้พระยาศรีวรวงษ์ไปว่าจ้างให้ทำรายประมาณซ่อมแซมมาเส่นอกรรรมการ

เลิกประชุมเวลาเที่ยง

โรงเรียนข้าราชการพลเรือน

ของ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

มหาวิทยาลัยเป็นอาภรณ์สำหรับมหานครที่รุ่งเรืองแล้ว มหานครใดมีมหาวิทยาลัยที่ขึ้นชื่อเสียง สมจะรอดได้ ก็ย่อมเป็นเครื่องเชิดชูเกียรติคุณของมหานครนั้น แม้ประเทศซึ่งเป็นที่ตั้งของมหานคร อันประกอบด้วยเกียรติคุณเช่นนั้น ก็ย่อมได้ชื่อเสียงปรากฏความรุ่งเรืองแผ่ไพศาลไปในทิศทั้งปวงด้วย กรุงเทพมหานครของเราได้ก้าวขึ้นสู่ความรุ่งเรืองแล้ว จึงได้เริ่มมีมหาวิทยาลัยสำหรับจะเป็นอาภรณ์ อย่างมหานครอื่น ๆ แต่การพึงได้เริ่มเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๓ เมื่อประกาศตั้ง โรงเรียนข้าราชการพลเรือนในต้นรัชกาลนี้ เป็นเวลาเพียง ๔ ปีเท่านั้น ความเป็นไปของโรงเรียนซึ่งเป็น รากเหง้าเค้าเงื่อนของมหาวิทยาลัยในข้างหน้ายังไม่ทันปรากฏแก่ตามหาชน ข้าพเจ้าผู้ได้ทราบการงานของ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน จึงขอแถลงการณ์ทั้งอดีตปัจจุบันและอนาคตของมหาวิทยาลัยนี้ เพื่อให้ มหาชนชาวเราทราบไว้พอเป็นเค้า จะได้เป็นเครื่องส่งเสริมความปิติยินดีว่า พระมหากษัตริย์ อันเป็นที่เชิดชู เกียรติคุณของประเทศที่รักแห่งเราก็ได้มีมหาวิทยาลัยพอจะอดเขาได้สักวันหนึ่ง เพราะในบัดนี้มหา วิทยาลัยนั้นได้สมภพแล้ว แต่หากยังเยาว์วัยอยู่เท่านั้น

จำเดิมแต่กระทรวงมหาดไทย ได้เริ่มจัดการปกครองมณฑลหัวเมืองตามพระราชบัญญัติปกครอง ท้องที่ พ.ศ. ๒๔๔๐ กระทรวงมหาดไทยก็ได้จัดการฝึกหัดกุลบุตรขึ้นในกระทรวง สำหรับส่งออกไป รับราชการตามหัวเมือง ครั้นล่วงมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พระปิยมหาราช ตั้งพระราชหฤทัยจะทรงอุปถัมภ์ให้การฝึกหัดกุลบุตร สำหรับเข้ารับราชการเป็นการมั่นคงสำหรับประเทศ บ้านเมืองต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกวิชาฝึกหัดข้าราชการพลเรือนจากกระทรวงมหาดไทย ตั้งขึ้นเป็นโรงเรียนต่างหาก เรียกว่า โรงเรียนมหาดเล็ก มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ คือ ท่านเจ้าพระยาพระเสด็จ สุเรนทราธิบดี ซึ่งเวลานั้นยังเป็นพระยาศรีสุทธีศรีสังข์ เป็นผู้อำนวยการคนแรก และมีกรมการเป็น ที่ปรึกษาด้วย นักเรียนโรงเรียนนี้ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก มีตำแหน่ง ฝ้า เพื่อให้คุ้นเคยกับราชการในพระราชฐานไว้สำหรับจะได้เป็นบัจจายให้เกิดความรอบรู้และความสามารถ ในหน้าที่ราชการ ซึ่งจะได้กระทำต่อไปในภายหน้ายิ่งขึ้น พระราชประสงค์ข้อนี้ มีนัยอันพึงยกมาอธิบาย ไว้ให้ละเอียดดังต่อไปนี้

ตามโบราณราชประเพณี บรรดาข้าราชการ เมื่อมีบุตรอายุสมควรแล้ว ก็นำถวายตัวเป็นมหาดเล็ก มีธรรมเนียมมาแต่ก่อนว่า ผู้ที่จะถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ถวายได้แต่บุตรข้าราชการชั้นสัญญาบัตร เรียกว่า มหาดเล็กพิเศษ ส่วนลูกหม่อมมหาดเล็กเดิมนั้นเรียกว่า มหาดเล็กเฒ่า การถวายตัวเป็นมหาดเล็กเป็นสำคัญ ฉะนั้นมหาดเล็กพิเศษ ผู้มีตำแหน่งฝ้าในท้องพระโรง และได้รับราชการใกล้ชิดพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ในรัชกาลก่อน ๆ ตลอดมาจนตอนต้น ๆ ของรัชกาลที่ ๕ ราชการบ้านเมืองว่าหน้าพระที่นั่งใน ท้องพระโรงเวลาเสด็จออก มหาดเล็กได้โอกาสศึกษาราชการ บางที่เป็นมหาดเล็กรายงานได้โอกาสรับ ราชการด้วยตนเองด้วย จนกว่าอายุจะถึงเวลาสมควรจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปรับราชการมี

ตำแหน่งในกระทรวงต่าง ๆ วิธีแก้ต่างได้เคยใช้มาแล้ว มีประโยชน์สำคัญ ๒ อย่าง คือ (๑) ข้าราชการที่ได้เป็นมหาดเล็กมาก่อนได้ศึกษาเรียนรู้ขนบธรรมเนียมราชการดังที่ได้ยินได้ฟังอยู่เสมอในเวลาเฝ้าในท้องพระโรง เปรียบเหมือนท้องพระโรงนั่นเองเป็นโรงเรียนสำหรับราชการทั่วไปที่สำคัญ (๒) ได้เคยอยู่ใกล้ชิดพระองค์ เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงรู้จักคุ้นเคยและทรงทราบอัจฉริยภาพความสามารถของผู้นั้น ๆ ได้สนิทสนมดีกว่าข้าราชการที่ขึ้นจากขุนหมื่นนายเวรในกระทรวงทบวงการ ซึ่งไม่เคยเข้าใกล้ชิดพระองค์ แต่ธรรมเนียมดีอันนี้ภายหลังต้องเปลี่ยนแปลงไปตามความจำเป็นของสมัยที่ราชการทวีมากขึ้น การกระทรวงต้องแบ่งแยกความรับผิดชอบเป็นชั้น ๆ ละเอียดยิ่งขึ้น และต้องมีสำนักงานเป็นที่ทำการราชการไม่ได้ว่าในท้องพระโรงเหมือนแต่ก่อน ข้าราชการต่างกระทรวง ซึ่งจะสามารถทำการได้ดังวิธีราชการชั้นหลัง ต้องเป็นผู้ที่ได้เล่าเรียนมีความรู้มาแต่โรงเรียน จึงต้องหาคนจากโรงเรียนมารับราชการตามกระทรวง มหาดเล็กในชั้นหลังก็ขาดการเล่าเรียนเช่นนั้นเสียด้วย ครั้นคนมาแต่ที่อื่นมีตำแหน่งสูง ๆ มากขึ้น จึงรู้สึกว่าการห่างเหินกับพระเจ้าอยู่หัวไปไม่เหมือนดังแต่ก่อน ว่าโดยย่อ คนเหล่านั้นไม่เข้าใจขนบธรรมเนียมในพระราชสำนัก และพระเจ้าอยู่หัวก็ไม่ทรงรู้จัก เพื่อจะให้ได้ประโยชน์ทั้งอย่างเก่าและอย่างใหม่รวมกัน พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระตำรวจราชานุภาพ เวลานั้นยังเป็นพระเจ้าน้องยาเธอได้นำความกราบบังคมทูล เรียนพระราชปฏิบัติในพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กขึ้น และโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กถวายตัวเป็นมหาดเล็กด้วย ดังกล่าวแล้วแต่เบื้องต้น---

ต่อมาเมื่อขึ้นรัชสมัยแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรารัชกาลที่ ๖ พอเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ก็ทรงพระราชดำริจะใคร่ให้การโรงเรียนมหาดเล็กซึ่งสมเด็จพระบรมชนกาธิราชได้ทรงสถาปนาขึ้นไว้ เจริญยิ่งขึ้นสมพระราชประสงค์ เป็นเครื่องเชิดชูและเฉลิมพระบรมนามาภิไธยในสมเด็จพระปิยมหาราช และเป็นพระราชกุศลบุญนิธิและพระกตัญญูกตเวทีธรรมคุณในส่วนพระองค์ที่ทรงส่งเสริมพระราชกรณียกิจแห่งสมเด็จพระชนกนารถให้สำเร็จสมดังพระมโนรถ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขยายหลักสูตรวิชาโรงเรียนมหาดเล็ก และพระราชทานนามใหม่ว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อไปนี้ข้าพเจ้าขอคัดประกาศเรื่องนี้ ซึ่งออกเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๓ เป็นวันที่ ๕๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้จะเพาะแต่ส่วนหนึ่งมาลงไว้ให้ปรากฏดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า บัดนี้การปกครองท้องที่ก็ลงระเบียบแบบแผนอยู่แล้ว เป็นอันมิใช่ว่าการปกครองนั้นเป็นเฉพาะหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยและนครบาล กระทรวงอื่นย่อมมีหน้าที่ซึ่งจะจัดการเป็นการอาศัยซึ่งกันและกัน และรับผิดชอบด้วยกันทั่วทั้งพระราชอาณาจักร รวมนับว่าเป็นการปกครองของรัฐบาลอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่การฝึกหัดข้าราชการพลเรือน สำหรับส่งคนออกไปรับราชการกระทรวงมหาดไทยกระทรวงเดียวนั้นหาพอเพียงแก่ราชการปกครองพระราชอาณาจักรทุกวันนี้ไม่ สมควรจะขยายการโรงเรียนให้กว้างขวางออกไป สำหรับส่งคนไปรับราชการทุกกระทรวงทบวงการ จัดการโรงเรียนให้เป็นแผนกวิชาต่าง ๆ เช่น กฎหมาย ปกครอง การต่างประเทศ การเกษตร การช่าง และการแพทย์ เป็นต้น ด้วยทรงทราบพระราชประสงค์ของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงซึ่งทรงเริ่มจัดการเล่าเรียน สำหรับจัดการปกครองทั่วไปโดยตระหนักดังนี้ แต่การที่จะจัดการโรงเรียนเช่นนี้เป็นการใหญ่ต้องการทุนรอนเพิ่มเติมขึ้นอีกเป็นอันมาก จึงมีพระราชปรารภว่าเงินซึ่งราษฎรเรียรายกันสร้างพระบรมรูปทรงม้า เป็นอนุสรารีย์ถวายแด่สมเด็จพระบรมชนกนาถ พระปิยมหาราชของประชาราษฎร์ คงมีเหลืออยู่จากการสร้างพระบรมรูป มีจำนวน

นับด้วยแสนบาท สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระราชดำริไว้แล้วที่จะจัดการสร้างสิ่งถาวรวัตถุอันจะแผ่สาธารณประโยชน์ตอบแทนพระราชทานแก่ราษฎร แต่ยังไม่ได้ตกลงประการใดนั้น ควรจะจัดการให้เป็นประโยชน์ตามพระราชประสงค์ต่อไป จึงทรงพระราชดำริว่า ประโยชน์สิ่งใดไม่ยิ่งกว่าการปกครองราษฎรให้มีความสุขความเจริญ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงเริ่มจัดการโรงเรียนไว้สำหรับกุลบุตรที่จะรับราชการฝ่ายพลเรือนตั้งนี้แล้ว ควรจะขยายการให้กว้างขวางต่อไปตามพระราชประสงค์ ทุนที่เหลือจากการที่ราษฎรเรียรายกันสร้างอนุสาวรีย์ปิยมหาราช ควรจะใช้ในการจัดโรงเรียนนี้ แต่การโรงเรียนนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับกระทรวงทบวงการทั่วไปจึงควรจะมีกรรมการดำริและจัดการให้เป็นรูปก่อน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกโรงเรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน พระราชทานนามปรากฏว่าโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เหตุด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระราชดำริห์เริ่มตั้งขึ้นไว้ และจะใช้ทุนที่ราษฎรทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อเป็นพระเกียรติยศในพระบรมนามาภิไธยด้วย (ทุนรายนี้บัดนี้โรงเรียนได้นำฝากไว้ที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติรวมทั้งดอกเบี้ยที่ได้แล้วเป็นเงิน ๔๕๐,๕๘๒ บาท ๓๔ สตางค์) และให้มีกรรมการเป็นสภากันหนึ่ง มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นพระบรมราชูปถัมภ์แห่งโรงเรียนนี้ ในสมาชิกของกรรมการจัดการโรงเรียนนี้ให้มีสภานายกผู้หนึ่ง สำหรับวินิจฉัยกิจการก่อนที่จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา และมีเลขานุการสำหรับเป็นผู้จัดการตามคำสั่งของสภานายก และให้เสนบดีกระทรวงซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการที่จะต้องปรึกษาในสภานี้เป็นสมาชิกพิเศษของสภานี้ ตามเวลาที่จะมีกิจอันเกี่ยวเนื่องกัน

และนักเรียนก่อนที่จะออกรับราชการนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กตามพระราชประเพณีเดิม

กรรมการซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นเป็นชุดแรกนั้น คือ

สภานายก มหาอำมาตย์เอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

กรรมการ นายพลเอก สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

“ มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

“ มหาเสวกตรี พระยาศรีวรวงษ์ สภาเลขานุการ

“ มหาอำมาตย์ตรี พระยาธรรมศักดิ์มนตรี

แล้วภายหลังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาอภัยราชามหาดุสิตธรรมธรมเสนบดีกระทรวงยุติธรรม กับอำมาตย์โท หลวงพินิตินินัย ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษและผู้จัดการโรงเรียนกฎหมาย เป็นกรรมการขึ้นอีก ๒ ท่าน

กรรมการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนได้รู้สึกลอยอยู่แล้วแต่เบื้องต้นที่จะเริ่มจัดการนั้นว่า การจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนตามรูปที่ประกาศนั้นเป็นการใหญ่ จำจะต้องตั้งความมุ่งหมายและดำเนินการให้เหมาะแก่ความประสงค์ของราชการในภายหลังไปเสียแต่บัดนี้ทีเดียว และส่วนการที่เป็นอยู่แล้วอย่างไรในบัดนี้ ก็อย่าต้องให้เนิ่นช้าหรือเสื่อมถอย เพราะเหตุที่จัดวางรูปการใหม่นี้ เหตุฉะนั้นในการที่จะรวมโรงเรียนอุดมศึกษาฝ่ายการพลเรือนซึ่งมีอยู่แล้วในกระทรวงต่าง ๆ คือ โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนฝึกหัดครู โรงเรียนแพทย์ ให้เข้าอยู่ในระเบียบการของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเป็นระเบียบเดียวกัน เพื่อให้การรวบรัดเข้า กรรมการจึงได้ทำความตกลงในเบื้องต้นนี้ว่าโรงเรียนใดขึ้นอยู่ในความบังคับบัญชาของกระทรวงใด คือ โรงเรียนกฎหมายขึ้นกระทรวงยุติธรรม โรงเรียนฝึกหัดครู โรงเรียนราชแพทยาลัย

ขึ้นกระทรวงธรรมการ ก็ขอให้กระทรวงนั้น ๆ คงบังคับบัญชาการไปตามเดิมก่อน เป็นแต่วางกำหนดระเบียบการเป็นบรรทัดทางให้ทราบกันไว้ และเมื่อจะแก้ไขสิ่งใดก็ให้ได้รับมติของกรรมการก่อน เมื่อกรรมการได้ดำริและจัดหาสถานที่เตรียมการพร้อมที่จะยกไปรวมกันได้เมื่อไรแล้ว จึงจะได้รับโรงเรียนนั้น ๆ ไปตั้งรวมกันเป็นลำดับไปตามสมควรแก่เวลาเมื่อนั้น สภานายกกรรมการได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานตั้งตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้มหาเสวกตรี พระยาศรীরวงษ์ สภาเลขานุการ ผู้มีหน้าที่อำนวยการโรงเรียนแผนกปกครองอยู่แล้ว เป็นผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนคนแรก เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๕

ครั้นวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มหาเสวกตรี พระยาศรীরวงษ์ เป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงมรุทธาธร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มหาเสวกตรี พระยาธรรมศักดิ์มนตรี ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการรั้งตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนไปพลางก่อน ระเบียบการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนซึ่งจะรวมโรงเรียนอุดมฝาย การพลเรือนแผนกต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้นเข้าเป็นอันเดียวกัน ซึ่งได้ทำไว้แล้วแต่ครั้งมหาเสวกตรี พระยาศรীরวงษ์ยังเป็นผู้บัญชาการอยู่นั้น ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ตราไว้เป็นระเบียบต่อไปได้แต่วันที่ ๓ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ โรงเรียนจึงได้รวบรวมส่งพิมพ์เป็นเล่ม ซึ่งคงจะเสร็จและออกประกาศได้ในไม่ช้านี้

ในลำดับนี้โรงเรียนซึ่งได้ตั้งขึ้นแล้วที่วังประทุมวัน และซึ่งตั้งใจจะจัดให้เป็นโรงเรียนแผนกชั้นตรีศึกษา ก็ได้จัดหลักสูตรและเริ่มการสอนวิชาชั้นตรีศึกษา โดยกรมรถไฟสายใต้ให้ความอนุเคราะห์ส่งนายรณชิตช่างกลมาเป็นผู้สอนวิชาช่างกลเป็นรายชั่วโมง ส่วนวิชาอื่น ๆ มีถนนวิทยาเป็นต้น ก็ได้จัดหาครูบาอาจารย์ประจำเข้าโดยควรแก่วิชา กำหนดหลักสูตรเป็น ๔ ปี ๆ สุดท้ายเป็นปีฝึกหัด เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว กรมรถไฟจะรับเข้าทำงานในกรมรถไฟแห่งหนึ่ง การวิชาชั้นตรีศึกษาแผนกอื่น ๆ มีแผนกไฟฟ้าและสุขาภิบาลเป็นต้น เมื่อถึงเวลาขากก็จะได้ขอความช่วยเหลือของกรม และกระทรวงที่เกี่ยวข้องต้องการช่างกลนั้น ๆ เพื่อขยายแยกโดยลำดับไปเป็นสาขา ๆ นักเรียนชั้นตรีศึกษาของเราที่ศึกษาวิชาชั้นตรีศึกษาอยู่ณต่างประเทศ สำหรับจะเป็นอาจารย์ชั้นตรีศึกษาก็มีอยู่หลายคน ในสามปีข้างหน้าคงจะได้กลับมาบ้าง จะพอดีแก่การโรงเรียนชั้นตรีศึกษาซึ่งได้เริ่มตั้งเค้าไว้ณบัดนี้ วิชาชั้นตรีศึกษาเป็นวิชาสำคัญมากสำหรับบ้านเมืองเราอย่างหนึ่ง เพราะเรากำลังขยายการติดต่อ ได้แก่การรถไฟ โทรเลขโทรศัพท์ ถนนหนทางทั้งบกและน้ำ กับการก่อสร้างสถานที่มั่นคงต่าง ๆ อีกเหลือนับจะพรรณนา การเหล่านี้ย่อมต้องอาศัยวิชาช่างกลทั้งสิ้น ในขั้นต้นนี้เราก็พออาศัยชาวต่างประเทศให้ช่วยทำให้ได้ แต่เมื่อต่อไปภายนอกจำจะต้องขยายการกว้างขวางออกไปทุกที ไหนจะการทำใหม่ และไหนจะการรักษาของเก่าที่ได้ทำขึ้นแล้ว เราจะต้องใช้นายช่างกลเป็นจำนวนมาก เราจะไม่คิดเตรียมฝึกคนของเราขึ้นไว้ใช้หรือ ลำพังที่จะคิดส่งนักเรียนไปเรียนที่ต่างประเทศก็ไม่ได้ก็ถนนัก เพราะเราต้องเสียเงินแพงและลำพังคอยแต่จะอาศัยคนอื่นให้เขาทำให้เราไปก็ดูกระไรอยู่ เหตุฉะนั้นวิชาของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนแผนกนี้น่าจะได้รับความอุดหนุนของมหาชนชาวเราไม่น้อยกว่าวิชาแผนกอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น แพทย์และกฎหมาย

โรงเรียนข้าราชการพลเรือนนี้ โดยพระราชประสงค์จะจัดให้เป็นมหาวิทยาลัยมีการสอนวิชาถึง ๘ แผนก หนทางที่จะจัดต่อไปว่าโดยกำหนดส่วนสถานที่ก็มีอยู่ ๓ วิธีคือ

(๑) ให้วิทยาลัยทุกแผนกตั้งแยกกันอยู่เช่นในปีปัจจุบันนี้ แต่ให้รวมอยู่ในกองบัญชาการอันเดียวกัน กองบัญชาการนั้นจะตั้งอยู่ที่ใดก็ได้ มหาวิทยาลัยกรุงลอนดอนแต่ก่อนจัดอย่างนี้

(๒) ให้วิทยาลัยทุกแผนกรวมอยู่ในจังหวัดเดียวกัน เช่นมหาวิทยาลัยออกสฟอร์ด เคมบริช และฮ็องกง

(๓) ให้วิทยาลัยต่าง ๆ ตั้งรวมกันบ้าง แยกกันบ้างตามแต่สะดวก เช่นมหาวิทยาลัยกรุงลอนดอน เดียวนี้ และมหาวิทยาลัยกรุงโตเกียว และที่อื่น ๆ อีกมาก

วิธีที่ ๑ ไม่เหมาะสำหรับเราเพราะเป็นการกระจายกำลัง ต้องมีอาจารย์และพนักงานและสถานที่ แยกกันเป็นชุด ๆ ไป ประเทศเรามีนักเรียนน้อยใช้วิธีนี้ไม่ได้ แพงมาก วิธีที่ ๒ จัดได้ถูกเพราะ เป็นการรวมกำลังทั้งคนและที่ อะไรควรใช้รวมกันได้ก็ไม่ต้องแยก วิธีที่ ๓ นั้นเป็นอันเดียวกับวิธีที่ ๒ แต่บางแผนกที่ยังไม่สะดวกจะรวมกันได้ก็ปล่อยให้แยกไปก่อน แผนกที่แยกอยู่เช่นนี้ โดยมากย่อมเป็น วิทยาลัยเก่าที่ตั้งอยู่แล้วแต่เดิม พึงยกเข้าสมทบ ไม่ใช่เป็นแผนกตั้งขึ้นใหม่ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของเราจะต้องจัดด้วยวิธีที่ ๓ นี้ เพราะเรามีทุนน้อย มีนักเรียนน้อยไม่ควรเอาอย่างในวิธีแพง กรรมการ จึงได้กำหนดหาที่ดินไว้ให้พอแก่การรวม คือที่ตำบลประทุมวันซึ่งได้เช่าจองไว้แล้วเดี๋ยวนี้เป็นที่เกือบ ๔๐ เส้นตารางเหลี่ยม คือ ทิศเหนือจดถนนบำรุงเมือง ทิศใต้จดถนนหัวลำโพง ทิศตะวันออกจดถนน สนามม้า ทิศตะวันตกจดคลองสวนหลวง รวมเนื้อที่ ๑๒๗๗ ไร่ ๑ งาน ๑ ตารางวา ใหญ่กว่ามหาวิทยาลัย กรุงโตเกียว อันไม่นับวิทยาลัยแผนกกสิกรรมซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปเป็นคนละต่างหากกับจังหวัดวิทยาลัย อื่น ๆ จริงอยู่การย้ายวิทยาลัยมีอยู่แล้วไปรวมตั้งในที่อื่นต้องลงทุนรอนมาก มีการก่อสร้างเป็นต้น แต่นั้นเป็นการลงทุนเพื่อให้โสทัยรายจ่ายถูกลงด้วยการรวมกำลัง ในประเทศอย่างของเรามีมีสามโนครัว น้อย มีนักเรียนน้อย ยิ่งกระจายโรงเรียนและต่างยิ่งให้เจริญขึ้นตามกัน จะยิ่งแพงขึ้นตามส่วนหนักขึ้น ทุกที เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นอันตกลงจะใช้วิธีรวมกำลังแล้ว จึงต้องยอมลงทุนรวมกันเสียแต่ในขั้นต้น ที่เพิ่งเริ่มจัดฉบับนี้ โรงเรียนใดที่ได้ย้ายไปตั้งรวมกันแล้ว สถานที่เก่าของโรงเรียนนั้นย่อมต้องการเพื่อ ประโยชน์อย่างอื่น อันไม่จำเป็นจะจาระไนในที่นี้

มหาวิทยาลัยชั้นเก่า เช่นออกสฟอร์ดและเคมบริช สอนวิชาเป็นเครื่องประดับสำหรับนักปราชญ์ และหัดการอยู่กับนักเรียนเพื่ออบรมในทางสมาคมเป็นสำคัญด้วยส่วนหนึ่ง มหาวิทยาลัยชั้นใหม่ ตั้งขึ้นด้วยความมั่งคั่งจะทำงานสำเร็จได้ด้วยเงินน้อย จึงมุ่งหวังสอนวิชาเฉพาะที่ต้องการก่อน และ ให้ผู้เรียนสำเร็จแล้วออกไปทำงานได้ในวิชานั้น ๆ ที่เดียว นักเรียนก็เป็นนักเรียนกลางวันโดยมาก เพราะ โสทัยน้อย โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของเรา ได้บากทางไปข้างมหาวิทยาลัยชั้นใหม่แล้ว เราจึงกำหนด สอนวิชา ๘ แผนก ซึ่งเป็นวิชาที่เราต้องการมาก และนักเรียนของเราก็ต้องเป็นนักเรียนกลางวันโดยมาก แผนกต่าง ๆ ของเรามีอยู่แล้วในต่าง ๆ กันในเวลานี้ คือเวชศึกษา (ที่วังหลัง) ครุศึกษา (ที่บ้าน สมเด็จเจ้าพระยา) รัฐประศาสนศึกษา (แผนกการปกครอง ที่พระบรมมหาราชวัง) เนติศึกษา (ที่เชิง สพานผ่านพิภพลีลา) กับยंत्रศึกษา ซึ่งได้เริ่มขึ้นแล้ว (ที่วังประทุมวัน)

ที่ดินที่กรรมการจัดหาไว้สำหรับรวมโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนั้นตอนระหว่างถนนสนามม้า กับถนนพญาไท กำหนดไว้ว่าจะเป็นแดนวิทยาลัย และตอนตะวันตกของถนนพญาไท กำหนดว่าจะเป็น แดนสวนทดลอง การปลูกสร้างส่วนที่สำคัญ ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำอย่างแบบไทย เพื่อให้ คู่ควรแก่พระมหากษัตริย์ และให้ทำอย่างคงทนถาวรโดยอาศัยประโยชน์แห่งวิชาใหม่ ๆ เพื่อจะได้สืบพงศาวดาร ของชาติไทยไปชั่วกาลปาวสาน แผนกครุศึกษาและแผนกรัฐประศาสนศึกษาคงจะยกไปรวมได้ก่อน

แต่แผนกเวชศึกษานั้นจำเป็นต้องมีการปลูกสร้างอีกมาก ถ้าจะทำอย่างมั่นคงทั้งหมดก็จะต้องลงทุนหลายล้านบาท เป็นอันยังทำไม่ได้ในเวลานี้ ตัวโรงเรียนหลังใหญ่หนึ่งหลังกับส่วนอื่น ๆ ที่จำเป็นจะต้องทำแน่นอน เช่น โรงฟิสิกส์ เคมีสตรี และโรงทำการตรวจตราศพจะต้องทำอย่างถาวรเสียทีเดียว นอกนั้นตลอดจนเรือนอยู่ควรทำเป็นอย่างชั่วคราวไปก่อน เพื่อให้การสำเร็จได้ด้วยจำนวนเงินเพียงที่มีอยู่แล้ว และได้ที่ทำงานเต็มต้องการไปแต่ในขั้นต้นนี้ทีเดียว ถ้างานได้ปรากฏขึ้นแก่ตาของมหาชนแล้ว เป็นที่เชื่อได้ว่าประชาชนให้ผู้ที่ประสงค์จะทำบุญเกิดศรัทธาและให้ทุนขึ้นก่อสร้าง ส่วนใดที่ได้มาเป็นรายย่อยก็รวมไว้ แต่ถ้าใครประสงค์จะปลูกสร้างให้หลังในนามของผู้ให้ เช่น ตึกแม่นนฤมิตร และตึกเยวามาลัย อุทิศที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ก็เลือกปลูกสร้างเฉพาะหลังใดหลังหนึ่งก็ได้ ตามควรแก่จำนวนเงินที่จะให้มากและน้อย การปลูกสร้างเป็นถาวรบ้างชั่วคราวบ้างเช่นที่วามานี้ อาจทำได้ถูกและมีเงินเหลือสำหรับแบ่งไว้เป็นทุนบ้าง ซื้อเครื่องสอนวิชาแพทย์ที่ยังขาดอยู่บ้าง จัดให้โรงเรียนแพทย์ ได้มีเครื่องใช้บริบูรณ์ทำการได้ทันสมัยมากขึ้น เมื่อได้ลงทุนปลูกสร้างและรวมกำลังกันได้แล้วต่อไปจะขยายตั้งแผนกใดขั้นอีกก็อาจขยายได้โดยง่ายด้วยวิธีใช้กำลังที่มีอยู่แล้วนั่นเองเจือจานไปก่อน ต่อเมื่อการใหม่ใหญ่โตขึ้นถึงแก่จะต้องเพิ่มเติม จึงแสวงการเพิ่มเติมตามควร ถ้าหากโรงเรียนทั้งหลายยังกระจัดกระจายกันอยู่ แผนกใดที่คิดจะยับขยายเพิ่มเติมขึ้นก็ยากที่จะจัดให้สำเร็จได้ เพราะต้องลงทุนแพงมากในการที่ต้องจัดเพิ่มขึ้นใหม่ทั้งหมด การลงทุนเพื่อรวมกำลังไว้ในที่อันเดียวกัน จึงยอมให้ประโยชน์ที่จะให้ได้มีวิชา ๘ แผนกเร็วเข้าได้ดังนี้ ส่วนการใช้จ่ายประจําวันเพราะเหตุที่มหาวิทยาลัยนี้เป็นของรัฐบาล จึงมีการเบิกจ่ายตามงบประมาณตามส่วนที่รัฐบาลจะพึงอนุญาตได้ดังที่ปฏิบัติอยู่ในเวลานี้แล้ว แปรลกกันแต่ที่จะอาจสามารถขยายการได้มากกว่าปัจจุบัน ด้วยเสียห่วยเท่าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพราะเหตุที่ได้มีการรวมกำลัง ตัดการเปลืองครุเปลืองพนักงานเปลืองเครื่องใช้ลงไปได้

มีปัญหาที่ควรยกขึ้นถามในที่นี้ข้อหนึ่งว่า ถึงเวลาหรือยังที่จะจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนให้จริงจัง ให้สมที่จะเป็นมหาวิทยาลัยของประเทศสยาม คือนักศึกษาชั้นสูงมีพอแล้วหรือ อาจารย์ชั้นสูงจะมีได้โดยสมควรหรือ งานสำหรับผู้เรียนสำเร็จแล้วจะมีพร้อมคอยคนอยู่แล้วหรือ และเงินที่จะใช้จ่ายมีพอหรือ ในปัญหาข้อนี้ข้าพเจ้าตอบว่าถ้าจะให้ เป็นมหาวิทยาลัยชั้นสูงสุดก็ยังไม่ถึงเวลา เพราะนักเรียนชั้นสูงของเรายังไม่มีพอ เงินเราก็มีไม่พอที่จะจ้างอาจารย์แพงๆ แต่งานสำหรับผู้เรียนสำเร็จแล้วได้ทำนั้น เราควรจะมีพอเป็นแน่ เราทั้งหลายควรทราบกันไว้ว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของเรานี้ แม้แต่ตั้งใจจะสอนวิชาถึง ๘ แผนก ก็ยังไม่จำเป็นจะต้องให้สูงลิ่วเสมอมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ ในทวีปตาเดียว มหาวิทยาลัยที่ตั้งกันขึ้นใหม่ๆ เดียวนี้ ยกตัวอย่างเช่น ที่เมนเชสเตอร์ ลีดส์ เดอร์แฮม ฮ็องกง ฯลฯ ก็ไม่ได้มีแต่นักเรียนสูงๆ ทั้งนั้น นักเรียนชั้นรองๆ ลงมากก็มีถมไป ใครมีวิชาเป็นชั้นสูงก็เรียนสำหรับให้ได้ดีกรี ใครยังไม่ได้ถึงชั้นนั้นก็หมายเอาแต่ประกาศนียบัตรสำหรับประกาศวิชาที่เรียน ส่วนของเราๆ ก็ทำได้เช่นนั้นเหมือนกัน นักเรียนที่มีความรู้พื้นมัธยมชั้น ๘ แล้ว เขาก็ยกขึ้นสำหรับให้เรียนวิชาชั้นบัณฑิต ถ้ามีความรู้เพียงมัธยมชั้น ๖ อย่างที่มาเข้าเรียนเตรียมอุดมของเราเดี๋ยวนี้ เราก็ให้เรียนเพียงหมายเอาประกาศนียบัตร โรงเรียนข้าราชการพลเรือนตั้งขึ้นก็เพื่อจะรวมโรงเรียนอุดมศึกษาแผนกพลเรือนเข้าด้วยกัน ที่เป็นมาแล้วมีครูมีนักเรียนและมีทุนรอนทำได้เพียงไร ต่อไปเราก็จัดโดยลักษณะนั่นเอง แปรลกแต่เอามารวมกันเข้าเพื่อให้ลงรูป เพื่อให้เป็นการมัธยัสถ์เงินหลวง เพื่อให้เห็นแน่แท้ว่าเรามีอะไรอยู่บ้างแล้ว และเพื่อให้เป็นโอกาสขยายแผนกวิชาอื่น ๆ สะดวกเข้า เพราะได้มีการรวมกำลังกันเท่านั้น ถ้าจะแลดูโรงเรียนข้าราชการพลเรือนในเวลานี้เพียงเท่านั้นก่อน ก็ต้องเปลี่ยนคำตอบว่าถึงเวลา

ทีเดียวที่จะบริหารจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนให้จริงจัง จะให้เป็นค้ำมูลให้ได้เห็นมหาวิทยาลัยใหญ่ของเมืองไทย เฉลิมเกียรติแห่งกรุงเทพพระมหานครในไม่ช้า

ขอให้คิดว่าให้นักเรียนแพทย์ ๒๐๐ คน นักเรียนครู ๑๕๐ คน นักเรียนรัฐประศาสนศึกษา ๑๐๐ คน นักเรียนยंत्रศึกษา ๑๕๐ คน รวม ๔ แผนกเท่านั้นก็ ๖๐๐ คนเสียแล้ว ยังมีอาจารย์และพนักงานตลอดจนคนงานทั้งหมดราว ๑๐๐ คน ก็ในคนจำนวนมากถึงเพียงนี้ ถ้าได้ไปอยู่ในที่แห่งหนึ่งเสมอทุกวัน ที่แห่งนั้นจะไม่คับคั่งขึ้นหรือ ร้านขายหนังสือก็จะเกิดขึ้น รัยขายของกิน ร้านตัดผม ร้านตัดเสื้อ ตัดเกือก ก็จะมีขึ้นตามๆ กัน ร้านเหล่านี้จะตั้งที่ไหน คงต้องตั้งใกล้คน คือในเขตต์บริเวณของมหาวิทยาลัยอันใหญ่กว้างนั่นเอง ตามแต่โรงเรียนจะกะให้ ดังนี้โรงเรียนก็ย่อมมีทางจะได้ผลประโยชน์จากผู้ต้องการเช่าที่เหล่านั้น ทั้งจะมีอำนาจบังคับผู้เช่าเหล่านั้นได้ เช่นห้ามไม่ให้ขายสุรายาฝิ่น ห้ามไม่ให้ตั้งร้านเขียนหอย และห้ามไม่ให้ใช้อุบายเครื่องล่อในทางที่โรงเรียนไม่ปรารถนาต่าง ๆ เมืองเล็กๆ ที่ได้เกิดขึ้นนี้ จะเป็นเมืองที่ได้เปรียบในการปกครองอยู่บ้างไม่ใช่หรือ พวกเราคงจะนึกกันว่า เมื่อไรหนอจะได้เห็นเมืองเช่นนี้ เมืองที่พออย่างเข้าไปก็รู้สึกวากลั่นโอเป็นวิชาความรู้และความสุภาพ อีก ๕ ปีหรือ ๗ ปี หรือมากกว่านั้น แต่ตัวข้าพเจ้าเองต้องสารภาพว่าไม่อยากจะให้มากกว่านั้นเป็นอันขาด

แพนง

เลขที่

ที่

แต่

เรื่อง

ความเห็นเจ้าหน้าที่

เซ็นสั่งวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

ตามระเบียบการกลางของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ข้อ ๑๕ ว่า "โรงเรียนใดเดิมขึ้นอยู่กับกระทรวงใดให้คงขึ้นอยู่กับกระทรวงนั้นก่อน จนกว่าจะได้สร้างสถานที่เล่าเรียนและยกมารวมเข้าในที่อันเดียวกัน เสนาบดีเจ้ากระทรวงคงมีอำนาจเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนนั้นไปตามเดิม

ตามความเห็นที่จะยกโรงเรียนครูไปรวมนี้ เสนาบดีกระทรวงธรรมการก็เป็นอันหมดอำนาจในหน้าที่เสนาบดีที่บัญชาการโรงเรียนนี้ จึงมีข้อที่ควรทำความตกลงไว้ให้แน่นอนก่อน

๑. กระทรวงธรรมการเปิดโอกาสให้มณฑลส่งนักเรียนที่สอบไล่ได้ประโยคครูมูลหรือที่เทียบแหลม ซึ่งกระทรวงธรรมการเห็นควรอุดหนุนให้ได้เล่าเรียนต่อไป เข้ามาเล่าเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูได้มณฑลหนึ่งปีหนึ่งไม่เกิน ๒ คน ข้อนี้จำเป็นเพราะการหาครูส่งออกไปจากกรุงเทพฯ ยากและแพงเงินด้วย ได้คนพื้นเมืองมาฝึกหัดถูกกว่ากระทรวงธรรมการ จะคงส่งไปโรงเรียนฝึกหัดครูโดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้ จำเป็นต้องแบ่งเอาโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นประถมไว้และต้องคงเป็นโรงเรียนอุดม

๒. กระทรวงธรรมการเปิดการฝึกหัดครูมัธยมขึ้น นักเรียนชั้นทะเบียนโรงเรียนฝึกหัดครูแต่เรียนอยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบและโรงเรียนเทพศิรินทร์ นักเรียนพวกนี้ควรเล่นนักเรียน

ข้อเหล่านี้เป็นหน้าที่ของปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการที่จะป้องกันความขัดข้องและรักษาประโยชน์ของงานเมืองเหมือนกับเสนาบดีอยู่แล้ว และอะไรๆ ก็รู้เรื่องอยู่ทั้งหมดโดยไม่ต้องอธิบาย เหตุฉะนั้นก็เป็นหน้าที่ของปลัดทูลฉลอง (ซึ่งเป็นคนเดียวกันกับผู้รั้งผู้บัญชาการฝ่ายโน้น) จะดำริห์และรับผิดชอบในทางนี้ด้วย เมื่อเห็นทางที่จะปลอดโปร่งไปได้ในข้อใด ไม่เสียประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ดำริห์ไปได้ ต่อเห็นข้อใดจะติดขัดเสื่อมเสียอย่างไร จึงเอาความเห็นนั้นมาหารือเสนาบดีในส่วนธรรมาการจะได้ปรึกษากันเป็นข้อๆ ไป

ขอมอบเก็บไว้ทาง กรมศึกษาธิการ

สงวนสิทธิ์

โรงเรียนข้าราชการพลเรือนแท้ แต่เมื่อเรียน
อยู่ในโรงเรียนมัธยม ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เก็บ
เงินค่าเล่าเรียน ใครจะเป็นผู้ออกเงินค่าเล่า
เรียนให้ ในเวลานี้เป็นของกระทรวงธรรมการฯ
ออกเงินค่าเล่าเรียนให้ต่อไปจะคงทำอย่างนี้
ก็ได้ แต่ต้องทำสัญญาต่อกระทรวงธรรมการ

๓. กระทรวงธรรมการมีนักเรียนครูพะแนก
อื่น ๆ เช่น ครูภาษาจีน ครูช่าง ครูพิษการ
เหล่านี้ขึ้นทะเบียนโรงเรียนฝึกหัดครูได้ยกเว้น
การเกณฑ์ทหาร ต่อไปโรงเรียนข้าราชการ
พลเรือนจะยอมให้ขึ้นทะเบียนหรือไม่ ถ้า
ไม่ยอมเราจำเอนจะต้องขอยกเว้นพะแนกหนึ่ง

๔. นักเรียนครูทุกคนต้องสัญญาต่อกระทรวง
ธรรมการว่าจะรับราชการมีกำหนดปี ต่อไป
สัญญาเช่นนั้นจะมีหรือไม่/จะทำต่อใคร/จำเอน
ต้องจะต้องมีหลักฐานว่าจะต้องรับราชการ
ในกระทรวงธรรมการ มิฉะนั้นจะไม่มีครูใช้พอ

ไพศาว

โรงเรียนข้าราชการพลเรือน

วันที่ สิงหาคม ค.ศ. ๒๔๕๗

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาธรรมศักดิ์มนตรี จึงผู้บัญชาการโรงเรียน
ข้าราชการพลเรือน ขอพระราชทานกราบทูล พระอภัยมณี เจ้ากรม
กรมพระตำรวจราชูปถัมภ์ นายคณาบดีกรมการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
โรงเรียน
ข้าราชการพลเรือน ทราบฝ่าพระบาท.

ด้วยข้าพระพุทธเจ้าได้ปรึกษากับข้าพระพุทธเจ้าผู้มีหมายคำสั่ง
โรงเรียนข้าราชการพลเรือนเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ค.ศ. ๒๔๕๗
ข้าพระพุทธเจ้าได้ทั้งสมัครและจัดการงานไปมาอย่าง บัดนี้ขอ
ประทานทำรายงานและความเห็นถวายให้ทราบฝ่าพระบาท.

ข้าพระพุทธเจ้าได้แยกการลงบัญชีการและภาระโรงเรียนออก
แยกคนละส่วน ความบัญชีของท่านเจ้าพระยาพระเสด็จผู้เป็นประธาน
ในการมอบหมายแทนพระองค์ ทางฝ่ายลงบัญชีการให้พระภักดี
มรณารตเป็นเลขานุการของบัญชีการ สมทบเอาอาจารย์ กัมลา
เสถียรเข้ามาไว้ด้วย ทางฝ่ายการโรงเรียนแผนกมัธยมศึกษา มอบให้
หม่อมอนุชิตกรพงษ์อำมรสาร ทางฝ่ายโรงเรียนแผนกมัธยมศึกษา
ที่สระประทุม ก็มอบให้หม่อมอนุชิตกรพงษ์อำมรสารไปควบคุม
ตรวจเทศคุณาบุตย์ให้เป็นผู้ปกครองทั้ง ๒ โรงเรียน และให้ประจำ
อยู่ดูแลมัธยมที่สระประทุมไปความเดิม ระบียบการใดที่ควรแก้ไข
ให้เข้ารูปตามที่จัดใหม่ มีการเงินเป็นต้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ลงมือ
จัดทันที ในระหว่างนี้ เมือยังไม่ได้รับพระกระแสรับสั่งถึงตนทางการ
ที่จะพึงจัดต่อไปตามความเห็นที่กราบทูลในรายงานนี้ ข้าพระพุทธเจ้า

ก็จะได้แก่จัดระเบียบภายในซึ่งแสดงด้วยวิธีการบ้านช่องให้เรียบร้อยไปก่อน"
เท่านั้น.

โรงเรียนแพทยปริทัศน์ศึกษา ซึ่งตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวังนั้น
ในเวลาที่ยังไม่มีกองการแก้ไขระเบียบข้อนี้ ควรค่าแก่การไปหาข้อมูล
ที่คงอยู่ในปึกขุมนั้นก่อน แต่โรงเรียนแพทยปริทัศน์ศึกษาที่สระประทุมนั้น
ในเวลาที่ยังเรียนสอนและระดมราคาตกต่ำก็ กังจะได้อุปการะตาม
กรมกุดตะเกาะข้อที่สำคัญต่อไปนี้.

(๑) การเล่าเรียนยังไม่เปลี่ยนแปลง ครูที่เปลี่ยนแปลง
สอนวิชาแพทยก็ยังไม่ดี มีแต่หลวงแพทยาจักษุการสอนวิชาเวช วิชา
แผนกที่ และวิชาเขียนแบบอยู่คนละแห่ง นอกนั้นก็ยังมีขุนนางสนิทสนม
ไทย นาย คาร์ทไรท์สอนภาษาอังกฤษ และหลวงเทศสอนวิชาเสื่อป่า
ทั้งครูและนักเรียนตกต่ำถึงแล้ว เพราะไม่ทราบแน่ชัดว่า วิชาแพทยปริทัศน์
ศึกษาที่จะทดลองจัดกันจริงหรือไม่ เพื่อจะระงับความท้อแท้กับเด็กกับ
ความถึงแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าได้สัญญาไว้ว่าอย่างข้าจะได้ให้ทราบแน่นอน
ไม่เกินวันที่ ๑ ตุลาคมศกนี้ ในเวลาที่ให้ระงับความท้อแท้กับเด็กกับ
กระทรวงมหาดไทยที่พอทำได้ ส่วนวิชาเคมีสตรีกีสิกส์ และฟิสิกส์ ซึ่งไม่มี
ปีครสอน เพราะหลวงบวรวาทีออกไปเสียแล้วนั้น ข้าพระพุทธเจ้า
มอบให้ นาย คาร์ทไรท์ไปเป็นผู้สอน เพราะเขายังมีเวลาว่างพอจะทำได้

(๒) การเงินของโรงเรียนนี้ เป็ของขาด นักเรียนมี ๓๐ คน
อยู่กินประจำที่โรงเรียน ๒๕ คน อีก ๕ คนเป็นนักเรียนนอกวางวัน ใ้ศุข
ค่าที่มอบของนักเรียนนอกเดือนละ ๕๐๐ บาท ค่าใช้สอยปรกติ (ไม่มัน
การจร และค่าเช่าที่มันแต่ส่วนครัวซึ่งใช้สอยโรงเรียนเดือนละ ๕๐๐บาท

ด้วยทัศนคติที่มากดขยี้เงินเดือนละ ๕๖๓ บาท ๕๕ สตางค์ ยังเงินเดือนครู และพนักงานที่ประจำการทาง โรงเรียนนี้ (ไม่มีครูทางฝ่ายโรงเรียน ในวงที่ไปช่วยสอนแบบรายชั่วโมง) ตกเดือนละ ๑๖๕๗ บาท รวมทั้ง เงินค่าใช้จ่ายปรกติสำหรับนักเรียน ๓๖ คนนี้ ๕๖๕๖๖ บาท ๕๕ สตางค์ คิดวันเรียนทั้งวันเป็นเงินเดือนละ ๔๕ บาท ๕๖ สตางค์ ต่อเดือน แพงมาก ไม่ควรจะต้องไว้อะไรเช่นนี้ไปลดภาษี ควรรับแก้ไข ทัศนคติ.

๒๖๖๐ บาท ๕๕ สตางค์ คิดวันเรียนทั้งวันเป็นเงินเดือนละ ๔๕ บาท ๕๖ สตางค์ ต่อเดือน แพงมาก ไม่ควรจะต้องไว้อะไรเช่นนี้ไปลดภาษี ควรรับแก้ไข ทัศนคติ.

(๓) ไม่มีใครประเมินผู้ที่อยู่ทาง โรงเรียนสระประทุม หลวงเทพ ก็ประเมินเพียงผู้ปกครองนักเรียน พระประทุมรุศวันธุ์ก็มีหน้าที่เลี้ยงดูดูแล ที่นี้ และเก็บผลประโยชน์นอกบริเวณโรงเรียนสำหรับส่งเงินค่าเช่า ที่สระประทุมที่เช่าส่วนโรงเรียนเช่า หม่อมหม่อมศรีซึ่งมอบให้รับจัดการ ศึกษาคาร ก็มีการประจำตัวอยู่ทาง โรงเรียนในวง การที่จะจำกัดสิ่ง ของที่ประเมินอยู่แต่ในปกครองนี้ดีดี และการที่จะจำกัดตัวออกไปอีกก็ดี จำต้องมีคนสามารถประเมินผู้ช่วยการ และประเมินมือของผู้นับราชการคนหนึ่ง ว่าถ้ามีคนเช่นนั้นไม่มี ประเมินการว่าสมควรหรือไม่ จะถึงไว้เช่นนี้ตามไม่ได้.

รวมเหตุทั้ง ๓ ประการนี้ ข้าราชการเจ้าเดิมด้วยเถิดว่า ว่า ส่วนโรงเรียนสระประทุมจะต้องรีบจัด และรีบจำกัดของ พระเดช พระคุณให้ถึงความเต็มข้อไป.

โรงเรียนข้าราชการพลเรือนนี้ โดยพระราชประสงค์จะให้เป็น มหาวิทยาลัย มีการสอนวิชาถึง ๔ แผนก ทนทางที่จะจำกัดว่าโดยคำหนด ส่วนสถานที่ก็มีอยู่ ๓ วิธี คือ ๑. ให้โรงเรียนทุกแผนกต่างแยกกันอยู่เช่น ในปกครองนี้ แต่ให้รวมอยู่ในกองบัญชาการอนันศึกษาภัณฑ์ กองบัญชาการนั้น

จะกึ่งอยู่ที่ใดก็ได้ มหาวิทยาลัยกรุงเทพตอนแรกก่อนนี้จัดอย่างนี้
 ๒ ให้โรงเรียนทุกโรงเรียนอยู่ในที่อันเดียวกัน ๓ ให้โรงเรียนต่าง ๆ
 ตั้งรวมกันบ้างแยกกันบ้างตามแต่สะดวก เช่นมหาวิทยาลัยกรุงเทพตอนแรก
 เดิมนี้ และมหาวิทยาลัยกรุงเทพโกลีโธและที่อื่น ๆ อีกมาก วิธีที่หนึ่ง
 ไม่เหมาะสำหรับเราเพราะอุปการะรายจ่ายค่าจ้าง ทั้งมีครูพนักงาน
 และสถานที่แยกกันเป็นชุด ๆ ไป ประเทศเรามีนักเรียนน้อย ใช้วิธี
 นี้ไม่ได้ แพงมาก วิธีที่ ๒ จัดได้ดี เพราะอุปการะรายจ่ายค่าจ้างทั้งคน
 และที่ อะไรควรใช้รวมกันก็ได้ก็ไม่ต้องแยก วิธีที่ ๓ นั้นเป็นอันเดียว
 กับวิธีที่ ๒ แต่บางแยกซึ่งยังไม่สะดวกที่จะรวมกันได้ ก็ปล่อยให้แยก
 ไปก่อน แยกที่แยกอยู่เช่นนี้ โดยมากย่อมอุปการะรายจ่ายค่าจ้างมีอยู่แล้ว
 แต่เดิมซึ่งเคยเข้ามาสมทบ ไม่ใช่อุปการะรายจ่ายทั้งโรงเรียนใหม่ โรงเรียน
 ข้าราชการครูโรงเรียนของเราจะกึ่งด้วยวิธีที่ ๓ นี้ เพราะเรามีทุน
 น้อย มีนักเรียนน้อย ไม่ควรระบออย่างในวิธีแรก เราจึงได้กำหนดค่า
 ที่กินไว้ให้พอแก่การรวม คือที่ว่างและประทุนซึ่งได้เช่าจากไว้แล้ว
 เดิมนี้ จึงอยู่การแยกโรงเรียนที่มีอยู่แล้ว ไปรวมกันในที่อื่น ต้องลง
 ทุนรอมมาก ตลอดจนการก่อสร้าง แก่นั้นอุปการะของทุนเองก็ได้ได้ทุนราย
 จ่ายถูกลงด้วยการรวมค่าจ้าง ในประเทศอย่างของเรานี้ที่มีนักเรียนน้อย
 มีนักเรียนน้อย ยิ่งกระจายโรงเรียน และยิ่งต่างจากที่โรงเรียนอื่นที่
 จะยิ่งแพงขึ้นตามส่วนคนมากขึ้นทุกที ข้าราชการจะซื้อด้วยเงินว่า ๆ ว่า
 ไม่มีปัญหาในข้อที่ว่าควรระเบียบของ—ทุนรวมค่าจ้างกันเสียแต่ในขั้นต้น
 จัดไปแบบนี้

มหาวิทยาลัยเช่นนี้ค่า เช่นออกสภอ์คและเกษมวิธา สอนวิชาเป็น
 เอกเรื่อง ประเด็นสำคัญนักปราชญ์ และคิดการอุปถัมภ์ของนักเรียนที่จบมา

ในทางสมาคมพยาบาลฯ มหาวิทยาลัยนี้ใหม่ตั้งขึ้นด้วยความซื่อสัตย์
 จะให้งานมากกว่าที่เราไปด้วยเงินน้อย จึงมุ่งสอนวิชาการตามที่คอง
 การก่อน และไปทอดไปทำงานได้ในวิชานั้น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นักเรียน
 ก็เป็นนักเรียนนอกกลางวันโดยมาก เพราะใกล้ศูนย์นิยม โรงเรียนนี้หา
 การสอนหรือของเราได้มากทางไปข้างมหาวิทยาลัยนี้ใหม่แล้ว
 เราจึงนำตนทดสอบวิชา ๔ ภาค ซึ่งสอนสอนวิชาที่เราต้องการก่อน
 และนักเรียนของเราที่จะต้องพยาบาลนักเรียนนอกกลางวันโดยมาก แลเช่น
 ต่าง ๆ ของเราที่มีอยู่แล้วในที่ต่าง ๆ ก็มีในเวลาที่จะ เวชศึกษา
 กุศศึกษา รัฐศึกษา เมทิสศึกษา (บัณฑิตศึกษาก่อนมีว่ายังไม่)

การที่ควรทำในเบื้องต้นก็มีก่อน แล้วจึงต่อไปพยาบาล คือ

(๑) ควรพิจารณาระบบของการแพทย์ต่าง ๆ ที่เตรียมไว้เสร็จแล้ว
 ของกษัตริย์ราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งระบบแพทย์บัณฑิตศึกษาไว้ยังไม่
 สมมือได้จัดของรูปแล้วแต่ยังไม่ค่อยดี ควรระดมแพทย์หนึ่ง ได้จึงค่อย
 ค่อยไปในคราวสัมมนาครั้ง-สอง ๆ

(๒) ขอความช่วยเหลือของกระทรวงมหาดการโดยที่โรงเรียน
 นี้ก็เกิดขึ้นไปทั้งที่วังสระปทุม ในที่นักเรียนบัณฑิตศึกษา ๓ คนซึ่ง
 รวมขึ้นอยู่ในผู้อำนวยการโรงเรียนนี้ก็คือคุณช่วย ผู้อำนวยการนั้น
 คอยระดมที่สมควร คือพยาบาลวิชา วิชาอายุในการปกครอง และเคย
 อยู่ในตำแหน่งสูง คณะนั้นในกระทรวงมหาดการมี เมื่อได้จัดขึ้น
 นี้โดยเร็วแล้ว จะเห็นความสนใจสายว่าเหตุที่ทางโรงเรียนสระ
 ปทุม จะเห็นการเปลี่ยนแปลงในส่วนโรงเรียน และวิชาพระพุทธเจ้า
 ก็จะสามารถคิดการสนของ พระเดชพระคุณวางระเบียบให้แก่นักเรียน
 ๓ คนที่มีอยู่ซึ่งจะมีได้เป็นอธิบดี-ของโรงเรียนบัณฑิตศึกษาได้

ใบหายตนา

(๓) เรื่องการซ่อมแซมและเพิ่มเติมเรือนโรงสำหรับเป็นที่อยู่ของนักเรียนที่จะถาง รมไว้ให้ถนอมอยู่ในโรงเรียน จะต้องคิดค่าเสียแก่ที่ดินมี คือ ซ่อมแซมและเพิ่มเติมเรือนโรงที่มีอยู่แล้วทางหลังติดกับหลังที่สระประทุมมันเอง อาจทำได้ด้วยเงินในงบประมาณเดิมที่ที่ทางจะโอนเงินอุดหนุนค่ากลาง เงินเดือนและค่าใช้สอยไปจ่ายเป็นค่าซ่อมแซมและเพิ่มเติมได้ ในเวลาที่มีฐานะทุพพิกาก็กำลังจัดการให้จ่ายลงด้วยความมุ่งใย ทางนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานซ่อมและทำไปทีละเล็กละน้อยก็ได้

(๔) ข้าพระพุทธเจ้าได้สอบถามผู้ที่มีเรียนทั้ง ๓ คนที่สระประทุมเสร็จแล้ว เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า ฐนช ฐนการแผนที่ และมีฝีมือประณีตในการเขียนแบบ ควรจะเอาไว้เป็นชั้นของโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ก็ ถ้าเป็นอนันตกลางจ้อ (๒) กับจ้อ (๓) แล้วข้าพระพุทธเจ้าจะสืบหาจ้างฝรั่งช่างกอนาตณวิชาว้างกอนเป็นรายหัว โมงไปบ้าง จะได้เขียนสถาปัตยกรรณศิลป์ให้คน เพราะทางกอนของนักเรียนของเราน้อยมาก ข้างนักเรียนอาจารย์ของเราก็คือเรียนวิชาช่างกอนอยู่ที่ยุโรป คงจะเรียนสำเร็จและกลับมาในศก ๒๔๖๐ เราควรจะให้เรียนโรงเรียนไว้ให้เขาสอน การเตรียมวงหน้า ๑ ปีไม่เร็วเกินไป

(๕) ส่วนที่ดินระหว่างถนนสนามม้ากับถนนพญาไทซึ่งจะว่าจะปลูกโรงเรียนให้ใหญ่ขึ้น ถ้าปลูกขึ้นเสียตั้งแต่เดี๋ยวก่อน ก็จะได้ที่เรียนสำหรับนักเรียน ๕๐๐ คน เพราะฉะนั้นจะต้องย้ายโรงเรียนไปตั้งในที่นี้ไม่น้อยกว่า ๒ โรงเรียน นี้ฉันจะโทรตรงและเบียดงที่เสียเปล่า ๆ

โรงเรียนที่ควรย้ายไปได้เห็น คือ แผนกรั้วศึกษาในพระบรมมหาราชวัง
 กับโรงเรียนราชแพทยาลัย แต่สำหรับแผนกเวชศึกษาคงจะมีการ
 ปลูกสร้างอีกมาก ถ้าจะทำอย่างถาวรทั้งหมดแล้ว ก็ระบงลงทุน
 หมายถ้านานหน่อย เปลี่ยนค่าไม่ได้ และไม่ควรระคึกคักเช่นนั้น เห็น
 ด้วยเกล้า ๆ ว่า การก่อสร้างอย่างถาวรนั้น ควรแต่โรงเรียนหลวง
 ใหญ่หลวงหนึ่ง กับส่วนอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องทำแน่หนา เช่นโรงเรียน
 สอนอักษร และโรงเรียนสหศึกษาวิชาสามัญ นอกนั้นคงอดจนเร็วทันผู้
 ควรทำจะปรนเปรออย่างชั่วคราวทั้งสิ้น เพื่อให้ได้ถูกเงินและได้ทีหางานเขียน
 ค้างการด้วยจำนวนเงินที่น้อยที่มีอยู่ ถ้างานได้ปรากฏขึ้นแต่ตาของ
 มหาราชแล้ว ก็ชวนให้ผู้ที่ประสงค์จะทำบุญมีศรัทธาและได้ทุนก่อสร้าง
 ส่วนใดก็ตามมาปรนเปรออย่างถาวรไว้ แต่ถ้าใครประสงค์จะปลูกสร้าง
 ให้คงอยู่ไปนานของผู้นั้น เริ่มศึกษานานนิพนธ์และศึกษาวรรณคดี
 ที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ ก็เลิกปลูกสร้างเฉพาะหลวงใดหลวงหนึ่งได้
 ตามควรแก่จำนวนเงินที่จะได้มากและน้อย การปลูกสร้างเช่นถาวร
 บางชั่วคราวบางอย่างที่ว่ามี ขาดทำได้อีกกว่าแปดแสนบาท แล้ว
 ขาดเงินที่เสียไปซื้อเครื่องสองวีธาณศกย์ที่ยังขาดอยู่มากจึงได้โรงเรียน
 แสพไปได้มีเครื่องใช้บริบูรณ์ ทำการได้ทันสมัยมากขึ้น ทุนแปดแสนบาท
 เศษที่ใช้อยู่กับถาวรไว้ก็ได้ลดน้อยปีละสามหมื่นบาท แต่การโรงเรียน
 จักรวรรดิการศกเรียนก็คงค้าง กระจัดกระจายกระเรียกระราดอยู่ดังนี้
 ทั่วไป แสพใดก็ได้คิดจะขยายเพิ่มเติมขึ้นก็ยากที่จะทำได้ถ้าจะ
 สรรพระบงลงทุนแพงมาก ต้องเสียมิใช่เพียงปลงเงินอีกแปดหมื่น ๆ แต่
 ถ้าได้รวมถาวรอยู่ในที่นั้นเสียก่อนแล้ว การขยายอาจทำได้ดังที่มีอยู่
 แล้วนั้นเองจึงอาจไปก่อน ก่อนเมื่อการให้ไม้ใหญ่โตขึ้นถึงแก่ระบง

การรวมกันดังมีประโยชน์ที่จะให้
 ได้วิชา ๒๐๐ คนที่เร็วเข้าได้ดังนี้ จึงควรรักษาทุกสิ่งทุกอย่างที่เดียว
 กกว่าที่จะระงับลงโดยเสียเวลาและรบกวนงานไว้ให้นั้นเข้า ส่วนการให้
 หมายประจำของโรงเรียนแต่ละต่าง ๆ นั้น ก็ควรจะย้ายไปรวมในที่แห่งเดียว
 คนที่รับอยู่ยงในชั้นก็ย้ายกันอยู่อย่างเดียวกันก็ความ ดีแน่นอนต้องทั้งนี้คือ
 ตามงบประมาณของมันเอง เพราะโรงเรียนเหล่านี้เป็นโรงเรียนรัฐบาล
 จึงแน่นอนไม่มีปัญหาที่ว่าถ้าเอาทุนมาใช้ในการปลูกสร้างและจัดการเรื่อง
 วิชาเสียหมดแล้ว จะเอาเงินอะไรมาเลี้ยงโรงเรียนต่อไป

ควรรวมปัญหาข้อหนึ่งว่า ถึงเวลาที่ยังทำราชการโรงเรียน
 ข้าราชการสอนเรียนในทำกิจจ. ให้สมที่จะอุปนายคณาธิการของประเทศ
 สยาม คือนักเรียนชั้นสูงมีพอแล้วหรือ อาจารย์ชั้นสูงจะมีได้โดยสมควรหรือ
 งานสำหรับผู้เรียนสำหรับข้าราชการจะมีพร้อมคอยคณอยู่ด้วยหรือ และเงินที่จะ
 ใช้ช่วยมีพอหรือ ในปัญหาข้อนี้ข้าพเจ้าขอจะกล่าวด้วยเกล้า ๆ ว่า ถ้าจะ
 ให้เป็นมหาวิทยาลัยแท้ ๆ ก็คงตอบว่า ยังไม่ถึงเวลา เพราะนักเรียน
 ชั้นสูงของเราที่ยังไม่มีพอ เงินเราก็มีไม่พอที่จะจ้างอาจารย์ชั้นสูง ๆ แต่
 งานสำหรับให้เด็กเรียนสำหรับทำกันนี้เราก็ยังมีพออุปนายคณาธิการ
 ด้วยเกล้า ๆ ว่าโรงเรียนข้าราชการสอนเรียน แม้แต่จะสอนวิชาถึง ๕
 มติคน ก็จะไม่จำเป็นที่จะอุปนายคณาธิการใหญ่ ๆ มหาวิทยาลัยที่ดี
 คงกันใหม่ ๆ เช่นนี้ ยกตัวอย่างเช่นที่แมนเชสเตอร์ ลีดส์ สกอตแลนด์
 ลอนดอน ฯลฯ ที่ไม่ได้มีแต่เด็กเรียนชั้นสูง ๆ ทั้งนี้ เด็กเรียนชั้นรอง ๆ
 ลงมากก็มีถมไป ใครมีวิชาอุปนายคณาธิการเรียนได้ก็ได้ดี ใครยังไม่
 ถึงขั้นนั้น ก็หมายเอาคนที่เพียงประกาศนียบัตรสำหรับประเภทวิชาที่เรียน
 ส่วนของเราก็ทำได้เช่นกัน นักเรียนที่มีความรู้ชั้นมัธยม ๔ แล้ว

ไม่ค่อยดี ให้ศึกษาธิการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง แยกจากโรงเรียนเวลาผ่านท่าขลบ้านทองสี่ขีสวนกุฎคามชาวนานว่า เขานิยมครูและพอใจส่งบุตรของเขาไปเล่าเรียนหรือไม่ และนักเขียนได้ช่วยติดตามการทำการบ้านแข่งแรงได้ผลเสียใจ คือต้องตรวจการตามบ้านราษฎรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้น และต้องตรวจด้วยว่าครูทำนรู้จักผู้ปกครองเด็กและเจ้าหน้าที่ใหญ่บ้านในท่าขลนั้นดีหรือไม่.

รายงานที่ศึกษาธิการอำเภอไปตรวจแล้วกลับมาขึ้นต่อกรมการอำเภอ นั้น จะต้องเรียบเรียงตัวข้อให้เป็นระเบียบเรียบร้อยไม่ใช่เรียงสลับส่นปนกัน ซึ่งเป็นกรยากแก่ผู้จะต้องตรวจรายงานนั้น เพราะฉะนั้นจึงให้ศึกษาธิการอำเภอทำรายงานตามตัวข้อดังต่อไปนี้.

ก. ว่าด้วยระยะทาง คือวันที่เท่าใด เวลาอะไร ไปตรวจที่ใด ถึงไหน กลับเวลาอะไร ต้องบอกให้ชัดเจน ถ้าต้องขนคนค้างคืน เพราะราชการยังไม่เสร็จหรือกลับไม่ทันแก่เวลาที่บอกไว้ด้วย.

ข. โรงเรียนเป็นอย่างไร ปรกติเรียบร้อยอย่างไร หรือชำรุดหักพังอย่างไร ได้ซ่อมแซมแล้วหรือไม่ ใครเป็นผู้จัดการซ่อมแซม ได้เงินจากไหนมาบูรณะเท่าใด ซ่อมกันด้วยวิธีใด.

ค. การงานในโรงเรียนเป็นอย่างไร เรียบร้อยดีมีระเบียบหรือไม่ หรือเจริญขึ้น.

ง. การสั่งสอนของครูเป็นอย่างไร ผลพร้อมวิธีสอนข้อใดน จากระเบียบแบบแผนอย่างไร เช่นการางสอนไม่มี หรือเป็นเพราะความรู้ของผู้สอนไม่มีพอจะจัดการสอนให้เรียบร้อยได้อย่างไร ทั้งรายงานด้วย.

จ. ศึกษาธิการอำเภอจะต้องสอบความรู้ของนักเรียนให้ทราบว่า

มีความรู้เพียงใดแล้วตกลงในรายงานให้ทราบเฉพาะที่มีเหตุระวางงาน และจะต้องบันทึกด้วยว่านักเรียนที่มีความรู้เพียงนั้นมาเล่าเรียนที่ใดแล้ว และการสุขภาพของโรงเรียนเป็นอย่างไรตลอดจนถึงการแต่งกาย ของเด็กด้วย .

จ. ศึกษาธิการอำเภอได้ตรวจเห็นการบกพร่องของโรงเรียน แล้วจึงสั่งไปอย่างไร หรือแนะนำไปอย่างไร ต้องบอกเป็นข้อ ๆ ให้ชัดเจน และเมื่อเห็นว่าจะจัดการได้ทันทีก็ให้จัดไปเดี๋ยวนี้ ข้าราชการอื่น ๆ

ฉ. ศึกษาธิการอำเภอจะต้องแนะนำสั่งสอนชักนำนักเรียนให้มีความรักพระมหากษัตริย์ ชาติ ศาสนา เสมอไป โดยชักจูงทางธรรมให้กว้างขวางเปรียบเทียบให้นักเรียนเห็นจริง และสอนให้นักเรียนถึงจนเป็นนิสัยและมีความศรัทธาแน่นับถือรักใคร่จริง ๆ .

ช. ศึกษาธิการอำเภอได้แก้ไขคดีแปลงตารางถนนและหลักสูตร รายเดือนอย่างไร เพื่อให้เหมาะแก่ภูมิประเทศและท้องที่อย่างไร ต้องรายงานให้ละเอียดเสมอ .

ซ. สุขุมบัญชีต่าง ๆ เป็นอย่างไร ตรงกับความจริงหรือไม่ เช่นนักเรียนมาเรียนตรงกับบัญชีเรียกชื่อหรือไม่ .

ข้อบังคับ

ศึกษาธิการอำเภอจะทั้งข้อบังคับสำหรับโรงเรียนอย่างไรก็ได้ แต่ต้องนำเสนอมติกรมการอำเภอให้เห็นชอบเสียก่อน และจะต้องลงให้จังหวัดคำไว้ก่อน เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงจะนำไปใช้ในโรงเรียนได้ .

ข้อบังคับอย่างใดที่จะทั้งขึ้นจะต้องไม่ขัดกับระเบียบที่จังหวัด ได้วางไว้แล้ว .

การเก็บหนังสือ

ศึกษาธิการอำเภอจะต้องแบ่งแยกเรื่องหนังสือแผนกศึกษาออกเป็น ๒ ส่วนดังนี้.

ก. ส่วนจังหวัด.

ข. ส่วนอำเภอ.

(ก) ส่วนจังหวัด คือ ถ้าจังหวัดมีคำสั่งอ้างถึงคำสั่งมณฑล หรือ กิจการกรุงเทพ ฯ แต่ไม่ได้กล่าวความเฉพาะถึงจังหวัดใด คงสั่งให้หมื่นออกตรวจโรงเรียน ย้ายข้าราชการ คำสั่งของจังหวัดที่คิดขึ้นเอง เหล่านี้รวมไว้เล่มหนึ่ง.

(ข) ส่วนอำเภอ คือ เหตุที่เกิดจากอำเภอ การที่อำเภอคิดขึ้นเอง การที่ของทำประจำวันเดือนปี เหล่านี้รวมไว้เล่มหนึ่ง.

ศึกษาธิการอำเภอจะต้องเก็บหนังสือเล่มหนึ่ง ๆ ให้เรียบร้อยอย่าให้ปะปนกันหลายเรื่องแล้วรวมไว้ในปกเขียนฉีกเป็นคำรบายแก่การค้นหาเรื่องภายหลัง เมื่อรวบรวมเป็นเรื่อง ๆ ไว้แล้วก็ให้เก็บเข้าเล่มไว้ตามส่วนนั้น ๆ.

ศึกษาธิการอำเภอจะต้องมีบัญชีบอกเรื่องหนังสือไว้ให้ชัดเจนทุก ๆ เรื่อง และเรื่องที่รวมไว้จะต้องเรียงกันไปตามลำดับข้อแรก เพื่อเป็นการสะดวกแก่การค้นหาเรื่องในเวลาที่ต้องการภายหลัง.

พระราชกำหนด

เริ่มโรงเรียนข้าราชการพลเรือน

มีพระบรมราชโองการโดยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คำรัสเหมือนเกล้า ๆ สั่งว่า นักเรียนในโรงเรียน
ข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สอบ
วิชาสามหลักสูตรได้ข้อครบราชการ ไปมีตำแหน่งยศบรรดาศักดิ์ตามกระทรวง
ทบวงการต่าง ๆ นั้น ยักหาไม้เครื่องหมายอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแสดงว่า
เป็นผู้ที่ได้ออกจากสำนักโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนี้ไม่ จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ๆ ให้สร้างเริ่มทำด้วยเงินเป็นรูปพระเกี้ยวตราโรงเรียนสำหรับ
ประดับอกเสื้อได้ พระราชทานเป็นเครื่องหมายสำนักโรงเรียน และทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้ตราพระราชนัดเกล้าไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ เริ่มนี้ให้เรียกว่า เริ่มโรงเรียนข้าราชการพลเรือน

มาตรา ๒ เริ่มนี้มีรูปแปลพระเกี้ยวตราโรงเรียนข้าราชการพลเรือน
ทำด้วยเงินล้วน

มาตรา ๓ ผู้ที่ควรได้รับพระราชทานเริ่มนี้ คือ

- (๑) นักเรียนที่สอบได้ได้เป็นบัณฑิต ประดับเริ่มนี้บนอกเสื้อข้างซ้าย
- (๒) ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้เป็นบัณฑิตพิเศษ ประดับ
เริ่มนี้บนอกเสื้อข้างซ้าย

(๓) เจ้าพนักงานประจำโรงเรียน ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรม
ราชาคุณาภิเษกให้ประดับเริ่มนี้แปลกัน นับว่าแปลบัณฑิตพิเศษ ประดับบนอก
เสื้อข้างซ้าย เหมือนกัน แต่ให้ประดับอยู่ได้เพียงกวดอกเวลาที่มีตำแหน่งนำที่

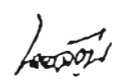
เป็นเจ้าพนักงาน ถัดออกจากตำแหน่งแล้วจะประกบต่อไปไม่ได้ เว้นแต่
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทำให้เป็นบัณฑิตพิเศษเฉพาะตัว

(๔) นักเรียนที่สอบไล่ได้ประกาศนียบัตร และรับราชการแล้วไม่
น้อยกว่า ๓ ปี ทั้งเจ้ากระทรวงที่นักเรียนผู้นั้นรับราชการอยู่มีความเห็น
ชอบด้วยว่ารับราชการเรียบร้อยดี ประสงค์จะมีนอกเสื่อร้างรวา ถ้า
ออกจากราชการด้วยเหตุอื่นซึ่งมิได้รับพระราชทานเบี้ยบำนาญ จะประกบ
เริ่มที่อีกทีไปไม่ได้

มาตรา ๔ บรรดาผู้ซึ่งประกบเริ่มที่ได้ห้ามพระราชกำหนดนี้ ถ้ายัง
ออกจากราชการด้วยมีความผิด อาจถูกห้ามไม่ให้ประกบเริ่มที่ได้อีกต่อไป

มาตรา ๕ ให้สภากิจการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเป็นข้าราชการ
การให้แปด ไปถูกต้องห้ามพระราชกำหนดนี้

ประกาศมาณวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗
ณวันที่ ๑๒๕๐ ในรัชกาลปกิษุมณี่

นายจิตร ทัต
 ทาน

(สำเนา)

ที่ ๓/๒๓๕

โรงเรียนข้าราชการพลเรือน

วันที่ ๒๒ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗

ขอเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดพระบาทปกเกล้าปกครองหม่อม

ด้วยระเบียบการจัดโรงเรียนข้าราชการพลเรือนพิเศษต่าง ๆ

ที่มีอยู่แล้ว ให้รวมเข้าเป็นโรงเรียนเดียวกัน ซึ่งข้าพระฤทธิชเจ้าได้นำ
ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วนั้น
บัดนี้ได้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่ม ข้าพระฤทธิชเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ
ถวายมาพร้อมกันนี้ขอด้วยเกล้าหนึ่ง

อนึ่งเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๗ นี้ กรรมการสภาจัดการ
โรงเรียนข้าราชการพลเรือนได้ประชุมหารือกันด้วยข้าราชการต่าง ๆ
ถึงข้าพระฤทธิชเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายรายงานประชุมมาพร้อม
กันนี้ขอด้วย

การก่อสร้างโรงเรียนใหญ่ที่ประชุมวัน ซึ่งได้เรียกราคาประมูล
ได้ราคาสูงไปกว่าราคาที่นายช่างของเรา คือ นาย กอด โดก กับ นาย สัตถิ ณะ ประ
มาณนี้ พระยาธรรมศักดิ์มนตรี ผู้รั้งบัญชาการ ได้รู้จากกับผู้ประมูลของด
งตามคำสั่งของที่ประชุม มริหัตถุ เศวร กอมตลง แะ รมทำ เพียงราคา
๕๑๖,๐๐๐ บาท เท่าที่นายช่างของเราได้ประมาณไว้ ได้เห็นสัญญากัน
แล้วเมื่อวันที่ ๒๐ มกราคมนี้ กำหนดในสัญญาว่าใครจะแล้วเสร็จ

ในการประชุมวันที่ ๒๖ มกราคมนี้ ได้หารือกันด้วยความในข้อ ๖
แห่งระเบียบการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน. ซึ่งกำหนดนักเรียนโดยภูมิ
วิชาเป็น ๒ ประเภท คือ

- ก. นิติศึกษา นายเอจ่าพวกที่สอบได้ได้ประโยชน์จกขบวิญญูณ์

(มัธยมปีที่๕) แล้ว เข้าเรียนเป็นนักเรียนชั้นสูงซึ่งเรียนตามหลักสูตร
เพื่อจะสอบวิชาเป็นมณฑลของสำนัก

๒. ศิษย์ คือที่สอบได้วิชารับแทนของโรงเรียน (เทียบมัธยมปีที่ ๖)
และเข้าเรียนตามหลักสูตรชั้นต่ำ เพื่อสอบได้เอาแต่ประกาศนียบัตรของสำนัก
แต่โรงเรียนกฎหมายมักเรียนชั้นศิษย์เก่าก่อนมาเมื่อสอบได้ได้เคยเรียก
ว่ามณฑลมาแล้ว เพราะได้เคยมีการสอบได้แต่ประโยคมณฑลค่อนข้างเกี่ยว
จึงทดลองให้คงใช้ชื่อนี้ตามธรรมเนียมเดิมไปก่อน

การที่ยังมีหนทางแตกต่างกันอยู่เช่นนี้ เป็นเหตุให้นักเรียนแพนดอื่น ๆ
รู้สึกเสียเปรียบ ถึงแก่ได้มีหนังสือชี้แจงและไต่มาแจ้งโรงเรียนก็มี กรรม
การปกครองภายในข้อนี้จึงเห็นพร้อมด้วยเกล้า ๆ พร้อมกันว่า ควรจะมีวิธีผ่อน
ผันเข้าหากัน การเซียมความรู้นี้คั้นของนักเรียนกฎหมายให้สูงขึ้น และ
การสอบการสอบวิชากฎหมาย ก็ได้อยู่ในความคำวิหัดของโรงเรียนกฎหมาย
ที่กล่าวนี้จะจัดให้คงรูปอยู่แล้ว ส่วนโรงเรียนแพนดอื่น ๆ ก็ควรผ่อนผันให้
นักเรียนสามัคคีได้มีโอกาสเข้าสอบประโยคมณฑลได้ทั่วหน้า โดยจัดให้มีการ
สอบได้ประโยคมัธยมปริญญาชั้นในโรงเรียน สักเรียนนี้ศิษย์เมื่อสอบประ
โยคนี้ได้แล้ว ได้เลื่อนชั้นเป็นชั้นนิสิต ก็สามารถเรียนและสอบได้ประโยค
มณฑลได้ นี้เป็นส่วนผ่อนผันสำหรับผู้ที่ยังเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนต่อไป
แต่ผู้ซึ่งออกจากโรงเรียนไปแล้ว ไม่มีโอกาสที่จะได้ประโยชน์จากความ
ผ่อนผันนี้ และการที่เขาไม่ได้สอบประโยคมณฑลเมื่อครั้งยังเป็นคนเรียน
เล่าเรียนอยู่ ก็เพราะในเวลานั้นยังไม่ได้มีการสอบได้ประโยคมณฑลใน
แพนดอื่น ๆ นอกจากแพนดกฎหมาย เหตุฉะนั้นในชั้นนักเรียนเก่าที่ได้เรียน
จบหลักสูตรของโรงเรียนแพนดอื่นๆ นอกจากแพนดกฎหมายและเป็นผู้ที่ออกจาก

บ้านถนนนครสวรรค์ พระนคร

วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช 2481

คำนำ ทานบันนาธิการ

ท่านมีแก้ไขขอให้ฉันมีส่วนในมหาวิทยาลัยฉบับพิเศษ ซึ่งจะลงเรื่องเกี่ยวกับประวัติของมหาวิทยาลัยฉันขอขอบใจท่าน เรื่องประวัติมหาวิทยาลัยนี้ได้มีผู้รวบรวมทูลแล้ว ฉันก็ได้ช่วยเหลือบ้างเท่าที่หู่ในความขงจำ นอกนั้นควนจะหาได้จากบันทึกและสถิติที่มีหู่ในมหาวิทยาลัยนั่นเอง ในที่นี้เพื่อสนองความมีแก้ไขของท่าน ฉันนำเอาเรื่องเกร็ด ๆ ที่จะหาไม่ได้จากบันทึกใด ๆ มาเป็นก้านให้แก้ท่านบ้างเล็กน้อย

โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระจุลจอมเกล้า อันเป็นรากเหง้าแห่งจุลาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้มีประวัติที่แจ่งหู่แล้วว่าเป็นพระราชปติการคุณในพระมงกุฎเกล้าเจ้าหู่หัว เพื่อสนองพระราชประสงค์แห่งองค์พระบรมชนกนาถ แต่ชื่อของโรงเรียนยังจำกัดว่าจะฝึกหัดคนเฉพาะใช้ราชการ

ต่อมาเมื่อการศึกสาของบ้านเมืองได้ก้าวเข้าสู่ความกว้างขวางที่ต้องการแผ่อดมศึกสาให้แก่พลเมืองผู้มีปัญญาความสามารถไม่ว่าจะไปประกอบอาชีพใด ๆ แม้ที่ไม่ใช่ราชการ พระมงกุฎเกล้าเจ้าหู่หัวจึงมีพระราชดำหริดแก้ฉันผู้เป็นเสนาบดีกะขงธัมการเวลานั้นว่า ชื่อของวิทยาลัยนั้นยังสอตัว อาดทำให้คนเข้าใจผิดว่าจะฝึกหัดให้เข้าทำราชการเท่านั้น แทนที่จะเข้าใจว่าเป็นตลาดวิชา ใครปรารถนาอะไรก็มาซื้อหาเอาได้ไม่ว่าจะเข้าทำราชการหรือไปทำงานส่วนตัวในบริษัทใด ๆ หรือในหน้าที่พลเมืองหู่ไปได้ มีพระราชดำหริดถามฉันว่า จัดตั้งเปนมหาวิทยาลัยเสียทีเดียวไม่ได้หรือ? จะได้เปนมตลาดวิชาให้คนเข้าใจถูกเสียทีเดียว

ที่ฉันกล่าวข้างต้นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องเกร็ด จะค้นหาจากบันทึกใด ๆ ไม่ได้ทั้งหมด ก็เพราะเปนเพียงพระราชปติสันถานเป็นการหริดกับเสนาบดีของทานในที่ระโหถาน คือที่พระตำหนักจิตรลดาในเวลาประทับขณะนั้น

ฉันได้กราบบังคมทูลสนองพระราชปรารภว่า ถ้าถือเอาอ็อกสฟอร์ดหรือเคมบริดจ์เปนมাত্রฐานเรากียังไม่พร้อมที่จะสถาปนามหาวิทยาลัย จะต้องลงทุนรอนมามากมายนัก หั่งเงินหั่งคนของเรายังไม่พร้อม แต่ถ้าจะลดหย่อนลงมาเพียงมหาวิทยาลัยรุ่นใหม่ ๆ ซึ่งกำลังเกิดขึ้นสะพรั่งราวกับเห็ด หั่งในตะวันตกและตะวันออก เรากียพอทำได้ มหาวิทยาลัยใหม่ ๆ กำลังเกิดขึ้นในประเทศอังกริดแทบทุกมณฑล ในตะวันออกก็เกิดสะพรั่งในประเทศญี่ปุ่นและอินเดีย แม้ที่ฮองกงก็ยตั้งมหาวิทยาลัยได้ มหาวิทยาลัยใหม่ ๆ นี้เปรียบเหมือนเปนโรงเรียนกลางวัน แต่อ็อกสฟอร์ด เคมบริดจ์ เปรียบเหมือนเปนโรงเรียนประจำต่อยอดจากปีบลิคสกูลของอังกริด การจัดต้องแพงกว่ากันมาก เมื่อคิดเทียบจำนวนนักเรียนเปนหัวละมากน้อยในการลงทุนให้การศึกสาแก่เขา

มหาวิทยาลัยเก่าของอังกริดเท่ากับเปนที่ประทับตราว่าคนนี้ออกไปทำงานอะไร ๆ ก็ไว้ใจได้ เขาเปนสุภาพบุรุษโดยสมบูรณ์แล้ว แต่มหาวิทยาลัยใหม่จะประทับตราให้ได้แต่เพียงว่า คนนี้มีวิชา เอนจิเนีย. แพทย์. กอดหมาย. วิทยาศาสตร์. อักสรศาสตร์. ฯลฯ ประถมและมัธยมศึกสาของเราใช้แผนโรงเรียนกลางวันหู่แล้ว เมื่อตั้งมหาวิทยาลัยก็จะต้องไปแผนนั้นด้วย การมีหือสำหรับรับนักเรียนประจำบ้างนั้น ไม่ทำให้มหาวิทยาลัยเปลี่ยนแผนเช่นเดียวกับการมีโรงเรียนประจำเสนสองสามโรงเรียน ไม่ทำให้เราขึ้นชื่อว่าใช้แผนโรงเรียนประจำ

พระราชดำหริตต่อไปนั้นว่า แผนปฏิบัตินักศึกษาก็มีแต่ของอังกฤษ ซึ่งเจ้าของอวดนัก ได้ทำมานาน นักหนาแล้ว นอกนั้นทั้งบนภาคพื้นยุโรปและอเมริกาก็ต้องใช้แผนโรงเรียนกลางวัน เราทุนน้อย จะให้ได้งานมากก็ต้องเลือกเอาข้างใต้อยู่เอง ว่าแต่ว่าจะถึงเวลาที่เราจะตั้งมหาวิทยาลัยสมัยใหม่กับเขาบ้างได้หรือยัง ?

ฉันสนองพระราชปจณาว่า จำนวนนักเรียนจบมัธยมบริบูรณ์ของเรายังน้อยมาก โรงเรียนข้าราชการพลเรือนยังต้องรับผู้จบมัธยมหก ไนแ่งนี้แ่งเดียวก็เอาผู้มีผู้ค้ำได้ว่ายังไม่ถึงเวลา แต่การเสึกษาของเราทุกส่วนได้ดำเนินตามพระบรมราโชบายที่เร่งเวลาและไปหน้าเวลาทั้งนั้น เป็นการปฏิบัติทางล่อให้เกิดดิมานด์ แทนที่จะคอยแต่ตั้งสับพลายขึ้นรับดิมานด์

พระราชดำหริตต่อไปนั้นว่า นี่คือนิติธัมของประเทศจัดใหม่ ซึ่งต้องตัดทางลัดเพื่อให้ถึงที่หมายทันเขา จะไปมัวคอยให้ดิมานด์เกิดเสียก่อนแล้วจึงขยับตัวตามหย่างไรได้ ? ประเทศจัดก่อนเขาจำเปนอยู่เองจะต้องเดินตามหนทาง ซึ่งต้องอ้อมมากเวียน เพราะต้องคิดเอาเองไม่มีแบบหย่างตั้งตรัสรู้ต่อยอดจากที่รู้จักแล้ว ก่อนตรัสรู้ต้องที่มผิดที่มถูกไปตามเพลงของการค้นคว้า ฉะนั้น นิติธัมของเขาก็คอยดูนิมิตคือดิมานด์ว่ามีอะไรเกิดขึ้น จะได้ไหวตัวตามโดยจัดตั้งสับพลายรับให้พอเหมาะ เดินเกิดหย่าคอยเวลาเลย หย่างไรเสียเราก็ต้องการมหาวิทยาลัย ตั้งเสียเดี่ยวนี่ทีเดียว จะได้เปนตลาดวิชาของเมืองไทยไม่เปนแต่เพียงที่เพาะข้าราชการไว้ใช้

ต่อจากนี้ก็มีประกาศกะชวงธัมการออกมาในราชกิจจานุเบกษา ดำเนินกะแสพระบรมราชโองการสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเปนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพระบรมนามาภิธัยแห่งพระปิยมหาราชพระองค์นั้นเอง

เสนาบดีกะชวงธัมการเวลานั้นถูกกะชวงพระคลังทว่าคอมมิตรรับาลหรือพัรธบาลเข้าบั้งในทางเงิน แต่ขอท่านทั้งหลายจงระลึกถึงพระคุณของลันเกล้าฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ถ้าท่านไม่ชงสถาปนามหาวิทยาลัยแต่ครั้งนั้น (ย่ลืบปีกว่ามาแล้ว) เดี่ยวนี่เราจะหยู่ที่ไหน ?

ขอสดแแดงความนับถือหย่างยิ่ง

ธัมสักดิ์มนตรี

คำกราบบังคมทูลของนายกสภากรรมการจัดการ

โรงเรียนข้าราชการพลเรือน

ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในพระราชพิธีก่อพระฤกษ์

ในวันจันทร์ที่ ๓ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ “ขอเดชะฝ่าล่องธูลี
พระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม”

จำเดิมแต่ได้ฝ่าล่องธูลีพระบาท เสด็จขึ้นเกลึงถวัลยราชสมบัติสนองพระองค์สมเด็จพระ
บรมชนกนาถก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็ก ซึ่งสมเด็จพระบรมชนก
นาถได้ทรงเริ่มตั้งขึ้นแล้ว เป็นโรงเรียนชั้นอุดมศึกษาสอนวิชาหลายแผนกมีแผนกรัฐประศาสนศึกษา
เป็นอาทิ พระราชทานนามว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เพื่อเฉลิมพระบรมนามาภิไธย และสนองพระเดชพระคุณให้สมพระบรมราชประสงค์ในสมเด็จพระบรม
ชนกาทิราชเจ้า อันเป็นปฐมราชกรณียกิจสำคัญส่วนหนึ่ง บัดนี้การโรงเรียนข้าราชการพลเรือนได้เป็นรูป
ขึ้นโดยพระบรมราชูปถัมภ์จนได้เริ่มการปลูกสร้างอย่างถาวร ได้เสด็จมาประทับอยู่ในท่ามกลางพระบรม
วงศานุวงศ์เสนามัตยราชเสวกบริพาร ณ ที่นี้ เพื่อจะทรงวางพระฤกษ์ให้เป็นศิริมงคลดีพัฒนามงคลแก่
มหาวิทยาลัย อันจะได้เป็นหลักเฉลิมพระนครสืบไป ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส
กราบบังคมทูลรายงานการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน โดยควรแก่เวลา ดังต่อไปนี้

โรงเรียนมหาดเล็กซึ่งเป็นรากเง้ามูลแห่งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนี้ ได้เริ่มตั้งขึ้นเมื่อ
พุทธศักราช ๒๔๔๕ อาศัยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พระปิยมหาราชได้ทรงพระราชปรารภ
ถึงการจัดการปกครองมณฑลหัวเมืองตามพระราชบัญญัติ ปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๔๐ ว่าข้าราชการ
ที่ขึ้นจากชั้น ขุนหมื่น นายเวร โดยปรกตีย่อมไม่อาจรอบรู้ในหลักแห่งรัฐประศาสนนโยบาย และไม่เข้าใจ
ขนบธรรมเนียมในพระราชฐาน ส่วนมหาดเล็กซึ่งได้โอกาสศึกษาข้อราชการในพระราชสำนักแล้ว และ
เป็นมหาดเล็กรายงานฝึกหัดจนมีความสามารถ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกรับราชการมีตำแหน่ง
ในกระทรวงทบวงกรม ตามโบราณราชประเพณีนั้น บัดนี้วิธีราชการก็ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ราชการ
ไม่ได้ว่าในท้องพระโรงเรียนเหมือนแต่ก่อน ต้องแบ่งแยกการงานเป็นกระทรวง กำหนดความรับผิดชอบ
เป็นชั้น ๆ ละเอียดยิ่งขึ้น เจ้ากระทรวงต่างก็แสวงหานักเรียนซึ่งมีภูมิรู้เข้าฝึกหัดราชการตามกระทรวง
มหาดเล็กในชั้นหลังนั้นหาได้มีโอกาสเรียนข้าราชการทั่วไปเหมือนดังแต่ก่อนไม่ ทรงพระราชดำริโดย
พระปรีชาญาณอันสุขุมที่จะทรงแก้ไขการฝึกหัดข้าราชการโดยควรแก่ความต้องการแห่งสมัย แก่ความ
บกพร่องทั้งสองสถานประสมประสานให้เหมาะสมกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กขึ้น
สำหรับฝึกสอนบุตรข้าราชการและนักเรียนที่มีภูมิรู้วิชาสามัญเป็นมัยมมาแล้วให้รอบรู้ในวิชารัฐประศาสน
พระราชนิยมและขนบธรรมเนียมในพระราชสำนักโดยควรแก่ความต้องการแห่งสมัย แก่ความบกพร่อง
ทั้งสองสถานประสมประสานให้เหมาะสมกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นสำหรับ
ฝึกสอนบุตรข้าราชการและนักเรียนที่มีภูมิรู้วิชาสามัญเป็นมัยมมาแล้วให้รอบรู้ในวิชารัฐประศาสน

พระราชนิมมในพระราชสำนักโดยควรแก่หน้าที่ สำหรับส่งออกไปเป็นมหาดเล็กรายงาน แล้วเข้าตำแหน่งราชการตามวุฒิความสามารถในกระทรวง ทบวงกรมต่าง ๆ มีกระทรวงปกครองท้องถิ่นเป็นต้น

ครั้นมาถึงรัชสมัยแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงตระหนักด้วยพระญาณทัศนะสอดส่องถึงวิธีการอันพึงเป็นไปในสมัยนี้โดยถูกต้องแจ่มชัด พอเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ จึงได้มีประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ ๑ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๓ อันเป็นวันที่ ๕๒ ในรัชกาลแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขยายการเรียนให้กว้างขวางออกไป แบ่งแยกวิชาเป็นแผนก ๆ เช่นกฎหมาย รัฐรัฐประศาสน์ การต่างประเทศ การเกษตร การช่าง การครูและการแพทย์เป็นต้น โดยควรแก่เวลาที่จะจัดได้สำหรับฝึกหัดข้าราชการ ส่งออกรับราชการตามกระทรวง ทบวงการต่าง ๆ ทั่วไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีกรรมการเป็นสถาบันอันหนึ่งสำหรับวินิจฉัยกิจการ ก่อนที่จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาและให้เสนาบดีกระทรวงซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการที่จะต้องปรึกษาในสภาอันนี้เป็นสมาชิกพิเศษของสภานี้ ตามเวลาที่จะมีกิจอันเกี่ยวเนื่องกัน โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินที่ราษฎรเรียไรกันสร้างพระบรมรูปเป็นอนุสาวรีย์ ในสมเด็จพระบรมชนกนาถพระปิยมหาราชซึ่งยังเหลืออยู่นับตั้งดอกเบ็ญรวมกันในบัดยบันนี้เป็นเงิน ๔๘๒,๖๗๒ บาท ๔๗ สตางค์เป็นทุนสำหรับทำการปลูกสร้างโรงเรียนต่อไปกับโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกำหนดเพิ่มโรงเรียนข้าราชการพลเรือน สำหรับพระราชทานเป็นบำเหน็จแก่นักเรียนผู้เรียน และผู้ทรงคุณวุฒิสมควรได้รับความยกย่องเป็นชั้นบัณฑิตพิเศษด้วย

สภากรรมการโรงเรียนได้ดำเนินการพระบรมราโชบายและด้วยกำลังแห่งพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดโรงเรียนมหาดเล็กเดิมเป็นแผนกรัฐรัฐประศาสน์ ส่วนโรงเรียนอื่น ๆ ซึ่งสมควรจะสมทบเข้าเป็นแผนกของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน อันกระทรวงต่าง ๆ ได้จัดตั้งขึ้นบ้างแล้วนั้น ที่อยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงใด ก็ได้ขอให้คงจัดไปตามเดิมก่อนคือ โรงเรียนกฎหมายอยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงยุติธรรม โรงเรียนฝึกหัดครูกับโรงเรียนราชแพทยาลัยอยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงธรรมการ ในขั้นต้นนั้นเพียงแต่รวบรวมระเบียบการของโรงเรียนนั้นให้ลงรูป และพิมพ์เป็นเล่มเดียวกันขึ้นไว้ เรียกว่าระเบียบการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พอให้ได้ความรู้สึกว่าแผนกนั้น ๆ ของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันจะรวมกันเข้าเป็นมหาวิทยาลัยนั้นมีอยู่แล้ว เป็นแต่แยกตั้งอยู่ในที่ต่าง ๆ และการบังคับบัญชายังหาได้รวมกันไม่ สมุดระเบียบการอันรวมกันนี้ได้พิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๗ มีโรงเรียน ๔ แผนกคือ แผนกรัฐรัฐประศาสน์ศึกษา ซึ่งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง และอยู่ในหน้าที่บังคับบัญชาของสภากรรมการโดยตรงกับแผนกกฎหมายซึ่งตั้งอยู่ใกล้กระทรวงยุติธรรม อยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงยุติธรรม และแผนกฝึกหัดครู ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา แผนกแพทยาลัยซึ่งตั้งอยู่ที่วังหลัง ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งสองแห่งอยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงธรรมการ ในระหว่างศก ๒๔๕๗ เมื่อกำลังรวบรวมพิมพ์ระเบียบการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนั้นเอง ได้จัดโรงเรียนที่วังประทุมวัน ซึ่งเดิมเป็นโรงเรียนกระทรวงเกษตรโอนมาสมทบกับโรงเรียนข้าราชการพลเรือนแผนกยันตรศึกษาขึ้นอีกแผนกหนึ่ง การจัดโรงเรียนยันตรศึกษาที่ประทุมวันนี้ ทั้งสถานที่และจำนวนอาจารย์ จำนวนนักเรียนให้ช่องที่จะรวมโรงเรียนแผนกอื่นเข้ามาสมทบกันได้อีกด้วย สภากรรมการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนจึงได้รับโอนโรงเรียนฝึกหัดครูจากกระทรวงธรรมการมารวมตั้งที่วังประทุมวัน จัดเป็นแผนกครุศึกษาแต่ต้นศก ๒๔๕๘ ต่อมาในศกนี้เองประจวบคราวที่ควรจะยกโรงเรียนแผนกรัฐรัฐประศาสนศึกษาในพระ

บรมมหาราชวัง ไปสมทบกันที่โรงเรียนประทุมวันได้ เพื่อให้เป็นการรวมทุนรวมคนและรวมกำลัง สะดวกด้วยประการต่าง ๆ ตั้งรูปการด้วยวิธีรวมกันไปแต่บัดนี้ทีเดียว จึงได้ย้ายโรงเรียนรัฐภูประศาสนศึกษา ในบรมมหาราชวังไปสมทบที่โรงเรียนประทุมวัน เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ศกนี้ อันเป็นเวลาเปิดภาคเรียนภาค ๒ ของปี เพราะฉะนั้นในปีตยุบนี้ โรงเรียนที่อยู่ในบังคับบัญชาโดยตรงของสภากรรมการอันได้สมทบรวมกันตั้งที่ตำบลประทุมวันแล้วนั้นจึงมี ๓ แผนก คือ แผนกรัฐภูศาสนศึกษา มีนักเรียนรวม ๘๐ คน แผนกยันตรศึกษามีนักเรียนรวม ๘๑ คน กับแผนกคุรุศึกษามีนักเรียนรวม ๑๐๔ คน รวมทั้ง ๓ แผนกมีนักเรียน ๒๖๕ คน

ในการจัดตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน อันจะเป็นมหาวิทยาลัยสำหรับพระนครนี้ มีความขัดข้องข้อสำคัญมาแต่แรกเรื่องหนึ่งคือเรื่องภูมิที่ ๆ จะสร้างโรงเรียน เพราะโรงเรียนทั้งหลายที่มารวมกันเข้าเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนตั้งแยกย้ายอยู่ในที่ต่าง ๆ ไม่มีโรงเรียนใดซึ่งภูมิที่จะพอ หรือจะเหมาะแก่การที่จะรวมตั้งเป็นมหาวิทยาลัยได้จะหาที่ใหม่ให้เหมาะก็เหลือกำลัง กรรมการปรึกษากัน มีรู้ที่จะหาประการใดที่จะแก้ไขตามข้อขัดข้องเรื่องภูมิที่ทำให้สำเร็จสะดวกได้ เมื่อความทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างโรงเรียนในเขตที่พระคลังข้างที่ ๆ ที่สระประทุมนี้ มีกำหนดเนื้อที่ถึง ๑,๓๐๔ ไร่ ทิศตะวันออกจดถนนสนามม้า ทิศตะวันตกจดคลองสวนหลวง ทิศเหนือจดถนนสระประทุม ทิศใต้จดถนนหัวลำโพง

อาศัยพระมหากรุณาทั้งนี้ อันเป็นพระมหากรุณาโดยตรงสละประโยชน์ในส่วนพระองค์เพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง จึงปลดเปลื้องความขัดข้องข้อสำคัญ มีภูมิที่ตั้งเหมาะและพอแก่การตั้งมหาวิทยาลัยได้ เมื่อการปลูกสร้างในที่นั้นแล้วเสร็จ ได้ขยายการสอนครบแผนก โรงเรียนข้าราชการพลเรือนจะมีนักเรียนได้ ๑,๐๐๐ คน ดึกที่ลงมือสร้างอยู่แล้วหลังนี้เป็นแต่ส่วนหนึ่ง เมื่อเสร็จแล้วจะจุนนักเรียนได้ ๕๐๐ คน จะเป็นโอกาสรับโรงเรียนแผนกอื่น ๆ มาสมทบ เพื่อรวมกำลังดังความมุ่งหมายได้อีก จำนวนพื้นที่แห่งดึกหลังนี้นับทั้งสองชั้นเป็น ๔,๖๖๐ ตารางเมตร บริษัทลูเชอร์เป็นผู้รับทำในราคา ๔๓๖,๐๐๐ บาท ได้เริ่มก่อสร้างมาแต่วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗ กำหนดสัญญาว่าจะแล้วใน ๑๘ เดือน

บัดนี้ได้ศฤงคารเนื่องในอภิสิทธิ์มหามงคลสมัย เฉลิมพระชนม์พรรษาซึ่งประชาชนทุกชั้นบรรดาศักดิ์ มีเอกฉันท์พร้อมใจกันถวายพระพรได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอให้ทรงพระเจริญสรรพสิริสวัสดิพัฒนามงคลพระชนมายุสุขทุกประการ ในเวลาอุดมฤกษ์อันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขออัญเชิญได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงวางศิลาพระฤกษ์ เพื่อเป็นสิริสวัสดิพัฒนามงคลแก่โรงเรียนข้าราชการพลเรือนต่อไป ด้วยอำนาจพระบรมราชูปถัมภ์ และพระบรมราโชบายสภากรรมการจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เชื่อมันด้วยเกล้าฯ ว่า การโรงเรียนข้าราชการพลเรือนจะได้สำเร็จเป็นมหาวิทยาลัยได้ตั้งพระราชประสงค์

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ”

พระราชดำรัสตอบของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่
ผู้ที่มาชุมนุมอยู่ในงานพระราชพิธีวางศิลาพระฤกษ์
ตึกบัญชาการ

วันจันทร์ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘

“วันนี้เรายินดีที่ได้รับอัญเชิญให้มาวางศิลาฤกษ์ สำหรับมหาวิทยาลัยนี้ เพราะเป็นกิจอันหนึ่งซึ่งเราปรารถนาอยู่นานแล้ว ที่จะยังการให้เป็นผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพระราชปรารถนามานานแล้ว ในเรื่องที่จะให้มีมหาวิทยาลัยขึ้นสำหรับเป็นสถานอุดมศึกษาของชาวสยาม แต่ในรัชสมัยของพระองค์ยังมีเหตุติดขัด ซึ่งการยังจะดำเนินไปไม่ได้ตลอดไป เราเป็นรัชทายาทจึงรู้สึกเป็นหน้าที่อันหนึ่งที่จะต้องทำการนั้นให้สำเร็จตามพระราชประสงค์ โดยรู้ว่าเมื่อได้ทำสำเร็จแล้ว จะเป็นเครื่องเพิ่มพูนพระเกียรติยศ เป็นราชานุสาวรีย์เป็นที่ค้ำจุนถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชของชาติไทยเรา เป็นการสมควรยิ่งนักที่จะสร้างพระราชนุสาวรีย์อันใหญ่และถาวรเช่นนี้ ทั้งจะได้เป็นเครื่องที่ทำให้บังเกิดประโยชน์แก่ชาติไทยไม่มีเวลาเสื่อมสูญด้วย เรามีความยินดีที่ได้เห็นการดำเนินล่วงมาได้มากแล้วในบัดนี้เราได้วางศิลาฤกษ์ด้วยความหวังที่แลเห็นความดีงามในอนาคตกาลแห่งมหาวิทยาลัยนี้ ส่วนการที่ดำเนินไปได้จนเป็นรูปถึงเพียงนี้แล้วก็ต้องอาศัยความอุตสาหะแห่งบรรดาผู้มีหน้าที่เป็นครูอาจารย์สั่งสอนในโรงเรียนนี้ ของกรรมการที่ได้รับมอบหน้าที่ไปจากเราให้มีเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน จึงได้รับความชอบใจจากเราแล้ว และขอให้แสดงความชอบใจของเรานี้แก่ครูอาจารย์ทั้งหลายที่พยายามทำการตามหน้าที่อย่างสามารถด้วย ขอจงมีความเจริญสิริสวัสดิพิพัฒนามงคลทั่วกัน ความมุ่งหมายและกิจการซึ่งต่างก็ตั้งหน้าพยายาม เพื่อจะให้เป็นที่ความดีความงามแก่มหาวิทยาลัยในเบื้องหน้านั้น ก็ขอให้ได้ผลสำเร็จสมปรารถนาโดยเร็วเทอญฯ”

โรงเรียนข้าราชการพลเรือน

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕.....

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ทูลเกล้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณสำหรับโรงเรียนข้าราชการพลเรือน
 ซึ่งสร้างขึ้นตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ บัดนี้สำเร็จทันที่จะ
 พระราชทานในวันเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโรงเรียน
 ข้าราชการพลเรือนในวันนี้ได้ กรรมการโรงเรียนข้าราชการพล
 เรือน ปกเกล้าฯ เห็นทูลเกล้าฯ พร้อมกันว่า ถ้าทูลเกล้าฯ พระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ทวงรับเงินนั้นเป็นเครื่องบูชาพระคุณธรรมที่จะ
 ทูลเกล้าฯ ถวายถวายพระองค์ก่อน จะเป็นเกียรติยศ
 แก่โรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง เจริญบังเกิดในเวลานี้กำหนด
 เป็น ๓ อย่าง คือ เจริญรัฐประศาสน์บัณฑิตอย่างหนึ่ง
 เจริญธรรมศาสตร์บัณฑิตอย่างหนึ่ง เจริญคุณบัณฑิตอย่างหนึ่ง
 เมื่อกรรมการปกเกล้าฯ เห็นว่าจะถวายเงินแก่โรงเรียนอย่างไร
 กรรมการมีความเห็นพร้อมกันว่า ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรง
 พระคุณธรรมบริบูรณ์ทั้ง ๓ อย่าง ทรงปกครองพระราชอาณา
 จักรทั่วรัฐราษฎร์ปาละอิน ภายอันสุขุมคัมภีระภาพ ยังประโยชน์
 ให้บังเกิดแก่มหาชนยิ่งกว่าผู้อื่น ๆ ส่วนธรรมศาสตร์นั้นแล้ว

ก็ทรมอนรู้จำนี้จำนาญ เนติบัณฑิตทั้งหลายได้พร้อมกันยกย่อง
 พระเกียรติยศเป็นเนติบัณฑิตแปลพยานอยู่ ส่วนครุศาสตร์นั้น
 ได้ผ่าลของสุสีพระบาททรงพระคุณธรรมในพระปรีชาญาณที่รอบรู้
 ปากฎทั่วไปแม่ในนา ๆ ประเทศ นอกจากนี้ยังได้ทรงนำเพ็ญ
 อาจารย์วัตรให้บังเกิดประโยชน์แก่มหาชนอีกเป็นอันมาก แม้จะ
 ยกตัวอย่างแต่เรื่องเดียว เพียงเทศนาปลุกใจเสือป่าที่พระ
 ราชทาน ก็ประกอบด้วยคุณธรรมอย่างลึกซึ้ง อันใจวิสัยผู้อื่น
 อันมิได้ทรงอาจารย์คุณเป็นอย่างสูงจะนิพนธ์ได้ อาศัยเหตุ
 ทั้งปวงนี้ กรรมการเห็นพร้อมกันว่า ควรจะทูลเกล้า ๆ
 ถวายเนติบัณฑิตทั้ง ๓ อย่างจึงจะสมกับพระคุณธรรม จึงพร้อม
 กันให้ข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราช
 อนุญาตถวายเนติบัณฑิตทั้ง ๓ อย่างในวันเสด็จก่อพระฤกษ์
 โรงเรียน ก่อนที่ผู้อื่นจะได้รับพระราชทาน

ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ขอเดชะ

โรงเรียนข้าราชการพลเรือน
กระทรวงศึกษาธิการ

ที่ ๓/๓๑๔ วันที่ ๒๐ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๕

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณา
ทรงฝ่าละอองธุลีพระบาท

ถวายพระยาธรรมศักดิ์มนตรีแจ้งความแก่ข้าพระพุทธเจ้า
ว่า ใ้รับราชการในหน้าที่ผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพล
เรือนมาแต่ยังเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ ครั้นทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นตำแหน่งเสนาบดีกระทรวง --
ธรรมการ ต้องมีผู้ช่วยการกระทรวงธรรมการด้วยอีกตำแหน่ง ๑
ใ้พยายามทำการสนองพระเดชพระคุณมาทั้ง ๒ หน้าที่ ปรากฏ
แต่ใจว่า จะทำให้ใ้ประโยชน์บริบูรณ์ด้วยกันทั้งหน้าที่ในกระทรวง
ธรรมการ และหน้าที่ผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนใ้
แองการจะเสีย พระยาธรรมศักดิ์มนตรีเห็นสมควรจะมีผู้อื่น
เป็นผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนต่างหาก ข้าพระ
พุทธเจ้าใ้ความเรื่องนี้หารือในที่ประชุมกรรมการ เห็นพ้อง
กันว่า ที่พระยาธรรมศักดิ์มนตรีว่านั้นเป็นความจริง ควรมี
ผู้รับราชการในตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพล
เรือนต่อไป แต่ตำแหน่งนี้สำคัญอยู่ ใ้ใ้จะควรรับราชการ
สนองพระเดชพระคุณ แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

อนึ่งข้าพระพุทธเจ้าใ้สังเกตการโรงเรียนข้าราชการ
พลเรือนที่ใ้จัดมาจนทุกวันนี้ มีความจำเป็นหลายอย่างที่ใ้

อาไศรยกระทรวงธรรมการอยู่เสมอ คือเรื่องตัวครูบาอาจารย์
 แลเจ้าพนักงานในโรงเรียน โดยมากจำต้องอาไศรยข้าราชการ
 ในกระทรวงธรรมการ ยิ่งอีกอย่าง ๑ คือแบบแผนการฝึกสอน
 ในโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ในเบื้องต้นต้องอาไศรยแบบแผน
 ซึ่งกระทรวงธรรมการจัดตั้งสำหรับโรงเรียนในเบื้องต้นแลท่าม
 กลาง ส่วนการเบี่ยงปลายซึ่งจะฝึกสอนนักเรียนต่าง ๆ ให้มีความ
 รู้ต่องตามความต้องการของราชการต่างกระทรวงนั้น ถ้าเมื่อว่า
 โดยรวมกันก็ถือเป็นคติทางศึกษาของประเทศซึ่งอยู่ในความรับฉิบชอบ
 แลอยู่ในความสามารถของเสนาบดีกระทรวงธรรมการยิ่งกว่าข้าราชการ
 ผู้อื่น คิดดูเพื่อประโยชน์ของโรงเรียนนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็น
 ควดยเกล้าควยกระหม่อมว่า ควรเสนาบดีกระทรวงธรรมการมีอำนาจ
 แลความรับฉิบชอบในการตรวจตราแลศึกษาจัดการโรงเรียนยิ่งกว่า
 ที่เปนมา กรรมการสำหรับโรงเรียนซึ่งทรงพระกรุณาเลือกสรรผู้
 ชำนาญระเบียบแบบแผนราชการต่างกระทรวง ตั้งเป็นกรรมการนั้น
 จะมีประโยชน์มากไฉนจริงแต่อย่าง เปนที่ปลุกษา เพราะต่างมีหน้าที่ประ
 จำตัว ความรู้แลความชำนาญก็เฉพาะแผนการนั้น ๆ ถ้าเป็น
 ส่วนการศึกษาทั่วไปอันเป็นหลักของโรงเรียน ไม่เหมือนเสนาบดีกระทรวง
 ธรรมการ ควดยเหตุเหล่านี้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นควดยเกล้า ว่า
 ไปถึงเวลาควรทรงพระราชดำริห์แก้ไขวิธีการปกครองแลจัดโรงเรียน

ข้าราชการพลเรือนนี้ การจะไล่เจริญยิ่งขึ้น

เมื่อก่อนจะเขียนหนังสือฉบับนี้ พระยาธรรมศักดิ์มนตรี
ได้มาพบกับข้าพระพุทธเจ้าเมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม แจ้งความใ้
ข้าพระพุทธเจ้าทราบว่า ได้ทราบพระกระแสแล้วว่า ทรงพระ
ราชดำริให้เห็นสมควรจะแก้ไขวิธีการปกครอง เมื่อได้ทราบ
ดังนี้เป็นความยินดีของข้าพระพุทธเจ้าที่พอเหมาะแก่โอกาสที่
จะกราบบังคมทูลพระกรุณา การจะควรประการใดแล้วแต่จะ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า ขอเดชะ

สภานายกโรงเรียนข้าราชการพลเรือน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือขอขมา

พ.ศ. ๒๔๕๕

กระทรวงธรรมการ

วันที่ ๒๑ มีนาคม

พ.ศ. ๒๔๕๕

ขอเคชะฝ่าลของขุติพระบาทปกเกล้า

ปกกระหม่อม

เนื่องด้วยเรื่องโรงเรียนข้าราชการ
พลเรือน ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ข้าพระ
พุทธเจ้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเรียนพระราช
ปฏิบัติ พระราชทานพระบรมราโชบายนั้น พระ
เคชะพระคุณอันเกล้าฯฯ หาที่สุดมิได้ ข้าพระ
พุทธเจ้าขอรับพระราชทานคำเนิรตามกระแ
พระราชดำรัสทุกประการ ข้าพระพุทธเจ้า
ได้ไปเฝ้าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรง

ราชานุญาต สภานายกกรมการจัดการโรง
 เรือนขำ ราชการพลเรือน กราบทูลให้ทรง
 ทราบตามพระราชกระแส บัดนี้พระองค์ท่าน
 ได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณาในเรื่อง
 นี้แล้ว

ส่วนหน้าที่อื่นเกี่ยวกับราชการกระ
 ทรวงขรรุมการ เมื่อข้าพระพุทธเจ้ารับพระ
 บรมราโชบาย เรื่องการจัดโรงเรือนขำราช
 ราชการพลเรือน เหนือเกล้า ๆ แล้ว ได้คิด -
 ค่วยเกล้า ๆ โดยรอบคอบ มีความเห็นที่ขอ
 พระราชทานเวียนพระราชปฏิบัติต่อไปดังนี้
 ราชการในกระทรวงขรรุมการ นอกจาก

แบ่งเป็นกรมธรรมการและกรมศึกษาธิการ ยังมี
 มีแผนกโรงเรียนราชแพทยาลัย ซึ่งพระเจ้าอนง
 ยาเชอ กรมหมื่นไชยนาทนเรนทร เป็นผู้บัญชาการ
 ชั้นตรงต่อกระทรวงอีกแผนกหนึ่ง โรงเรียนนี้
 เป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้วว่าสำหรับจะรวมเข้ากับ
 โรงเรียนข้าราชการพลเรือน เป็นมหาวิทยาลัย
 เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โอนโรงเรียน -
 วิชาข้าราชการพลเรือนมาอยู่ในกระทรวงธรรม
 การ ถ้าให้ชั้นตรงต่อกระทรวงด้วย ก็ค่อยไป
 ถ้าให้ชั้นต่อกรมศึกษาธิการ ก็ต่ำแถมกว่าโรงเรียน
 ราชแพทยาลัย ซึ่งชั้นตรงต่อกระทรวงอยู่
 แล้ว ไม่เหมาะแก่ถานะนี้ประการหนึ่ง เมื่อ

รวมอยู่ในกระทรวงเดียวกันแล้ว ทั้งสอง
โรงเรียนนี้ควรรวมกันด้วย เพราะการ
รวมแผนกจ่ายให้โค้มหาวิทยาลัยศิริน มหา
วิทยาลัยจำเป็นต้องมีอาจารย์ครบวิชา ทั้งสอง
โรงเรียนนี้มีนักเรียนรวมกันไม่ถึง ๕๐๐ คน
มีทุนฝึกเครื่องทั้งสองแห่ง ถ้ายังแยกกันอยู่
ต่างก็เปลืองแตกต่างก็บกพร่อง ยากที่จะจัด
ให้เป็นลำเป็นสัน ถ้าได้รวมกันเข้าแล้ว จะ
เป็นกำลังและเป็นปีกแผ่นให้ตั้งตัวได้เร็วเข้า
โรงเรียนใหญ่ย่อมจัดได้ถูกกว่าโรงเรียนย่อยๆ
ที่กระจัดกระจายกัน มหาวิทยาลัยที่มีนักเรียน
น้อยหรือนักเรียนมาก ก็ต้องมีอาจารย์ให้ครบ

กระทรวงธรรมการ

วันที่ ร.ศ.

ชุกวิชาเหมือนกัน จึงจะดำเนินการได้ดี จำนวนนักเรียน ๕๐๐ นี้เป็นอย่างน้อยสำหรับมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว แต่เมื่อได้รวมกันและจัดให้เห็นเป็นปึกแผ่นเข้า ก็จะมีอะไรให้แลเห็น ไม่ต้องขายหน้าชาวต่างประเทศ

กล่าวส่วนบุคคล ถ้าพระเจ้าอนงยา
 เขอ กรมหมื่นไชยนาทนเรนทร ผู้บัญชาการ
 โรงเรียนราชแพทยาลัย ยังทรงบัญชาการโรงเรียน
 นั้นอยู่ ผู้อื่นเป็นผู้บัญชาการโรงเรียน
 ข้าราชการพลเรือน ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัย
 คู่มือเหมาะในส่วนพระองค์ และพระองค์ท่าน

น่าจะน้อยพระไทยบ้าง อนึ่งพระองค์
 ท่านทรงเรียบบอกบุญคุณัก โรงเรียน
 ราชแพทยาลัยได้กำลังก้าวหน้าไป เพราะ
 เหตุนี้ มหาวิทยาลัยแห่งสยามย่อมจะสำเร็จ
 ได้เร็วขึ้นด้วยอาไศรยการเรียบบอกบุญคุณัก -
 วิทยาลัยอื่น ๆ ทั่วโลก อาไศรยเหตุนี้
 รับพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณา
 ให้อาไศรยเจ้าคุณค้ำคูณเกล้า ๆ ว่า ควร
 บรรจุตำแหน่งหน้าที่ทางกระทรวงธรรมการ
 ดังนี้ คือ
 รวมทั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน
 และโรงเรียนราชแพทยาลัยเข้าเป็นกรมหนึ่ง

เรียกว่ากรมมหาวิทยาลัย ขึ้นตรงต่อกระทรวง
 เปนกรมใหญ่ ในกรมไซยนาทเปนอธิบดี มี
 สำนักงานอยู่ในศาลาว่าการกระทรวง พระยา
 อุนกุจิวิฑูร เป็นผู้บัญชาการโรงเรียน กิจการ
 พแนกมหาวิทยาลัยซึ่งจะมีขึ้นในที่อื่น ๆ เช่น
 มีชั้นนักเรียนแพทย์ที่ออกชั้นที่โรงเรียนปรินส
 รอแเขตที่เชียงใหม่ จะขอให้รัฐบาลตรวจและ
 สอบ เพื่อจะให้นักเรียนได้รอการ เกณฑ์เข้า
 รับราชการทหาร เพราะเปนนักเรียนอุดมศึกษา
 ตกในหน้าที่ของกรมมหาวิทยาลัยนี้ คำ
 แห่งหัวหน้าของมหาวิทยาลัยนี้ เรียกตามภาษาอังกฤษ
 เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เปน

Chancellor ในกรมไชยนาทเปน
 Director-General of the University
 Bureau, พระยาอนุกิจเปน
 Vice-Chancellor ตัวผู้ทำงานใน
 โรงเรียน University อังกฤษ
 ชั้นใหม่ ๆ เช่นแมนเชสเตอร์เปนต้น มี
 หัวหน้า ๓ ตำแหน่ง คือ Chancellor,
 President, Vice - Chancellor พอ
 เทียบกับของเราก็

ทั้งนี้จะควรปรกการใด ข้าพระพุทธ
 เจ้าขอพระราชทานเรียนพระราชบัญญัติ
 และรับพระราชทานพระบรมราโชบายต่อไป

กระทรวงธรรมการ

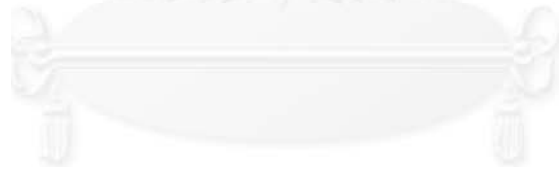
วันที่

ร.ศ.

ในการประชุมที่ประชุมมหาวิทยาลัยแห่งกรุงสยามนี้
ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ

พันพจนานุกรม พจนานุกรมศัพท์พจนานุกรม

ขอเคชะ

(สำเนา)

พระภชวัดสุสิต

ที่ ๒๐/๗๔๓

วันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๙๕

ถึง พระบาทสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร

ได้รับหนังสือลงวันที่ ๒๑ เดือนนี้ ทาทุเรียนระรวม

โมเรียนจำกัดการพลเรือนกับโมเรียนราชแพทยาลัย

เงินเป็นมณฑลวิทยาลัย และบรรจุตำแหน่งเจ้าหน้าที่

กระทรวงธรรมการ นั้น กราบแล้ว ตามความเห็น

ที่ชี้แจงมานั้น เห็นชอบด้วยแล้ว จึงขอไปตาม

นี้

พระบรมมหาราชวัง สยามินทร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลวงสารคดี

ก. กาน

ประกาศ

ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโอนไปขึ้นอยู่ในกระทรวงธรรมการ

“มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่าโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้น และได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินที่เหลือจากการเรียไรสร้างอนุสาวรีย์ปิยมหาราชเป็นเงินทุนของโรงเรียน โดยมีพระราชประสงค์จะจัดให้เป็นสำนักเรียนของผู้ที่จะรับราชการในทางพลเรือนนั้น การงานของโรงเรียนนี้ได้ดำเนินมาโดยลำดับ ได้มีนักเรียนจากโรงเรียนนี้ออกรับราชการเป็นอันมาก

บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นสมควรจะขยายการศึกษาในโรงเรียนนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น คือไม่เฉพาะสำหรับผู้ที่จะเล่าเรียนเพื่อรับราชการเท่านั้น ผู้ใดที่มีความประสงค์จะศึกษาวิชาชั้นสูงก็ให้เข้าเรียนในโรงเรียนนี้ได้ทั่วกัน เหตุฉะนั้น ควรประดิษฐานขึ้นเป็นชั้นมหาวิทยาลัยให้เหมาะแก่ความต้องการแห่งสมัยเสียทีเดียว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นมหาวิทยาลัย พระราชทานนามว่า “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เพื่อเป็นอนุสาวรีย์สมพระเกียรติแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง และมหาวิทยาลัยนี้ให้ขึ้นอยู่ในกระทรวงธรรมการ ให้เสนาบดีกระทรวงนั้น ซึ่งมีหน้าที่ดูแลการศึกษาทั่วไปอยู่แล้วเป็นผู้รับผิดชอบ แต่บัดนี้ ส่วนกรรมการจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นกรรมการที่ปรึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้

ประกาศณ ญ วันที่ ๒๖ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๕ เป็นวันที่ ๒๓๒๘ ในรัชกาลปัจจุบันนี้”

(๕๖๖)

กระทรวงธรรมการ

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ. ศ. ๒๔๖๐

ขอเชิญผู้ปกครองผู้ศึกษาที่เกี่ยวข้อกระทรวง

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูล
ด้วยกิจการแห่งกรมมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ประดิษฐานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นแล้ว เป็นโอกาสที่
ข้าพระพุทธเจ้าจะวางรูปการทั้งฝ่ายมหาวิทยาลัยและฝ่ายกระทรวง
ธรรมการได้ถนัด ทางฝ่ายกระทรวงธรรมการได้มีการแบ่งดินปันส่วน
หน้าที่ราชการขึ้น ความคิดที่จะใช้กำลังให้เป็นประโยชน์แก่การ เมือง
ได้มากที่สุด ให้การธรรมการกับการศึกษาซึ่งต่างของอาศัยกำลัง
แห่งกันและกันเห็นร่วมคล่องกัน สมที่สิ่งใจไว้ว่าจะเอาวัดเป็นโรงเรียน
จะสำเร็จได้ก็ขึ้น เพราะมีกรมมหาวิทยาลัยรับภาระในการอุดมศึกษา
ไปส่วนหนึ่ง กรมศึกษาจะได้ตั้งหน้าในทางประถมและมีมัธยมศึกษาซึ่งเป็น
กระดูกสันหลังให้ลุล่วงไป สมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงพระหนักแน่นใน
พระไทยแล้วว่า การศึกษานั้นแหละจะเป็นเครื่องพยุงวัดไม้ให้ร้าง
ในภายหน้า ความจำเป็นทางฝ่ายพระศาสนาและฝ่ายการศึกษาของ
รัฐบาลมาลงคล่องกัน จำจะต้องด้อยที่ด้อยอุศรัยกันดังนี้ เหมาะแก่
ส่วนทางฝ่ายมหาวิทยาลัย ซึ่งจะ เป็นปีกแผ่นได้ถือไปช่วยวางทาง
ให้เกิดผลประโยชน์ ให้คนต้องการวิชาเห็นมีทางมากไว้ให้แล้ว
หันเข้ามาหาทางนั้น ให้มีอาจารย์และพนักงานควรรักษา เหล่านี้
แต่ละอย่าง ๆ ล้วนจำเป็นและจะต้องมีในเวลาให้มันขึ้นทั้งนี้ เวลานี้

เปรียบเหมือนเวลาทำคลองราก ถ้าทำดี การปลูกสร้างต่อไปจะสะดวก
 และเร็ว เพราะจะได้อาศัยความเป็นไปเองตามธรรมชาติเข้าช่วยด้วย
 ส่วนการชลประทาน ข้าพระสุทนต์เจ้ากำลังจัดการที่ดินสระประทุม
 ซึ่งได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้เป็นโรงเรียนมากมาย
 แรกก่อนนี้เงินชลประทานที่เก็บได้ไม่พอเสียค่าเช่าให้พระคลังข้างที่
 ต้องชักเงินในงบประมาณมาเพิ่มเติม แต่บัดนี้ได้ผลทวีขึ้นจนนับว่า
 มีกำไรแล้ว ท้องที่นั้นนับวันจะเจริญ มัคนี้ตลาดก็เริ่มคึกคักขึ้นที่ปลายถนน
 บรรทัดของตอนถนนหัวลำโพงแล้ว ทั่วไปนักเรียนทวีขึ้น ที่ว่างเปล่า
 กลายเป็นบ้านเป็นเมืองขึ้น จะได้เป็นชุมชนทรัพย์สินสำคัญอันหนึ่งสำหรับ
 มหาวิทยาลัย ผลประโยชน์อันนี้ กับเงินหลวงที่ได้ตามงบประมาณ
 และอาศัยเหตุที่ในกรมโฆษณาทางทรงเรียไร เก่ง ข้าพระสุทนต์เจ้า
 หวังช่วยเกล้า ๆ ว่า จะคอยแก้ปัญหาระยะเงินสำหรับมหาวิทยาลัย
 ได้สำเร็จ เรื่องวิชานั้นไม่มีปัญหา เรายังเป็นมหาวิทยาลัยที่สอนวิชา
 เชี่ยวชาญไม่ได้ แต่ก็ไม่ประหลาด ขอแต่ให้เราเป็นเช่นนั้นได้ไม่ช้า
 ยัก เดียวนี้คนหนุ่มออกทวารจักรเสียเร็ว เพราะมีช่องเปิดอยู่มาก
 แยกคนหนุ่มของเราที่กระหายวิชาสูงอยู่เหมือนกัน ข้าพระสุทนต์เจ้ากำลัง
 จะวางทางนำไปสู่วิชาสูงนี้ให้คนเห็น เมื่อมีทางแล้ว ทางนั้นก็ชวนให้คน
 เข้ามาเดินเอง ถึงแม้เราเป็นมหาวิทยาลัยตั้งแรกตั้งยังไม่มียังนักเรียน
 ไล่ไล่ก็กรี เรวเปิดทางสำหรับคิดริไว้ ทั่วไปก็คงมีนักเรียนไล่คิดริวันหนึ่ง
 เวลานั้นคงได้กันแต่ประกาศนียบัตรเท่านั้น กรมหลวงมหาดไทย
 กรมศึกษาธิการ กรมรถไฟ กรมทศน้ำ กรมสรรพากร กรมป่าไม้

เปนทางออกสำหรับนักเรียนเหล่านี้โดยมาก ข้าพระพุทธเจ้าได้เรียน
 ขออาชิตีไว้ที่เจ้าคุณประสิทธิ์แล้ว ว่า นักเรียนที่สำเร็จการเล่าเรียน
 จากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงแล้ว จะขอเอาไปเป็นเชื้อสำหรับมหา
 วิทยาลัยบ้าง มหาวิทยาลัยจะได้มีเชื้อขึ้นด้วยเหตุนี้ ส่วนอาจารย์
 และพนักงานนั้น นฤมิตรเอาไม่ได้ ๆ แต่เลือกเท่าที่มีอยู่ และขอให้
 ข้าราชการกระทรวงอื่นผู้ทรงคุณวุฒิในทางที่ทรงกรมมาสอนเป็นรายชั่วโมง
 ได้อาศรัยกำลังของพวกนี้มาก บรรดาข้าราชการในมหาวิทยาลัย
 ที่มีอยู่แล้วก็กำลังจะปรับเข้ากับหน้าที่ใหม่ ข้าพระพุทธเจ้าคิดตั้งตำแหน่ง
 ใช้ชั่วคราวเพื่อสับเปลี่ยนได้ง่าย พอเป็นรูปขึ้นจะได้ขอพระราชทาน
 นำขึ้นทูลเกล้า ๆ ถวาย

ตามความนึกที่ได้รับพระราชทานกราบบังคมทูลมาทั้งหมดนี้

จะปรากฏผลต่อเวลาข้างหน้า บางอย่างก็จะต้องใช้เวลานาน เพราะ
 ต้องพิจารณาตรวจตราและทดลองมาก ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทาน
 เรียนพระราชปฏิบัติแต่เบื้องต้นก่อน เพื่อการวางทางจะได้เหมาะ
 ส่วนใดทำลงไปเพียงไร ข้าพระพุทธเจ้าจะขอพระราชทานพระราช
 วิจารณ์การบบังคมทูลเรียนพระราชปฏิบัติข้อไป ในบัดนี้ขอพระราชทาน
 ศัพท์สำหรับ *professor, lecturer, tutor, degree, faculty, dean of*
faculty ขอได้ใช้ให้เป็นยุติก่อน

ควรมิตรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ

(ลงนาม) ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรรมศักดิ์มนตรี ขอ เสดชะ

ที่ ๓/๑๕๘

พระที่นั่งอัมพรสถาน

วันที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๖
ถึง พระองค์เจ้าตนิมิต,

ตามหนังสือที่ ๕๓/๑๗๗๗ ลงวันที่ ๒๕ เดือน
ก่อน, ขออนุญาตให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ปริญญา
แพทยชั้น *Medicinae Baccalaureus* แก่ผู้
เรียนคณะแพทยศาสตร์ ๑๘ คน ซึ่งสอบไล่ได้ใน
พ.ศ. ๒๔๗๑ คนหนึ่งเป็นพิเศษ ถึงเหตุผลที่
แจ้งมานั้น, ทราบแล้ว อนุญาต.

พ.ศ. ๒๔๗๖. ๖. ๕.

(ส่วนเนา)

ที่ ๓๘๘/๑๙๕๖

กระทรวงธรรมการ

วันที่ ๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐

เรียน นายเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ

ขอคุณซึ่งจากหนังสือข้าพเจ้ากราบบังคมทูลพระกรุณาที่ ๙/๑๙๕๖

ลงวันที่ ๑๔ เดือนก่อน ชุดเกล้า ๆ ถวายขึ้นที่กเรื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ซึ่งไม่ว่าเกล้า ๆ ใ้เสนออธิบดีมนตรี และเป็นอันตกลงว่าจะทรงจัด
กรรมการ ความความเห็นที่ถวายในที่ประชุม คือ

- ๑. พระเจ้าพี่นางเธอ กรมขุนศรีนาคนเรนทร ประธานกรรมการ
- ๒. ท. ราชวรวิเศษ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ กรรมการ
- ๓. คุณหมื่น ก.ว.พ. กรรมการ
- ๔. คุณหมื่นกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กรรมการ
- ๕. คุณหมื่นกระทรวงธรรมการ กรรมการ

เพื่อใ้สืบแสวงหาประธานสภานิติบัญญัติของกรรมการคณะนี้ ดังต่อไปนี้

๑. พิจารณาฐานะของมหาวิทยาลัย เช่นปัญหาว่า มีสิทธิในทรัพย์สิน
ของตนเองหรือไม่ เกี่ยวข้องกับรัฐบาลอย่างไร จะควรให้ข้าราชการ หรือป็น
เป็นต้น.

๒. พิจารณาการปกครองมหาวิทยาลัย - เวลาที่มีกรรมการที่
มีสิทธิ แต่กระทรวงธรรมการมีฐานะการโดยตรง ทั้งฐานะการและวิธีจัดการ
ซึ่งไม่สะดวกหรือไม่ ทั้งนี้ขอขออนุญาตความขึ้นทูลเกล้าฯ ๑ ชุดเพื่อจะ
พิจารณาได้.

๓. พิจารณาว่า วิชาการศึกษาเป็นของรัฐบาลหรือไม่ จะควรแก้ไขอย่างไร
บ้าง

๔. ควรให้พิจารณาการที่ขึ้นประกอบกันกับกระทรวงศึกษาธิการ

(ตำแหน่งพระราชเสาะเสาะ)

ที่ ๘/๒๕๒๒

พระที่นั่งอัมพรสถาน

วันที่ ๑๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒

ถึง พระองค์เจ้าธานีนิวัติ

หนังสือที่ ๘/๒๕๒๒ ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ สมัยนี้คือเรื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้ปรึกษาคณะที่จะตั้งกรรมการกลางขึ้นพิจารณาเรื่อง
 ลงวันที่ ๑๕/๒๕๒๒ ลงวันที่ ๑ มีนาคม สมัย เสนอชื่อนามผู้ที่จะเป็น
 กรรมการและสรุปหน้าที่ ที่ กรรมการคณะนี้จะพิจารณาเรื่อง ๕ ข้อนี้
 ได้พิจารณาเห็นชอบด้วยแล้ว. คณะนี้ขอตั้งให้กรรมการบริหารมาคนแรก ทรง
 เป็นประธานกรรมการ และกรรมการที่ปรึกษา ๑. ผู้แทนกรรมการ
 วิชาพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน ๑. ผู้แทนกระทรวงพระ
 ศาสตร์มหาสมณกิจ ๑. ผู้แทนกระทรวงการ ๑. เป็นกรรมการกลาง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คำเนิรการตามหน้าที่ ที่กล่าวมาในทั้งนี้คือเป็น
 ดังนี้

(ทรงปรมาภิไธย) พระราชโองการ ป.ร.

(สำเนา)

๒๕๑ ถนนพระรามที่
อำเภอประทุมวัน
กรุงเทพฯ ๑

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๓๑

คุณ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ทรงทราบ

ดิฉันขอส่งรายงานเรื่องการสำรวจปัญหาที่จะตั้งมหาวิทยาลัยมาขอ
พร้อมด้วยรายงานโครงการมหาวิทยาลัยอีกฉบับหนึ่ง และขอแสดงความเห็น
ในที่นี้ ว่าแม้รัฐบาลจะดำเนินการตั้งมหาวิทยาลัยแล้ว ควรค่าวิชาทางทราบ
เสียก่อนว่ามหาวิทยาลัยนั้น เมื่อตั้งขึ้นแล้วจะเลือกเงินเท่าใด และจะได้
ขอเท่าใด ผลที่ได้จะคุ้มทุนหรือไม่ วิธีคิดที่สุทธินแลเห็นมีศึกษาการสำรวจ
เห็นว่าแบบฉบับแรกที่เว้นเลือกไม่ได้ เป็นสิ่งที่ควรทำก่อนทั้งหมด มีเงิน
รัฐบาลมิได้คิดจะตั้งมหาวิทยาลัย เมื่อได้สำรวจแล้วก็จะอ้างได้ว่ามีเหตุผล
ที่จะไม่ทำ แต่ของการสำรวจอาจจะแสดงให้เห็นว่าเราควรที่จะเลือกสิ่งที่มีอยู่
เสียดีกว่าก็ได้.

เรื่องในที่สุดรัฐบาลจะไม่เห็นสมควรจะสำรวจด้วยประการใดประการ
หนึ่งก็ดี และยังมีข้อบ่งชี้ว่าจะมีมหาวิทยาลัยให้ได้แล้ว รายงานฉบับที่สอง
จะเสนอความเห็น ว่าควรที่จะจัดมหาวิทยาลัยอย่างไร จึงจะมีหลักฐาน
และน่าที่จะเป็นประโยชน์ได้.

ด้วยความนับถืออันสูง

(ลงพระนาม) มหิดล

รายงานความเห็นเรื่องโครงการมหาวิทยาลัย

ผู้รายงานมีความหวังว่า รัฐบาลคงจะพิจารณาและรับพิจารณาเพื่อ
สำรวจความรายงานการสำรวจซึ่งได้เสนอขึ้นไปแล้ว กับมที่จะคัดค้านว่า
ประเภทสถาบันอุดมศึกษา

แต่รัฐบาลจะถือว่า "มหาวิทยาลัย" นั้นมีอยู่แล้วเป็น "fait accompli"
เสียแล้ว จะเลือกที่จะเลือกสิทธิ ในที่นี้จึงขอเสนอความเห็นว่าจะจัดการ
เรื่องเรียนแบบสองอย่างใดได้บ้าง เพื่อให้ "มหาวิทยาลัย" นี้เป็นมหาวิทยาลัย
จริง ๆ และให้มีกิจการกว้างขวางออกไปอีก.

ในรายงานการสำรวจได้มีประการถึง

- ๑. กิจการศึกษาทั่วไป
- ๒. กิจการอุดมศึกษา
- ๓. หน้าที่มหาวิทยาลัย

ในที่นี้จึงขอประมวลต่อไปนี้ว่า

- ๑. มหาวิทยาลัยควร เป็นอิสระขึ้นแก่กระทรวงศึกษา
กรมศึกษาธิการโดยตรง หรือขึ้นแก่คณะกฤษฎีกา เช่นเดียวกับ
มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด และเคมบริดจ์ที่ขึ้นกับ เอดเวิร์ดส์คิลล์ ใ้ขึ้นกับ
ฆราวาสที่ปกครองกัน

- ๒. หน้าที่มหาวิทยาลัยจะประกอบด้วยหน้าที่ที่ เข้าใจกันว่า เป็น
กิจของมหาวิทยาลัย รัฐบาลจะต้องให้การสนับสนุนมหาวิทยาลัย

- ก. ทำการค้นคว้าความจริงในทางธรรมและในทางวิทยาศาสตร์
ได้โดยสะดวกด้วยความปลอดภัยของรัฐบาล
- ข. นำความรู้และความคิดที่สขคส่งมา ได้แก่แพร่หลายสขคเผยแพร่
ด้วยความมุ่งหมายให้แนบประ โยชนกับบ้านเมืองและแก่โลก

๓. ทำการสอบไล่และประกาศปริญญาแก่ผู้สอบไล่ได้

ปริญญาที่ติดชื่อบัณฑิตหรือบรรดาศักดิ์ในฐานที่เป็นเครื่องแสดงคุณ
ความรู้ความสามารถ มีใช้แสดงตำแหน่งราชการหรือพระราชาภิเษม
ในประเทศสยามเราเข้าใจกันว่าสิทธิที่จะตั้งใคร เป็นอะไรนั้นอยู่ใน
พระเจ้าแผ่นดินพระองศ์เถิด ซึ่งแปลความจริง

บท บรรดาศักดิ์ อาจเรียกหรือจะความยกย่องจากผลเบื่องศสยามทุกคน
ผู้ที่ยกย่องรัฐบาลและจากต่างประเทศที่มีสัญญาที่ด้อยที่ด้อยยกย่องซึ่งกันและกัน
แม้รัฐบาลหรือบุคคลใดไม่ยกย่องยศบรรดาศักดิ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้า
แผ่นดินสยามพระราชทานแล้ว ก็เท่ากับไม่ยกย่องรัฐบาลของพระองศ์

ฝ่ายปริญญาที่มีติดหลักวิชาเป็นเกณฑ์ และคณะวิชาต่าง ๆ มัก
ให้รับกรรมสิทธิที่ชั่วเป็นชีวิตในปัญหาความคิด ฉะนั้นถ้าแม้พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานปริญญาแล้ว เมื่อภราครักษ์บราชญ์
ของคณะใดจะไม่ยกย่องด้วยอ้างว่าบทรับรองในทางวิชา ก็จะเป็นที่เสียด
พระเกียรติยศ จึงควรยกย่องความรับผิดชอบพระราชทานแก่คณะที่พร้อมด้วย
คุณวุฒิที่ภราครักษ์บราชญ์ได้ยกย่องแล้ว กล่าวคือคณะผู้ที่ได้รับปริญญาจาก
ผู้ทรงอำนาจเต็มในบัดนี้ และถ้าพิจารณาไปแล้ว ก็เท่ากับรัฐบาลได้ให้
ปริญญา เพราะรัฐบาลเป็นผู้ให้สิทธิแก่คณะมหาวิทยาลัยให้ให้ปริญญา
จึงเป็นการให้ทางอ้อมโดยที่ไม่เป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องวิชา

ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้แล้ว จึงขอวางโครงการลงมาให้
รัฐบาลจะโปรดให้กรรมสิทธิพิเศษแก่สภากรรมการมหาวิทยาลัยให้เป็น
องค์คณะมีสิทธิประกอบการณ์ทั่วๆ ทั่ว สอน การให้ปริญญา การศึกษา
หรือเจ้าหน้าที่หรือแบบเจ้าของทรัพย์สิน เป็นใจยกจ่ายเลยในศาลต่าง ๆ ได้

เตรียมผูกมัด

สภากรรมการนี้จะตั้งขึ้นด้วยพระบรมราชโองการ มีสมาชิก
สามหมื่นห้าพัน และสมาชิกผู้ที่จะทรงไปรศกิจอื่น มีสถานากนบเนนประมาณ

สถานี่มีหน้าที่รับผิดชอบในการ ดำเนินการมหาวิทยาลอันแก่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวศรีอยุธยาธิบดี และมิสิทนีผู้ปกครองของสภา
จธวิภาดารศึกษาศึกษา (สสว) ะกรววงพวงการต่าง ๆ

สภานี้จะมิอุปนายกเนนผู้ดำเนินการประจำตำแหน่ง รับผิดชอบ
ต่อสภาปกครองมหาวิทยาลซึ่งมีกรรมการ

การปกครองของมหาวิทยาลซึ่งจะแบ่ง เปนสามเนนคน

- ๑. คณะวิชา อุปนายกเองเป้นวิชาธิการ
- ๒. คณะสภาเสเนก มีประธานเองเสเนกเป้นประธาน
ซึ่งมีหน้าที่ช่วยอุปนายกจัดการปกครองภายใน
- ๓. คณะตบประโชน มีเศรฐกิจของมหาวิทยาลซึ่งเนนหัวหน้า

คณะวิชาแบ่งเป้นคณะวิชาต่าง ๆ เช่นเกษตร ชักเยรศาสตร์และ
วิเนนศาสตร์ วิทกกรรมศาสตร์เนนกัน มีคณะคิเนนประธาน มีศาสตราจารย์
จารย์และช่วยศาสตราจารย์เนนแม่กอง ศาสตราจารย์มีสภากรรมการ
เนนผู้สิจี้ ทั่วคความวิโรของเนนเนนนำของคณะคิและอุปนายก

เสเนก เนนคณะคิเลือกอื่น มีผู้แทนจากคณะอาจารย์คณะคิที่สมเป้นคิ
คณะคิได้เวเอน ด้วยเนนผู้คิได้ถูกเสเนกมาห้จำเนน

คิที่เนนนำที่เสเนกความเห็นแก่สภา และมิสิทนีที่จะฝากกฎ้องมีจคัยปกครอง
ภายใน เกี่ยวกับคการเสเนกได้เวเอนเจ้า การปกครองการอยู่กินของ
นักเวเอน การได้เนนคิเวเอนอดก การร่างกฎบิเรงกา กฎ้องมีจคัยที่เสเนก

สำหรับคนที่ขอใ้ได้รับอนุมัติจากธนาคารจึงจะเป็นกำลัง

ขณะดลยระโยชน์แบบคณะที่สภาจะไ้ตั้งขึ้นสำหรับปกครองนดยระโยชน์ของมหาวิทยาลัย คุณผลการจ่ายเงินดลยระโยชน์ การก่อสร้างรักษาทรัพย์สินสมบัติ และติดต่อกับกระทรวงกรมการในเรื่งเงินทุนที่ไ้โบรคชुकตยุนจากรัฐบาล

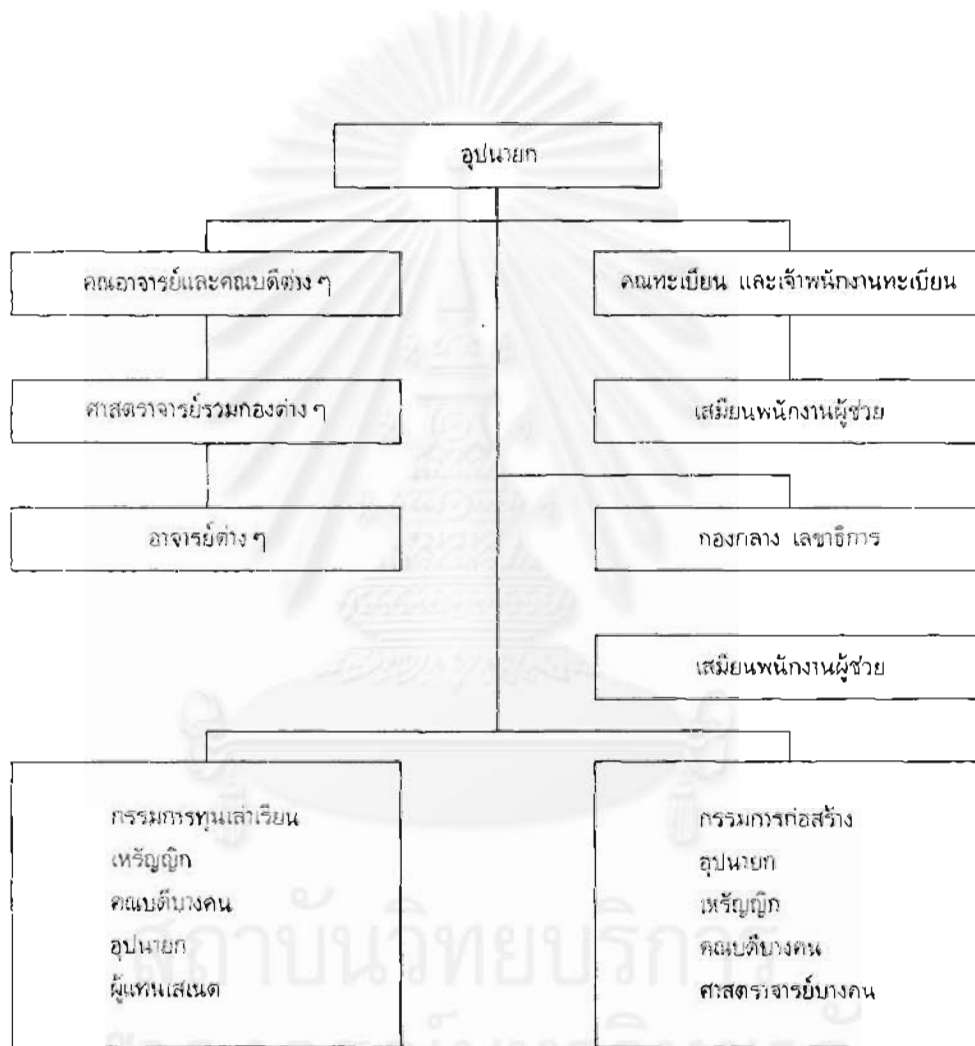
เรื่งการเงิน

มหาวิทยาลัยมีสิทธิที่จะมีทุนแบบเงินหรือทรัพย์สินที่ดิน นิรายไ้ตีประการ

- ๑. รายไ้จึ้จากของดลยระโยชน์
 - ๒. รายไ้จากนักเรียน
 - ๓. รายไ้จากเรื่อไรหรือเงินชุกิต
 - ๔. รายไ้แบบทุนไ้โบรคชुकตยุนจากรัฐบาล
- รายที่ ๑ กับ ๒ นั้น สภาจะไ้ไ้โดยไ้จำกัดความมุ่งหมาย
 รายที่ ๓ นั้นสุดแล้วแต่ความจำกัดของชุกิต
 รายที่ ๔ นี้จำกัดความกฎข้อเสื่งที่จะเป็นหน้าที่ของกระทรวงกรมการ

ผู้มีเงินนี้มาจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะวางลงไ้สภามุขมนตรี
 ทุนที่ไ้โบรคชुकตยุนนี้จะแบ่งออกไ้แบบสองชนิด
 ทุนที่บริหารวางแผนก่อนสำหรับก่อสร้างหรือขยายกิจการ
 ทุนที่ระจำป็นรายชื่ แบบเงินเดือนเจ้าหน้าทีหรือของบประมาณไ้จ่าย
 ในกองต่าง ๆ

กระทรวงพระคลังฯ มีสิทธิที่จะเข้าโย้การจ่าหน้าชุกิตไ้
 โบรคชुकตยุนชุกเวลา และสภาจะก้องเชิญเจ้าพนักงานให้ตรวจรายไ้
 รายจ่าหน้าชุกอื่นแบบรายชื่แบบกรวางเพื่อเพิ่มควมไ้ใจ

รายงานความเห็นในเรียงการสำรวจการศึกษา
เพื่อประกอบพระบรมราชโองบาย เรียงการกึ่งมหาวิทยาลัย

คำปรารภ.

เมื่อรัฐบาลหรือเอกชนจะทำการไป ุ้โตเมนเงินจำนวนมาก
และตั้งการ เวลามากจึงจะได้ผล ควรต้องปฏิบัติการศึกษาความ
สัทธิวิชาศาสตร์ในมาตราเล็ก ๆ เล็กก่อน เพื่อเห็นผลโดยเสีย
เวลาและเสียทุนทรัพย์น้อย เมื่อเห็นว่าผลดีจึงค่อยทำการใหญ่

วิธีปฏิบัติการศึกษาครั้งนี้มีหลายประเภท แต่รวมใจความแบ่งออก
ได้เป็นสองประเภท

- ๑. ทำการจำกัดของจริงในมาตราเล็ก ๆ และในเวลาสั้นๆ
- ๒. ทำการสำรวจทั้งก็ ต้นทุนค่าไรของกิจการที่จะกระทำ
ปัญหาการกึ่งมหาวิทยาลัย คำนึงว่าเป็นการใหญ่และเป็นการ
ที่จะตั้งให้ได้มีประโยชน์แก่ประเทศ และเป็นการ เกี่ยวพันกระทรวง
คณะกรรมการทุนแผนจะทำการปฏิบัติทดลองด้วยเครื่องจำกัดของ จะแผน
การไม่ได้โดยตรง จึงควรใช้วิธีสำรวจแผนการทดลอง
ปัญหาการศึกษาอันอาจทำได้ มีดังต่อไปนี้

- ๑. ในโครงการศึกษาสำหรับชาติ เราควรทำการอุดมศึกษา
วิธีใดบ้าง
- ๒. ในวิธีการอุดมศึกษาร่าง ๆ นั้น เราควรใช้วิธีศึกษาวิชา
สัทธิหรือใด
- ๓. เมื่อเราเห็นควรนิมมหาวิทยาลัยแล้ว จะคิดโครงการ
อย่างไร และจะประกอบการศึกษาต่อกับคณะอุดมศึกษาอย่างอื่นได้

ช่่างไร

๔. จะควรมีมหาวิทยาลัยในชนบทนี้ ศรีธจะควรรักษาหลักการ
มหาวิทยาลัยเป็นกิจขนาด และณะใดจึงควรมี

๕. เมื่อถึงเวลาจะตั้ง ควรจะลงทุนเท่าใด และจะเลือก
ทำสูงเท่าใด และวิธีทำสูงจะเป็นอย่างไร

๖. ผลที่จะได้จากมหาวิทยาลัย กับจะใช้วิธีใดจะเป็นอย่างไร

๗. คณะที่เราเรียกว่า "มหาวิทยาลัย" เก็บวันนี้ จะใช้
แก่นของโครงการที่จะสร้างยื่นต่อไปได้หรือไม่

ก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีทำการสำรวจ จะขอพิจารณาการศึกษา
ทั่วไปเล็กน้อย

วิธีการศึกษาทั่วไป

กิจการศึกษาแม้จะเป็นสามัญ

๑๐. ซึ่งมุ่งศึกษา ซึ่งมีความมุ่งหมายว่าจะต่อไปได้กว้างขวาง
เป็นต้นการศึกษาที่ราษฎรทุกคนพึงหวังและราษฎรจะได้รับ เป็นการศึกษา
ศึกษาที่มีความมุ่งหมาย

ก. ใ้ราษฎรทำมาหากินได้

ข. ใ้เป็นการศึกษาแก่การปกครอง เป็นคนมีความ
ความดี

ค. ใ้ราษฎรมีความรู้อิสภรณ์และหน้าที่ของการ เป็น
คนดี เพื่อเตรียมพร้อมรับใช้ของมโนการปกครองบ้านเมือง
ในอันจะดีศรีหรือทั่วไปตามส่วน

๑๑. ชั้นมัธยมศึกษา แผนโรงเรียนชั้นสูงขึ้นกว่ามัธยม มีหน้าที่เตรียม
ผู้ที่จะเรียนวิชาชีพ หรือศิลปวิทยาศาสตร์ต่อไป

๑๒. ชั้นอุดมศึกษา สำหรับผู้ที่สำเร็จมัธยมและมัธยมศึกษาแล้ว และจะ
ไต่เรียนวิชาชีพ และศิลปวิทยาศาสตร์ เพื่อที่จะคนแบบผู้นำความคึกคักของ
ราชการและทำกิจการต่าง ๆ แบบผู้เจ้ธรรมาวุธหรือรับตำแหน่งรับผิดชอบที่สูง
อุดมศึกษาแบ่งออกได้เป็นสองชนิด

๑๓. วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มีความมุ่งหมายที่จะฝึกฝนให้บุคคล
สามารถเห็นเหตุผลหลักมูลของสิ่งต่าง ๆ แบบความรู้รอบตัว ฝึกฝนให้
ผู้รับผิดชอบและแบบผู้นำราชการทั้งในส่วนความคิดและกิจการ เป็นผู้ที่
สามารถเสาะหาวิชามาให้แบบประโยชน์แก่คณะ ประสิทธิภาพกิจจามและแบบ
ประโยชน์อื่น

๑๔. อาริษยวิทยา กิจการฝึกฝนโดยละเอียด จะทำให้บุคคลสามารถ
ประกอบกิจการทางเทคนิคในกิจการที่จะต้องมีการเตรียมโดยละเอียด
เช่นแพทย์. ผู้ฝึกกฎหมาย. ท่อคำ.

อุดมศึกษาในประเทศไทย

อุดมศึกษาที่ปฏิบัติอยู่ในประเทศไทยเดี๋ยวนี้ มีหลายชนิด

๑. กระทรวงต่าง ๆ ได้ตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับฝึกผู้ที่จะเข้ารับราชการ
ในกระทรวงนั้นโดยละเอียด เช่น

โรงเรียนนายร้อย นายดาบ ของกระทรวงกลาโหม

โรงเรียนนายเรือของกระทรวงทหารเรือ

๒. บางกระทรวงได้ตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับฝึกผู้ที่จะรับราชการใน
กระทรวงนั้นนั้น หรือกระทรวงอื่น ๆ หรือสำหรับฝึกการเทคนิคส่วนตัว

เช่น จุฬาลงกรณ์ "มหาวิทาลัย" ของกระทรวงมหาดไทย

โรงเรียนกฎหมาย ของกระทรวงยุติธรรม

๓. พระศาสนา ที่มีโรงเรียนชั้นอุดมศึกษา สำหรับผู้ที่ศึกษาทาง
พระศาสนา เช่น

มหาสงฆวิทยาลัย

และโรงเรียนนักบวชของพระอารามต่าง ๆ

๔. กรมกระทรวงต่าง ๆ ที่ทำการเสาะหาวิชาหรือทำการแปล
หนังสือ ที่ฝึกฝนทำการให้แบบผู้เจ้ชวชาญไว้สำหรับใช้

กรมวิทยาศาสตร์น้ำของกระทรวงเกษตรธิการ และกรมแยกสาธุ
ของกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม

๕. คณะที่ไม่ใช่รัฐบาลโดยแท้ เช่นเสภาภาษาสยาม ที่ได้ทำการ
อุดมศึกษาไปทางวิทยาศาสตร์ และภาษาบาลี

๖. วิทยาลัยที่ในประเทสยามยังมีไม่มมหาวิทาลัย กระทรวง
มหาดไทยและกระทรวงเสกศึกษาและและเบกชน จึงมีการส่งนักเรียน
ออกไปเรียนต่างประเทศ ซึ่งตั้งมั่นว่าเป็วิธีสำัญส่วนหนึ่งของการ
อุดมศึกษาของประเทสยาม

กิจการอุดมศึกษาของต่างประเทโดยมากมักจะรวมอยู่ในสภาที่
เรียกว่ามหาวิทาลัย มหาวิทาลัยอย่างนี้หมายถึงประเทศเจ้าใจกันเป็น
อันดีไม่มีในประเทสยาม เราจึงมีมหาวิทาลัยต่างประเทเป็นส่วนหนึ่ง
ของการอุดมศึกษาของเรา

หน้าที่ของมหาวิทาลัย

เมื่อจะทำการในมหาวิทาลัยของประเทศนี้เองแล้ว เราควร
พิจารณาว่า กิจของมหาวิทาลัยนั้น มีอะไรบ้าง

๑๐. การเสาะหาวิชา หรือเปิดโอกาสให้ผู้ดุษฎีบัณฑิตเรียนหา การเสาะหาวิชา เลี้ยงดูทำนุบำรุงนักปราชญ์ผู้สามารถเสาะหาวิชา และใช้บัณฑิตในมาลงนฤดุษฎีบัณฑิต เป็นกิจสำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเป็นสมชงต้นความคิดของชาติ เป็นสถานเลี้ยง "คนคิด" ของชาติ

๑๑. ภารกิจของการเสาะหาวิชาที่ ต้องเอามารวางแบบแบบแผน สำตรภักความประพฤติของชาติทั้งในทางธรรมและวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเป็นหลักที่วางอย่างการ เป็นเครื่องวัด เป็นที่เก็บรวบรวม และกำหนดนามเฉพาะเพื่อความลักษณะที่ของตนเอง และช่วยทำการ ศึกษาค้นคว้าที่มิหนำทีคล้ายกับไขของนานาชาติ

๑๒. มหาวิทยาลัยมีกิจสอนนฤดุษฎี ศิลปวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ได้ ผู้มาเรียนฝึกความรู้กว้างขวางเห็น เหตุไฉนกลและใช้ความคิดที่ได้ มังเกิดขึ้นด้วยการ เรือนแบบดลประโยชน์แก่คณะ นอกจากนั้น มหฯ วิทยาลัยอาจจะที่ใจโรง เรือนฝึกฝนวิชาศิลปะบ้างชนิดที่คั้งมิได้ศิลป วิทยาศาสตร์

๑๓. มหาวิทยาลัยมีกิจสอนใล่ดุษฎี เพื่อวัดความรู้ความสามารถ และรับรองเป็นพยานไคยการใ้มีวิญญานกัอยู่ที่สมควร

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ กิจการของมหาวิทยาลัยมีหรือ ๔ ประการนี้ ในประเทศสยามใ้ได้รวมอยู่ในคณะ "มหาวิทยาลัย" แท้จริง "มหาวิทยาลัย" ที่ว่านี้ควรสอนแก่พวกนี้ ฉะนั้นเมื่อมีตำราจะมีมหาวิทยาลัยขึ้นจริง ๆ จึงต้อง มีวิชาแบบของใหม่ และรูปของใหม่ที่ยังไม่เคยทำ ก่อนจะทำจึงควรรู้ต้นเหตุ เสียก่อน

ความมุ่งหมายของการสำรวจจึงเป็นการที่จะหาวิธีที่ขอมป้ผู้คนที่ได้ กล่าวมาในเรื่อกันแล้ว

ซึ่งก็ได้พระราชทานแล้ว การสอนเป็นส่วนหนึ่งของกิจการมหาวิทยาลัย
 เท่านั้น ส่วนเสนาบดีหรือข้าราชการของแบบส่วนตัว การนี้จึงไม่เป็นกิจของ
กระทรวงธรรมการโดยตรง เป็นกิจของรัฐบาล เพราะแบบปัญหาที่จะวางรัฐบาล
 วิทยาศาสตร์ ^{กระทรวง} เมื่อวางตั้งไปแล้ว จึงควรมอบกระทรวงใดหรือคณะใด
 หนึ่งเป็นผู้ดำเนินการให้ด้วยกับรัฐบาลวิทยาศาสตร์

ด้วยเหตุนี้การสำรวจจึงต้องตั้งฐานกว้าง

แนวการสำรวจ

แนวการจะแบ่งได้เป็นสี่ตอน

ตอน ๑ ปัญหาทั่วไป เช่น

ก. การห้ามหาศึนหรือราษฎรเป็นอย่างใด การอุดมศึกษา
 และวิชาอาชีพศึกษาโดยละเอียดจะให้ประโยชน์แก่ราษฎรอย่างไร
 ได้บ้าง และควรรวมกำลังทำในวิชาใดเสียจะได้ผลแก่หมู่ชนหรือ
 หมู่สามัญ

ข. การศึกษานี้ค่า ๆ ทั่ว คือ ปฐมและมัธยมศึกษา มีเพียง
 ใด และส่วนไหนจะเป็นที่มุ่งการอุดมศึกษาได้บ้าง

ค. คณะอุดมศึกษามีอยู่แล้ว จะช่วยหรือจะกีดกันการนิเทศ
 วิทยาศาสตร์บ้างใด จะมีการแก้ไขรวบรวมแข่งขันกันอย่างไร

ตอน ๒ ปัญหาเศรษฐกิจแห่งอุดมศึกษา

ก. รายได้ของประเทศสยามทั้งประเทศ จะมีพอที่จะทำการ
 อุดมศึกษารึหรือไม่

ข. รายจ่ายของประเทศส่วนใดตกเป็นประโยชน์แก่อุดมศึกษา

ค. รัฐบาลใช้เงินค่าศึกษาเท่าใด และในรายจ่ายนี้ตกเป็น
 ประโยชน์แก่อุดมศึกษาเท่าใด

๑. รายได้ของรัฐบาลท้องถิ่น จำนวนเท่าใดข้างมาไว้เป็น
จุดหยุดศึกษาได้

แผนก ๓ การอุดมศึกษาที่มีอยู่เค็ยวัน

ก. คณะอุดมศึกษาที่มีอยู่ในประเทศเค็ยวันเป็นอย่างไรบ้าง
มีใบสิจนอย่างไร คำไว้จำขสมกบัผลที่ได้หรือไม้

ข. การ เบริบมเค็ยมตลมระโยชนันละเงินที่เสียบไป สิคนลัษ
จำนวนผู้เรือม

ค. บุคคลชนิดใดเม่นผู้มาเรือมอุดมศึกษา และเมื่อเรือมเสร็จ
แล้วได้เพิ่มราคาทางการ เมือง. ทาง เศรษฐกิจ. ทางจรรยา. ทาง
ราชการ. ทางศุขาริมาตออย่างไรม้าง

ง. วิธีส่งนักเรียนไปต่างประเทศ มีส่วนและนิมลพิคณมีผู้ที่ได้
รับอุดมศึกษาในประเทศสยามออย่างไรม้าง

แผนก ๔ การมหาวิทยาลัย

ก. "มหาวิทยาลัย" ที่มีอยู่เค็ยวัน มีเงินและทรัพย์สินสมบัติต่อใด
ได้รับควมจุดหยุดจากรัฐบาลในตางใด จากสาธารณชนในตางใด
ผลที่ได้สมกบัเงินที่เสียบไปหรือไม้ ได้เค็ยควมรู้ควมชานาญให้แก่
รัฐบาลออย่างไรม้าง เบนลิ่งจำเบนเพืองใด

ข. "มหาวิทยาลัย" เค็ยวันเพืองคณแก่ควมจำเบนของรक्ति
หรือไม้

ค. "มหาวิทยาลัย" เค็ยวันเพืองคณแก่ควมจำเบนของ
ตำแหน่งประเทศสยามในหมู่ณามประเทศหรือไม้

วิธีคำเนิรการ

เมื่อพิจารณาแนวการสำรวจก็เห็นได้ว่า การที่จะไม่เป็นถึงการ
ภายในของกระทรวงกรมการ เพราะแผนก ๑ จะต้องเกี่ยวไปถึงการ
ปกครอง - มหาดไทย การทำมาหากินของราษฎร - กระทรวงเกษตรกับ
พาณิชย์ การศึกษา - กระทรวงกรมการ

แผนก ๒ การเงินและเศรษฐกิจจะเกี่ยวกับกระทรวงพระคลังฯ
เมฆน้อยมาก แผนก ๓ จะเกี่ยวกับโรงเรียนอุดมและวิชาชีพศึกษาต่าง ๆ
จะเกี่ยวกับทุกกระทรวงที่ปกครองโรงเรียนชนิดนี้ แผนก ๔ เท่านั้น ซึ่ง
จะเกี่ยวกับกรมการโดยนเฉพาะ เพราะ "มหาวิทยาลัย"
แม้ เขินตกไปอยู่ในใ้ความปกครองของกระทรวงนั้น

ด้วยเหตุนี้การสำรวจนี้ เมื่อจะคำริขึ้นแล้ว ต้องคำริเบเนถึงการของ
รัฐบาลรวมกัน ควรตั้งกรมการประกอบจากกระทรวง ต่างเพื่อคำเนิร
รัฐบาลไทยช่วยร่วมมือกับ

สภาสำรวจนี้ควรตั้ง เปนพิเศษ

สถานที่ควรมีที่ปรึกษาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการศึกษามาจากต่าง
ประเทศเพราะ

- ๑. เวลาในในประเทศสยามยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญทางศึกษา
ผู้ที่มีได้ทำการติดต่อกับกระทรวงใดกระทรวงหนึ่งแล้ว
- ๒. ถ้าจะเลือกผู้เชี่ยวชาญจากกระทรวงใดก็ตาม ยังจะเม
ที่สงสัยได้ว่าผู้นั้นจะเข้าใจช่วยกระทรวงของตน
- ๓. เรื่องนี้ vested interest
- ๔. อาจหาผู้เชี่ยวชาญที่ได้เคยทำสำรวจในเมื่งอื่นมาแล้ว
- ๕. จะเปนที่เชื่อถือแก่นานาประเทศ

๖. จะเป็นคนกลางจริงและแต่เป็นการไปไม่อย่างกว้างขวาง
ไม่มีปัญหาต้องที่เสกๆ น้อยๆ มาเป็นกัจจวล

๗. เมื่อเสร็จการแล้วจะได้อะไรหน้าที่ไม่ต้องคำปรึกษาเห็น
ให้ทำ เบนราคไปไม่หมายสิ่งผู้ใดในประเทศสยาม ย่อมจะทำให้ผู้นั้น
กล้าพูดอย่างข่างโดย ไม่ต้องงคิดเกรงใจหรือมีถึงการภายหลัง

ระเบียบการสำรวจ

ด้วยเหตุนี้ในที่มีใจขอเสนอระเบียบการสำรวจเป็นข้อดังนี้

๑. กรรมการของคณะผู้ฝ่ายสยามหนึ่งหรือสามนาย เป็นผู้รับผิดชอบคำปรึกษา

๒. ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศหนึ่งหรือสองนาย เป็นผู้ทำการสำรวจหรือเขียนรายงาน

๓. ผู้ช่วยป็นมาช้วิเคราะห์จากกระทรวงต่าง ๆ มี มหาดไทย
คลัง ขบวนการ เป็นต้น เป็นผู้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่กระทรวง

๔. เสนอแผนปฏิบัติงานจ้างขึ้นชั่วคราว

ฝ่ายการดำเนินงานจะต้องมีค่าใช้จ่ายนี้

๑. กรรมการไม่มีเงินเดือน

๒. ผู้เชี่ยวชาญได้เงินเดือนตามแต่กรรมการจะตกลงกับบุคคล
ได้ ประมาณว่าจะเป็นคนละ ๒๐,๐๐๐ - ๓๐,๐๐๐ บาทต่อปี

ค่าเดินทางของผู้เชี่ยวชาญปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท

๓. ค่าเดินทางของเจ้าพนักงานปีละ ๕,๐๐๐ บาท

๔. เงินเดือนเสียนพนักงานปีละ ๒,๕๐๐ บาท

๕. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหรือกระทรวงขบวนการควรวหา
ที่ทำงานได้

วิหาคูเจ้าชายนุ ควร เป็นถึงของกรมการจะจัด

ในคืนนี้อธิบายความที่ทราบมาว่า

๑. แขนงเขาเนราตเออคูเคอ์มีของรชคิเสลเสอชมุตนิชิได้รับ
รองว่า เมื่อรัฐบาลสยามจะขอเรือเชิญได้เขาเข้ามาทำการสำรวจ
การศึกษารองประเทศสยามแล้ว เขารับจะลาผู้เจ้าชายนุให้ แต่ได้
รัฐบาลสยามอนุญาตให้เงินเดือน และบางทีจะช่วยในการพิมพ์กระดาษ
รายงานก็ได้เป็นสมมติความรู้แก่โลก

เมื่อมีการสำรวจเป็นขึ้นเป็นอนึ่งอย่างนี้ บางทีจะเป็นหนทาง
ที่จะชักชวนให้แขนงเขาเนราตเออคูเคอ์นั้นแนะนำให้คณะรชคิเสลเสอช
มุตนิชิทำการร่วมมือในการอุดมศึกษามองแขนงได้

๒. แขนงสำรวจแห่งสันนิบาตชาติได้เคยทำการสำรวจการ
สาธารณสุขในมณฑลชิวาน และที่จังหวัดมณฑลจะแสดงความเข้าใจ
ใตักับมณฑลสยาม และอาจมีวิชาสาหาผู้สำรวจมาได้ได้

กำหนดเวลาที่จะตั้งการ แบ่งเป็นสามภาค

ภาค ๑ การตั้งกรมการ และกรมการหาจ้างผู้เจ้าชายนุ

๖ - ๘ เดือน

ภาค ๒ ผู้เจ้าชายนุเที่ยวทำการสำรวจในทุ่งและหัวเมือง

๑ ปี

ภาค ๓ เขียนและพิมพ์รายงาน ๑ ปี

การแบ่งภาคนี้ในเวลาห่างวังคงจะกำหนดลงไม่ได้เห็นขาด
อาจเขียนตกลงสำรวจตกลง แต่อย่างไรเสียก็ดี ควรได้มีสภาพใน
สองปีครึ่ง

เรื่องรายงาน

รายงานของผู้เชี่ยวชาญควรให้พิจารณา ๔ ข้อ

๑. รายงานพรรณนาถึงการ เสนอไปของกิจการต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การอุดมศึกษาในสมัยนี้
๒. รายงานพรรณนาถึงโอกาสต่าง ๆ ในประเทศสยาม ที่จะประกอบ การอุดมศึกษา และในแผนกใดบ้างของชีวิต ราษฎรอุดมศึกษาจะนำประโยชน์ไปให้มากที่สุด
๓. รายงานคำวิจารณ์วางโครงการอุดมศึกษา ว่าด้วยหลัก ๓ ประการ คือ ทุน เวลา และหลักสูตร

หลักทุน

๑. ภายในกรอบงบประมาณที่โปรดให้อยู่เดี๋ยวนี้ สำหรับอุดมศึกษาจะวาง ระดับหลักสูตรใดสูงเกินง่า และควรใช้เวลานานเท่าใดที่จะให้การถึงระดับหลักสูตรนี้ได้จริงจัง
๒. ส่วนใดของรายจ่ายทั้งหมดของรัฐบาลควรจัดให้แก่อการศึกษา และจากจุดนี้ที่จัดให้แก่อการศึกษานี้ ส่วนใดควรจ่ายเป็นทุนสำหรับอุดมศึกษาจึงจะเพียงพอกับความ ต้องการของประเทศ

หลักเวลา

ถ้าให้ทุนน้อย แต่ระดับหลักสูตรสูงก็จำเป็นที่จะต้องให้เวลานาน ถ้าแม่ทุนมากและระดับหลักสูตรต่ำ เวลาที่ย่อมจะไม่ค่อยให้มาก

หลักการ

ก. ควรพิจารณาว่าหลักการอุดมศึกษาควร เสนออย่างไร
จึงจะได้ส่วนสนับสนุนและมัธยมศึกษา

ข. ระเบียบหลักสูตรข้อใดจึงจะให้ผลเศรษฐกิจอันดีแก่
บ้านเมือง

ค. ระเบียบหลักสูตรข้อใดจึงจะรับภาระน้อยลงไว้ใจ
จากต่างประเทศได้

๔. รายงานวิจัยกิจการมหาวิทยาลัย

ถ้าแม้เราตกลงเห็นว่า ควรนิมมหาวิทยาลัยแล้ว จะต้อง
สำรวจว่า

ก. มหาวิทยาลัยนี้จะทำการสอนศิลปวิทยาศาสตร์
กว้างขวาง หรือจะสอนวิชาชีพเท่านั้น หรือจะสอนทั้ง
สองอย่าง

ข. เมื่อจะสอนวิชาชีพแล้ว จะต้องวางระเบียบมเลียม
ได้แน่นอน ว่าจะมีการศึกษาต่อจากคณะมัโรง เวียนวิชาชีพ
ของกระทรวงต่าง ๆ อย่างไร เพื่อไม่ให้งานซ้ำหรือแบ่งกัน

ค. การสอนที่มหาวิทยาลัยกับการส่งเด็ก เวียนไปเรียน
ต่างประเทศต่างวางระเบียบให้สอดคล้องกัน เพื่อทั้งสองวิธี
จะได้ไม่แก่งแย่งกัน

ง. จะต้องทำการเจ้าหน้าที่และอาณาเขต
กิจการ เลียนมัโรง เวียน หรือสถาน-ศึกษาเลขศักดิ์ชั้นอุดม
ศึกษา

๑. จะถือว่าวางระเบียบปกครองของมหาวิทยาลัยที่สร้างขึ้น
นี้ให้ตั้งกรมบริหาร และจัดการให้รัฐบาลรับรองยกย่องผู้
เขียนสำเร็จออกมาตามสมควร

รวมใจความมีปฐุทธาสำคัญที่จะต้องตัดสินใจให้แจ่มแจ้ง คือ

๑. ในกรมงบประมาณที่โปรดให้แก่อธิการบดี
เคี้ยวไว้รวมทั้งงบประมาณของโรงเรียนที่ต่างหากมารวมเข้า
ในมหาวิทยาลัยได้ จะจัดการมหาวิทยาลัยชนิดใดขึ้นได้
จะมีระดับหลักสูตรสูงเพียงใด จะพิจารณา เวลาเท่าใดจึงจะจัด
สำเร็จ

๒. ถ้าแม้จะนิยระดับหลักสูตร เบนเกณฑ์แล้ว จะต้อง
เพิ่มเงินเท่าใด และให้เวลาเท่าใด จึงจะได้มหาวิทยาลัย
ทั้งประสงค์

ผลของการสำรวจ

ผลของการสำรวจนี้มีดังต่อไปนี้

- ๑. เราจะทราบการแบบไปของการอุดมศึกษาที่มีอยู่
ได้ดังนี้
- ๒. เราจะทราบความคั่งค้างการของชนิดของอุดมศึกษา
ของชาติ
- ๓. เราจะได้ทราบว่าการอุดมศึกษาจะแบบราคา
เท่าใดจึงจะสมกับตำแหน่งเศรษฐกิจของประเทศ
- ๔. เราจะได้รู้ขีดความสามารถวางระเบียบ

๕. ถึงแม้เมื่อพิจารณาจากงานนี้แล้ว เห็นว่าเรา
ไม่ควรรักษาการอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัย เราจะได้รู้ว่าเหตุใด
จึงไม่ควรมี

๖. ถึงแม้เราจะไม่สามารถทำตามคำแนะนำของสำรวจ
อันนี้ ความรู้ว่าเมื่อมีที่ได้ทำการสำรวจนี้มีการอุดมศึกษา
อย่างไรบ้าง จะเผยแพร่โฆษณาสำหรับเมื่ออีกสิบปีภายหน้า
เราจะสำรวจอีกทีหนึ่งก็จะแลเห็นได้ ว่าสิ่งใดจำเป็น
สิ่งใดควรยกเลิก

รวบรวมใจความว่า ถ้าแม้การสำรวจนี้ทำให้เราขอบัญหาได้ว่า
เหตุใดจึงควรมี หรือไม่ควรมี มหาวิทยาลัยแล้ว และถ้าเรามาถึงซึ่งความ
เห็นว่า มหาวิทยาลัยนี้สมควรของชาติ ไม่ใช่กิจของกระทรวงใดกระทรวง
หนึ่งโดยเฉพาะ ก็เห็นว่าโดยตลอดก็จะเสียเงินเสียเวลาได้ เพราะการ
นี้จะลงมือทำการใหญ่โตซึ่งจะต้องเสียเงินมาก ถ้าทำด้วยรู้เหตุผลดีที่ว่า
สาเหตุการทดลองในมหาวิทยาลัยใหญ่โต เป็นอุปสรรคของกิจการที่หนักแน่น แม้
รัฐบาลไม่เห็นด้วยกับรายงานนี้ จะไม่รับทำตามทั้งหมดหรือแต่บางส่วน
รายงานนี้ก็เป็นประโยชน์ในงานแผนงานว่าเหตุใดรัฐบาลจึงไม่ทำตาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนวิฑู
วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๔

แจ้งความมายังพระทิวณสารา

ฉันคิดจะเขียนรายงานเรื่องมหาวิทยาลัย
ที่บังขาดอยู่อีกให้ครบเสียก่อน แล้วจึงจะแจกกรรมการไปอ่าน แต่ฉันเจ็บ
เป็นไข้หวัด เป็นทีชอย่างแรงมาหลายวัน จนเดี๋ยวนี้ก็ยังไม่หาย เลยไม่ได้
เขียน ยังอยู่ซุกห้องนอนเดียวเท่านี้ ที่เขียนไว้และได้พิมพ์แล้วนั้น ขอให้ส่ง
ไปให้กรรมการคนละฉบับให้อ่านและติเคียน ทั้งทวง แนะนำ โดยไม่ต้อง
เกรงใจกันเลย ทั้งถ้อยคำที่ไม่เหมาะก็ขอให้แนะนำคำอื่นให้ควบ แล้วจะ
ได้ประชุมหารือกันเป็นอันเสร็จไป ขอให้เขาทราบด้วยว่ายังมีข้ออีกสอง
สามเรื่อง แล้วจะส่งให้คุณ ขอให้รีบส่งที่พิมพ์ไว้แล้วนี้ให้คุณกันเสียก่อน

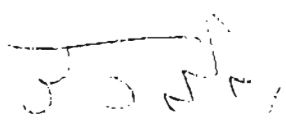
๒๒/๓/๖๔

วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔

แจ้งความมายังพระตำหนัก

ด้วยฉันได้ร่างรายงานเรื่องมหาวิทยาลัยไว้นาน

แล้ว แต่ยังคงขาคอยู่ข้างคอกซึ่งยังไม่แน่ใจและยังไม่จบเรื่องด้วยจึงได้
 รอไว้ แต่บัดนี้เห็นว่าทำได้เขียนไว้แล้วควรจะมีพิมพ์ได้ เมื่อมีอีกก็พิมพ์ต่อไป
 จึงส่งร่างนั้นมาให้ ขอให้อภัยให้ใครพิมพ์สำเนาเล่มนี้สำหรับส่งให้กรม
 การพิจารณาทุกคน เพื่อให้มีเวลาอ่านและทักท้วงแนะนำแก้ไข แล้วจะได้
 พูกรับในที่ประชุม ที่ยังขาคอยู่ก็เรื่องกลไกกรรมและสัทธิกรรม ฉันให้อภัยให้
 อาจารย์ที่มหาวิทยาลัยพิจารณา และได้พูกรับหมอบคารร์และหมอบโจนส์แล้ว
 ไม่นานก็จะเขียนความเห็น และยังมีความเห็นบางอย่างที่ได้เขียนไว้แล้ว
 แต่จะเก็บไว้ดูอีกก่อน เพียงเท่าที่ส่งมานี้ก็มากอยู่แล้ว ขอให้ใครอุทิศ
 เวลาให้สักหน่อย ขอบอกให้พิมพ์เร็วๆ ฉันเชี่ยขามาเสียนาน เป็นความผิด
 จริงๆ เคียวนี้ของรีบ ฉันได้แก้เพิ่มเติมหลายแห่ง ให้ดูให้ดีถ้วน สงสัย
 อะไรคอกไหนให้ถามฉันอย่าข่มขาม ออกเช็คเรื่องหนังสือพิมพ์ ส.ภ.ส.
 ฉันเขียนส่งไปทีไร เขาพิมพ์คอกๆหล่นๆมากเหลือเกิน น่ารำคาญ

ว.อ. เสงี่ยมประจักษ์ ก.ภ.ภ.ท. ขอรับแจ้งด้วย
สินธอ เลขที่ ๖๖๖๖๖๖ ต่อไปจะถือว่า
 เสงี่ยม

ก็จะต้องตั้งกรมการขึ้นทุกคน ให้เดินทางไปศึกษาเรื่องมหาวิทยาลัยใน
 ประเทศสำคัญ ๆ เพื่อได้ความรู้มาเป็นบรรทัดฐานในการดำรงชีวิตสังคม-
 วิทยาลัยในปี ๖๖ นี้ ก็ได้เคยใช้กันมาหลายระลอกแล้ว เป็นวิธีอันหนึ่ง
 เพราะเป็นการให้โอกาสแก่ตนเองได้ไปเปิดหูเปิดตา มีความรู้เพิ่ม
 ขึ้น และนอกจากจะเป็นผู้มาแนะนำเท่านั้น ยังอาจเป็นผู้ดำเนินการ
 คอยไปคอย แต่วิธีนี้ขอมเมื่องเงินมากและผลที่จะได้มันไม่สู้จะแน่แท้
 ส่วนการหาผู้เชี่ยวชาญมาจากคณะใดคณะหนึ่ง เช่น รอคเคเฟด เดอ บูลดิ้ง
 เป็นต้น ซึ่งได้ทำการสำรวจการศึกษาทั่วโลกมานานแล้วนี้ ขอมจะได้
 คิดเป็นแน่ และการจ่ายเงินก็เห็นจะเปลืองน้อยกว่า ด้วยเหตุนี้กรมการจึง
 เห็นว่าต่อไปภายหน้าควรมีการสำรวจและพิจารณาปัญหาเรื่องมหาวิทยาลัย
 อีกครั้งหนึ่ง และควรมหาผู้เชี่ยวชาญมาเป็นพิเศษอาศัยว่ามาแล้วนี้.

ในขณะที่ยังไม่มีการผู้เชี่ยวชาญสำรวจและช่วยคิดและแนะนำนี้ กรมการ
 ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งขึ้นทุกที่ได้พยายามพิจารณา และถก
 ทว ข เช่น ความความสามารถซึ่งจำกัดมาก เพราะขาดความรู้ ทั้งคนต่าง
 ราชการ เรื่องมหาวิทยาลัยเพียงที่ได้เคยพบเห็นมาเองหรือได้ถามในหนังสือ
 มาบ้าง ต้องแสวงหาความรู้เพิ่มเติมโดยคนหาในหนังสือที่กั้นอยู่นั้นและที่
 ---สั่งเข้ามาบ้าง ส่วนการที่จะลงความเห็นว่าจะควรแก้ไขเปลี่ยนแปลง
 อะไรและวางรูปแบบการอย่างใดนั้น กรมการถือหลักว่าควรอุปถัมภ์ให้เหมาะ
 แก่ประเทศไทย เปิดถึงลัทธิธรรมเนียมของไทย ความประสงค์ของ
 ประเทศ และหาพจว่าเป็น สิ่งเปิดถึงการเงินด้วย สิ่งโดยที่ไม่ควร
 แก่ถึงใจ สิ่งใดควรทำควรไม่สมควร เริ่มแรก แต่สิ่งที่ยังทำไม่ได้หรือยังไม่ถึง
 เวลาที่จะทำได้ก็ควรระสีไว้ และยึดถือเป็นความมุ่งหมายไว้สำหรับเป็น

ใบสมัครได้ตรวจสอบความรู้เรื่องมหาวิทยาลัยแล้ว ๆ ไม่

ให้ความพอเป็นสง่า เหมือนมหาวิทยาลัยในนานาประเทศและมีลักษณะพิเศษแตกต่าง
ต่างกันเป็นอันมาก แม้ในประเทศเดียวกันก็มีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ กัน เช่น
ประเทศอังกฤษและสหภาพรัฐอเมริกา เป็นต้น ที่ว่าต่างกันนี้คือ ต่างกัน
ในกำเนิด.ฐานะ.สิทธิ.การปกครอง.ความจำนง.วงงาน.ขนาด.ทุนรอน
และอื่น ๆ อีกหลายอย่าง กล่าวพอเป็นสง่าเรียบร้อยแล้ว.

๑. มหาวิทยาลัยที่จัดเป็นโรงเรียนของวัดในสมัยเก่า ขึ้นตรงต่อวัด เป็น
ที่ศึกษาเทวศาสตร์และศาสนธรรม มีการปกครองตามแบบวัดควบคุมนักเรียน
ด้วยวินัยของวัด ก่อมาขยายการกว้างออกไปแล้วสมัย การปกครองก็เปลี่ยน
แบบลงไม่ มีอิสรภาพมากขึ้นทุกทีจนหลุดจากวัด

๒. มหาวิทยาลัยที่มีผู้เข้ามุงกันตั้งขึ้น และรัฐบาลรับรองและควบคุม

๓. มหาวิทยาลัยที่บุคคลคนเดียวตั้งขึ้น

๔. มหาวิทยาลัยที่รัฐบาลตั้งขึ้น

๕. มหาวิทยาลัยที่เทศบาลตั้งขึ้น

๖. โรงเรียนอุดมศึกษาที่มีอยู่แต่เดิม แยกกันหลายแห่ง รวมกันเข้า แล้วยก
ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ในประเทศนี้เห็นมหาวิทยาลัยอิสระระกัม เป็นของ
รัฐบาลก็มี

มหาวิทยาลัยกำเนิดต่างกันดังนี้ ส่วนฐานะและสิทธิของมหาวิทยาลัย
ก็ต่างกันตามกำเนิด จำพวกที่รัฐบาลตั้งขึ้น มีอิสรภาพเต็มที่ทุกทาง
โดยได้รับสิทธิจากรัฐบาล จำพวกที่รัฐบาลตั้งขึ้นแต่ตั้งอยู่ในความควบคุมของ

รัฐบาลและได้ทุนจากรัฐบาลมาใช้จ่ายอย่างโรง เรียนของรัฐบาล และมี
อิสระภาคในการปกครองภายในและในทางอื่นอีกมากมายน้อยบ้าง.

ส่วนความจำนงก็ต่างกัน นิเทศวิद्याลย์ก็มุ่งแต่จะสอนวิชาและอบรม
นักเขียนเท่านั้น และนิเทศวิद्याลย์ก็มุ่งในทางสาร วจครววจกันและส่งเสริม
วิชาชั้นสูงมากกว่าการสอน มหาวิद्याลย์ก็เห็นแต่ความร่วมมือและให้
ปริญญาเท่านั้น แต่ในสมัยนิเทศวิद्याลย์ก็สั่งสอนวิชาที่กิจการนี้ควมกันไม่
มีติดกันบ้างก็แต่เพียงให้น้ำหนักมากไ้มากกว่ากันเท่านั้น

ในประเทศเยอรมัน ซึ่งมหาวิद्याลย์เป็นของรัฐบาลทั้งหมคและมีลักษณะ
คล้ายกันทั้งสิ้น ศาสตราจารย์ประจำแขนงวิชาซึ่ง เป็นชั้นหัวหน้านี้มีอิสระภาพ
มากในการที่จะสอนหรือไม่สอน ในข้อบังคับมีจำกัดจำนวนเวลาสอนอย่างน้อย
ที่สุดไว้เท่านั้น กับให้เวลาไม่ต้องสอนเองก็ได้ทั้งนี้ เพื่อให้ศาสตราจารย์
เช่นนี้ได้มีเวลาอุทิศตัวให้แก่การสารวจครววจกัน ส่งเสริมวิชาชั้นสูงอย่าง
เข้มงวด ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศและมนุษยชาติ การลดตนลงเป็นหน้าที่
ของศาสตราจารย์ของลงไม่ นั่นแสดงให้เห็นว่าเขาให้น้ำหนักแก่การสารวจ
ครววจกันมากเพียงใด.

มหาวิद्याลย์มีการบังคับให้ศาสตราจารย์ยอมมากจนหาเวลาทำการ
ครววจกันและแต่งหนังสือไม่ค่อยจะได้ก็มี เช่นในสหพันธรัฐอเมริกาเป็นต้น แต่
ก็มีข้อยกเว้นแห่ง ไ้โดยมากเฉลี่ย เวลาให้พอคิ ๆ กัน.

ส่วนมหาวิद्याลย์ที่ห้ามีค่าน้ำที่สขบได้เท่านั้น ดูเหมือนไม่ผิดแล้ว
ตอนตอนยูนิเวอร์ซิตีเคยเป็นดังนี้ แต่ต่อมาได้รวมโรง เรียนต่าง ๆ ที่เคย
แยกกันอยู่เข้าเป็นยูนิเวอร์ซิตีอันเดียว เรียกว่า ตอนตอนยูนิเวอร์ซิตี มีลักษณะ
เป็นที่สขบและสขบได้ ให้ปริญญา และทำการครววจกันด้วย.)

งบประมาณของมหาวิทยาลัยนั้นต่าง ๆ กันมาก สุดแล้วแต่ทุนรอนที่มีอยู่
 และจำนวนมุ่งหมายซึ่งมีเหตุอยู่ในฐานะและความประสงค์ของท้องถิ่น
 หนึ่ง มหาวิทยาลัยที่มีการสอนเพียง ๓ - ๔ หมวดก็มี (คือ วิทยาศาสตร์,
 ธรรมศาสตร์, สถาปัตยกรรมและอักษรศาสตร์, แลเกษตรศาสตร์) ก็ล้นมือ
 กว่านี้และมากกว่านี้ก็มี โรงเรียนการช่างก่อสร้าง ช่างกล และช่างดูไม้
 มักจะมีต่างหาก เทียบกับมหาวิทยาลัย แต่ที่รวมอยู่ในมหาวิทยาลัยเดียวกัน
 กับคณะอื่น ๆ ก็มี การแบ่งวิชาเป็นหมวด ๆ เช่นนี้ต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่า
 หมวดศิลปวิทยาในมหาวิทยาลัยเยอรมันโดยมากรวมศิลปวิทยาทั้ง ๆ กับประวั
 ศาสตร์, อักษรศาสตร์ (ภาษาเก่าและใหม่), โบราณคดี, เศรษฐศาสตร์
 สถาปัตยกรรมหรือที่เรียกกันในวิชาวิทยาศาสตร์, คณิตศาสตร์, เศรษฐศาสตร์
 และการคลังเข้าไว้ในหมวดเดียวกัน แต่ที่มารวมก็จะแบ่งวิชาเหล่านี้สถา
 ปัตยกรรม ออกไว้ต่างหากและบางแห่งก็แยกการเมือง เศรษฐศาสตร์และการคลัง
 ไว้ต่างหากในคณะหนึ่ง ส่วนวิศวกรรมศาสตร์นั้นในประเทศเยอรมันและ
 ประเทศใกล้เคียงในคอนติเนนตยุโรป มักจะอยู่ต่างหากมิใช่ เรียกว่า
 Technische Hochschule หรือ Polytechnicum นิฐานะเท่ายูนิเวอร์ซิตีและ
 มีลักษณะเป็นยูนิเวอร์ซิตีทุกประการ ในบางแห่งก็รวมประวัติกรรมกับ
 โรงเรียนชั้นสูงสุดของอยู่ต่างหาก นิฐานะสูงขึ้นไปทุกชั้นเท่ามหาวิทยาลัย
 นิฐานะสูงขึ้นไปทุกชั้นเท่ามหาวิทยาลัย แต่ไม่นับว่าเป็นยูนิเวอร์ซิตี และไม่
 รวมเข้าด้วย ยังคงแยกอยู่อย่างนั้น ในประเทศอื่น ๆ ไม่แยกเช่นนี้ และ
 มหาวิทยาลัยมีลักษณะต่างกันอย่างนี้ ช่างพวกมหาวิทยาลัยเก่า ๆ มักจะได้นำ
 หนักมากเปิดทาง เกษตรศาสตร์, ธรรมศาสตร์, บัญชีศาสตร์และประวัติศาสตร์
 จากพวกใหม่ ๆ ได้นำหนักไปในทางวิทยาศาสตร์หรือทางวิศวกรรมศาสตร์

พาณิชย์ศาสตร์และทางวิศวกรรม มักจะขุดลอกตามล่องที่ มหาวิทยาลัยก็อยู่ใน
 ทำการค้าขายก็สอนวิชาที่เกี่ยวกับการค้าขายเป็นสำคัญ ในประเทศอังกฤษ
 มีหลายแห่ง (Manchester, Birmingham, Liverpool etc.) ในสหภาพรัฐก็มี
 หลายแห่ง Boston University และ College of Business Administration เป็น
 ส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย และยังมีมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เข้าในประเภท
 Universities of Commerce มหาวิทยาลัยอื่น ๆ มักจะมีการสอนวิชาทุก
 หมวด วิชาหนึ่งจนกระทั่งหรือโททศาสตร์ และบางมหาวิทยาลัยก็มีค่าง ๆ
 กัน วิทยาลัยเรียนโดยลำพังเป็น Academy ก็มี อยู่ใน Polytechnicum หรือ
 อยู่ในมหาวิทยาลัยจากทุกภูมิภาคก็มี

ในเรื่องทุนรอนและขนาดนั้น ย่อมมีต่าง ๆ กันมาก มหาวิทยาลัย
 ชีตขนาดใหญ่มักมี หอเรียนและทุนทรัพย์มาก หากแต่ประโยชน์ที่
 ได้ ส่วนมหาวิทยาลัยของรัฐมาหรือของเทศบาลก็ต้องอาศัยเงินของรัฐบาล
 หรือของ เทศบาลที่มอบให้ใช้ตามงบประมาณเป็นส่วนใหญ่ และยังมีทุนทรัพย์
 ของมหาวิทยาลัยเองต่อหาผลประโยชน์มาเจือจางได้มากบ้างน้อยบ้าง
 นอกจากรายได้ที่เก็บจากนักเรียน

การปกครองควบคุมนักเรียนมีต่างกันในหลายวิธี ทบจะแยกออกได้กว้าง
 กว้าง ๆ เป็น ๒ ประเภท คือวิทยาลัย (colleges) เป็นสำนักสำหรับนักเรียนชั้น
 ประจํา แยกเป็นคณะ ๆ มีอาจารย์สอนและความคุมประจำคณะ อีกวิธีหนึ่ง
 มีแต่สถานศึกษา ส่วนนักเรียนจะอยู่ที่ไหนก็ได้ตามใจ การควบคุมก็หลวม ๆ
 แต่ในระหว่าง ๒ ประเภทนี้ยังมีอย่างอื่น ๆ อีก - เป็นต้นว่ามีสถานศึกษา
 รวมกัน และมีที่สำเร็จให้นักเรียนอยู่ได้ด้วย นักเรียนก็อยู่นอกสำนัก College.

ลึกลับ ฯลฯ การแบ่งนักเรียนหรืออาจารย์เป็นคณะ ๆ ก็มีต่าง ๆ กัน ใน
ยุโรปภาคใต้สมัยเก่าเคยถือนักเรียนเป็นเกณฑ์สำหรับแบ่งคณะ เพราะนักเรียน
เป็นชาวนครรัฐเห็นว่า เป็นผู้ใหญ่แล้วทั้งนั้น ปล่อยให้ปากเสียงมาก จน
กระทั่งระเบียบการปกครองและวิธีค่า นิรการมหาวิทยาลัยก็ยอมไปตาม
ความเห็นของนักเรียน และเนื่องจากเหตุที่มีชาวต่างประเทศไปเรียนมาก
จึงแบ่งคณะเป็นชาติ ๆ (เรียกตามภาษาละตินว่า (Nationes) ที่จัดตั้งนี้ มีที่
Bologna และ Paris เป็นต้น แต่ทางฝ่ายข้างเหนือนักเรียนเป็นเด็กมาก (เคย
รับกันทั้งแต่อายุ ๑๒-๑๓ ขวบ ก็มี) การแบ่งคณะจึงต้องถืออาจารย์เป็นเกณฑ์
และวิธีปกครองก็เป็นไปตามเห็น ต่อมาภายหลัง จึงได้แบ่งคณะตามอาจารย์
และหมวดวิชา เรียกว่า Colleges หรือ Facultates นักเรียนเรียนวิชา
หมวดใดก็สังกัดคณะที่มีอาจารย์สอนวิชาหมวดนั้น การแบ่งคณะตามอาจารย์
ผู้สอนวิชาเป็นหมวด ๆ ไปตั้งนี้ได้คำกั้หมายจนบัดนี้ เว้นแต่มหาวิทยาลัยที่มี
คณาจารย์อย่างออกส่พรคและเคมยริค ฯลฯ มีวิธีปกครองไปอีกอย่างหนึ่ง

บัดนี้ จะลองกล่าวถึงคำเรียกโรงเรียนอุดมศึกษาชั้นสูงซึ่งมีอยู่หลายชนิด
และเรียกต่าง ๆ กันปะปนจนทำให้หลงงงเข้าใจผิดไปได้มาก คำว่ามหาวิทยาลัย
ของไทยเราเป็นคำที่เหมาะสมอยู่ แต่อาจจะแปลว่ายูนิเวอร์ซิตีเท่านั้นแล้ว
จะกินความแคบและอาจทำให้เข้าใจผิดได้บ้าง คำว่ามหาวิทยาลัยถ้าใช้
เป็นความหมายของชั้นของโรงเรียนแล้ว จะแปลไทยว่าดี โรงเรียนอุดม
ศึกษาในนานาประเทศเรียกกันต่าง ๆ นอกจากคำที่เอียงไปจากคำละตินว่า
Universitas ก็ University, Universität, Université etc. (แต่ยังมีคำว่า College
(Collegium) (และ Academy, Académie (Academia) และในประเทศ
เยอรมันถึงใช้คำว่า Hochschule อีกซึ่งเป็นคำเรียกโรงเรียนชั้นสูงสุดทั้งนั้น และ

เรียกตามภาษาไทยว่ามหาวิทยาลัยได้ทั้งสิ้น คำว่า University, College, Academy และ Hochschule นี้ใช้สลับกันมาก ไม่มีใครมีเกณฑ์แน่ชัดใด
 โรงเรียนที่มีฐานะชั้นสูงที่ควรจะเรียกว่ายูนิเวอร์ซิตีได้ แต่เรียกว่าคอลเลจ
 ก็มี โรงเรียนที่มีฐานะค่อนข้างต่ำ แต่เรียกว่ายูนิเวอร์ซิตีก็มี (ในสหภาพรัฐ
 อเมริกา) โรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่เรียกว่า College หรือ High School
 ก็มี โรงเรียนสอนวิชาสำหรับไปประกอบอาชีพซึ่งไม่มีฐานะชั้นมหาวิทยาลัย
 แต่เรียกว่าคอลเลจ, ไฮสกูลหรืออาคาเดมีก็มี ด้วยเหตุนี้เมื่อได้ยินคำเรียก
 อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วยังทราบไม่ได้อาจเป็นโรงเรียนชั้นใด เว้นแต่คำว่า
 ยูนิเวอร์ซิตีเท่านั้นใช้สำหรับโรงเรียนชั้นสูงจริง ๆ นอกจากบางแห่งที่เรียก
 โรงเรียนที่ยังไม่มีฐานะสูงพอว่ายูนิเวอร์ซิตี แต่มีข้อเสียหมดไปแล้ว ที่ต้อง
 กล่าวถึงเรื่องนี้ก็เพราะว่ามีคนเห็นกันมากกว่าศาลากลางมหาวิทยาลัยยังไม่มี
 ฐานะสูงพอที่จะเรียกว่ายูนิเวอร์ซิตี แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการที่จะเรียกว่ายูนิเวอร์ซิตี
 ได้หรือไม่นั้น เราได้ดูที่ความสูงต่ำของหลักสูตรไม่ ดูที่ลักษณะของโรงเรียน
 มากกว่าดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า.

นอกจากเรียกมหาวิทยาลัยด้วยคำต่าง ๆ กันดังนี้แล้ว ยังมีต่างกันเ็น
 ทางชั้นชั้น คือโรงเรียนที่เรียกว่ายูนิเวอร์ซิตีนั้น จะมีจำนวนที่สอนและสอนแล้ว
 ให้ปริญญาชั้น Baccalaureat หรือ Bachelor เท่านั้น อีกจำนวนหนึ่งมีการ
 สอนและให้โอกาสแก่ผู้เป็น Graduates แล้วได้ทำการสอบสวนตรวจค้น
 (Original investigation and research) และรวมผลของประกอบเป็นวิชา
 ชั้นเอกกรรมกร กล่าวเข้าตบได้คือรับปริญญาชั้น Magister หรือได้รับ
 ปริญญาชั้นนี้โดยไม่ต้องมีการสอบไล่ก็ได้ สอนแล้วแต่ข้อบังคับ โรงเรียนชั้นนี้
 มีทั้ง Undergraduate และ Post graduate courses มหาวิทยาลัยที่เป็นที่เรียน
 ของ Graduates เท่านั้นก็มี ส่วนมหาวิทยาลัยเยอรมันและในประเทศใกล้เคียง

ที่ค่าเก็บรอยตามเขตรับขึ้นไม่แพง Undergraduate และ Graduate Courses และ
 ให้ปริญญาอย่างเคียวแก่ Doctor เท่านั้น ผู้ที่จะได้รับปริญญาเอกจากทำการ
 สอบสวนตรวจและแต่งหนังสือขึ้น Faculty แล้วทั้งนั้น ในประเทศเหล่า
 นี้มหาวิทยาลัยชั้นต่ำไม่มี ที่ป่องก็เรียกอย่างอื่นที่เคียว เคียงเท่าก็ได้
 ลิจารณามาดีจะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยในโลกนี้มีหลายอย่างหลายชั้น ต่าง ๆ
 กันมาก ไม่มีชื่อเขตกอย่างแน่ชัด แค่อำเรบกว่าปุนิวอร์ลี้แล้ว อย่างน้อย
 ต้องมีลักษณะดังนี้

๑๑. เป็นบริษัทหรือคณะอาจารย์ที่ในบริษัท (Corporation) มีสำนักวิชาที่ผู้ศึกษา
 ชั้นสูง รับดูที่เรียนจบหลักสูตรสามัญศึกษา (ประโยคมัธยมวิบุรณ์ หรือป.๖
 เทียบเคียงกันได้) เข้ามาเป็นศิษย์เรียนวิชาชั้นสูงตามแต่จะเลือก เพื่อไป
 ประกอบอาชีพในตำแหน่งชั้นสูงในทางใดทางหนึ่ง อาจารย์มีหน้าที่สอนและ
 อบรม ให้เด็กเรียนมีความรู้และมีอุปนิสัยกับตำแหน่งชั้นสูงซึ่งผู้เรียนจบแล้ว
 จะออกไปรับ

๑๒. เป็นตลาดวิชา มีทั้งวิชาที่จำเป็นต้องเรียนและที่ไม่จำเป็นจริงๆ
 นักเรียนเลือกเรียนใดตามประสงค์ แม้ถ้าหนดไว้แล้วรับดูที่จะเข้าสอบได้
 รับปริญญาทางใดทางหนึ่งว่าต้องได้เรียนวิชานั้น ๆ แบ่งเป็นหมวด ๆ แต่
 ก็ไม่ตายตัวที่เคียว เลือกชนิดวิชาซึกกันได้

๑๓. เป็นที่สอบไล่แล้วได้ปริญญา เป็นความของมหาวิทยาลัย แสดงชั้นภูมิ
 ของผู้ที่ได้รับปริญญา ผู้ที่จะประกอบอาชีพในทางที่คอง ได้รับอนุญาตจากรัฐบาล
 เชนทางแพทย์ เป็นต้น จักต้องเข้าสอบไล่ทางรัฐบาลเพื่อรับอนุญาตทางภาค มี
 แค่งปริญญาของมหาวิทยาลัยไม่พอ เว้นไว้แต่รัฐบาลจะนับว่าสอบไล่ของ
 มหาวิทยาลัยว่าเท่ากับรัฐบาลได้สอบเองแล้ว จะไปอนุญาตที่เคียวก็ได้

๔. เป็นที่ทำการสอบสวน ทวาทัน ทดลองและตั้ง เติมวิชา เพื่อ
เป็นประโยชน์แก่ประเทศและมนุษยชาติทั่วไป เป็นที่ชุมนุมใช้ปราชญ์ผู้
ทั่วไปแก่การสอบและตั้ง เติมวิชาชั้นสูง

๕. มหาวิทยาลัยไม่รับศิษย์เข้าเรียนที่ไปแล้วจะทำงานทำได้
หรือไม่ และ ไม่เป็นบุตรตำแหน่งให้ ต่างกับโรงเรียนที่สอนและฝึกซ้อม
คนออกไปทำงานทางรัฐบาลโดยเฉพาะในเขตใดเขตหนึ่ง ซึ่งต้องฝึกถึง
ความประสงค์ของผู้ที่ระ คองการคนไปใช้และค่า บริการตามนั้น ถึงกับต้อง
จำกัดจำนวนฝึกเรียน

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ยังมีลักษณะพิเศษของมหาวิทยาลัยไทยจะ
ทั่วไปอีกอย่างหนึ่ง คือมีอิสสรภาพในการปกครองภายในทั้งทางธุรการและ
วิชาการ มีอิสสรภาพในความคิดและการแสดงความเห็น ทั้งอาจารย์
และศิษย์มีสิทธิพิเศษหลายประการ ในสมัยเก่าอาจารย์ในมหาวิทยาลัยถูก
ขี้ขี้เขมาท มีอิสสรภาพน้อย ถ้าแสดงความคิดเห็นที่มีอำนาจในทางรัฐบาล
หรือทางศาสนาเห็นว่าแสดง (เพราะไม่เข้าใจ) อาจารย์ผู้นั้นก็ถูกเอาไป
เผาเสียก็มี แต่ต่อมาภายหลังอาจารย์มหาวิทยาลัยมีอิสสรภาพมากขึ้น
ทุกที ลักษณะที่ยกขึ้นกล่าวเต็มเพียงนี้ไม่ทั่วกัน และมีมากบ้างน้อยบ้าง
จึงไม่ได้กล่าวไว้เป็นข้อสำคัญ.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ที่จะยกปัญหา เรื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปประเทศสยามขึ้น
พิจารณาและ เติมกับมหาวิทยาลัยไปประเทศอื่น ๆ

ถ้าชนิดพิเศษของมหาวิทยาลัยนี้ คือ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน
กับโรงเรียนราชนครศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนวิสามัญศึกษาระดับอุดม เป็นที่สอน

และขอบรมคนออกไปทำราชการในกระทรวง ทบวง การต่าง ๆ ทั้งสองแห่ง
 แต่เดิมไม่ได้คิดค่าเล่าเรียน และเด็กเรียนต้องสัญญาว่า เมื่อเรียนจบแล้ว
 จะเราทำราชการ การรับเด็กเรียนนี้ต้องจำกัดจำนวนให้พอดีกับตำแหน่ง
 ที่รัฐบาลจะทำได้ ทั้งสองโรงเรียนไม่มีลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยสิ่งนี้ แต่
 ต่อมาทางโรงเรียนราชแพทยาลัยรับเด็กเรียนได้มากขึ้น เพราะทางแพทย์สมัย
 ใหม่นั้นที่เรียนจบไปแล้ว ถึงแม้จะไม่รับตำแหน่งในราชการก็ไปประกอบอาชีพเป็น
 แพทย์ เวชยศาสตร์ก็ได้ การเก็บค่าเล่าเรียนก็เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ส่วนโรงเรียน
 ข้าราชการพลเรือนนั้นยังคงเป็นอย่างเดิม เพราะชื่อโรงเรียนนี้บอกอยู่แล้วว่า
 จะขอบรมคนมารับราชการแผ่นดิน ฉะนั้นผู้ที่เรียนจบแล้วมีทางไปทางเดียว
 ทั้งสองโรงเรียนก็เป็นฐานะตำแหน่งใหญ่ที่สอบไล่ได้ประกาศนียบัตร.

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าบุตรคนและถึง
 เวลาที่จะขยายการให้แล้ว จึงได้ทรงสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือน
 ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย รวมโรงเรียนราชแพทยาลัยเข้าด้วย มีพระราชประสงค์
 อย่างชัดแจ้งว่าให้มหาวิทยาลัยนี้เป็นที่ประกาศวิชาแก่ผู้แสวงหาวิชาเพื่อไป
 ประกอบอาชีพในตำแหน่งชั้นสูงทั่วไป ไม่จำเพาะแก่ผู้ที่รับราชการแผ่นดิน
 เหมือนมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งมหาวิทยาลัยทั้งสี่นี้ตั้งขึ้นแล้ว
 ก็คงเห็นว่า เป็นมหาวิทยาลัยได้จริง ๆ แต่หากว่าในระดับชั้นนี้ ไม่มีผู้มาเรียนโดย
 ไม่คิดค่าเล่าเรียนทำราชการอย่างเดียว และทั้งมหาวิทยาลัยก็ยังคงช่วยหา
 ตำแหน่งให้ด้วย จึงทำให้เห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยยังเป็นโรงเรียนข้าราชการ
 พลเรือนอย่างเดิมอยู่ชั้นของ มิใช่ เป็นที่ประกาศวิชาให้กว้างขวางแพร่หลาย
 ออกไปโดยไม่คิดค่าเล่าเรียนตำแหน่งของผู้ที่เรียนสำเร็จออกไป แต่ที่เป็นดังที่หา
 ได้ผู้อยู่ในจำนวนของมหาวิทยาลัยนี้ไม่ คงจะกล่าวต่อไปข้างหน้า.

มีข้อที่ควรสังเกตอย่างหนึ่งว่ามหาวิทยาลัยนี้ฐานะยังไม่สูงพอที่จะนับว่าเป็น
 มหาวิทยาลัย เพราะวิชาที่สอนกันนั้นยังไม่สูงพอและผู้ที่มาเรียนจบแล้ว

ระกาศนิยมซึ่งยังไม่เป็นปริญญาดังนั้น ขอบอกทั้งนี้ว่าถูกก็ได้ ผิดก็ได้
 ถูกชั้นเพราะวิชาที่สอนนั้นยังไม่สูงจริง ๆ. ถ้าจะสอนให้สูงกว่านั้น ก็จะ
 เกิดปัญญารู้เบื้องต้นของชาติ เรียบที่เข้ามาเรียน แต่ต่อมาอีก เรียบที่เข้ามาหาวิชาชั้น
 เป็นผู้ที่สอบไล่ประโยคสมัครสอบปริญญาแล้วทั้งนั้น (และยังมีการสอบคัดเลือกเข้าชื่อ) ได้
 ก็เรียนที่ปริญญาก่อนเดิม ซึ่งบุคคลที่สอบไล่สูงขึ้นไปเป็นลำดับ จนทางฝ่ายคน
 ศกยศาสตร์ได้ปริญญาก็ได้ว่าข้อที่กล่าวมานั้นคือการที่จะเรียกโรงเรียน
 มหาวิทยาลัยนั้น อยู่ในระดับวิชาที่สอนมากกว่าความสูงต่ำของวิชา และข้อ
 ๑. อยู่ที่ว่าผู้ที่เรียนสำเร็จไปแล้วจะเข้าทำงานในตำแหน่งสูงได้หรือไม่
 ๒. เรียนสำหรับฝึกหัดอบรมคนออกไปประกอบอาชีพในตำแหน่งต่ำ ๆ ไม่นับว่า
 เป็นมหาวิทยาลัย แต่โรงเรียนที่อบรมคนออกไปทำการในตำแหน่งสูงต้องนับว่า
 เป็นมหาวิทยาลัยได้ ถึงแม้จะเรียกอย่างอื่นก็มิใช่เข้าชั้นมหาวิทยาลัยดังได้กล่าว
 แล้วข้างต้น แม้ในประเทศอื่น ๆ ก็มีมหาวิทยาลัยที่นับว่า ทำกันโดยลักษณะ
 แห่งที่สอนวิชาสูงกว่าอีกแห่งหนึ่ง ฐานะไม่เท่ากันและการสอบไล่ก็เคร่ง
 ทางการกัน แต่ทั้งนี้เป็นมหาวิทยาลัยด้วยกันทั้งนั้น ทุกลองกรมมหาวิทยาลัยนี้ไม่
 คบทะนงตัวว่าเป็นมหาวิทยาลัยชั้นสูงเลย ทั้งยังไม่มีลักษณะของมหาวิทยาลัย
 หนึ่งอย่างอย่างใด แต่ที่ระบับว่ายังไม่เป็นมหาวิทยาลัยนั้น แรงเกินไป.

ส่วนหลักสูตรของทุกลองกรมมหาวิทยาลัยนี้ ในชั้นแรกก็จะเป็นอยู่ตามเดิม
 แบ่งอาจารย์ การสอนและศิษย์เป็นคณะตามรูปเดิม คือ คณะรัฐ
 ศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งเคยมีในโรงเรียนข้าราชการ
 โอน และคณะเกษตรศาสตร์ของโรงเรียนราชเทวี นอกจากนี้ได้เพิ่มขึ้น
 ๓. คือ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัย

อย่างกว้างออกไป เปิดโอกาสให้คนมาเรียนโดยเลือกวิชา ได้ตามความ
 ประสงค์ เช่นจะเรียนภาษาต่าง ๆ เท่านั้น หรือประวัติศาสตร์กับภาษา
 ไทยประกอบกัน หรือจะเรียนวิทยาศาสตร์ทางใดทางหนึ่งเป็นสำคัญ และ
 วิชาอื่นประกอบก็ได้ เมื่อเรียนจบแล้วจะไปทำงานที่ใดก็ได้ ศึกษไปอยู่
 หลายทาง ไม่เหมือนเรียนวิชาอื่นที่บังคับหลักสูตรไว้ให้เฉพาะแก่ความประสงค์
 ของกระทรวงมหาดการโดยละเกาะ นอกจากนี้คนที่ยังเป็นคนเตรียมตัว
 ศึกษาที่จะเรียนวิชาแพทย์หรือจะ ไปเป็นอาจารย์ หรือจะ ไปทางใดที่ทอง
 เรียนภาษา เข็ม เข็มและ เรียนวิทยาศาสตร์ เป็นวิชา ซึ่งกันจะ ได้เรียนรวม
 กันไปเดี๋ยวจึงแยกกันภายหลัง เป็นการปูอาจารย์และปูคนเครื่องใช้ในการ
 สอบ ไม่บังคับให้ทำงานทางมีการสอนวิชาเหล่านี้เอง คนนี้ในชั้นแรกหา
 ได้เป็นไปตามความมุ่งหมายไม่ ได้ทำหน้าที่แต่ทางเตรียมเท่านั้น ต่อมา
 จึงมีเด็กเรียนที่ศึกษาจะไปเป็นครูมาเรียนทั้งภาษาและวิทยาศาสตร์ เวลาไป
 ที่ไม่ตั้งใจจะเป็นครู มาเรียนเพราะอยากรู้ภาษาต่างประเทศที่สูงขึ้น เท่านั้น
 ก็ดี นับว่าคนนี้ได้ทำหน้าที่ตามความมุ่งหมายเดิมมาครบทุกทีแล้ว.

การที่จะบังคับหลักสูตรไว้กว้างและให้สูงขึ้นนั้นไม่ยาก แต่การหา
 อาจารย์และ เครื่องใช้ประกอบการสอนก็ไม่ยาก ถ้ามีเงินใช้ได้ แต่ข้อ
 สำคัญอยู่ที่เด็ก เรียนนั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัย โรงเรียนสามัญ
 เมื่อเปิดขึ้นแล้วก็มีเด็กมาเรียน เพราะวิชาสามัญนั้นต้องมี เป็นเงินไว้ทุกคน
 ทั้งมีกฎหมายบังคับให้ เรียนอย่างนั้นซึ่งประโยชน์ประจักษ์ ส่วนมหาวิทยาลัย
 นั้นไม่มีกฎหมายบังคับให้คนมาเรียนและวิชาที่สอนกันนั้นไม่ เป็นวิชาที่ต้อง
 มีค่ากับทุกคน เหตุที่รุ่งคนเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยก็คือ ค่าแห่งอาชีพ
 ชั้นสูงซึ่งผู้เข้ามาเรียนหวังจะได้รับ ชื่อหน้า จำนวนเด็กเรียนมหาวิทยาลัย

คดีจำนวนท่านหนึ่งหน้าที่ทางราชการและทางเทศบาลก็ด้วยท้องใ้ได้ส่วนเหมาะ
 กัน ทั้งที่ผู้มีรัฐของบูทึจะเข้ามหาวิทยาลัย กับหนทางของบูทึของราชการมหาวิทยาลัย
 จะขึ้นไปได้เพียงใดก็อง ใดด้วยกัน การที่จะขึ้นสูงได้ก็ต้องเรียนวิชาสูง การ
 เรียนวิชาสูงต้องเป็นผู้เป็นก็เหมาะที่จะเรียนได้ จึงมาจะมาเรียนใน
 มหาวิทยาลัยได้ยาก ส่วนท่านแห่งราชการนั้นยอมมีจำนวนจำกัด บูทึเรียน
 สำเร็จไปจากมหาวิทยาลัยแล้ว ถ้ามีจำนวนมากก็จะหางานทำไม่ได้หมดทุกคน
 จึงทำให้ท้อใจ นอกจากทางราชการจะไปขอตำแหน่งที่อื่นก็ยากนัก บูทึได้
 เปรียบกับคือบูทึ เรียนวิชาแพทย์และเรียนกฎหมาย แต่เคยมีทางประกอบอาชีพ
 เป็นแพทย์ หรือทักได้ บูทึ เรียนกฎหมายก็ออกไปเป็นทนายความได้ ด้วย
 เหตุนี้การ เรียนวิชาแพทย์และกฎหมายจึงมีผู้นิยมมากกว่าอื่น บูทึเรียน
 วิชากรรมศาสตร์นั้นเมื่อสำเร็จแล้ว นอกจากไปรับตำแหน่งทางราชการแล้ว
 ก็หาทางไปยาก ส่วนที่เรียนรัฐประศาสนศาสตร์นั้นไม่มีทางขึ้นไปทีเดียว
 นอกจากทางราชการ แม้มีแต่ทางแพทย์จะมีทางไปได้ก็จริง บูทึเรียนวิชา
 แพทย์จบไปแล้วก็ยังอยากเข้ารับราชการเสียก่อนทั้งนั้น ด้วยเหตุผลประการ
 คือบูทึชอบใจได้ใหม่ ๆ จึงขาดความชำนาญ ทั้งความรู้ก็ยังไม่ชำนาญพอ จึง
 อยากได้โอกาสเข้าทำงานในโรงพยาบาลที่มีคนไข้มาก ๆ เช่นก่อนเพื่อเพิ่ม
 ความชำนาญชำนาญ แต่โรงพยาบาลมีน้อย และที่มีอยู่เต็มโดยมากเป็นของ
 รัฐบาลหรือผู้รับราชการที่ชื่อของธนาคารชาติ ซึ่งถ้าเป็นการเป็นทางราชการ
 หรือกิจการราชการ จึงจำเป็นต้องแสวงหาตำแหน่งทางราชการกันขึ้น ประการ
 ที่สองคือบูทึเรียนสำเร็จไปได้ใหม่ ๆ ประชาชนยังไม่รู้จักและยังไม่เชื่อถือ ทั้ง
 ค้าได้ยาก ถ้าได้ทำราชการหรือกิจการราชการเสียก่อนแล้วออกไปหาที่อื่นส่วนค้าได้
 จำนวนขึ้น ถึงมีบรรดาศักดิ์ด้วยคนก็ยังไม่ขึ้นมากนัก เพราะฉะนั้นบูทึจะเข้า

มหาวิทยาลัยย่อมต้องชดเชยรายได้ก่อนว่า เมื่อเรียนสำเร็จแล้วจะหาตำแหน่ง
ทางราชการได้หรือไม่ ส่วนปฏิรูปและอุปนิสัยของผู้ที่จะเข้ามาวิทยาลัยนั้น
ก็เกี่ยวกับหนทางข้างหน้าของผู้ที่เรียนสำเร็จไปแล้วมาก งานประเภทที่ใคร
ทางขึ้นศึกษาภาคนี้ ๆ มาเรียนวิชาที่ เหมาะกับงานประเภทนั้นได้ง่าย แต่ก่อนนี้
คนมักจะมีนิสัยชอบร่ำเรียนมาก อยากเป็นขุนนางมากกว่าอื่น แต่เดี๋ยวนี้เปิดถึง
เงินกันมากกว่าทั้งลาภและ บศรวมกันย่อม เป็นสิ่งที่น่าสนใจมากที่สุด เป็น
ธรรมดา แต่มาไม่ได้สิ่งนี้แล้วก็จะหันไปว่างเงินมากกว่า ที่อื่นได้รั้งนั้น
ทางแพทย์ก็ค่อยจางลงในตำแหน่งราชการน้อยลง เพราะเป็นแพทย์ ชอบศัลยกรรม
มีความสามารถชำนาญศึกษาเงินได้มากกว่า เป็นแพทย์กลางจึงมีหนทางขึ้นเคย
มาก ทำราชการอาจคิดรั้งทั้งทาง ลาภและ บศ ตำแหน่งในราชการมีจำนวน
จำกัด แพทย์ที่ชอบศัลยกรรมไม่มีจำนวนจำกัด การที่ เป็นสิ่งนี้นับว่าดีสำหรับ
มหาวิทยาลัย เพราะจะมีคนมาเรียนวิชาแพทย์มากขึ้นทุกที ทั้งทางไปของผู้
ที่เรียนวิชาแพทย์ก็กว้างมาก นอกจากทางบ้านจัดโรคแล้ว ยังมีงานอื่นที่เป็น
หน้าที่ของแพทย์อีกหลายอย่าง แต่ สิ่งทางบ้านจัดโรคอย่าง เดียวก็ไม่ต้องวิตกว่า
จะทำงานทำไม่ได้ ความเคยที่โรคภัยไข้เจ็บ เป็นของธรรมดาที่ผู้ แพทย์ ไม่เกี่ยว
กับรัฐประศาสน์ในนามของรัฐบาลหรือฐานะของ เศรษฐกิจ (เวลา เศรษฐกิจตก
ต่ำแพทย์เก็บเงินได้บ้างก็เลี้ยงเป็นธรรมดา แต่การขาดแพทย์ก็จะยิ่งเจริญที่เป็น
ปกติ) ความเคยที่มหาวิทยาลัยคง ไม่ต้องกังวลใน เรื่องของแพทย์ศาสตร์นัก คงหา
คนมาเรียนได้มากเสมอ แต่ในทางอื่นเรื่องเกี่ยวกับรัฐประศาสน์ในนาม และฐานะ
ของ เศรษฐกิจนั้นยากมาก การที่ ผลิตครูสำหรับมหาวิทยาลัย จึงยัง คงต้อง
เปิดถึงความประสงค์ของรัฐบาล และความจำเป็นในราชการก่อนอื่น จะทำให้ เปิด
สอนวิชาน่ารู้ยิ่งขึ้นที่ยัง ไม่มีความจำเป็น แต่การมี หรือจะ เปิด เปิดขึ้น ถ้า

ไม่มีใครชอบมากเรียน หรือผู้เรียนไม่สามารถเข้าใจ ก็จะหาประโยชน์ไม่ได้ การ
การที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทั้งมีหลักสูตรครบและทำอยู่ก็มี เหตุนี้จึง คับคั่งผู้
ได้กล่าวมาแล้ว มหาวิทยาลัยอื่นที่เคยมีอยู่ทั้งนี้มาเหมือนกัน จะปรักปรำต่อ
มหาวิทยาลัยนี้ไม่ได้

ส่วนการสอบสวนตรวจคนและส่ง เสริมวิชา เพื่อประโยชน์แก่ประเทศ
และมนุษยชาติซึ่ง เป็นหน้าที่สำคัญอันหนึ่งของมหาวิทยาลัยนั้น เป็นอันสูงขึ้นไปอีก
ชั้นหนึ่ง เพื่อฐานะของนักเรียนซึ่งเป็นอยู่เพียงเท่าที่ระ เชนขึ้นขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง
ย่อมเป็นการยากอยู่เอง นอกจากนี้ประเทศสยามซึ่งอยู่ในที่ยากด้วย เหตุที่อยู่
ห่างไกลประเทศที่รุ่งเรืองบริบูรณ์ ก็มีผลเมืองน้อย และกิจการต่าง ๆ ซึ่ง
เริ่มทำตามแบบยุโรป การสอบสวนตรวจคนในทางวิชาต่าง ๆ ย่อมต้องใช้
ตำราและหนังสืออื่น ๆ สำหรับค้น และต้องมีเครื่องมือเครื่องใช้และอื่น ๆ
สำหรับประกอบการทดลอง รวบรวมสถิติ ฯลฯ เป็นจำนวนมากทั้งสิ้น ในทวีป
ยุโรปประเทศทั้งหลายอยู่ใกล้ชิดติดกัน แม้ประเทศเล็กจะขาดแคลนอย่างใด
ก็ไปค้นหาในประเทศใหญ่ใกล้เคียงซึ่งบริบูรณ์ด้วยประการต่าง ๆ ได้ง่าย (เป็น
ที่เห็นว่าหนังสือบางเรื่องมีแต่ที่ British Museum Library ที่กรุงลอน
ดอน แม้ชาวกรีกหรือชาวสเปนคนหนึ่งจะเดินทางไปค้นหาที่ลอนดอน ก็ได้ง่ายกว่า
ที่ชาวสยามจะไปถึงลอนดอน) ส่วนการทดลองบางอย่างเช่นในทางแพทย์เป็น
เป็นต้น ในประเทศเล็กมีผลเมืองน้อยทำได้ยากกว่าในประเทศที่มีผลเมือง
มาก เพราะกว่าจะลงความเห็นลงไปได้ในทางใดทางหนึ่ง ต้องได้สังเกต
พิจารณาคนจำนวนมากและ ได้รวบรวมสถิติไว้จนเป็นที่พอใจแล้ว การสอบสวน
ตรวจคนในบางเรื่องอาจทำได้สะดวกในประเทศนี้ เมื่อมีผู้สามารถทำได้ก็
ควรให้ทำไป แต่บางเรื่องทำได้ยากหรือไม่ได้ที่เดียวก็ต้องตก เป็นหน้าที่ของผู้เ

รอดไปศึกษาในประเทศอื่น สิ่งสำคัญสำหรับงานประเภทนี้ก็คือหอสมุดอัน
 บริบูรณ์ด้วยหนังสือที่จะใช้ เป็นประโยชน์ในทางสอบสวนตรวจค้น แต่การที่จะมี
 หนังสือนั้นหอสมุดบริบูรณ์นั้นคงลงทุนมาก ถ้ามีผู้ใช้หนังสือมากพอ แม้จะคง
 ลงทุนลงแรงก็คุ้ม แต่ถ้ายังมีผู้ใช้น้อยอยู่เช่นนี้ แม้จะมีทุนมากก็ยังไม่น่าจะ
 คุ้มการลงทุนไปทางนี้ จะได้ประโยชน์ไม่คุ้มเงิน เพราะฉะนั้นการที่มหาวิทยาลัย
 ซึ่งยกทรงงในทางนี้ก็เป็นธรรมดา ไม่น่าอับอายขายหน้า.

ข้อนี้จะพิจารณาฐานะของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในทางอื่น คือ
 มหาวิทยาลัยนี้อยู่ในประเภทมหาวิทยาลัยของรัฐบาล กระจ่างแน่นอนว่าเป็นผู้ทรง
 สถาปนาขึ้นโดยได้ทรงกำหนดหน้าที่และวางรูปการไว้อย่างชัดเจน มหาวิทยาลัย
 นี้อยู่ในความปกครองควบคุมของรัฐบาล กระทรวงธรรมการเป็นเจ้าหน้าที่
 ดำเนินการโดยตรง ทั้งทางวิชาการและธุรการ คล้ายมหาวิทยาลัยใน
 ประเทศต่าง ๆ ในคอนติเนนตัยุโรป ข้อที่ขบเคี้ยวมหาวิทยาลัยนี้ยังไม่มีส่วน
 ศาสตราจารย์ผู้มีสิทธิพิเศษและมีเสียงในทางปกครองและดำเนินการภายใน
 มหาวิทยาลัย ทั้งไม่มีการเลือกตั้งศาสตราจารย์ในสถานี่นั้นขึ้น เป็นประธาน
 (Rector) ยัดักเปลี่ยนคนละ ๑ ปีอย่างเช่นในประเทศทั้งหลายโดยมาก
 ในคอนติเนนตัยุโรป มหาวิทยาลัยนี้มีผู้บัญชาการเป็นประธาน ตำแหน่งนี้เป็น
 ตำแหน่งประจำ ไม่มีขีดเวลา และผู้ที่จะเป็นผู้บัญชาการไม่ต้งเป็น
 ศาสตราจารย์ ผู้บัญชาการเป็นผู้จัดการผลประโยชน์ ความคุมการใช้จ่ายและ
 ปกครอง นักเรียน ฯลฯ อำนาจของผู้บัญชาการมีขีดสั้น เหมือนผู้บัญชาการขึ้นไป
 ก็มีเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ผู้มีอำนาจสั่งการได้เด็ดขาด.

มหาวิทยาลัยเยอรมันมีลักษณะคล้ายอย่างนี้ อาจจะเปรียบเทียบกันได้
 คือ รัฐบาลวางรูปการมหาวิทยาลัย มีผู้ปฏิบัติและระเบียบการไว้กันอย่างละเอียด

เสนาบดีกระทรวงศึกษา เป็นผู้ควบคุมมหาวิทยาลัยทั่วทั้งประเทศ ที่เรียกว่า
 ประเทศนี้หมายความว่ารัฐสภาในสหรัฐอเมริกานี้ ซึ่งบริหารความคุมและดำ เนิน
 การโดยอิสระระวางประเภท มหาวิทยาลัยของสหรัฐอเมริกานี้ไม่มี ด้คจาก
 เสนาบดีพล ไซท์มีเจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษา เป็นผู้ควบคุม เสนาบดีควบคุม
 มหาวิทยาลัยแห่งละคน เรียกว่า Curator มีหน้าที่ควบคุมการใช้ราย ทุน
 ทรัพย์สินและ ทรัพากรของมหาวิทยาลัย เป็นผู้แทนมหาวิทยาลัย
 ซึ่งเป็นบุคคลนิติสมมุติ ในทางคดีความทั้ง เป็นโจทก์และจำเลย เป็นผู้ควบคุม
 ปกครอง แห่งที่เจ้าหน้าที่งานมหาวิทยาลัยรับรองและมีหน้าที่อื่น ๆ อีก คล้าย
 ผู้บริหารการกุศลของกรณมหาวิทยาลัยในประเทศสยาม เจ้าหน้าที่ชั้นสูง ชั้น
 ศาสตราจารย์เสนาบดี เป็นผู้แห่งทั้งและปกครองควบคุม ทั้งเสนาบดีและ
 Curator เป็นคนของกระทรวง เป็นผู้แทนรัฐบาล ส่วนมหาวิทยาลัยจะ เตะ
 แต่งหนึ่ง ๆ ก็มีการปกครองภายในด้วยนิติวิธีพิเศษ และอิสระภาพซึ่งได้รับจาก
 รัฐบาล มีสภาปกครองชั้นสูง ประกอบด้วยศาสตราจารย์ประจำตำแหน่งคน
 แขนงวิชา (Ordinarii) ศาสตราจารย์ในสถาบันนี้เลือกทั้งคนใดคนหนึ่ง ใน
 จำพวกศาสตราจารย์ หล่าชั้นนี้ เป็นประธาน เรียกว่า Rector มีอำนาจและ
 ฐานะสูงที่สุดในมหาวิทยาลัย ทำหน้าที่เรกเตอร์นี้ เปลี่ยนทุกปี และเลือกจากคณะ
 มติคน เปลี่ยนภายใน เป็นลำดับไม่ไ้ซ้ำติดกันสอง ปีเลย ด้คจากสภาโอง ไปยังมีสภา
 ใหญ่อีกสภาหนึ่ง ประกอบด้วยศาสตราจารย์และอาจารย์ทุกชั้นทุกชนิด สภานี้มี
 หน้าที่และความรับผิดชอบน้อยลง ไปตามลำดับ มีฐานะกนเหนืออำนาจของสภา
 ทั้งสองนี้จะ สักดินได้ ต้องเสนอเสนาบดี เสนาบดีเป็นผู้วินิจฉัยแล้วมีจว
 รมหาวิทยาลัยในประเทศอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงของประเทศ อเมริกานี้ หมายความว่า
 และรูปการ รกต่างของบ้าง (อเมริกานี้)

ทรัพย์สินและเงินรายได้ ราชจำของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยนี้ได้รับเงิน เนื่องจากการเก็บโรงสร้างพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ มาเป็นทุน ได้ใช้ในการก่อสร้าง เหนือจากนี้ฝ่ายธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ได้บริจาคเงินมาให้บ้าง ๑๐๐ บาทบ้าง ๕๐๐ บาทบ้าง เพื่อใช้ในการก่อสร้างต่อไป นอกจากนี้ยังมีเงินที่ได้รับจากผู้รับฝากเงินเพื่อส่งเสริมการศึกษาทางแถบ ที่ดินของมหาวิทยาลัยเป็นที่ดิน ๑๐๐ ไร่ ๑๐๐ ไร่ ๑๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นที่ตั้งโรงเรียนมาดิสริราชและสถานศึกษาที่ ก่อตั้งของนักเขียนและนักศึกษาศาสตร์ ที่ดินรายนี้อยู่ในความปกครองของรัฐบาลมา นาน และได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐบาลแล้ว นอกจากนี้ไม่มีที่ดินที่นับว่าเป็น ของมหาวิทยาลัยใดอีกเลย สถานศึกษาและที่ก่อตั้งนักเขียนและนักเขียน ๑๐๐ ไร่ ๑๐๐ ไร่ ๑๐๐ ไร่ ซึ่งโดยมหาวิทยาลัยเช่าโดยไม่กำหนดเวลาที่ดิน มหาวิทยาลัยนี้ได้รับเงินได้จากสร้างสถานศึกษาและที่ก่อตั้งนักเขียน บางตอน ที่เหลือจากนี้ให้คนเช่าต่อไป เป็นการหาผลประโยชน์เป็นทุน รายได้ของมหาวิทยาลัยมีสามประเภท

๑๐ ได้ตามงบประมาณของรัฐบาลเป็นเงินเดือนอาจารย์และเจ้าพนักงาน กับทั้งสำหรับจ่ายในการประจำทุกประเภทด้วย.

๒๐ ได้จากการให้เช่าที่ดิน เงินรายนี้ใช้ในทางที่ไม่ได้กำหนดไว้ใน งบประมาณ หรือเป็นการเงินจาง เพราะเงินในงบประมาณไม่พอ

๓๐ ได้จากคนที่ได้รับจากบุคคลผู้รับฝากเงิน เงินนอกนี้ใช้เป็นทุน เล่าเรียนของนักเขียนและผู้สมควรได้รับความความประสงค์ของผู้ให้ โดยมีเกณฑ์ที่ชัดเจน เงินรายได้ประเภทนี้จะเอาไปใช้ทำทางอื่นไม่ได้เป็นอันขาด

๔๐. ได้จากเอกชนหรือคณะเป็นรายบ่อบเป็อง ๆ เพื่อยำรุงโรง
 วิทยาคารหรือชั้นเทาทุกอันไว้ เป็นการกุศล
 เงินทูลและมรดกประโยชน์ตั้งสิ้นกระทรวงธรรมการเอาไว้ให้กระทรวง
 ทบวงมหาดไทย

การปกครองของควบคุมเด็กเรียน

มหาวิทยาลัยมีทั้งนักเรียนที่เข้าเรียน มาทำงานแล้วกลับไปอยู่ที่บ้าน
 และนักเรียนที่อยู่ประจำหอ ความเห็นผิด เว้นแต่เด็กเรียนพิเศษที่เรียนและ
 ทำงานฝึกหัดในโรงเรียนของอยู่ในบริเวณโรงเรียนนั้นขอโทษไว้สำหรับ
 นักเรียนอยู่ เด็กเรียนที่อยู่ทางฝั่งตะวันออกอยู่ในความควบคุมของบัญชาการ
 โดยตรง เด็กเรียนพิเศษที่อยู่ทางฝั่งตะวันตกอยู่ในความควบคุมของ
 บัญชาการโรงเรียนศิริราช.

ความหมายเรียนในรูปการของมหาวิทยาลัยและปริญญาซึ่งมีอยู่เวลานี้

๔๑. เสนาบดีกระทรวงธรรมการเป็นผู้ดำเนิการมหาวิทยาลัย ทั้ง
 ทิศารณา วิจัยฉันทและสั่งการในเรื่องต่าง ๆ ทั้งทางธุรการและทางวิชาการ
 ตลอดจนปฎิภาในทางวิชาการแท้ ๆ ซึ่งควรจะวิจัยและศึกษาค้นคว้าไป
 ในคณะศาสตราจารย์ผู้ชำนาญในทางนั้นก็ เสนอเสนอที่ไว้ที่นั้น ซึ่งเป็นการ
 การดำยากและยากสำหรับเสนาบดี เพราะมีได้เป็นผู้ชำนาญในทางนั้น เหตุ
 ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะ ไม่มีศาสตราจารย์ ซึ่งมีประชาชนเป็นศาสตราจารย์
 ผู้ชำนาญการก็หาใช่ศาสตราจารย์ไม่ ถัดจากนั้นไปก็มีคณบดีซึ่งเป็นศาสตราจารย์
 ในคณะของตน วิจัยฉันทและสั่งการได้แก่กระทรวงในเรื่องที่เกี่ยวกับคณะของตน

เท่านั้น เป็นปีเรื่องก้าวก้าวไปฝั่งละฝั่งทั้ง เสนอผู้บัญชาการหญิง
 เสนายศิณีเดชะ ถ้าเสนาบดีเป็นผู้ที่ไล่ศึกษาไปมหาวิทยาลัยเอง
 และสละเวลามากในวิชาที่สอนกันในมหาวิทยาลัยจน ขำใจและทราบทางดง
 สักงี้ ก็ทอระวิงชัยปัญหาต่าง ๆ ในทางวิชาการและอาจมีผลผูก
 ท้องได้ แต่คำว่าที่โทษสัพทิสแล้วเสนาบดีไม่จำ เป็นจะต้อง เป็นคนมีคุณ
 รุกชี่ รัชนี ผู้ที่ระ เป็น เสนาบดีได้คือมต้อง เป็นผู้สำเร็จในทางการ
 เมือง คือทางโปลิติกมากกว่าอื่น ไม่จำเป็นต้อง เป็นผู้มีวิชาสูงในทางใด
 ทางหนึ่งจน เป็นเสนาบดีราชว ยี่หรีน เป็นผู้ชำนาญในการศึกษาชั้นสูงโดย
 จะเตาะ เสนาบดียอมท้องสนใจในการศึกษาไว้ได้ กุชชี่บุตรนะโช มี
 ความมุ่งหมายและพยายามที่จะได้รัฐบาล ก็มีความจำเป็นที่จะต้องดูคุณภาพ
 การศึกษาโดยที่ หลุดลไค้แบบความและ เป็นผู้สำเร็จการ การศึกษ
 แล้วไป ส่วนที่ระ การศึกษาชั้นสูงนั้นไป ไปตามความมุ่งหมายนั้น
 ความระมีผู้รับภาระจัดการต่อไปเป็นชั้น ๆ เวลาที่ปัจเจกบุคคลหรือสภา
 ดำเนินการมหาวิทยาลัยก็ทำต่อไป เช่นนั้น.

ส่วนตำแหน่งผู้บัญชาการนั้น ถ้าจะเลือกคนมหาวิทยาลัยออก เป็นพระ
 ชิสสระ ไม่เป็นพระบวงการของรัฐบาลแล้ว ก็น่าจะนับว่าเป็น เจ้าพนักงาน
 ของมหาวิทยาลัยคนหนึ่ง แต่ไม่อยู่ในคณะเสนาบดี ถ้าจะนับว่าเป็น
 คณะเสนาบดีกระทรวงมหาดการ เป็นผู้แทนเสนาบดีความสูงที่การไปมหาวิทยาลัย
 ไปตามความมุ่งหมายของรัฐบาลแล้ว ก็ เห็นว่ามหาวิทยาลัยไม่มี
 ประชาณึ่ง เป็นคนของมหาวิทยาลัยเอง เสนอ ผู้สำเร็จการและมหาวิทยาลัย
 นี้เป็นพระบวงการอันหนึ่งอยู่ในกระทรวงมหาดการ ผู้บัญชาการจึงเป็นคน
 ของกระทรวงและของมหาวิทยาลัยด้วย มีหน้าที่ทางธุรการมากกว่าอื่น
 ุคตามตำแหน่ง Curator ในมหาวิทยาลัย เสนอ มันสิ่ง เป็นคนของกระทรวง
 เป็นผู้แทนเสนาบดี แต่ทางวิชาการจะมีว่าผู้บัญชาการมีฐานะสูงกว่า

ศาสตราจารย์ทั้งหลาย เพราะเป็นประธานของคณะศาสตราจารย์ หรือเป็น
ประมุขของมหาวิทยาลัยซึ่งหาได้ไม่ เพราะผู้บัญชาการมิใช่เป็นค.ชั้น
ศาสตราจารย์ ซึ่งคณะศาสตราจารย์ได้เลือกทั้งขึ้นเป็นประธาน เพราะฉะนั้น
ผู้บัญชาการจึงอยู่แต่ภายนอก และเสนาบดีต้องรับภาระหนักกว่าที่ควร ทั้งคณะ
ศาสตราจารย์ก็ไม่มีประธานตามสมควรด้วย.

การที่มหาวิทยาลัยในประเทศไทย ๗ ในคอนติเนนต์ยุโรปมีวิธีเลือก
ศาสตราจารย์ประจำวิชา (ordinary professors) ว่าเป็นประธาน (Rector)
องค์เป็นต้นฉบับคณะมีงานเวียนไปทุกคณะ ไม่จำกัดนั้น ก็เพราะจะให้คนของ
มหาวิทยาลัยเอง เป็นประธานของสภาศาสตราจารย์ และเป็นประมุขแห่ง
มหาวิทยาลัย และเพื่อมิได้เป็นการลำเอียง จึงไม่ยอมให้เลือกศาสตราจารย์
ในคณะเดียวกันเป็นประมุขสัก ๗ ปีสองปี ต้องงานเวียนไปตามลำดับ และ
เนื่องจากเหตุที่ประมุขต้องบริหารในทางปกครอง รับรองและสั่ง ๗ มาก ไม่
สามารถอุทิศเวลาให้แก่วิชาประจำตำแหน่ง ได้เต็มที่ จึงได้เป็นประมุขแต่
ปีเดียว การเลือกทั้งประธานของสภาศาสตราจารย์ด้วยวิธีนี้โดยที่ด้วยเหตุที่
ทุกคณะมีโอกาสได้ใคร่ของตนเอง เป็นผู้มีสิทธิที่จะบริหารกับวิชาต่าง ๆ และที่คิด
ขาดได้ และการเลือกตั้งประมุขแห่งมหาวิทยาลัยด้วยวิธีนี้ก็มีผลดีที่มหาวิทยาลัย
ได้มีศาสตราจารย์ชั้นสูง เป็นประมุขเชิงบริหารของมหาวิทยาลัย แต่อย่างไร
ศาสตราจารย์ชั้นสูงเช่นนี้ เป็นประมุขประจำตลอดเวลา ก็น่าจะเสียเวลาเสีย
งานของศาสตราจารย์ จากประโยชน์ทางวิชา ที่สำคัญตามวิธีที่เห็นว่าไม่เสีย
ประโยชน์ทางใดเลย แต่ทางใดทางเสียของวิธีนี้คืออยู่ที่ลักษณะและรูปการ
ของมหาวิทยาลัย จะไร้อำนาจรับทั่วไปหาได้ไม่ มหาวิทยาลัยที่ถึง ไม่เข้ารูปตบและ
และมีปัญหาในทางธุรการมาก เช่นในเรื่องเงินและในการควบคุมนักเรียนเป็น

๕๒. ประมุขบ่อนมีฐานะมาก ต้องใช้ความพิถีพิถันระมัดระวังและละเอียด ของตนใน
 ในการปกครองจริงจัง ๆ และต้องดูทิศทางเวลาและความคิดใหม่แก่หน้าที่ที่จริงจัง ๆ
 จะเป็นจุดสังเกต เปลี่ยนตัวที่เก่าปีละคนคงจะไม่เหมาะ สำหรับมหาวิทยาลัยเช่นนี้ถ้า
 ได้ประมุขเป็นตำแหน่งประจำอยู่นาน ๆ จะดีกว่า แต่การที่จะหาศาสตราจารย์
 ผู้ดีที่สุดในทางปกครองและ ใจกว้างวิเศษประจำตัวนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ส่วนสำหรับ
 ๕๓. ศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยโดยละเอียดจะดีกว่านั้นจะดีกว่าเลือกทั้งศาสตราจารย์ขึ้นเป็น
 ประมุขของมหาวิทยาลัยสัก เปลี่ยนกันขึ้นจะ ไม่เหมาะด้วย เหตุที่ศาสตราจารย์
 นั้นชอบอย่างหนึ่ง และรูปการซึ่งต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เนื่อง ๆ ทั้งจากทางด้าน
 รูปการซึ่งมีมากอยู่สักอย่างหนึ่ง ว่าจะเลือกผู้ที่มีอายุยืนยาวและเป็นผู้ที่ได้สนใจ
 ในการศึกษาชั้นสูงเป็นพิเศษ ทั้งมีนิสัยเหมาะแก่การปกครองควบคุมเจ้าหน้าที่งาน
 และดีเรียบร้อย เป็นประมุข (Rector) ของมหาวิทยาลัย เป็นตำแหน่งประจำ ผู้เป็น
 ประมุขนี้ไม่ถ่วง เป็นศาสตราจารย์ผู้ชำนาญในวิชาใดเป็นพิเศษ ซึ่งจะฝึกจวดใน
 วิชาที่ตนถนัดจนไม่มีเวลาดูทิศทางแก่การปกครอง ผู้เป็นประมุขนี้จะสอนและ
 ทำการสอบส่วนราชการในวิชาที่ตนถนัดบ้างก็ได้ ย่อมต้องมีว่าเป็นงานพิเศษ มี
 มีให้รับผิดชอบทางด้านรูปการ

๕๔. เกี่ยวกับความรับผิดชอบมี ๒ อย่างคือผู้ซึ่งสามารถเงินไป และเรื่อง
 ประสานงานระหว่างคณะต่าง ๆ ให้ติดต่อกันควรเป็นสภาศาสตราจารย์ (Senate) ซึ่งมี
 ขรรคศาสตราจารย์ประจำวิชาผู้ซึ่งมีอำนาจรับเงินแต่เดิมมี ๒ ประเภท
 ของมหาวิทยาลัย เป็นสภาซึ่งสภาผู้ทรงอำนาจที่ เกี่ยวกับการบริหารด้วยบุคคล
 อย่าง ทั้งทางรูปการและวิชาการ ข้าราชการด้วยบุคคลซึ่งมีที่จะมีขึ้น ร่วม
 คำวิหรือแก้ไขระเบียบการ ข้าราชการบางประเภทและที่ สืบแก้ไขตลอด
 ผู้ที่จะเป็นนายของสภาที่ดำเนินการเลือกทั้งศาสตราจารย์ในสภาที่ขึ้น เป็นหลัก
 เปลี่ยนกันได้ดี เกี่ยวกับความมั่นคงแน่นอน แต่ตำแหน่งผู้ซึ่งราชการมีขึ้นเป็น

ค่าแห่งเลือกแล้ว จะมีตำแหน่งนายคณาธิการราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งควรให้ผู้ที่ชำนาญชั้นสูง เป็นนายคณาธิการ และให้ผู้ที่ชำนาญการมี
 ใจ เป็นศาสตราจารย์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังโดยทั่วถึงไว้ด้วย เป็นคนเฉลียวฉลาดของ
 การศึกษานับได้ เป็นบัณฑิตควรใจใช้ซึ่งมีระเบียบและที่อื่นในอีกฝ่ายหนึ่งมาก (จะ
 มีจำกัดอย่างใดก็ได้) ถ้าจะแนะนำท่านในนามคนเป็นผู้ใช้เรา ถ้าศาสตราจารย์ล้วน
 มากยิ่ง ไม่พอใจก็ของ เสนอแนะนำที่ มีวิชาการ เป็นอันถูกต้อง จงวิจิตรของสภา
 นี้ถ้า เป็น เรื่องภายในมหาวิทยาลัยและ ผู้บริหารงานจริง ใฝ่รับจาก นายที่กล่าว
 เพื่อทดแทน เป็น คณาจารย์ใหม่แล้วก็ตาม เป็นการคนนั้นไว้ให้ด้วย สภานี้เป็น
 สภาที่ปรึกษาและดำเนินการ.

นอกจากสภาศาสตราจารย์ดังที่กล่าวมาแล้ว ควรที่สภาจะวิวัฒนาการสืบ
 จะเรียกอย่างใดก็ได้สักชั้นหนึ่ง สภาที่บรรดาอาจารย์ผู้สอนและอุบายวิชา วิชา
 ในมหาวิทยาลัยทั้งสี่ เป็นสมาชิก คือทั้งผู้ที่เป็นอาจารย์ประจำและเป็นอาจารย์
 พิเศษ นอกจากนี้ยังควรมีผู้แทนกระทรวงทบวงกรมและสมาคม (เช่นแพทย์
 สมาคม, สภาภาษา ฯลฯ เป็นต้น) มาเป็นสมาชิกโดยได้รับเชิญจาก นายที่
 กระทรวงมหาดไทย ผู้บัญชาการมหาวิทยาลัยเป็นนายคณาธิการ มีการประชุม
 ปีละครั้งหนึ่ง เป็นอย่างน้อย สมาชิกของสภาไม่ให้นำที่รับผู้จัดการ เป็นไปและ
 เรื่องราวทั้งหมดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย มีสิทธิที่จะศึกษาและแสดงความคิดเห็น
 เป็นอิสระและแนะนำใหญ่ๆแก่ราชการ นายคณาธิการมีความเป็นไว้แล้ว นายคณา
 ศาสตราจารย์ที่วิจิตรตามระเบียบ คณะที่อื่นไปจนถึง นายคณาธิการ เป็นอัน
 ถูกต้อง ถ้าจำเป็น ควรที่จะมี เป็นที่เลือกไว้ จากหน้าที่ไปกระทรวง ทบวง
 กรมของรัฐบาลและ นายคณาธิการโดยที่เลือกกันเอง ผู้ที่เลือกมาแล้ว ไร้หลุดไปจาก
 มหาวิทยาลัยได้ทราบ เรื่องของมหาวิทยาลัยที่รับและสภามีความขึ้น ทั้งที่โอกาส

แนะนำด้วย ส่วนความผิดที่กระทบของคู่ค้า ปรัการมหาวิทยาลัยก็จะ เขามาจสง.
ด้วย.

เคยมีผู้ขอทราบมา ก็เห็นว่ามหาวิทยาลัยที่ควรจะเป็นคณะหรือคณะวิชาการ
พิเศษ ไม่ใช่แค่คณะบริหาร การ มีการปกครองภายใน เป็นอย่างไรและที่
ตรงต่อระบอบการปกครองแล้วแต่เจ้าผู้พิทักษ์มหาวิทยาลัย เพราะว่าการไปแก้
กระทรวงมหาดไทยทำให้เจ้าหน้าที่กระทรวงอื่นเห็นว่ามหาวิทยาลัย เป็นโรงเรียน
ของกระทรวงมหาดไทย จึงเริ่มมีเรื่อง กระทรวงมหาดไทยมีผู้ไปจัดการแต่
ฝ่ายเดียว กระทรวงอื่น ๆ ไม่ค่อยสนใจในเรื่องนี้ ทั้งการมีวิชาหาวิชาอีกก็
ก็ยังไม่ค่อยมีของเขาเป็นเรา เป็นของกันเอง และการมาลงอย่างอาชญากรรม
ไม่ได้มีที่จะคิดไว้ก่อนจะเป็นคณะวิชาการของ กระทรวงมหาดไทย เป็นอัน
ว่ามีเรื่องก็พิจารณาและ เสนอไว้กับผู้ตั้งนี้ ถ้าพูดมาจากกระทรวงมหาดไทย
เสียก็จะมีที่ คณะที่ปรึกษาส่วน ปรัการ ได้สะดวกขึ้นทุกประการ ความเห็น
นี้กรมการ ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าตามหลักวิชาว่ามหาวิทยาลัย เป็น คณะพิเศษ
แต่เดิมแล้ว ก็ควรจะมีสิทธิมาที่ใน การปกครองและคำ ปรัการ เมื่อรัฐบาลจะ
พูดพูดก็ควรให้ทุน ให้เงินไปใช้ว่าตกลงที่จะเป็นควร และรัฐบาลควร
ทอดสมการตามแบบมหาวิทยาลัยอิสระไปละ เผลออื่น ๆ และมหาวิทยาลัยที่ ขึ้น
มหาวิทยาลัยของรัฐบาลก็ ยกคำ วิชา นี้ที่รับเงินไปใช้ของรัฐบาล ยิ่ง
ไปรวมกัน ไปขอทางราชการบ้าง ก็คงดีเพราะเป็นกลาง วิชาของกระทรวง
พระคลัง ฯ ก็ขอเขียนการอื่น ๆ ก็คงมีผู้มีวิสัยตามแบบราชการอยู่แล้ว จะ
แยกออกจากกระทรวงมหาดไทย เป็นคณะหรือคณะวิชาการไปว่า เป็นว่าจะทำ ปรั
การ ได้สะดวกขึ้น กระทรวงมหาดไทยที่ เสนอให้ตกลงไปสนใจในเรื่อง
มหาวิทยาลัยเขาแต่เดิมก็คงจะยัง เป็นคนชอบบ้างนั้น ถ้า เสนอมาที่กระทรวง

ธรรมดา ทำการติดต่อกับกระทรวงอื่น ๆ ไม่ได้อัตโนมัติ ผู้ที่จะเป็นประมุข
 ของมหาวิทยาลัยจึงเป็นคณะกรรมการซึ่งมีผู้ทรง วิชา ไม่ได้อัตโนมัติ หรือคนที่
 วิชากระทรวงหรือกรมการ ซึ่งเป็นผู้ดูแลการศึกษาทั่วไปได้จะพิจารณา เป็นคนขึ้นไปเลือก
 ทำขึ้น สักจะทำได้การบางประเภทเท่านั้น คงได้ไม่สู้ดีนักทางเสีย การ
 ศึกษาซึ่งควรให้ประเมินขึ้นไปจนถึงขั้นอุดมศึกษาไว้ประจักษ์ใจผู้เกี่ยวข้อง ก็พอเป็น
 ลำดับได้เหมาะสม ทั้งทางที่ผู้เกี่ยวข้องกัน ซึ่งควรให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญของ
 กระทรวงเดียวกันทั้งหมด การศึกษาในประเทศสยามส่วนมากรัฐบาลกำหนดค่า
 เบง ไม่เอื้อเฟื้อในประเทศอื่น ๆ บางประเทศ วิชาการศึกษาโดยมากอยู่ในมือ
 ของเอกชนหรือคณะบุคคลใด ๆ เป็นของอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลบ้างเริ่ม
 งามบ้าง อย่างสมบูรณ์บ้างเท่านั้น ส่วนมหาวิทยาลัยเป็นของรัฐ รับดูแลรัฐบาล
 แต่ กระทรวงหรือกรมการเป็นเจ้าหน้าที่ว่ารัฐบาลไม่ยอมรับ ถ้าจะดำเนินการ
 ตามระเบียบราชการ วิชา กระทรวงหรือกรมการเป็นผู้จัดการ มหาวิทยาลัย
 นี้ยิ่งกว่าใครหมด มหาวิทยาลัยที่ควร เป็นกระทรวงการอื่นซึ่งใน กระทรวง
 ธรรมดาอย่างอื่นเป็นอยู่เวลานี้ แต่รวมกันของมหาวิทยาลัยที่มีฐานะสูงขึ้น
 โดยได้ศึกษาในสถานศึกษา เช่นเช่นได้กล่าวมาแล้วในเรื่องศึกษา
 ศาสตราจารย์ ฯลฯ การไม่แยกกระทรวงการอื่นเป็นต้นในการกระทรวงนี้
 ไปตั้งตั้งศึกษากระทรวงหนึ่งเท่านั้น เช่นเช่นรัฐบาลไปกำหนดการศึกษาส่วนมากไปขึ้น
 คณะเดียวเป็นอง ๆ หนึ่งได้จะไม่เข้าไปบริหารตามสมควรแล้ว บางทีได้ทำให้
 ผู้เกี่ยวข้อง ได้ผลไม่ดี จนต้องย้ายที่ตั้งมาอย่างอื่นโดยวิธีนี้ คณะผู้เกี่ยวข้อง เห็นว่า
 รัฐบาลกรมมหาวิทยาลัยโดยผู้บางได้ก็ควร จะอยู่อย่างนี้ ถ้าจะมีการ
 เปลี่ยนแปลงทุกไป ซึ่งเจ้าหน้าที่ควร เป็นไปไม่ไหว ที่มหาวิทยาลัยจะมีสหประชา
 มากขึ้น ทำขึ้น แต่สหประชาที่มหาวิทยาลัยจะมีได้ก็เห็นมีศาสตราจารย์ขึ้น
 สูงประจำวิชา ก็ทำแห่งประจำในมหาวิทยาลัย เป็นจำนวนเท่าเทียมเข้า เป็น

ศาสตราจารย์นั้นคง เป็นที่ไว้วางใจได้จริง ๆ และมหาวิทยาลัยมีทุน
 รอนและผลประโยชน์รายได้มากพอที่จะดำเนินการได้ก็ ไม่ต้องอาศัยเงิน
 ในแบบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลเท่านั้น เมื่อมหาวิทยาลัยบรรลุถึงซึ่งฐานะ
 เช่นนี้แล้วก็ควรให้อิสสรภาพเขาขึ้นได้ทุกทาง แต่ผู้ซึ่งควรอยู่ในความควบคุม
 ของกระทรวงศึกษาธิการทั่วไประยะหนึ่ง ซึ่งอาจเรียกอย่างอื่น ไม่เรียกว่า
 กระทรวงธรรมการก็ได้ การควบคุมนี้จะเข้มงวดหรือหลวมเพียงใดก็สุด
 แล้วแต่ความ ใฝ่ใจที่จะให้แก่ศาสตราจารย์ได้และสุดแล้วแต่การใช้จ่ายเงิน
 คือเงินใช้เงินของมหาวิทยาลัยเองมากขึ้น และใช้เงินของรัฐบาลน้อยลงเท่าใด
 การควบคุมในทาง นี้ก็ยิ่งหลวมเข้าได้เท่านั้น ความอิสระภาพของมหาวิทยาลัย
 ทั้งในทาง ศึกษาศึกษาและในการ ใช้จ่ายเงินที่หา ได้เองและการลงทุนหาผล
 ประโยชน์นั้น เป็นสิ่งที่พึงปรารถนายิ่ง ควรควบคุม ไม่ควรเห็นยั้งไว้ แต่
 ในขณะที่มหาวิทยาลัยยังมีศาสตราจารย์ประจำตำแหน่งน้อย มีอาจารย์พิเศษ
 มากอยู่อย่างเช่นเวลานี้ ทั้งผลประโยชน์รายได้ยังต่ำอยู่ ต้องอาศัยเงิน
 ที่ได้รับจากรัฐบาลมา ใช้จ่ายในประเภทต่าง ๆ นอกจากเงินเดือน
 ศาสตราจารย์อย่างที่เป็นอยู่เวลานี้ ก็ยังไม่ควรให้อิสสรภาพมาก กระทรวง
 ธรรมการยังควบคุมเข้มงวดและ เป็นผู้รับผิดชอบอยู่อย่างเวลานี้.

สถาบันวิจัยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความยั่งยืนของมหาวิทยาลัย

ความยั่งยืนเป็นลักษณะสำคัญอันหนึ่งของมหาวิทยาลัยทั่วไป ในทวีปยุโรปหลายประเทศมีมหาวิทยาลัยเก่า อายุตั้งแต่ร้อยปีมาแล้วก็มี ในประเทศเหล่านี้ได้ทำการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางการเมืองและในทางศาสนาอย่างใหญ่หลายครั้งหลายครา มีเปลี่ยนแปลงวิธีการปกครองบ้านเมือง มีสงครามในประเทศและการจลาจลต่าง ๆ มหาวิทยาลัยอันเป็นที่ชุมนุมชนที่ปราศรัย และเป็นบ่อเกิดแห่งผู้ที่จะมีปากเสียงในทางการเมืองและทางศาสนาย่อมเป็นศูนย์กลางอันหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญและมีน้ำหนักมากในทางชักจูงประชาชนไปในทางใดทางหนึ่งหรือเห็นควรังไว้ได้ จึงต้องเกี่ยวพันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในทางการเมืองและทางศาสนาด้วยทุกครั้ง มากบ้างน้อยบ้าง บางแห่งถึงกับถูกสั่งให้ปิดเสียชั่วคราว แต่ยังไม่เคยปรากฏว่าทั้งล้มเลิกเสียเลย ซึ่งจะมีความยุ่งยากแก่ใดมหาวิทยาลัยเหล่านั้นก็จะมีอยู่และทั้งหัวผู้-ได้จนทราบเท่าทุกวันนี้ จึงอยู่ในประเทศเยอรมันเมื่อก่อนรวมรวมประเทศต่าง ๆ เข้าเป็นสหรัฐตามรูปปัจจุบันนี้ ได้เคยมีมหาวิทยาลัยหลายแห่งที่ได้อันขึ้นด้วยความจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วต่อมาความจำเป็นนั้นน้อยลงหรือหมดไป ก็เห็นว่ามหาวิทยาลัยมากเกินของเหตุ จึงได้ยุบเลิกเสียบ้าง และไปรวมเข้ากับมหาวิทยาลัยอื่นเสียบ้าง มหาวิทยาลัยที่ไม่ยั่งยืน อันนี้ไปน้อย แต่จากนี้ เป็นมหาวิทยาลัยที่ยั่งยืนทั้งสิ้น

ดูจากกรณีมหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่ก่อเป็นสำคัญศึกษาถึงความมั่นคงซึ่งกันหาว่าอย่างมหาวิทยาลัย! ศึกษานานประเทศ รูปการของมหาวิทยาลัย

คดีอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความจำเป็นและสมควรเป็นจำนวนศาลทราจารย์
 และนักเขียนที่ขอมต่างกันเป็นยุค ๆ. แต่ปัจจัยสำคัญซึ่งแห่งความซึ้งในของ
 มหาวิทยาลัยนั้นคือที่ตั้งและคุณทรัพย์ซึ่งมหาวิทยาลัยมีเองเป็นลิสเซียต ในสอง
 ข้อนี้ศาลลงกรรมมหาวิทยาลัยยังบกพร่องอยู่ คือนอกจากที่ดินซึ่งโรงพยาบาล
 ศิริราช กับสถานศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ตั้งอยู่ทางฝั่งธนบุรีแล้ว มหาวิทยาลัยนี้ไม่
 มีที่ดินที่อยู่ในบรรณสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเองเลย สถานศึกษากับที่อยู่ของ
 นักเรียนและอาจารย์ซึ่งได้สร้างขึ้นในบริเวณประทุมวันตั้งสิ้นอยู่ในที่ดินของ
 ทรัพย์สินข้างที่ ซึ่งมหาวิทยาลัยได้เช่าไว้ โดยไม่มีสัญญากำหนดเวลาแน่ชัด
 ทรัพย์สินข้างที่ระบอบเลิกมีให้เช่าอีกต่อไปเมื่อใดก็ได้ แต่ถึงแม้จะมีสัญญา
 เช่า ๕๕ ปีตามนิตินิยม และอาจยังเช่าต่อไปอีกได้ ก็ยังนับว่าเป็นประกัน
 สำคัญกับความซึ้งในของมหาวิทยาลัยไม่ได้ ตามที่เป็นอยู่เวลานี้ ชื่อกันว่า เมื่อ
 ในประเทศสยามยังมีพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงไว้ซึ่งพระมหากษัตริย์คุณและพิ
 หาราชคุณด้วยอุปนิสัยบำรุงมหาวิทยาลัยที่อยู่คราวใด มหาวิทยาลัยก็จะยังตั้ง
 อยู่ได้ปัจจัยนิทรานั้น แต่เมื่อมองดูตามลิสเซียตและนิตินิยมแล้วพระเจ้าแผ่นดินผู้
 เป็นเจ้าของที่ดินอาจทรงเลิกสัญญาเช่านี้เสียเมื่อใดก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว
 มหาวิทยาลัยอาจมีความปั่นป่วนอย่างใหญ่จนถึงขั้นต้องเลิกเช่าไปก็ได้.

ส่วนคุณทรัพย์นั้น มีทุนเดิมเป็นเงินสองหมื่นกอบหนึ่ง ฝ่ายธนาคารไว้ได้
 รับผลประโยชน์ที่ออกดูเงินเป็นลำดับมา ฝ่ายธนาคารนั้นคงยังป็นอยู่คงออกไป
 ถิ่นว่าทุนรายนี้ เป็นทุนนั้นคงส่วนหนึ่ง ทุนที่มีผู้สหราชอาณาจักรด้วยความจำเป็นทาง
 ใคทางหนึ่งก็เห็นว่า เป็นทุนนั้นคงได้ แต่ผลประโยชน์ที่ได้จากทุนนี้ใช้ให้แก่
 ที่ผู้บริจาคได้กำหนดไว้ นอกจากผลประโยชน์จากทุน ๒ ประเภทนี้ยังมีผล
 ประโยชน์ที่ได้จากการไว้เช่าที่ดินซึ่งมหาวิทยาลัยเช่ามาจากทรัพย์สินข้างที่ การ
 ภายผลประโยชน์ทางนี้โดยเจริญขึ้น เป็นลำดับมา นับว่าเป็นรายได้ส่วนใหญ่มากกว่า

ประเภทอื่น แต่รายโคประเภทนี้จะมี เป็นรายโคแน่นอนไว้ โคด้วย เหตุที่มอเสส
 แห่งอิสราเอลได้บัญญัติไว้ในบทบัญญัติของมหาวิจิตร เจ้าของที่เสนาาเกิด
 สัญญาเข้าเสียให้ถึงมาแล้ว แม้จะไม่เลิกสัญญาเข้าทั้งหมด เพียงแต่เลิก
 เสียบางส่วน ก็เป็นการตัดทอนผลประโยชน์ลง ไปบ้างแล้ว เช่นที่ดินตอน
 มุมตมพระวิหารที่ กับถนนสนามม้า แต่เดิมอยู่ในเนื้อที่ซึ่งมหาวิจิตรเข้าไว้
 สำหรับสร้างสถานศึกษาหรือหาผลประโยชน์ในทางใหญ่อื่น เข้าต่อไป
 ต้องแบ่งให้สมาชิกาชาดสร้างสถานเสาวภา โดยมหาวิจิตรได้รับค่าเช่า
 แค่นี้ก็พอ เป็นตัวอย่างเห็นได้ว่า การเข้าที่หาผลประโยชน์นั้น ไม่เป็นการ
 แน่ชอน แน่ชอนไม่สำคัญ การหาผลประโยชน์นี้ถูกกล่าวหาทาง เมื่อทางหนึ่ง
 ไม่ดี ก็ยังอาจหาทางขึ้นได้ ปัญหาสำคัญที่ควรระวังนั้นคือ เรื่องที่ดินที่ได้
 ไข้ปลูกสร้างสถานศึกษาลงไปแล้วอย่างมั่นคงถาวร จะรื้อถอนไปไม่ได้ ถ้า
 จะไข้มหาวิจิตรเป็นส่วนตัวศึกษาอย่างอื่นจริงก็ควรให้มีกรรมสิทธิ์ที่ชัดเจน เป็น
 อย่างน้อย เมื่อมหาวิจิตรมีกรรมสิทธิ์ที่ดินนี้จำนวน เนื้อที่และเขตแดนชัด
 แล้ว การปลูกสร้างสิ่งถาวรต่อไปภายหลังก็จะ ได้จัดทำขึ้นในเขตนี้ เพื่อ
 ประกันความ ชัดขึ้นต่อไป เรื่องนี้ควรได้รับพระราชทานพระบรมราช
 วินิจฉัยเป็นพิเศษ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานขอลให้ เป็น
 สิทธิของหนึ่งคนใด และพระ ราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชื่อ เก็บเก็บตาม
 ความจำเป็นชื่อจะพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชื่อ เก็บเก็บ เป็น
 โฉนดราคาซื้อขาย และ โดยวิธีอื่นแล้ว เงินที่กำนดก็ได้ สิ้นสุดแล้วแต่จะ ทรงพระ
 กรุณาโปรด นอกจากนี้ยังมีอีกวิธีหนึ่ง คือมหาวิจิตรนี้เป็นของ รัฐมรด
 (แผ่นดิน) ถ้ารัฐบาลมีที่ดินที่ขอจะแลกเปลี่ยนกันได้ก็อาจแลกเปลี่ยนกับพระ ศัง
 ข้างที่ให้ค่ากัน เป็นอันเสร็จไปโดยง่ายกว่าอย่างอื่น เมื่อมหาวิจิตรได้ทั้ง

ในที่นี้ของมหาวิทยาลัยเองคงมีแล้ว ก็ยังมีประกันในความยั่งยืนส่วนใหญ่
แล้ว การขาดผลประโยชน์นั้นจะเข้าที่คนที่เข้าอยู่แล้วเวลานี้และหาเข้าที่อื่นอีก
เพื่อมาทำประโยชน์หรือจะลงทุนทางอื่นอีกก็สุดแล้วแต่จะทำหรือไม่ ทางใดที่
การจะเลือกทางนั้น เช่นการให้เงินแก่ผู้มีหลักฐานดี หรือรับจ้างของ เป็นต้น.

คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์นี้ว่างงานกว้าง วิชาที่สอนในคณะ เช่นนี้
น้อยมีมาก จะแบ่งออกเป็นสองหมวด ตามหมวด หรือที่หมวดก็ได้ และเมื่อเจริญ
บริบูรณ์ขึ้นแล้วจะแบ่งออกเป็นสองคณะก็ได้ คือ (คณิตศาสตร์ Letters หรือ
Arts) และคณิตศาสตร์ (Pure Sciences) วิชาในคณะหนึ่ง ๆ ยังแบ่ง
ออกไปได้หลายหมวด ภาษา, ฟิลโซฟี, ประวัติศาสตร์, เศรษฐศาสตร์
และอื่น ๆ. ทางวิทยาศาสตร์ก็มีวิชาจำนวนมากชั้นสูง, คณิตศาสตร์, เรขาคณิต,
ฟิสิกส์, เคมี, ดาราศาสตร์, สัตวศาสตร์, ชีวศาสตร์และอื่น ๆ) ที่ให้รวมทั้ง
คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ไว้ในคณะเดียวกัน เมื่อแรกตั้งมหาวิทยาลัยนั้น
มีเทศ ๖ ประการ คือ คณะอื่น ๆ ได้ตั้งขึ้นโดยอุปโลมตามรูปแบบที่ใช้อยู่ใน
โรงเรียนข้าราชการพลเรือนและโรงเรียนราชแพทยาลัย ซึ่งมีความมุ่งหมายจะสอน
และอบรมคนให้มีความรู้ความสามารถออกไปรับราชการในตำแหน่งอันว่างงาน
จำกัดจำนวน หรือจะออกไปประกอบอาชีพส่วนตัวก็ว่างงานจำกัด เช่นเดียวกัน
เป็นต้นว่าผู้ที่เรียนวิชารัฐประศาสน์สอบได้โดยแล้ว ก็ไปรับราชการทาง
มณฑลไทยหรือต่างประเทศ หรือทางใดที่พึงมีปฏิญ์คล้ายกัน ผู้ที่ได้เรียนวิชาแพทย์
ออกไปเป็นแพทย์ ส่วนผู้ที่เรียนวิชาในหมวดคณิตศาสตร์นั้นออกไปเป็นครู หรือ
ไปทำงานในตำแหน่งใดที่ว่างงานกว้าง ต้องการปฏิญ์ทางภาษาหรือประวัติ
ศาสตร์ ฯลฯ ก็ได้ หรือจะเรียนเพื่อเสริมปัญญา เพื่อยุบความรู้ตัวแล้วเท่านั้น

ได้ ทางวิทยาศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน จะออกไปเป็นครูหรือไปทำงานทางใดก็ตาม
 มีปฏิรูตร่างแผนการสารพัดก็ได้ ซึ่งมืออยู่หลายทาง เช่นช่างแกะสลักหรือประติมา
 ธิ์สูงต่าง ๆ หรือทำยา แสงทฤษฎีวิทยาศาสตร์ เป็นต้น คนนี้สอนวิชาหลายอย่าง
 ให้เลือกเรียนได้ตามชอบใจ รวมเป็นหมวด ๆ สุกแล้วด้วยความมุ่งหมายของผู้เรียน
 ว่าจะไปประกอบอาชีพทางใด เป็นการศึกษาชะบิตกว้าง (Liberal Education)
 คับเทศนี้จึงได้รวมมหาวิทยาลัยที่สังกัดและ เช่นเดียวกัน เข้าไว้เฉพาะเดียวกัน
 ชัดประการหนึ่ง เมื่อแรกตั้งมหาวิทยาลัยยังไม่มีผู้มา เรียนอย่างกว้าง เช่นนั้น
 มีผู้มาเรียนเพื่อค้าขายทางที่อื่นแล้วไปยังตำแหน่งอันมีงานจำกัที่เดียว
 เวลานั้นวิชาที่สอนกันทั้งทางอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ยังเป็นแต่วิชาที่
 สอนเพียงเดิมและเคยเข้าไปเรียนวิชาอื่นต่อไป เช่นสอนภาษาอังกฤษ คือให้
 ฝึกเรียนเข้าใจการสนทนาเทศน์และอื่น ๆ และสอนคณิตศาสตร์ คณิตศาสตร์ และ
 ศึกษาศาสตร์อื่น ๆ เชิญไปเรียนวิชาเทศน์ต่อไป เป็นต้น นับว่าการสอนวิชา
 เหล่านี้เป็นการศึกษาทั้งสองประเภท จึงได้รวมไว้โดยเฉพาะเดียวกัน ต่อมาจึง
 ค่อยมีผู้มาเรียน โดยหวังผลสำเร็จในคณะนี้มากขึ้นเป็นลำดับ โดยมากเป็นผู้ที่
 ใจจะไปเป็นครูหรืออื่น ที่เรียนเพื่อไปเรียนต่อในต่างประเทศก็มี ที่เรียนมา
 ค่าง ๆ และประวัติศาสตร์ก็เริ่มมีบูรณาการความรู้ของคนทำเนียบนี้ คณะนี้คงเห็นว่า
 เป็นคณะสำคัญอย่างยิ่ง ถ้าไม่มีการสอนวิชาเช่นนี้แล้ว มหาวิทยาลัยจะไม่
 มีลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยแท้ จะคงเป็นแต่โรงเรียนอาชีพชั้นสูงเท่านั้น ไม่เป็น
 ศึกษาศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีความสำคัญสำหรับการศึกษาทั่วไปและสำหรับมหาวิทยาลัย
 โดยเฉพาะคือ การศึกษาจะเจริญได้ต้องมีครูดี ในโรงเรียนมัธยม ผู้ที่จะ
 เป็นครูดีต้องมีผู้ที่ได้ศึกษาในมหาวิทยาลัย คือในอภิปรัชญาและ
 วิทยาศาสตร์นี้เอง ส่วนมหาวิทยาลัยจะตั้งตัวอยู่และเจริญขึ้นได้ก็ด้วยอาศัย

๓. วิทยาลัยเป็นปัจจัยสำคัญ ถ้าเด็กเรียนดีมีคุณวุฒิใน วิชาที่ไม่ดีก็ไม่สามารถจะเข้า
 ใจการสอบในมหาวิทยาลัยได้ การที่ผลดีของครูหรือผลดีของนักเรียนสูงขึ้นมา
 ไม่มาก แต่เข้าเรียนไม่สามารรถจะเข้าใจการสอบได้ก็ อาจไม่สิ้นแล้ว
 ผลดีของครูที่เพิ่มขึ้นนั้นก็จะเป็นหมัน เพราะฉะนั้นการที่จะเพิ่มผลวิชาโดยที่
 ยกผลดีของครูให้สูงขึ้นได้ก็สุดแล้วแต่ฐานะของโรงเรียนนั้น ซึ่งเป็นผู้เตรียม
 เด็กเรียนเข้ามหาวิทยาลัย เท่าที่ได้สังเกตเห็นเวลาที่เพิ่งเข้าโรงเรียน
 ทั้งหลายจะสอบวิชาตามผลดีของครู เด็กดีในและการสอบโดยวิธีของ
 มหาวิทยาลัยจะเข้มงวด ทำกันก็จริง แต่ความรู้และความสามารถของเด็กเรียน
 ที่มาเข้ามหาวิทยาลัยยังห่างกันมากอยู่ เหตุที่ห่างกันนี้ไม่อยู่แต่ที่ความฉลาดไหว
 ฝริบและความสนใจความภาคภูมิใจของเด็กเรียนเท่านั้น ซึ่งย่อมต้องมีอยู่เป็น
 ธรรมดา เหตุที่ห่างกันนี้ระบอบอยู่ที่ครูด้วย คือครูผู้มีความรู้ดีและสามารถสอน
 ได้ดียังมีน้อยนัก โรงเรียนบางแห่งอาจมีครูดีทางภาษาและประวัติศาสตร์ แต่ไม่
 มีครูที่ทพ วิชาคำนวณและวิทยาศาสตร์ บางแห่งอาจมีดีตรงกับวิชา บางแห่งอาจ
 มีครูที่ทุกประเภท ไม่สม่ำเสมอ ส่วนบุตรที่เข้าไปโรงเรียนนั้น เด็กโรงเรียน
 ที่อยู่ใกล้บ้านของหม่อมฉัน บุตรบุตรเหล่านี้เขาเป็นนิสัยเพราะทางไกลมาก
 กว่าทางอื่น เป็นอันว่าเด็กเรียนและ ถ้าไปโรงเรียนนั้นเด็กก็ดูสอนแล้วไม่
 เด็กเรียนผู้นั้นก็ไม่สามารถจะได้รับความรู้ทางเลขได้ที่ได้ทำให้อาจเรียนได้
 การที่จะรู้ทางหน้าตาที่จะได้เห็นทางไกลมากนั้นเป็นธรรมดา ถ้ารู้ได้แล้วก็อาจสืบ
 ทราบได้ว่าโรงเรียนใดสอนทางใดดี แล้วออกมาเห็นทางไกลไปโรงเรียนนั้น แต่ที่
 จะทำได้ทั้งนั้นก็มีน้อยราย การที่ครูไม่สม่ำเสมอ เป็นการผิดโอกาสของนักเรียน
 ที่จะเรียนวิชาที่หัวสมองและถนัดใจได้โดยความควร ถ้าโรงเรียนผู้สอนมีครูที่หัว
 วิชาแล้ว เด็กเรียนก็จะมีโอกาสเรียนได้ไม่ห่างกันนักจริง ๆ เท่าที่เห็นอยู่
 เวลาที่เด็กเรียนที่เข้ามหาวิทยาลัยถึงแม้จะ ได้สอบโดยวิธีของวิทยาลัยได้แล้ว
 ทุกคนก็จริง แต่ความรู้ทางกันมาก ที่มักจะอ่อนเกินจะเป็นทางคำนวณและ

วิทยาศาสตร์มากกว่าทางอื่น ซึ่งโรงเรียนโดยมากไม่เปิดคู่มือจะสอน ไม่ใช่
 เพราะเด็กเรียนไม่มีนิสัย เพราะทางนี้ : เปิดคู่มือเรียน ชั้นนี้ฝึกเรียนวิชา
 แผลงวิธีวิทยาศาสตร์ด้วย ถึงแม้จะได้รับความลำบาก แต่ได้ทำได้ดีก็เพราะ
 มีนิสัยและใจรักทางนี้จริง ๆ หากเปลี่ยนมาก ถ้าได้เรียนในโรงเรียน
 ที่มีการสอนวิชา ชั้นนี้ที่ทั้งเห็นความแล้ว ก็เรียนเช่นนี้จากโรงเรียนได้เร็ว
 และที่ขึ้นอีกมาก การที่คู่มือไม่พอเช่นนี้ทำให้เด็กเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ
 ได้ข้อใจอาจเรียนวิชาที่คิดว่าไม่ได้ทำไป และจะเลือกวิชาใน
 มหาวิทยาลัยไม่ได้ตามใจรักจริง ๆ ถ้าเปิดคู่มือที่จริง ๆ มากขึ้นแล้ว
 มหาวิทยาลัยจะได้อีกเรียนที่ขึ้นมาก และจะสอนให้ขึ้นไปด้วย เพราะฉะนั้น
 ผู้ที่จะเป็นครูในโรงเรียนมัธยมควรจะเป็นผู้ที่ได้เรียนในมหาวิทยาลัยไปแล้ว
 ทั้งนี้ เวลาที่เด็กเรียนในคณะที่ใด เป็นผู้ที่ เป็นครูทุกทั้งสิ้น แต่เรียนไปเพียง
 เท่านั้นยังไม่พอ ควรเปิดโอกาสให้ผู้ที่ เป็นครูอยู่แล้ว ได้ควบคุมเข้ามาเรียน
 เกี่ยวกับชีวิต โดยไม่ขาดจากราชการ และได้รับประกาศนียบัตรสูงขึ้น และ
 เงินเดือนสูงขึ้นตามควร ทั้งนี้โรงเรียนมัธยมควรจะขึ้นได้ เป็นโรงเรียน
 มัธยมที่ขึ้นแล้ว มหาวิทยาลัยก็จะเจริญขึ้นได้ เป็น จากมหาวิทยาลัยไป ท่วมเหย
 ที่คนศึกษาธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ เป็นที่อบรมครูผู้แทน ซึ่งทั้งนี้ว่าและนี้
 เป็นคณะสำคัญยิ่งกว่าอื่นในชั้นนี้

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศวิศการกรรมศาสตร์

การสอบวิชาวิชาศวิศการกรรมและยंत्रกรรมได้ เคยมีมาในโรงเรียนข้าราชการ
 ทดสอบแล้ว และยังมีต่อมาในมหาวิทยาลัยบูรพาและตั้งยंत्रนี้ ด้วยความมุ่งหมายที่
 จะชักคนออกไปทำงานในกรมรถไฟ กรมทาง กรมชลประทาน กรมอากาศยาน
 และแผนกอื่น ๆ ที่ต้องการผู้มีความรู้ในทางก่อสร้างหรือทางเครื่องกลทอสมควร
 แต่เดิมหลักสูตรทำ แล้วได้เสริมให้สูงขึ้นตามส่วนภูมิรัฐที่ใน คิมของปู่สมัยเจ้าเรือน
 เป็นสำคัญมา แต่ก็มียังคงมีแต่ชั้นประกาศนียบัตร ศวิศการกรรมศาสตร์ได้ เคยคิดจะ
 เสริมหลักสูตรให้สูงขึ้นถึงขั้นปริญญา แต่จะ ต้องลงทุนหาเครื่องประกอบการสอน
 เป็นจำนวนเงินประมาณ ๕๕,๐๐๐ บาท ส่วนผู้ที่เรียนนั้นเวลานี้มีอาจารย์
 ประจำคณะกลาษณซึ่ง ได้ปริญญาต่างประเทศ พอจะสอนได้ สำหรับวิชาบางอย่าง
 บางทีจะต้องหล่าสตราจารย์มาจากต่างประเทศ เป็นอันว่าถ้าจะเสริมหลักสูตรให้
 สูงขึ้นจะ ต้องลงทุนและเพิ่มรายจ่ายประจำขึ้นอีก แต่ปัญหาเรื่องเงินนี่ก็จริง ไม่สู้
 จะสำคัญ เงินทุนของมหาวิทยาลัยมีพอที่จะหาซื้อเครื่องใช้ในอาคารสอนและสร้าง
 โรงงานเพิ่มเพิ่มได้ และการที่จะเพิ่มเงินเพิ่มค่าสตราจารย์นั้นในงบประมาณ
 อีกตำแหน่งใหม่ ก็ไม่เป็นเงินมากมาย ถ้าจำเป็นจริง ๆ และเชื่อว่าจะได้
 ประโยชน์ก็ไม่เบาเสียหลาย แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเมื่อลงทุนไปแล้วจะ ได้ผลดีคุ้มทุน
 และค่าใช้จ่ายหรือไม่ จะมีนักเรียนเข้าเรียนมากหรือไม่ และผู้ที่เรียนเข้าเรียน
 แล้วจะออกไปทำงานทำได้หรือไม่ ข้อสุดท้ายนี้สำคัญยิ่งกว่าข้ออื่นหมด แต่ก่อน
 ผู้ที่ได้ประกาศนียบัตรแล้ว ออกไปรับราชการในตำแหน่งชั้นนายงาน ผู้ตรวจการ
 และตำแหน่งชั้นชั้นที่ ซึ่งสมกับภูมิรัฐของผู้ที่ได้เรียนไปเพียงเท่านี้ แต่ถ้าได้เสริม
 หลักสูตรขึ้นถึงขั้นปริญญาแล้ว ผู้ที่ได้รับปริญญาไปแล้วย่อมต้องอยากรับ และ
 ควรได้รับตำแหน่งสูงขึ้นตามคุณวุฒิ แต่กระทรวงและทบวงการที่ทำการก่อสร้าง

และวิชาเครื่องกลต่าง ๆ มักจะใช้คนที่ได้ไปเรียนมาจากต่างประเทศหรือได้
 วิชาต่างประเทศโดยตรงที่เดียว ผู้ที่ได้เรียนปริญญาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 อาจไม่ได้รับความเชื่อถือเท่ากับชาวต่างประเทศหรือคนไทยที่ได้ไปเรียนใน
 ต่างประเทศ คงจะได้รับความนับหน้าถือตาไม่สมบูรณ์ของชน จะเกิดข้อใจขึ้น และจะ
 ไม่มีใครฝึกหัดเรียนจนถึงขั้นปริญญาอีกต่อไปได้ แม้คนไทยที่ได้ไปเรียนใน
 ต่างประเทศและ ได้รับปริญญาเท่ากับคนต่างประ เภทที่เข้ามารับราชการในประเทศไทย
 นี้ ก็ยัง ไม่ค่อยจะได้รับความเชื่อถือและ ไว้วางใจเท่ากับชาวต่างประเทศผู้บว
 ภาราเหมือนกัน ทำให้รู้สึกว่าคุณค่า และออกจะข้อใจกันอยู่แล้ว ผู้ที่ได้รับ
 ปริญญาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยคงจะ ได้รับความลำบากยิ่งกว่านั้นอีก ส่วน
 ผู้ที่ได้เรียนตามหลักสูตรที่มืออยู่เวลานี้ เมื่อได้รับประกาศนียบัตรแล้วออกไปรับ
 ราชการในตำแหน่งต่ำ ยิ่งแน่จะเสียหน้ามากไม่สู้จะสบาย เพราะไม่ได้หวัง
 สูงกว่านั้น แต่ผู้ที่เรียนต่อไปถึงขั้นปริญญา คงจะทำงานทำใจเป็นที่ยังใจได้ยาก
 เป็นแน่ เพราะฉะนั้นถ้าขอที่จะขยายหลักสูตรจึงต้องฝึกถึงเรื่องนี้เป็นใหญ่ นอก
 จากนี้ยังต้องฝึกถึงขั้นอื่นอีก คือการศึกษาทางวิศวกรรมไม่อยู่ในจำ วกการศึกษา
 อย่างกว้าง เช่นที่รวมเรียกว่าศึกษาศาสตรเป็นต้น ผู้ที่เรียนวิชาวิศวกรรม
 นรีจะเป็นทหรกรรมวิทางไม่อย่างแคบ ถ้าไปตามทางที่มุ่งหมายไว้ ไม่ให้แล้วก็ไม่
 ทางหนัก เลือง ไปอื่น ส่วนการงานทางวิศวกรรมนั้น จะมีมากหรือน้อยย่อมต้อง
 สูดมแล้วแต่ฐานะ เศรษฐกิจของประเทศจะเป็นอย่างไร กระทรวงธรรมการได้
 เคยตาม ไปฝึกกระทรวงมหาดการที่เคยรับฝึกเรียนวิศวกรรมไปให้แล้ว ยังจะ
 ต้องการฝึก ป็นจำนวนสักเท่าใด และตามถึงอัตราเงินเฟ้อแล้ว ได้รับขอ
 ว่าจะต้องการฝึกมาก แต่อัตราเงินเฟ้อนั้นทั้งไว้ทางที่ใน ไม่สม่ำเสมอ คือ
 ตามไปและ ได้รับขอหมายดังนั้น สิ้นเวลาด้วงมานานแล้ว ถ้าจะตามเวลานี้คง ไค
 รับตอบอีกอย่างหนึ่ง เพียงแต่ที่ได้ทราบจากกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมก็

ปรากฏว่าการสร้างรถไฟเวลานี้ เกือบจะถึงที่สุดอยู่แล้ว ต่อไปจะมีแต่การ
รักษาทางรถไฟเท่านั้น ซึ่งจะจัดการไปใช้คนน้อยที่สุดที่จะทำได้ เพื่อประหยัด
พระราชทรัพย์ ถ้าจะต้องการคนเต็มเต็มสักก็ด้วยเหตุที่ผู้ซึ่งไปประจำอยู่ในที่
กันดารและมีไรมาท ได้รับความลำบาก ถูกโรคภัยเบียดเบียน มีที่จะนอนอยู่
ไม่ได้นอนและมีที่จะตายเร็ว ต้องมีคนไปสลับเปลี่ยน และถ้าขายเสบียงก็ต้องมีคน
ไปแทน (ความจริงอันนี้ไม่เป็นเครื่องล่อใจผู้ที่จะมา วิชาวิศวกรรม รมศาสตร์ ฯลฯ)
แต่ถ้าจะว่าทาง การแล้วกรมรถไฟไม่ต้องการคนมากเท่าเท่าอันนี้ ปีแต่จะลดลง
ที่ยังต้องการอีกมาก ก็กรมทางเท่านั้น กรมอื่น ๆ ที่เคยรับฝึกวิชาวิศวกรรม
ไปใช้ก็ต้องลดจำนวนคนลงด้วยเศรษฐกิจตกต่ำ อันเดียวกัน ต่อไปจะรับได้มาก
อีกสักเท่าไร ยังทราบไม่ได้ นอกจากทาง ราชการแล้วฝึกวิชาวิศวกรรม ยัง
ขาดงานในบริษัทต่าง ๆ ไปด้วย บริษัทต่าง ๆ ก็พนักงานน้อยลงไปเหมือน
กัน แต่ถึงแม้จะไม่มีเหตุเศรษฐกิจตกต่ำคนไทยก็มักจะหางานทำในบริษัทต่าง ๆ
ได้ยาก เพราะบริษัทต่าง ประเทศมักจะใช้คนต่างประเทศ เป็นอันว่าทางไป
สำหรับผู้ที่ วิชาวิศวกรรมสาขา วิชาไปแล้วมีอยู่น้อย นอกจากทางราชการ
แล้วเกือบจะไม่มีทางอื่นเลย เมื่อใดที่พิจารณาเหตุผลทั้งนี้แล้ว เห็นว่าการที่จะ
เสริมหลักสูตรให้สูงขึ้นถึงขั้นปริญญา โดยต้องลงทุนอีกมากในขณะที่ยัง ไม่สมควร
ให้เป็นไปอย่าง งามาก่อนดีกว่า แลสิ่งที่ยังขาดรองควรแก่ และที่ยังขาดควรเติม
คือให้การศึกษา โดยลัดสั้น คือเมื่อฐานะเศรษฐกิจเราดูปกติมาพอแล้ว และความ
จำเป็นปรากฏขึ้นสัก งามแล้ว จึงควรทำรีแก้ไขและเสริมหลักสูตรขึ้นตามควร
เวลานี้ฝึกวิชาในขณะนี้น้อยกว่า งามอื่น ว่าง เหตุที่ผู้ วิชาแล้วออกไปหางาน
ทำได้ยาก นับว่าขณะนี้ได้รับผลไม่คุ้มทุน และต่อไปจะเจริญขึ้นก็สักอย่าง
ใดและเมื่อใดยังคาดคะเนไม่ได้

คณะแพทยศาสตร์

การสอนวิชาแพทยโณในประเทศไทยมีอยู่สามชนิด ๑. สอนตามแบบไทยแท้ (แบบโบราณ) ๒. สอนตามแบบฝรั่งควบกันไปกับแบบไทย ๓. สอนตามแบบฝรั่งล้วน (แบบปัจจุบัน). ประวัติของการสอนวิชาแพทยโณแบ่งได้เป็นสามยุค ในยุคแรกมีแต่การสอนตามแบบโบราณ ผู้ที่วิชาแพทยโณสอนถูกกล่าวหรือดูถูกโดยสังคมที่ไร้อาชีพ เป็นส่วนตัวแท้ เป็นการสอนในวงแคบ ในยุคต่อมาเมื่อถึงโรงเรียนราชแพทยาลัยซึ่งที่โรงพยาบาลศิริราชได้เริ่มมีการสอนเป็นกิจจถาวร ใช้วิธีสอนตามแบบฝรั่ง แต่ยังคงสอนตามแบบไทยควบไปด้วย การสอนวิชาแพทยโณในยุคนี้ติดกันกับแบบโบราณที่อาจารย์ไปสอนที่โรงเรียนและสอนในนักเรียนที่ไม่ใช่คนของศิริโดยจะเพาะ เป็นการสอนในวงกว้างและเป็นราชการ บุคคลที่เข้าศึกษาการสอนตามแบบไทยโบราณสอนแต่ตามแบบฝรั่งล้วน.

เหตุที่โรงเรียนราชแพทยาลัยต้องใช้วิธีสอนสองชนิดควบกันไปนั้น เพราะว่าการสอนตามแบบฝรั่งนักเรียนได้รับความรู้ในเรื่องร่างกายละเอียดกว่าและดีกว่าตามแบบไทย ทั้งการเข้ายาฝรั่งก็มีคนนิยมมากขึ้นแล้ว ส่วนทางศัลยกรรมด้วยศูติกรรมนี้ไม่มีข้อสงสัยเลยที่ว่าตามแบบฝรั่งได้ผลดีกว่าตามแบบไทยมาก จึงได้จัดการสอนตามแบบฝรั่งตลอดหมดทั้งเรื่องร่างกายและการบำบัดโรคทุกทาง ยกเว้นแต่ที่หาไทยมีคุณสมบัติ ประชาชนนิยมมากทั้งเครื่องชาก็มีอยู่ในประเทศนี้บริบูรณ์จึงทั้งสองสอนวิธีเข้ายาไทยด้วย นอกจากนี้แพทย์ที่ออกจากโรงเรียนนี้แล้ว โดยมากต้องไปอยู่ตามหัวเมืองจะหาขายฝรั่งใช้ได้ยาก เชื่อกันว่าถ้าแพทย์มีความรู้ในเรื่องยาไทยแล้วอาจไปหาเครื่องยาใช้ได้เอง ความคิดนี้จึงถูกขัดขวางโดยคนบ้านแพทย์ทำได้ถึงขั้นนี้ก็ แต่ความจริง

ความเป็นเช่นนี้ไม่ คับ เหตุที่มีแพทย์แผนโบราณเป็นผู้นำมากกว่าอื่น เป็น
 ผู้สนใจและรู้จักเครื่องยาชาของ เมื่อมีตำราของเรื่องร่างกายและบอก
 อาการโรคและวิธีรักษาพอสมควรแล้วที่เป็นแพทย์ปฏิบัติตามตำราชั้นใดถูกต้อง
 ก็เป็นแพทย์ดีแล้ว แพทย์เช่นนี้ เป็นผู้รู้จักหาเครื่องยามาทำ เป็นยาชั้นและรู้จัก
 วิธีรักษา ถ้าทำได้สักใดโดยดีจริง แต่ได้เรียนในโรงเรียนราชแพทยาลัย
 นั้นต้องเรียนวิชาตามแบบฝรั่งหลายอย่าง ทั้งการบำบัดโรคก็ต้องทำตามแบบ
 ฝรั่งทุกอย่าง ชาติเวลาพอที่จะเรียนตามตำราไทยให้รู้สำราญใจไม่ นอกจาก
 นั้นตำราไทยไม่ละเอียดเข้มแข็งเหมือนตำราฝรั่ง ทั้งผู้ที่จะเป็นครูสอนให้ก็
 ทั่วไบบท การที่วิชาแพทย์แผนโบราณเสื่อมลงทุกที ก็เพราะแพทย์สมัยนั้นไม่
 จะวางวิชา ไม่ค่อยจะชอบสอนใคร แพทย์ที่มาเป็นครูในโรงเรียนราช
 แพทยาลัยถึงแม้จะมีชื่อว่าเป็นแพทย์ศึกษาในครูดีด้วยไม่ การสอนวิชาแพทย์ตาม
 ตามแบบไทยครั้งนั้นจึงไม่ได้ผล กลับเป็นเครื่องขวางเหนี่ยวการเรียนของ
 วิชาเรียนแพทย์ไปช้าลง เวลาที่กำหนดให้เรียนมีเพียง ๓ ปี ซึ่งจะเรียนแต่ตาม
 แบบฝรั่งอย่างสังเขปก็ไม่พออยู่แล้ว ช่างยังจะต้องเรียนตามแบบไทยสักฉบับ
 เหลือที่จะให้เขาเรียนทำได้ ส่วนการที่จะให้แพทย์ยุคนี้มีความรู้และความ
 สามารถพอที่จะไปหาเครื่องยามาประกอบเป็นยาชั้นให้เองให้โดยลัดด้วยนั้น
 นอกจากจะเป็นไปไม่ได้แล้ว ยังไม่ควรให้ทำด้วย เพราะพระมณฑลราชกิจที่
 เป็นเครื่องยามือผู้หลายชนิดที่คล้ายกับทุกชนิดที่แสดง ผู้ที่ไม่รู้จักทุกชนิด
 วิชาของชากรุงเก่าสิ่งที่แสดงนั้นมาใช้เป็นยา อาจเกิดอันตรายขึ้นได้ คับ
 เหตุเหล่านี้จึงได้เลิกการสอนวิชาแพทย์แผนโบราณเสียทีเดียว งดการสอน
 สอนวิชาแพทย์แผนปัจจุบันให้ขึ้น มาไทยเรามีครูมากและตำราชั้นถูกต้อง
 ตามตำรา และ ไม่หาเครื่องยาที่สดมาใช้แล้วไม่มีอันตรายเลย และเป็นสิ่ง

ที่ควรใจอย่างยิ่ง ทั้งการศึกษาเรื่องยาไทยก็ควรจะมีต่อไป แต่ต้องสนับสนุนให้
 เป็นที่จริงจังในทางวิทยาศาสตร์และควรสอนในมหาวิทยาลัย เป็นอารยธรรมใหม่
 สำนึกอยู่ที่รับชมแบบฝรั่งจนลืกลืมด้วยละสมัยใหม่ทางนี้เป็นพิเศษ ไม่
 จำเป็นต้องบังคับให้รับชมทุกคน และผู้ที่เรียนต้องมีความรู้ในเรื่องนี้ดีกว่า
 แพทย์แบบโบราณสามัญ ถึงขั้นวิศวะก็อยู่อย่างหนึ่ง คือแพทย์แบบปัจจุบัน
 บางคนอยากจะทำยาไทย เพราะคนนิยม แต่ไม่เข้าใจสรรพคุณของยาไทยที่
 สอนมาจะได้ยาที่ใช้นั้นโดยลึกลับ เดิมเขาฝรั่งเขาไปค้น ที่กำลังนี้อาจมีอะไรขาย
 ได้ แพทย์เขาเป็นอันความรู้ในทางวิทยาศาสตร์และมีความประมาท รู้เท่าไม่ถึง
 การ เป็นเขตรของทุกหัวข้อ วิชาความหมายไม่ดังได้ไม่เต็มที่ วิชาความหมายเก่า
 ก็ไม่รู้ชื่อและยังฟังไม่ได้ ต่อไปหวังว่าจะได้เป็นเช่นนี้ เพราะผู้ที่ไปรู้รู้สูงขึ้นไป
 รู้จักอันตรายมากขึ้นและคงจะเห็นได้ว่า จะปฏิบัติตามแบบใดก็ควรให้เคร่งตาม
 แบบนั้น จึงจะ ได้ผลดี

เมื่อโรงเรียนราชแพทยาลัยได้เลิกการสอนวิชาแพทย์แบบโบราณแล้ว
 การสอนแบบฝรั่งก็เจริญขึ้น เป็นลำดับมา ไม่มีเรื่องห่วงเป็นไป แต่
 ความลำบากก็อยู่กลางประการ คือผู้มาเรียนวิชาแพทย์ไม่รู้ชื่อพืชสมุนไพร
 และไม่เข้าใจการเรียนวิทยาศาสตร์ การสอนวิชาแพทย์ต้องใช้คำภาษา
 ต่างประเทศ ก็คือชื่อภาษาต่างประเทศนั้น ทั้งชื่อเขามาถึงจนเป็นชื่อ
 มาก ต่อมาและอบรมขึ้นเพื่อให้เขาเข้าใจการเรียนวิทยาศาสตร์ ซึ่งทำให้
 เป็นสิ่งลำบาก ~~เป็นสิ่งลำบาก~~ ไปโดยไม่ควร ควรแปลคำจากภาษาต่างประเทศ
 เป็นภาษาไทยนั้น เป็นลาบาก และถ้าแปลผิดเพี้ยนไปก็เสียร้าย ผู้แปลก็ลำบาก
 และคำรามากจนแปลไม่ไหว คำรามากฝรั่งก็เรียนก็ไม่เข้าใจ อาจารย์
 ผู้สอนวิชาแพทย์ก็เป็นแต่เพียงแพทย์สามัญ มิใช่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางใด และ

ไม่มีวิธีสอน เป็นกิจลักษณะ ผู้ที่พูดไทย ได้ก็สอน เป็นภาษาไทยอันฝรั่ง ผู้ที่พูด
 ไทยไม่ได้ก็ต้องมีล่าม ล่ามแปลอีกบ่อย เพราะตัวเองไม่เข้าใจ ความลำบาก
 ทั้งหลายเหล่านี้ก็วางเสีย ความเจริญของการสอนวิชาแพทย์ไว้นาน ก่อ
 เมื่อได้ฝึกเรียนที่ลอสแอนเจลิสโดยคณบดีของมหาวิทยาลัยแล้วมา เรียนและอาจารย์สอน
 เป็นภาษาอังกฤษโดยคณบดีของ ทั้งฝึกเรียนใช้คำภาษาภาษาอังกฤษไปแล้ว การสอนวิชา
 แพทย์จึงสะดวกขึ้น ประกอบกับได้ผู้ชำนาญในการสอนวิชาแพทย์ฝรั่ง ๆ ซึ่ง
 รอคอยและลอสแอนเจลิสส่งมา เป็นอาจารย์ และ คณบดี ๆ มา เป็นฝึกเรียนด้วย
 การสอนวิชาแพทย์จึงได้เจริญขึ้นรวดเร็ว จนแยกหลักสูตรขึ้นได้ถึงชั้นปริญญา
 หมายความว่าวิชาแพทย์ได้เจริญขึ้นถึงขั้นที่ในขณะนั้นควร เป็นที่พอใจได้แล้ว ก่อนี้ไป
 ก็ควรจัดให้มีการสอบสวนทวารกันเพิ่มขึ้นตามความรู้ที่สูงขึ้น ก็เป็นแพทย์ทำได้ตั้งนั้น
 แล้วก็ไม่ไปเรียนสูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง แต่การสอบสวนทวารกันนั้นทำได้ยากกว่า
 ในประเทศอื่นจึง ได้กล่าวไว้ที่นี้แล้ว เวลาที่ถึงควรลงแพทย์ไปศึกษาเพิ่มเติม
 ในประเทศอื่น การส่งไป เช่นนี้โดยคณบดีของมหาวิทยาลัย เพราะได้เห็นได้ฟังมากว่า
 ในประเทศนี้ ก็จะทำการสอบสวนทวารกันไม่ได้ อย่างไร ๆ ก็คงจะยัง
 อยู่ประเทศใหญ่ ๆ ไม่ได้ขยับเขยื้อน แต่การสอบสวนทวารกันนี้ควรให้ขึ้นโดยเร็ว
 นอกจากในทางแพทย์ก็ใน เรื่องโรคต่าง ๆ แล้วพวกแพทย์ยังควรทำการร่วม
 มือกันผู้ที่ได้ปริญญาทาง เภสัชกรซึ่งทำงานอยู่ในกองเภสัชและในมหาวิทยาลัย
 ในการสอบสวนทวารกันครั้งของยาไทย ผู้ที่ทำงานอยู่ในกองเภสัชก็ได้แสดง
 ความประสงค์ที่จะทำงานร่วมกับแพทย์ตั้งไว้แล้ว ถ้าจัดได้ขึ้นได้จึงได้รับความ
 รู้ในเรื่องยา รักษายา ไทยซึ่ง เภสัชกรและเมื่อได้ทดลอง เป็นกิจลักษณะทาง
 วิทยาศาสตร์จนทราบโดยแน่นอนแล้ว อาจทำยาขึ้นใช้ได้ก็ เป็นประโยชน์ทุกทาง
 ในการร่วมมือกับเภสัชกรสวนทวารกัน เช่นนี้ควรให้รู้ ภาสกรแพทย์วิทยาลัย เป็นศูนย์
 กลาง เป็นศูนย์กลางและชื่อของงานซึ่งอยู่บนภาคนี้มันไม่เข้ากันสนิท ที่ทำนี้เป็น

เสวีมีวิชาสิ่งเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยแต่

ส่วนคนที่ถูกวิวัฒนาการที่เข้าอยู่เวลานี้ถึงจากวิวัฒนาการที่หลายอย่าง
ซึ่งสอนกันโดยมหาวิทยาลัยชั้นสูง แต่การที่จะขยายผลถึงผู้ที่มีอยู่เกี่ยวกับ
โรงพยาบาล ซึ่งจะต้องรับคนไข้ใหม่ ระแวกอื่นได้อีก ต้องลงทุนเพิ่มเติม
และสิ่งของจำเป็นแก่ผู้ป่วยซึ่งอาจอยู่ในท้องถิ่น ๆ มาเป็นอาจารย์ด้วย เวลานี้เห็น
ว่าค่าเลี้ยงเหล่านี้ไปก่อนพอแล้ว ต่อไปจึงค่อยเพิ่มขึ้น.

คนแพทย์ศาสตร์ เป็นคณะที่มีผู้สมัครเข้าเรียนมากกว่าคณะอื่น แต่วิชา
เป็นวิชาขาดต้องมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่จริง ๆ จึงจะเรียนได้สะดวก ทาง
คณะศึกษาศาสตร์และวิทยาศาสตร์จึงได้ความคิดที่แก่คนที่มีความรู้ที่ส่งไปเรียน
ทางโรงพยาบาล โดยมากมักจะได้อะไรเสียครึ่งหนึ่งหรือครึ่งหนึ่งนั้น นักเรียน
แพทย์แต่ ๆ จึงมีจำนวนน้อย และที่สอบไล่ได้ปริญญาเป็นอันมาก เมื่อเทียบตามส่วน
กับจำนวนคนไข้ประเทศสยามแล้ว ดูในตำน้ำกรีกจะตายเป็นน้ำ แต่ในขณะนี้เมื่อ
มองดูสถิติทางสิ่งจำนวนแพทย์ปริญญาที่น้อยนั้นก็คล้ายเป็นเหตุไป เพราะแพทย์
เหล่านี้หาตำแหน่ง ได้ยากขึ้นทุกที นอกจากจะยอมรับเงินเดือนต่ำ ๆ พอเลี้ยง
ชีพหรือประกอบอาชีพเป็นแพทย์ ขอยศก็ได้ ถ้ายังเป็นอย่างนี้ต่อไปมากแล้วจะ
ตกกันข้อใจ เพราะการเรียนวิชาแพทย์เป็นต้องเวลาและเป็ต้องเงินมากกว่า
วิชาอื่น เมื่อได้ปริญญาแล้วก็หวังได้รับเงินเดือนสูงกว่าแพทย์ชุมชน ๆ. ยิ่ง
แม้การเงินจะดีขึ้นเป็นปกติแล้ว ถ้าไม่คิดช่วยแพทย์ขึ้นเพื่อความยากก็คงจะยัง
มีอยู่ ทางที่จะช่วยได้ก็มีอยู่ทั้งที่คนแพทย์พูด ถ้าชดเชยบ้างและเพิ่มเงินขึ้นสักบ้าง
ก็อาจได้แพทย์ขึ้นปริญญา ข้าพเจ้าในราชการมากขึ้น ทุกปีโดยของรัฐบาลใน
เรื่องแพทย์นี้ เป็นข้อสำคัญมากสำหรับมหาวิทยาลัย การอบรมแพทย์ เป็ต้องเงิน
มากที่สุด ถ้าต้องการแก้ปัญหาน้อยคนในนี้หนึ่ง ๆ ก็ต้องแก้ว่า ได้ยลไม่คุ้มทุน.

เขียนที่ (๗๑๓)

วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕

เรียน คุณแม่

ลูกได้เรียนจบแล้ว
 และจะมาอยู่กับคุณพ่อคุณแม่
 ที่บ้านใหม่ที่คุณแม่
 ซื้อไว้ที่จังหวัดเชียงใหม่
 ลูกได้เรียนจบแล้ว
 และจะมาอยู่กับคุณพ่อคุณแม่
 ที่บ้านใหม่ที่คุณแม่
 ซื้อไว้ที่จังหวัดเชียงใหม่
 ลูกได้เรียนจบแล้ว
 และจะมาอยู่กับคุณพ่อคุณแม่
 ที่บ้านใหม่ที่คุณแม่
 ซื้อไว้ที่จังหวัดเชียงใหม่

รักคุณแม่

ลูกได้เรียนจบแล้ว
 และจะมาอยู่กับคุณพ่อคุณแม่
 ที่บ้านใหม่ที่คุณแม่
 ซื้อไว้ที่จังหวัดเชียงใหม่

ในตอนที่ได้อ่านไว้แล้วว่าจำนวนวิชาที่สอนกันในมหาวิทยาลัยต่างๆ และวงงาน ไม่มีจำกัดขีดชั้นอย่างใด มหาวิทยาลัยบางแห่งให้น้ำหนักแก่ทางหนึ่ง อีกแห่งหนึ่งให้น้ำหนักไปอีกทางหนึ่ง สุกแล้วแต่ความจำของผู้ตั้งขึ้น และสุกแล้วแต่ความจำเป็นของท้องที่ ส่วนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้ โดยกำเนิดเป็นที่อบรมคนเข้าทำราชการ ในทางปกครองและทางแพทยมากกว่าอื่น แต่ถ้านึกถึงทำเลท้องที่ซึ่งมหาวิทยาลัยนี้ตั้งอยู่แล้ว มหาวิทยาลัยนี้น่าจะเป็นโรงเรียนสำหรับสอนกิจกรรมและการเลี้ยงสัตว์ที่เป็นสินค้า และน่าจะสอนพาณิชย์ศาสตร์ด้วย ในประเทศอื่นๆ ที่พลเมืองส่วนมากประกอบอาชีพในทางกิจกรรม ได้ทั้งโรงเรียนกิจกรรมขึ้นนานแล้ว โรงเรียนกิจกรรมมีอยู่หลายชั้น ชั้นสูงสุดเป็นชั้นมหาวิทยาลัย เป็นที่สอนและอบรมคนออกไปเป็นครูกิจกรรมตามโรงเรียนกิจกรรมชั้นมัธยมอย่างหนึ่ง เป็นที่สอนวิชาชั้นสูงทางกิจกรรมให้แก่ผู้ที่จะไปทำการเพาะปลูกในที่ของตนเองหรือของบริษัทยาลายอย่างกว้างและเข้มงวดตามทางวิทยาศาสตร์ ทั้งเป็นที่ทดลองสำรวจตรวจค้นเรื่องกิจกรรมทั้งสิ้น การสอนวิชาเลี้ยงบำรุงสัตว์ที่ใช้เป็นประโยชน์เป็นอาหารหรืออาหาร ตลอดจนวิธีบำบัดโรคและป้องกันโรคสำหรับสัตว์เหล่านี้ย่อมมีเคียงกันไปด้วย โรงเรียนชั้นสูงเช่นนี้เป็นโรงเรียนชนิดหนึ่งต่างหากก็มี รวมอยู่ในมหาวิทยาลัยด้วยก็มี แล้วแต่ความสะดวก

คนโดยมากมีความเห็นหรือความรู้สึกว่าการสอนวิชาเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ บำบัดและป้องกันโรคสำหรับสัตว์นั้นไม่อยู่ในวงงานของมหาวิทยาลัย (คือที่เรียกว่ายูนิเวอร์ซิตี) เป็นงานของโรงเรียนเทคนิคเฉพาะเรื่องนั้นๆ ต่างหาก ความเห็นเช่นนี้ที่จริงไม่มีเหตุผลซึ่งลงไปกว่าเหตุที่เคยคิดเห็นกันมาอย่างนี้แต่โบราณสมัย เพราะในสมัยเก่าที่ดินมีมากอยู่ทั่วไป คนไม่อยู่เบียดเสียดกันมาก มีที่เพาะปลูกมากพอที่จะเปลี่ยนย้ายไปปลูกที่อื่นได้ง่าย

การทูลขอพระกรุณา

๑. ขอพระกรุณา...
 ๒. ขอพระกรุณา...
 ๓. ขอพระกรุณา...
 ๔. ขอพระกรุณา...
 ๕. ขอพระกรุณา...
 ๖. ขอพระกรุณา...
 ๗. ขอพระกรุณา...
 ๘. ขอพระกรุณา...
 ๙. ขอพระกรุณา...
 ๑๐. ขอพระกรุณา...
 ๑๑. ขอพระกรุณา...
 ๑๒. ขอพระกรุณา...
 ๑๓. ขอพระกรุณา...
 ๑๔. ขอพระกรุณา...
 ๑๕. ขอพระกรุณา...
 ๑๖. ขอพระกรุณา...
 ๑๗. ขอพระกรุณา...
 ๑๘. ขอพระกรุณา...
 ๑๙. ขอพระกรุณา...
 ๒๐. ขอพระกรุณา...

๕. ผู้ตรวจ, ควบคุม (Stock inspector) ที่ควบคุม
 และดูแลเรื่องหุ้นของบริษัท มีอยู่ ๒ คน
 ๖. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี
 ๗. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี
 ๘. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี
 ๙. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี
 ๑๐. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี

๑๑. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี
 ๑๒. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี
 ๑๓. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี
 ๑๔. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี
 ๑๕. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี

๑๖. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี
 ๑๗. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี
 ๑๘. เจ้าหน้าที่ควบคุมหุ้น (Share controller) มี

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิชาที่ควรเรียนในมหาวิทยาลัย

กฎหมาย	นิติศาสตร์	jurisprudence law	สังคมศาสตร์
mining	mineralogy	ประวัติศาสตร์	เศรษฐศาสตร์
ฟิสิกส์, เคมี, ธรณีวิทยา	โบราณคดี	Psychology	สัตวศาสตร์
ภาษา, music	คณิตศาสตร์		

๑. วิชาที่ควรเรียนในมหาวิทยาลัย

(Faculty of Law) วิชาที่ควรเรียนในมหาวิทยาลัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

โดยเรียนกฎหมายที่สอนเกี่ยวกับหลักนิติศาสตร์และนิติวิธี

นอกจากนี้ยังเรียนเกี่ยวกับ Bar ของอังกฤษและอเมริกา

ซึ่งเป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

อันได้แก่กฎหมายและนิติศาสตร์

ทั้งนี้เป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

ซึ่งเป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

อันได้แก่กฎหมายและนิติศาสตร์

ทั้งนี้เป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

ซึ่งเป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

อันได้แก่กฎหมายและนิติศาสตร์

ทั้งนี้เป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

ซึ่งเป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

อันได้แก่กฎหมายและนิติศาสตร์

ทั้งนี้เป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

ซึ่งเป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

อันได้แก่กฎหมายและนิติศาสตร์

ทั้งนี้เป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

ซึ่งเป็นการเรียนเกี่ยวกับกฎหมายและนิติศาสตร์

อันได้แก่กฎหมายและนิติศาสตร์

แผนประธานกรรมการดำเนินการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเห็น พระราชวรพงศ์เชอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

กระทรวงธรรมการ
บัญชีหน้าเรื่อง

เลขที่ ประเภท พ.ศ. ๒๔๗๔

เรื่อง แผนกประธานกรรมการค้ำชูอุปการะจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย — ความเห็น
พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

ฉบับ ที่	หนังสือรับ, คอบ				ใจความ	หมายเหตุ
	หมายเลข	วันเดือนปี	มาแต่ไหน	ถึงใคร		

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเห็นกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

Opinion submitted to the Commission of Five appointed under the chairmanship of the Prince of Jainad to enquire into the working of Chulalongkorn University and recommend the lines on which reorganisation should be effected if such step be deemed desirable.

The Question of Permanency.

A university should be conceived as a PERMANENT institution capable of surviving all changes. Generations of men may pass ; accepted notions may be cast aside in favour of new ideas ; upheavals may take place in politics and in religion : the university should outlive them all. The old Universities of Oxford and Cambridge may be cited as having lived through changes in the ideas of religion, the displacement of established moral codes, the rise and fall of ruling dynasties, and evolution in the form of government.

The clarity of the writer's meaning might be enhanced if he be permitted to indulge in uncontrolled imagination, and, covered by big IFS, speak of changes which may occur in a neighbouring country within our generation. Some of the changes here imagined may be far-fetched, but they serve all the better to illustrate the point.

Thus if India should secede from Britain and become independent ; if she should then split up into 50 States ; if in some of the States bigotry should rule and religious persecution be the order of the day ; if all this time there be war and bloodshed accompanied by anarchy and the usual Indian famine : in short, whatever happens in politics,

in religion, and in the economic condition of the country, the fifteen established universities of India would survive. They would emerge after the upheavals weaker, perhaps, but more necessary than ever. For where education has become established as a necessity in the life of a people, the apex educational institution - the university - must be a permanency.

Consequently in working out a scheme of university organisation, care should be taken to guard against the founding of a haphazard institution which a change in some existing set of circumstances may cause to collapse. Any feature which tends to impart a temporary character to the university must be rigidly excluded, and any existing condition denoting lack of permanence ferreted out and discarded without delay.

It appears to the writer that one of the greatest weaknesses in the present position of Chulalongkorn University is this lack of permanence. Strangely enough, it is a teaching university without a permanent home. It may appear at first sight that the large and numerous buildings at Sapatum, costing hundreds of thousands of ticals to put up, constitute the permanent home of the University. That in reality is not the case, for the buildings have been constructed on land which is now rented from month to month. There is no contract for the lease, for the document which was signed in 2455 for a ten-year lease has long expired. The present land-lord happens to be the King, and as H.M. is not likely to turn the University out of his land, it is in no immediate danger of becoming a homeless institution. Yet legally the land-lord could at any time give the University notice to quit, and require the removal of all its buildings. There is no need to labour the point. Suffice it to say that a university should not build its home on rented land, even

if a lease be granted for 99 years, the maximum period allowed by law. Who the owner of this Sapatum land will be at the end of 99 years we cannot guess, nor can we foresee what changes will have taken place in Siam by then. Ninety-nine years is a long time to us, but it is only a short period in a university's life.

It is suggested that the Commission lay the above question before the Government at once in the form of an initial report. The writer is emphatically of opinion that unless the University acquire, by gift or by purchase, a permanent site for its home, any scheme of its reorganisation on a permanent basis will serve no useful purpose.

Pramuan Road,

Bangkok, 4th. July 1931.

รายนามคณะกรรมการอำนวยการและดำเนินการ
จัดทำหนังสือ “๗๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”

๑. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร	ที่ปรึกษา
๒. รองอธิการบดีฝ่ายทรัพย์สิน	ที่ปรึกษา
๓. รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา	ที่ปรึกษา
๔. นายพิชัย วาศนาสง	ที่ปรึกษา
๕. นายทองต่อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา	ที่ปรึกษา
๖. นางเพ็ญศรี ดูก	ประธานกรรมการ
๗. นางวิลาสวงศ์ พงศบุตร	รองประธานกรรมการ
๘. นายบุญวัฒน์ วีสกุล	กรรมการ
๙. นายอำพัน เพ็ญโรจน์	กรรมการ
๑๐. นายศักดิ์ดา ศิริพันธ์	กรรมการ
๑๑. นายประณต นันทิยะกุล	กรรมการ
๑๒. นางสุดาพร ลักษณะียนาวิน	กรรมการ
๑๓. นางปิยนาท บุนนาค	กรรมการ
๑๔. นางสาวพรทวี พึ่งรัมย์	กรรมการ
๑๕. นายธงทอง จันทรางศุ	กรรมการ
๑๖. นายบวรศักดิ์ อูวรรณโณ	กรรมการ
๑๗. นางพุลพร แสงบางปลา หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๘. นายสุรศักดิ์ ศิริไพบุลย์สินธุ์	กรรมการและเลขานุการ

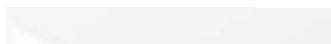
ขอขอบคุณ

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

โครงการรวบรวมและแสดงประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายนามคณะผู้จัดทำหนังสือ “กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”

ที่ปรึกษา	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร รองศาสตราจารย์ บุญวัฒน์ วิสกุล ศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี ดูก ศาสตราจารย์ ปิยนาด บุณนาค
ผู้เรียบเรียง	รองศาสตราจารย์ ธงทอง จันทรางศุ
ประสานงาน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ อาจารย์ ปณิตดา พงศ์สุรย์มาส นางจิรวรรณ บุญสนอง นายเขมทัต วิศวโยธิน นางสาวสิริรัตน์ ประพัฒน์ทอง นายดุษฎี สว่างวิบูลย์พงศ์ นางสาวปริศนา เสริมสกุล นางสาวอุสา ถาวรนาน

พิมพ์ที่โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร. ๒๑๕๓๖๒๖
นายวันชัย ศรีชนะ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พฤศจิกายน ๒๕๓๐

